

sci-conf.com.ua

**TOPICAL ISSUES
OF THE
DEVELOPMENT OF
MODERN SCIENCE**

**Abstracts of I International
Scientific And Practical Conference
September 18-20, 2019**

**SOFIA
2019**

TOPICAL ISSUES OF THE DEVELOPMENT OF MODERN SCIENCE

Abstracts of I International Scientific and Practical Conference

Sofia, Bulgaria

18-20 September 2019

Sofia, Bulgaria

2019

UDC 001.1

BBK 91

The 1st International scientific and practical conference “Topical issues of the development of modern science” (September 18-20, 2019) Publishing House “ACCENT”, Sofia, Bulgaria. 2019. 293 p.

ISBN 978-619-93537-5-2

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Topical issues of the development of modern science. Abstracts of the 1st International scientific and practical conference. Publishing House “ACCENT”. Sofia, Bulgaria. 2019. Pp. 21-27.

Editor

Komarytskyy M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Editorial board

Dessislava Iosifova, VUZF University, Bulgaria

Aleksander Aristovnik, University of Ljubljana, Slovenia

Efstathios Dimitriadi, Kavala Institute of Technology, Greece

Eva Borszeki, Szent Istvan University, Hungary

Fran Galetic, University of Zagreb, Croatia

Goran Kutnjak, University of Rijeka, Croatia

Janusz Lyko, Wroclaw University of Economics, Poland

Ljerka Cerovic, University of Rijeka, Croatia

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

Marian Siminica, University of Craiova, Romania

Mirela Cristea, University of Craiova, Romania

Olga Zaborovskaya, State Institute of Economics, Russia

Peter Joehnk, Helmholtz - Zentrum Dresden, Germany

Zhelio Hristozov, VUZF University, Bulgaria

Toma Sorin, University of Bucharest, Romania

Velizar Pavlov, University of Ruse, Bulgaria

Vladan Holcner, University of Defence, Czech Republic

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine, Russia and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: sofia@sci-conf.com.ua

homepage: sci-conf.com.ua

©2019 Scientific Publishing Center “Sci-conf” ®

©2019 Publishing House “ACCENT” ®

©2019 Authors of the articles

TABLE OF CONTENTS

1.	НАУЕВСЬКА М. Ю., ВОУКО В. В., БАРКОВСЬКА М. В., КЛИМУК А. В. PERSPECTIVE METHODS TO PREVENT THE SPREAD OF SYPHILIS DISEASE IN THE CHERNIVTSI OBLAST.	7
2.	МАЛЬЦЕВА А. М. ПОРЯДОК ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКОГО РІШЕННЯ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ.	15
3.	ОРХОВСЬКА Л. А. ГЛОКАЛІЗАЦІЯ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ.	22
4.	ПАШКЕВИЧ Л. А. СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ.	28
5.	ПЕРЕРВА В. В. ОПТИМІЗАЦІЯ ФОРМУВАННЯ АКТИВНОГО ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО СЛОВНИКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ.	36
6.	ПОБЕРЕЖНИЙ О. В. МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ.	41
7.	РУБАН Д. В., ВІНОГРДОВА Н. А., ПЕТУХОВА Е. А., ГОРНОСТАЛЬ С. А. АВТОМАТИЗАЦІЯ РАСЧЕТОВ СИСТЕМИ ВНУТРЕННЕГО ПРОТИВОПОЖАРНОГО ВОДОПРОВОДА В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ.	47
8.	САГАЙДАК Ю. В. ПИТАННЯ ЗАПОЗИЧЕННЯ УКРАЇНОЮ ДОСВІДУ ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНА У СФЕРІ АНТИМОНОПОЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ.	55
9.	САППА М. М. ХАРКІВСЬКА ШКОЛА ЧЕРВОНИХ СТАРШИН: ЇЇ ВИХОВАНЦІ І ВИКЛАДАЧІ.	59
10.	САППА Н. Н., ПАНИНА Е. А. ХАРЬКОВСКИЙ ИНСТИТУТ БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ КАК ВОСПИТАТЕЛЬНОЕ И УЧЕБНОЕ ЗАВЕДЕНИЕ (1812-1932): СЕРБСКАЯ ЭМИГРАЦИЯ.	70
11.	КУРІЛОВ Є. А. РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ПИТАНЬ КОНТРОЛЮ ЗА ТРАНСВЕРТНИМ ЦІНОУТВОРЕННЯМ.	81
12.	ШВЕД З. В. ЛЕГИТИМАЦІЯ ІДЕНТИЧНОСТІ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ.	93
13.	СУБОТА Л. А. СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ.	97
14.	ШКУРАТ І. В. ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.	102
15.	ЮХИМЕНКО Н. Ф. НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ДЕМОКРАТИЧНОГО МИСЛЕННЯ.	107

16.	ТЮРИКОВА Е. Н., ТИТИНОВ В. В., ПОГОРЕЛОВ О. А. ПОСТАНОВКА ПРОЕКТНЫХ ЗАДАЧ В СРЕДОВОМ ДИЗАЙНЕ.	115
17.	ХОМИЧ Г. П., ЛЕВЧЕНКО Ю. В., ПЕДЧЕНКО М. Г. ВПЛИВ ІСТОРІЇ НА РОЗВИТОК СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА: КАМЕНІ СПОТИКАННЯ І ПРОПОЗИЦІЇ ЩО ДО ПОЛІПШЕННЯ.	123
18.	ДУБАС Л. Г., ГАЙСТРУК Н. А., ГАЙСТРУК А. Н., СУПРУНОВА Т. В., РУДЬ В. О. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ: «СУЧАСНІ АСПЕКТИ ПАТОГЕНЕЗУ, ДІАГНОСТИКИ ТА ПРОФІЛАКТИКИ ДИСТРЕСУ ПЛОДА У ВАГІТНИХ З БАГАТОВОДДЯМ».	127
19.	ОРОХОВСЬКА Л. А. ГЛОКАЛІЗАЦІЯ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ.	146
20.	КРЕЦЬКА Ю. А., ШМИРКО О. С. ПІДГОТОВКА УСПІШНОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З НІМЕЦЬКОЇ МОВИ В УНІВЕРСИТЕТІ.	152
21.	ЛАЗУРЕНКО В. В., СТАРКОВА И. В., АЛЕКСЕЕВА С. А. НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ ТЕЧЕНИЯ ПОСЛЕРОДОВОГО ПЕРИОДА У ЖЕНЩИН С ГИПОКИНЕЗИЕЙ И ПУТИ ИХ КОРРЕКЦИИ.	158
22.	ZHAZHUKYI I. I. COMPARISON OF FOG COMPUTING AND CLOUD COMPUTING ARCHITECTURE DESIGN PRINCIPLES.	164
23.	VOVK A. YU., KURASHKIN S. F., POPOVA I. A. DEFECTIVE UTITS DETERMINATION OF ASYNCHRONOUS MOTOR DURING PERIODIC DIAGNOSIS.	170
24.	ШУМОВЕЦЬКА С. П. ЗМІСТ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ОФІЦЕРА ПРИКОРДОННИКА У ВІЙСЬКОВОМУ ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.	174
25.	ГБУР З. В. МИХАЛЬЧУК В. М. ДОСВІД РЕФОРМУВАННЯ ТА ФІНАНСУВАННЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ.	179
26.	КАДОЛ Л. В., ІЛЬЧЕНКО В. О. НОРМАТИВНІ ЗМІНИ ВИЗНАЧЕННЯ ВАРТОСТІ БУДІВНИЦТВА ВИСОТНИХ БУДІВЕЛЬ НА УКРАЇНІ.	190
27.	САФОНОВ Р. А., ЛАЗУРЕНКО В. В., ЛЯЩЕНКО О. А., АСЛАНЯН М. ОПТИМІЗАЦІЯ МЕТОДІВ ХІРУРГІЧНОГО ЛІКУВАННЯ ПРОЛАПСУ ГЕНІТАЛІЙ У ЖІНОК ПОХИЛОГО ВІКУ.	194
28.	БОРЗЕНКО І. Б., ЛАЗУРЕНКО В. В., ОВЧАРЕНКО О. Б. ЕНДОТЕЛІОПАТІЯ ЯК ФАКТОР ВИНИКНЕННЯ ПЛАЦЕНТАРНОЇ ДИСФУНКЦІЇ.	199
29.	ШОРОХОВ М. М., СУВОРІН О. В., ОЖЕРЕДОВА М. А. ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ДОЗУВАННЯ SA(OH) ₂ ТА VA(OH) ₂	204

	НА СТУПІНЬ ОЧИЩЕННЯ CR(VI) - ВМИСНИХ ПРОМИВНИХ ВОД.	
30.	ВАСИЛЕНКО А. Б., ПОЛЬЩИКОВА Н. В. РАЗВИТИЕ АРХИТЕКТУРЫ СТЕПНОЙ И ЛЕСОСТЕПНОЙ ЗОН ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ, III В. ДО Н.Э. — IV В. Н.Э.	209
31.	LOKES-KRUPKA T., KANIVETS N., SHATOKHIN P., SHCHERBAKOVA N., BURDA T. THE BREED TENDENSY TO DIABETES MELLITUS FOR DOMESTIC DOGS.	219
32.	ШТИРБУ Ю. Ю., ТЮРИКОВА Е. Н. ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ШРИФТОВОЙ КОМПОЗИЦИИ И ИСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЙ СРЕДЫ.	224
33.	НАЛИВАЙКО Л. Р., ФОМІНА Д. О. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ ГЕНДЕРНО ОБУМОВЛЕНОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ.	230
34.	КОРЖИК Н. А. СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ ОБСЛУГОВУВАННЯ В ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕКАХ УКРАЇНИ.	239
35.	ЄРМОЛЕНКО Т. І., ШАПОВАЛ О. М., ЧОРНА Н. С. МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ГУСТОГО ЕКСТРАКТУ З КОРНЕПЛОДІВ МОРКВИ В ЛІКУВАННІ ОПІКОВИХ РАН ШКІРИ.	244
36.	ЧУБ І. А., МИХАЙЛОВСЬКА Ю. В. ІЄРАРХІЧНА СТРАТЕГІЯ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ТЕХНОГЕННОЇ БЕЗПЕКИ ТЕРИТОРІЇ РЕГІОНУ.	249
37.	КОНОВАЛЕНКО А. С. ВПЛИВ КУЛЬТУРНИХ ЧИННИКІВ МАКРОСЕРЕДОВИЩА РИНКУ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ НА СПОЖИВЧУ ПОВЕДІНКУ ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ.	255
38.	СКРИПНИК Л. М. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНІСНОГО НАВЧАННЯ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ ДЖ .ДЬЮЇ.	261
39.	БОНДАРЕНКО В. В. СТУДЕНТСЬКІ ПРОЕКТИ – В ЖИТТЯ.	269
40.	КАРВАЦЬКА Н. С., КАУНЕЙ Т. Г. ЕТІОПАТОГЕНЕТИЧНІ ФАКТОРИ РИЗИКУ РОЗВИТКУ ПСИХІЧНИХ РОЗЛАДІВ У ЧОЛОВІКІВ КЛІМАКТЕРИЧНОГО ВІКУ.	278
41.	МАНЬКО А. М. ПРОБЛЕМНО-ТЕМАТИЧНИЙ СПЕКТР ПРОЗИ, ПУБЛІЦИСТИКИ ТА МЕМУАРІВ ІВАНА НИЗОВОГО.	284

UDC 616-002.6-056.72(477.85)

**PERSPECTIVE METHODS TO PREVENT THE SPREAD OF SYPHILIS
DISEASE IN THE CHERNIVTSI OBLAST**

Hayevska Marina Yurievna

candidate of Medical Sciences associated professor of the Department of
Dermatology and Venereology

Boyko Viktoriya Valeriyivna

Acting Head physician skin and venereal dispensary

Barkovskaya Maria Vladimirovna

Doctor-intern

Klimuk Andriy Valerievich

student

Higher State Educational Institution of Ukraine "Bukovinian State Medical
University"

Chernivtsi, Ukraine

Annotation: Establishment clinical and serological features of syphilitic infection among the residents of Chernivtsi region. A retrospective analysis of the statistical data involved 715 patients with syphilis who were treated at the CMI "Chernivtsi Regional Dermato venerologic Dispensary" in 2012-2019.

Key words: syphilitic infection, clinical manifestations, serological reactions.

Introduction

Despite modern methods of diagnosis, improvement of treatment regimens, using informative and preventive measures in the population of reproductive age, syphilitic infection remains a topical medical and social problem in Ukraine and in the Chernivtsi region in particular [3, 4, 8]. Western European countries, where every year 5.6 million people are diagnosed with syphilis, [6]. are not an exception. The incidence of this disease is caused by the migration processes of the population, neglect of the traditional norms of morality and behavior, the spread of prostitution among young people, a dismissive attitude to the risk of sexually transmitted diseases in casual sexual contacts. [1]. Syphilis at the present stage is characterized by an extension of the incubation period and the prevalence of latent and recurrent forms [5]. Syphilitic infection has typical clinical manifestations on the skin and mucous membranes and can also cause damage to the internal organs, the nervous and cardiovascular systems. There is an intrauterine infection of the fetus, an increase in the incidence of congenital syphilis [5, 7]. It should be noted that syphilis negatively affects the quality of life. Physical aspect of health is affected in patients with the primary form of syphilis while in the case of secondary syphilis, patients notice changes in their emotional state [2].

Materials and methods

A retrospective analysis of the statistical data involved 715 patients with syphilis who were treated at the CMI "Chernivtsi Regional Dermatovenerologic Dispensary" in 2012-2019. During the analysis, the patients' complaints, the data of anamnesis of life and disease, objective examination, the results of classical serological syphilis responses (CSR) containing the microprecipitation reaction with the cardiolipin antigen and that of binding the complement to the treponemal and cardiolipin antigens according to unified methods were taken into consideration. All studies were conducted in accordance with the Order of the Ministry of Health of Ukraine No. 997 of November 22, 2013 "On Approval of Methodological Recommendations " Modern Approaches to Laboratory Diagnosis of Syphilis ".

Results and discussion

715 histories of patients with early forms of syphilitic infection have been analyzed. Primary syphilis (Lues I) was diagnosed in 38 (11.9%) people, of whom in 9 individuals it was seronegative and in 29 - seropositive one. The diagnosis of secondary syphilis (Lues II recens) was made in 89 (28.5%) patients and secondary recurrent syphilis (Lues II recidiva) in 69 (22.1%) individuals. Early latent syphilis was found in 136 (37.5%) patients.

Table 1

Clinical manifestations of primary syphilis in patients of Chernivtsi region

Clinical manifestations	Number of patients	
	Absolute figures (n=34)	relative figures (%)
Hard chancre:		
-erosive	12	35,9
ulcerative	22	64,1
Hard chancre:		
- genital,	28	82,8
- extragenital	6	17,2
Complication of hard chancre, incl.:		
- balanoposthitis	9	27,2
- phimosis	7	20,9
-	2	5,4
Regional scleradenitis:		

- inguinal	29	85,1
- submandibular	3	9,9
- not marked	2	5,0

Table 1 shows the clinical manifestations of primary syphilis. Analyzing the figures of Table 1, one can observe the predominance of ulcerous hard chancre (twice) over the erosive one. Primary syphiloma is mostly found on the genitals (82.8%), but 6 (17.2%) of them noted extra-genital placement, in particular, in the mouth or around the anus. Complications of a hard chancre (balanoposthitis, phimosis) developed in 9 (27.2%) patients with primary syphilis. The regional inguinal was detected in 29 (85.1%) persons, the submandibular one - in 3 (9.9%) individuals.

Table 2

Description of clinical manifestations of secondary fresh and secondary recurrent syphilis in patients of Chernivtsi region

Syphilis stages	Clinical manifestations	Number of patients	
		Absolute figures (n)	Relative figures, %
Lues recens (n=89)	Typhoid maculopapular rash	89,0	100,0
	Papular rash, incl:		
	- papules on the genitals;	21	23,6
	- papules on the trunk;	12	13,5
	- papules in the oral	7	7,9

	mucous membrane	5	5,6
	Specific quinsy	59	63,3
	Remains of the hard chancre	58	65,2
	Polyadenitis	89	100
Lues II recidiva (n=69)	Typhoid maculopapular rash	31	44,9
	Papular rash, incl:	61	88,4
	- papules on the genitals;	46	66,6
	- «horny» papules on the palms and on the soles;	45	65,2
	- papules in the oral mucous membrane;	23	33,3
	- flat condylomae;	13	18,8
	- papules on the trunk;	11	15,9
	- seborrheic papules.	8	11,6
	Pustular rash	16	23,2
	Specific quinsy	62	89,8
	Polyadenitis	56	81,2
	Alopecia	15	21,7
	Leucoderma	4	5,8

The patients with secondary fresh syphilis (Table 2) had moderate typhoid maculopapular rash, localized mainly on the lateral areas of the trunk and upper extremities. Manifestations of specific quinsy were observed in 66.3% of people. Papular rash was only manifested in 23.6% of patients with predominant placement on the skin of the genital organs (13.5%). The remains of hard chancres were present in 58 (65.2%) people, regional scleradenitis was observed in all patients and was moderate or insignificant. The patients with Lues II recidiva tended to have popular rash- in 61 (88,4%) individuals, which was mostly localized on the skin of the genitalia in the form of erosive papules. "Horny" papules were recorded on the palms and soles in 45 (65.2%) patients, flat condylomae - in 13 (18.8%) patients, seborrheic papules in 8 (11.6%) patients. Papules on the trunk were observed in 11 (15.9%) people. 31 (44.9%) patients with Lues II recidiva, had typhoid maculopapular rash which is typical of this period. It should be noted that 23 (33.3%) patients with secondary recurrent syphilis also had papules on the mucous membrane of the mouth. At the same time, almost all patients (89.8%) had manifestations of specific quinsy, 23.2% of patients noted a specific pustular skin rash. Syphilitic alopecia was registered in 15 (21.7%) people, syphilitic leukoderma in the form of "Venus beads" - in 4 (5.8%) patients. Polyadenitis was noted in all (100.0%) patients with Lues II recens and in 56 (81.2%) patients with secondary recurrent syphilis, which was only pronounced in 22 (31.9%) patients. The analysis of serological reactions to syphilis revealed that 54 (17.4%) patients with early (primary and secondary) forms of syphilis had positive CSR with high (1: 80-1: 160) titers of reagents, 210 (67.1%) of patients had positive (4+, 3+) CSR with low (1: 5-1:10) and average (1: 40-1:60) titers of reagents, in 49 (15.5%) persons the (2+) CSR were poorly positive.

Conclusions

Primary syphilis patients living in Chernivtsi region tended to have ulcerative forms of hard chancre with the development of complications of primary syphilloma and moderate inguinal scleradenitis. Secondary fresh syphilis is characterized by specific angina, polyadenitis and moderate roseola, localization of papules on the genital

mucous membranes. In patients with secondary recurrent syphilis, papules were found on the mucous membranes of the mouth, on genitals, palms and soles, manifestations of syphilitic alopecia, moderate polyadenitis, as well as signs of specific quinsy and syphilitic leukoderma. Most of the patients in the early (primary and secondary) forms of syphilis had positive classical serological responses to syphilis with low (1: 5-1: 10) and average (1: 40-1: 60) titers of reagents.

Prospects of further research

The prospect of further research is an analysis of the effectiveness of modern methods and means of treatment and prevention of syphilis in patients living in the Chernivtsi region.

USED LITERATURE:

1. Андреев С. В., Сетко Н. П., Воронина Л. Н. Оценка качества жизни больных сифилисом. Практическая медицина. 2014; 7:111-114.
2. Бондаренко Г. М., Нікітенко І. М., Мужичук В. В., Безрученко О. А., Сендецька В. В., Зюбан І. В. Епідеміологічні особливості сучасного сифілісу. Дерматологія та венерологія. 2016;3:92.
3. Бондаренко Г. М., Унучко С. В., Губенко Т. В., Матюшенко В. П. Клініко-епідеміологічні особливості сифілісу на сучасному етапі. Дерматологія та венерологія. 2014;2:65-70.
4. Денисенко О. І, Гаєвська М. Ю, Перепічка М. П. Клініко-серологічні особливості сифілітичної інфекції у жителів Чернівецької області. Клінічна та експериментальна патологія. 2015; 14(2):81-84.
5. Короленко В. В. Аналіз епідеміологічної ситуації щодо сифілісу в країнах Європейського союзу та Сполучених Штатах Америки як передумова створення системи державного управління соціально небезпечними інфекціями. Український журнал дерматології, венерології, косметології. 2016;2:98-104.

6. Літус О. І., Кутова В. В., Білоконь О. М., Бондаренко Г. М., Мавров Г. І., Щербакова Ю. В. Сучасні можливості серологічної діагностики сифілісу (порівняльний аналіз). *Дерматологія та венерологія*. 2013;4:34-43.
7. Слабкий Г. О., Дерев'янко Л. А. Глобальна елімінація вродженого сифілісу: нові виклики для України. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2013;1:5-10.
8. Радионов В. Г., Радионов Д. В., Хайминов Е. М., Приходько И. А. Анализ эпидемиологической ситуации по заболеваемости сифилисом в Луганской области. Двадцать лет спустя. *Актуальная инфектология*. 2016;1:23-28.

ПОРЯДОК ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКОГО РІШЕННЯ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ

Мальцева Алла Михайлівна

Здобувач кафедри публічного управління
та адміністрування
Інституту підготовки кадрів державної служби
зайнятості України

Анотація. З'ясовано, що результативності, ефективності і якості в управлінських рішеннях можливо досягти лише, якщо дотримуватися певного порядку при їх підготовці, прийнятті та втіленні. Запропоновано схему розробки і реалізації управлінського рішення у сфері публічної служби. Виявлено, що для того, щоб здійснити оптимальну оцінку, необхідна перевірка, наскільки ефективними є управлінські рішення. Водночас варто взяти до уваги ряд соціальних та психологічних аспектів проблемних питань.

Ключові слова: державне управління, державний менеджмент, публічна служба, розвиток України, управлінські рішення.

Ефективності прийняття управлінських рішень можливо досягти лише, якщо дотримуватися певного порядку при їх підготовці, прийнятті та втіленні. Щоб цього досягти, треба забезпечити встановлення порядку виконання відповідних процедур, що стосуються збирання, руху, зберігання, обробки, аналізу даних, забезпечення нею підрозділів і тих, хто є окремими виконавцями та визначають решту дій, що зумовлює потреба вирішити певні завдання.

Процес управління можна представити у вигляді трьох складових блоків: визначення курсу дій, розробка і прийняття рішення, організація його виконання [4]. Якщо хоч один з цих блоків буде слабким, зазвичай

знижуватиметься якісний рівень управлінської діяльності. Цей показник зростатиме, коли процес роботи держслужбовця буде забезпечений:

- високим науково-технічним рівнем управлінської діяльності, а отже, сучасною методикою, алгоритмами і технічними засобами на всіх стадіях управлінської діяльності;

- високою технологічною культурою управлінської сфери, що можлива при достатній загальній культурі;

- необхідним інформаційним забезпеченням управлінського процесу, який передбачає відповідні технічні засоби збирання, передавання, оброблення, збереження і пошуку даних, які потрібні, розвинену комунікаційну систему і відповідну інфраструктуру для того, щоб упорядковувати інформаційні потоки;

- достатнім систематизуванням, формалізацією і стандартизацією управлінського процесу, що дає змогу «не винаходити велосипед»;

- організаційними формами управлінської діяльності, її адекватними завданнями, раціональним синтезом, що поєднує, централізацію і децентралізацію управлінської діяльності;

- інтенсифікацією управлінського процесу, скороченням терміну управління;

- скороченням термінів, у які мають відбутися перехідні процеси за втілення рішень, уникнувши «розмивання» суті рішень, коли вона доводиться до тих, хто безпосередньо їх виконує;

- розробкою управління рішень в системі, враховуючи увесь управлінський ланцюжок;

- умінням виокремлення з усього головного і найважливішого.

Рівень складності завдань держуправління передбачає системний підхід до підготовчого етапу і втілення рішень управлінського характеру, який передбачається: розглядом об'єкта управління як системи; віднесенням питання, що винесене на розгляд, до окремого управлінського рівня, що є складником управлінської системи в цілому; локалізацією становища в системі,

яка досліджується; типізацією ухвалення рішень, окреслюючи в цих межах загальні для вирішення завдання у межах системи, що досліджується.

Моніторинг, спрямований на проблеми, поєднує визначання цілей (або їх комплексу); суті, передбачення подальших подій і окреслення проблемного питання. Одне з головних завдань при розробці сценарію - визначити фактори, якими характеризується становище і передбачений сценарій наступних подій, визначити альтернативи розвитку їх перетворень. Передбачення сценарію розвитку становища відбувається здебільшого при використанні засобів, якими оперує ситуаційний аналіз та експертна оцінка, що дає змогу враховувати та проводити аналіз як кількісної, так і якісної інформації.

Другий етап представлений отриманням, обробкою і аналізом кількісних і якісних даних, необхідних, щоб розробляти і приймати адекватні рішення. При прийнятті управлінського рішення органами державної виконавчої влади використовується значний обсяг інформації. В залежності від використання в процесі прийняття певних управлінських рішень, її можна розділити на наступні типи:

- корисна інформація – інформація, необхідна в процесі прийняття управлінського рішення (її відсутність не може кардинально позначатися на результаті прийнятого управлінського рішення, а наявність може підвищити його якість). Однак, при цьому необхідно брати до уваги, що ентропія при одержанні нової інформації зумовлює зростання рівня невизначеності (при цьому важливо знайти оптимальне співвідношення кількості нової корисної інформації й зростаючого в ході її накопичення рівня невизначеності);

- необхідна інформація – інформація, без якої неможливо прийняти відповідне управлінське рішення, результатом якого буде досягнення визначеної на першому етапі процесу його прийняття мети;

- надлишкова інформація – інформація, що не потрібна для прийняття даного управлінського рішення (або така, що є неадекватною, недостатньою, несвоечасною).

Основна умова, що дозволяє приймати управлінські рішення, - отримання усіх необхідних даних – інформаційне забезпечення. Водночас, збирання лише їх частки необхідне, проте це недостатня умова організаційного забезпечення приймання якісних управлінських рішень. Зібрані дані вважатимуться достатніми за умови, що вони мають достатньо високий рівень вірогідності. Проте вони не будуть повними, якщо не буде зібрано корисну інформацію (за умови, що вони є достатніми). Всі дані (в першу чергу, необхідні та корисні) мають бути відповідними до критеріїв, які являють собою адекватність, своєчасність і вірогідність. Надлишковість інформації для того, щоб вирішити конкретну проблему теж може бути відповідною до цих вимог, але якщо вона не відповідає хоч би якійсь із них, відразу робить ці дані надлишковими.

Оперативне отримання необхідних даних, їх показники адекватності і вірогідності залежні від числа учасників формування певних даних та їх обробки. З цієї причини, для того, щоб досягнути економії (як прямого, так і непрямого характеру) потрібно сприяти визначенню оптимальної кількості стадій отримання даних (учасників, через яких проходять дані), тобто комунікативного процесу. Тому потрібно визначити дані, необхідні щоб прийняти відповідні рішення, враховуючи їх вартість. Рішення отримати додаткові дані має сприйматися як результат балансу витрата і вигод, якими забезпечується отримання відповідних даних.

Стадія, на якій генеруються альтернативні варіанти рішень може відбуватися безпосереднім чином, або через спеціальні експертні процедури. Процедурами, при яких генеруються альтернативні варіанти можуть передбачатися як спеціальна організація і експертизи із застосуванням методик подібних до таких, як «мозковий штурм», створюються автоматизовані системи формування альтернатив у складному випадку. При генеруванні альтернатив рішень управління повністю мають застосовуватися дані про процес ухвалення рішень, результат моніторингу і оцінювання становища, результати її діагностування і передбачення розвитку становища за різних альтернатив розвитку подій, які прогнозуються.

Після розробки альтернатив рішень управлінського характеру, що представлені як ідеї, концепції, можливу технологічну послідовність етапів, способів втілення запропонованих рішень, які є можливими, потрібно провести аналіз для того, щоб виключити неконкурентно спроможні варіанти. При відборі головних варіантів рішень управлінського характеру потрібно врахувати досить високу оцінку порівняння та відсутні повтори, щоб досягти достатньої повноти, в той же час без надмірності, спектру альтернатив у рішеннях, які відібрані для детальнішого опрацювання.

Експертизи, що передбачають порівняльну оцінку альтернатив впливів управління, здійснюють оцінювання втілення аналізованих впливів і досягання при їх допомозі визначених цілей і, разом з тим, – дають можливість проранжувати їх звертаючись до готової системи оцінювання відповідно до різного рівня забезпечення очікуваної цілі, необхідних ресурсних витрат і найімовірнішими сценаріями розвитку становища.

При ухваленні рішень управлінського характеру з високим ступенем важливості, доречно застосовувати спільні експертизи, які сприяють більшій обґрунтованості і, зазвичай, більшій ефективності рішень, що були прийняті. Слід створити експертну комісію, до якої входили б компетентні спеціалісти, що мають досвід роботи як експерти усіх основних аспектів аналізованого питання, задля забезпечення ефективної взаємодії експертів, якщо це передбачає технологія здійснення експертизи. Оброблення індивідуальних оцінок експертів для формування судження експертів, що буде дієвим, має проводитися відповідно до певних алгоритмів.

Здійснюючи порівняльну оцінку альтернатив, можна послуговуватися спеціально розробленими оціночними системами, насамперед, при багатокритеріальному оцінюванні. До того ж, проведена експертиза може передбачати необхідність розробити оціночну систему. Колективній експертизі відводиться вагома роль в інструментарії ухвалення значимих рішень управління.

У межах етапів прийняття і реалізації управлінських рішень: приймають рішення (обирають один, найефективніший варіант); доводять управлінські рішення до виконавця; складають план щодо того, як утілити управлінські рішення; організовують виконання рішень управління; контролюють те, як виконується управлінське рішення. Для того, щоб ухвалити рішення, необхідні дані наукового (ноу-хау), нормативного, інструктивного, правового, статистичного, планового характеру та інші види інформації про те, як було проаналізовано процес, спрогнозовано процес, виявлено проблемну ситуацію, сформовано цілі, як шукали та формували альтернативні рішення, ставили задачі, погоджували і затверджували рішення, обирали рішення, формували та коригували план його втілення, вели облік, контролювали та аналізували процес втілення, координували реалізацію рішення.

Коли настає етап ухвалення рішення, серед обраних альтернатив реалізації мети обирають кращий. Аналізувати, оцінювати і визначати краще рішення варто, керуючись певними принципами (своєчасність, здійсненність і регуляторність) і використовуючи відомі кількісні методи на базі обраних параметрів. Найкращим вважають варіант, що дає можливість забезпечення максимального рівня реалізації цілі із мінімальними ресурсними витратами (економічними, фінансовими, трудовими та ін.).

Останній етап у прийнятті управлінських рішень стосується контролю та оцінки того, як виконується рішення. Здійснюючи контроль, виконують пошук відхилень і вносять корективи, що сприяє повній реалізації рішення. Контроль уможливорює встановлення так званого зворотного зв'язку керуючої і керованої систем.

Щоб здійснити оптимальну оцінку, необхідна перевірка, наскільки ефективними є управлінські рішення. Водночас варто взяти до уваги ряд соціальних та психологічних аспектів проблемних питань, адже сукупність заходів для поліпшення організаційних процесів у роботі й управлінні мають спричиняти не лише збільшення числа рішень, економію в живій і уречевленій

праці, а й тому, що поліпшуватиметься психологічний клімат, взаємовідносини між співробітниками, зростатиме задоволеність працею.

Таким чином, зараз все очевиднішим стає те, що гарантією соціально-економічного і політичного розвитку є тільки посилене задіяння управлінського ресурсу, інакше буде неможливим реалізація об'єктивних можливостей нового суспільства. Щоб забезпечити високу якість та ефективність будь-якого різновиду людської діяльності, необхідно підвищити ефективність та якість управлінської роботи. Через це підвищити якість і ефективність управління, поліпшити функціональну результативність роботи держапарату – зараз важливе політичне, економічне та організаційне завдання сучасності. Через те, що зросла роль прогнозу в ухваленні державних управлінських рішень з ціллю підвищити їх ефективність, з'явилася потреба моделювати всі види роботи та розширити роль, яку відіграють вчені у розробці та ухваленні рішення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бакуменко В. Д. Парадигма інноваційного розвитку суспільства: сучасні концепції реформування публічного управління. Ефективність державного управління. 2015. Вип. 43. С. 21-28.

2. Воробйова О. П. Сучасні управлінські моделі New Public Management і Good Governance та їх запровадження в Україні. Ефективність державного управління. 2015. Вип. 42. С. 230–234.

3. Горбатенко В. П. Політичне прогнозування : навч. посіб. К. : МАУП, 2005. 152 с.

1. Сурмін Ю. Системний аналіз у державному управлінні: від ментальної декларації до популярних технологій. Актуальні проблеми державного управління : Зб. наук, праць. Дніпропетровськ : ДРІДУ УАДУ, 2001. Вип. 3(6). С. 14-32.

УДК 339.9

ГЛОКАЛІЗАЦІЯ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ

Ороховська Людмила Анантоліївна,

д.філос.н., доцент

Національний авіаційний університет,

м. Київ, Україна

Анотація: досліджуються тенденції глобалізації та глокалізації, показується, що глобальне не заперечує локальне. Глобалізація стосується матеріальної сфери життя суспільства, тоді як локальними залишаються цінності духовної культури.

Ключові слова: глобалізація, глокалізація, міжнародна економіка, культура, міграційні процеси, транснаціоналізація.

Глобалізація, яка є закономірним продовженням історичного розвитку людства, вступає в глибоку суперечність із цивілізаційними основами і всією системою цінностей, які успадковані від традиційних суспільств. Новітній рівень науки і техніки породжує проблеми, які стосуються людського буття загалом: проблему виживання людства, взаємовідношень з природою, з іншими індивідами, з іншими культурами, проблему співвідношення «локальне – універсальне». Створюються єдині символи, єдині культурні коди та повідомлення, які поширюються через мережу Інтернету, телебачення та інші засоби масової комунікації. Усе це може збагатити культури народів світу, але й одночасно привести деякі культури до занепаду та деградації. В умовах глобалізації перед кожною культурою постає питання про те, чи має вона

достатній потенціал, щоб протистояти чужим впливам, щоб не розчинитися в них, а, навпаки, від зустрічі з іншою культурою збагатити себе, створити щось нове, своє.

Хоч народи, які населяють Землю, є різними за мовою, віруваннями, сповідують різні моральні принципи, відрізняються звичаями, традиціями, способом життя, проте є багато спільного: люди завжди можуть порозумітися, навіть не знаючи мови один одного, відчують красу мистецтва інших культур, освоюють досягнення культури, науки і техніки інших народів. В умовах глобалізації, коли сформувалися універсальні одиниці культури (мода, туризм, спорт, освіта, газети, журнали, телебачення, Інтернет), коли відбувається транснаціоналізація економіки, ставиться питання про те, чи можуть національні культури зблизитися настільки, щоби створити єдину світову культуру.

Глобалізація інформаційного простору нівелює кордони, які створюють уряди деяких держав, де свобода слова і право на об'єктивну інформацію обмежуються різними заборонами. Існування незалежних каналів новин (прикладом може служити Al-Jazeera) дозволяє світовій аудиторії отримувати альтернативні погляди на події, що відбуваються, як це було, наприклад, під час війн в Іраку, Сирії. Члени різних суспільств можуть обмінюватися ідеями, використовуючи не тільки місцеві ЗМІ з метою отримання інформації, а й аналізувати інформацію цілої низки мас-медіа інших країн, які орієнтовані на світову аудиторію. Це підриває домінування тих соціальних норм, які встановлює еліта певного суспільства з метою впливу на маси. Широкий доступ до інформації звільняє людину від отримання тільки одного комплексу ідей і норм, дає можливість доступу до альтернативних думок.

Осмислюючи зміни, що відбуваються в сучасному соціумі під впливом інформаційно-комунікаційних технологій, Т. Фрідман характеризує сучасний світ як «плоский». Розуміння плоскості не передбачає того, що він став фізично чи економічно однаковим. Плоским світ став внаслідок інформаційної революції. Завдяки винайденню Інтернету виник єдиний глобальний ринок, на

якому мільйони нових споживачів і виробників отримали можливість купувати та продавати товари й послуги. Т. Фрідман вважає, що світ став плоским внаслідок кількох факторів: 1) винайдення персонального комп'ютера, що дало індивіду можливість втілювати власні задуми в цифровому форматі; 2) винайдення Інтернету, Всесвітньої павутини і веб-браузерів, що дозволило індивіду поширювати свої проекти по всьому світу в цифровому форматі практично безкоштовно, а також з легкістю розміщувати їх на веб-сторінках; 3) тиха революція в програмному забезпеченні і протоколах проходження сигналу – «революція в діловодстві», що з'єднала воедино всі комп'ютери з різних країн і зробила сумісною різноманітну програмну продукцію [1, с. 40–41]. Медіапростір, що розширюється, все активніше впливає на суспільну свідомість як потужний засіб інформації, культурних і освітніх контактів, як фактор розвитку творчих здібностей особистості, змінює всю соціокультурну ситуацію. Значна кількість людей отримала можливість працювати над різноманітними проектами спільно, знаходячись у різних місцях планети.

Тенденції до локалізації культур не менш очевидні, ніж до інтеграції. Специфікою глобалізаційних процесів у сфері культури є те, що вона містить досить багато суперечностей, які включають у себе як відчуження, так і зближення, уніфікацію. Глобалізація веде до формування єдиної культури і єдиної цивілізації, що аж ніяк не відмінняє ні культурного розмаїття, ні специфічних особливостей цивілізаційного розвитку тих чи інших регіонів. Такі тенденції, як плюралізм культур, культурних стандартів, мультикультуризація, неспівмірні між собою культурні утворення, коли відбувається поєднання як глобального, так і регіонального, локального в культурному житті суспільства, дають підстави акцентувати увагу на локалізаційних процесах.

Хоч глобалізація й обумовлює взаємодію та взаємозбагачення етнічних культур, але вона не усуває і не може усунути розмаїття культур. Досить часто реакцією на глобалізацію є саме усвідомлення своєї самотності та

відродження національних культур. Аналіз новітнього етапу об'єднання світу показує, що процеси, які відбуваються, дуже далекі від уявлень про універсальне людство.

Хоча представники різних соціальних груп є носіями різних культур і відрізняються своїм світоглядом, цінностями, звичаями та традиціями, проте зміни, які відбуваються в економічній, соціально-політичній сферах, обумовлюють серйозні зрушення і в культурних засадах світу, що глобалізується. Р. Інглегарт слушно зазначає: «Змінилося все: стимули, що спонукають людину до праці, суперечності, які стають причинами політичних конфліктів, релігійні переконання людей, їх відношення до розлучень, абортів, гомосексуалізму, значення, яке людина надає створенню сім'ї та народженню дітей» [2, с. 249]. Усе це може спричинити зміни самоідентифікації спочатку окремих людей, а згодом – і локальних цивілізацій.

Іммігрантські релігійні та етнічні меншини, зберігаючи групову організацію, зберігають і відповідну релігійну та етнічну ідентичність, яка не дозволяє їм до кінця проходити процеси асиміляції. Часто вони здійснюють активний опір асиміляції й це веде до ускладнення взаємин груп іммігрантів з традиційним суспільством. Досить часто групи іммігрантів неадекватно сприймають встановлені суспільством, у якому вони опинилися, норми і правила та інтерпретують їх по-своєму. Тому єдиний культурно-нормативний простір країн розмивається, а це може призвести до нових суперечностей та конфліктів і поставити під загрозу єдність держави.

Через міграційні процеси, зіштовхуючись з культурними суперечностями, люди часто страждають від втрати своєї ідентичності. Особливо це характерно для представників Сходу, які опинилися в західному суспільстві, охопленому споживанням, де панують твердження «Я є те, що маю», «Я є те, що роблю», і де більш фундаментальні аспекти життя, включаючи релігію, почуття етнічної приналежності, корінні цінності й

вірування звузили сферу свого впливу. Проте одночасно з руйнуванням старої системи цінностей виникає усвідомлення необхідності нової системи цінностей, яка забезпечить основу стабільності суспільного і особистого життя.

Проти процесу глобалізації активно ведуть боротьбу антиглобалісти, виступаючи за обмеження впливу транснаціональних корпорацій та проти низки впливових міжнародних організацій (Світового банку, Міжнародного валютного фонду, Світової організація торгівлі) та проти втілення у життя окремих міжнародних угод, які базуються на ідеології «неолібералізму» (Північноамериканська угода про Вільну Торгівлю, Шенгенська угода).

Отже, епоха глобалізації характеризується певним нівелюванням у людських стосунках етнічних, політичних, релігійних, світоглядних відмінностей, але аж ніяк не знищенням багатоманітності культури. Враховуючи те, що ми живемо в такому суспільстві, необхідно бути готовими до життя в умовах існування різних традицій, релігій, культур. Глобальне не заперечує локальне, тому ми вважаємо, що в соціокультурній сфері відбувається процес глокалізації, який поєднує і глобалізацію і локалізацію. Причому, глобалізація стосується матеріальної сфери життя суспільства, тоді як локальними залишаються цінності духовної культури. По суті, ми спостерігаємо поєднання цінностей культурних і цивілізаційних. Тому необхідно зауважити, що коли говоримо про культурні цінності, то, в першу чергу, наголошуємо на традиційних цінностях суспільства. Цивілізаційні цінності – це в першу чергу ті вигоди, які дає нам сьогоднішній рівень розвитку науки і техніки і який пов'язаний саме з випереджаючим розвитком країн Заходу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Фридман Т. Жаркий, плоский, многолюдный. Кому нужна «зеленая революция» и как нам реконструировать Америку / Томас Фридман ; пер. с англ. Ю. Яблокова. — М. : Астрель, 2011. — 572, [4] с. — (Philosophy).
2. Инглегарт Р. Культурный сдвиг в целом индустриальном обществе // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / Под ред. В. Л. Иноземцева.—М.:Academia,1999.—С.249-260.

**ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ В
УКРАЇНІ: РЕФОРМУВАННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ОРГАНІВ ТА
ПРИТЯГЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОРУПЦІЙНІ
ПРАВОПОРУШЕННЯ**

Пашкевич Людмила Анатоліївна,
аспірант
кафедра глобалістики, євроінтеграції та
управління національною безпекою
Національна академія державного
управління при Президентові України
м. Київ, Україна

Анотація: У статті розглянуто діяльність антикорупційної інфраструктури в Україні. Зроблено акцент на тому, що головним завданням антикорупційної політики в державі має бути притягнення до відповідальності за скоєння корупційних правопорушень. Під час дослідження була проаналізована суддівська та прокурорська статистика, що показало результати боротьби з корупцією. У підсумку були надані рекомендації щодо побудови нової системи інституційного забезпечення запобігання та протидії корупції в Україні.

Ключові слова: антикорупційна інфраструктура; корупційні правопорушення; запобігання та протидія корупції; політична незалежність; кримінальне провадження.

Стан корупційних проявів на сьогодні в Україні відомий для всіх і залишає бажати набагато кращого. Про цю ситуацію в країні свідчать дані численних національних та міжнародних досліджень. Однією з причин цього є недосконалість функціонування існуючої антикорупційної інфраструктури, що

підтверджує аксіому: якщо корупція розквітає – антикорупційна інфраструктура в державі або відсутня або діє неефективно.

В даному дослідженні під антикорупційною інфраструктурою мається на увазі законодавче забезпечення антикорупційної діяльності уповноважених інституцій.

У свою чергу, хотілося б відзначити наступне. Концепцію адміністративно-правового забезпечення протидії корупції в Україні розглядають такі дослідники, як П. Пригунов та В.Литвиненко. Теоретичні питання термінологічної визначеності, співвідношення дотичних понять розглядають у своїх дослідженнях вчені: Г. Атаманчук, В. Барис, С. Серьогін та інші. Загальну характеристику корупційних діянь в різних сферах подають науковці І. Гріньова та В. Громовий. І. Вітик вивчає окреслену проблему через призму реформування правоохоронних органів, І. Ведернікова аналізує такі дії у вищих колах владних структур [1-4].

Метою дослідження є аналіз інституційного забезпечення запобігання та протидії корупції в Україні та розробка відповідної моделі інституційної системи, метою якої стане притягнення до відповідальності винних за корупційні правопорушення та злочини.

Головним завданням антикорупційної політики в Україні має бути притягнення до відповідальності за скоєння корупційних правопорушень (злочинів). Ефективність застосування положень кримінального законодавства в цілому та щодо корупційних діянь на пряму залежить від наявності спеціалізованих (тобто професійних) політично неупереджених правоохоронних органів, які мають бути наділені відповідними повноваженнями та ресурсами, що в свою чергу передбачено чинними антикорупційними конвенціями та іншими міжнародно-правовими актами.

З 2015–2018 рр. в нашій державі функціонує декілька таких органів – Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) як самостійний структурний підрозділ

Генеральної прокуратури України, Державне бюро розслідувань (ДБР) і Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) [5; 9].

З великими труднощами, але Верховна Рада України прийняла довгоочікуваний Закон про Антикорупційний суд, і Україна наблизилась до створення та налагодження роботи цього антикорупційного інституту.

Як показало дослідження, у цілому новостворені інституції мають необхідні повноваження для протидії та запобігання виникнення корупційних правопорушень в державі. Станом на сьогодні, відбувається налагодження роботи спеціальних підрозділів (відділів) кримінальної поліції, які повинні розслідувати корупційні правопорушення згідно з визначеною Кримінально-процесуальним кодексом України підслідністю, а також спеціального органу досудового слідства в системі Міністерства фінансів України [5].

Окреме місце в системі антикорупційних інститутів займає Національне агентство з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА). І хоча рішення про його створення було прийнято ще в 2016 році, але до цього часу агентство повноцінно не виконує покладені на нього повноваження та функції.

Зазначені антикорупційні інститути мають забезпечити невідворотність кримінальної та адміністративної відповідальності, а також покарання (стягнення) за корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією, забезпечити відшкодування збитків, іншої шкоди, зробити все необхідне для відновлення законних прав та інтересів осіб, яким корупція завдала шкоди [5; 6; 9].

Окремою проблемою було і поки що є утворення, кадрове забезпечення та налагодження роботи нових інституцій в умовах жорсткої політичної боротьби та активної протидії з боку представників політичної еліти, правоохоронних органів та суддівського корпусу, які були і залишаються зацікавлені у збереженні статусу-кво в цій сфері.

Можна наголосити на тому, що діяльність спеціалізованих органів станом на сьогодні не відповідає суспільному запиту. В першу чергу, це пов'язано як із

функціональною слабкістю спеціалізованих антикорупційних інституцій, так і з нереформованістю (а в багатьох випадках прямим супротивом) нереформованої суддівської системи.

Звернемося до суддівської та прокурорської статистики, яка нам наглядно показує результат боротьби з корупцією в державі.

Наприклад, протягом 2015-2017 рр. в Україні було засуджено лише вісім осіб за завідомо неправдиве декларування чи ухиляння від декларування (ст. 366-1 Кримінального кодексу України (ККУ), при цьому дві особи були звільнені від покарання. Жодної особи не було засуджено за незаконне збагачення (ст. 368-2 ККУ). Фактично ці дві статті, спеціально введені в ККУ з метою кращого запобігання виникнення корупційних злочинів, до цього часу практично не спрацьовували. Понад 70 осіб, до яких порушувалися кримінальні провадження за ст. 366-1 ККУ, були взагалі звільнені від кримінальної відповідальності. Після першого електронного декларування, яке завершилось до 1 квітня 2017 р., органами досудового розслідування було порушено 853 кримінальні провадження за ст. 366-1 ККУ. Але лише 116 із них (що відповідає 13,6%) направлені до суду з обвинувачувальним актом, а 703 (що відповідає 82,4%) – закрито за відсутністю події чи складу злочину (за доповіддю НАЗК) [6; 7; 9].

За три роки активної діяльності НАБУ, станом на 31 грудня 2018 р., судами було винесено лише 19 обвинувальних вироків у завершених цим органом провадженнях (що не перевищує навіть і 1% усіх винесених за цей час обвинувальних вироків за статтями ККУ про корупційні злочини), і лише близько 107 таких проваджень щодо 165 обвинувачених перебуває на розгляді в судах. Причини такого становища зрозумілі та очевидні – завантаженість та заангажованість суддівського корпусу, відсутність єдиної уніфікованої судової практики, труднощі та суперечливість становлення нового антикорупційного органу, масована протидія самих корупціонерів та інші фактори [7].

За весь час функціонування НАЗК цим органом, станом на 1 березня 2018 р., направлено до судів 152 протоколи про адміністративні

правопорушення, що були пов'язані з корупцією (статті 172-4–172-9 Кодексу України про адміністративні правопорушення). Відповідно до цих протоколів судами було засуджено лише 35 осіб (що відповідає 23,0%). Дещо кращою за цим показником є статистика Національної поліції – цей орган підтвердив свою ефективність в порівнянні з спеціально створеним антикорупційним органом: у 2017 р. до судів направлено 5040 протоколів про корупційні правопорушення, і за 2150 з них суди наклали стягнення (що відповідає 42,7%) [8].

Аналізуючи судову “антикорупційну” статистику, ми можемо прослідкувати той факт, що покарання за корупційні правопорушення традиційно були радше винятком ніж правилом і дотримання норм законодавства України, зважаючи на укоріненість та масштаби корупційних проявів. Наявні дані вимагають адекватного переосмислення та негайного реагування зі сторони влади держави.

Рівень судимості за найбільш небезпечні й поширені корупційні злочини за останні роки знизився майже в 6 разів, відтак за заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем (частини 2–5 ст. 191 ККУ) зі 1641 засудженої особи у 2010 р. до 204 засуджених осіб у 2018 р., тобто у 8 разів; за одержання неправомірної вигоди (хабара) – з 774 осіб у 2010 р. до 218 осіб у 2018 р., тобто в 3,5 раза, а за зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 ККУ) – з 708 осіб у 2010 р. до 16 осіб у 2018 р. [6; 7].

Водночас, зростає відсоток виправданих за ці правопорушення. Наприклад, якщо у 2010 – 2012 рр. він становив від 0,2 до 1,1%, то у 2016 – 2018 рр. – від 4,0 до 16,7%, при тому, що загалом суди виправдовують не більше 0,3% усіх осіб, що постають перед судом [6; 7; 8].

За останні п'ять років серед засуджених за корупційні злочини переважна більшість звільняється від покарання (за службове зловживання – більш ніж 90%). Серед тих, кого покарано, більшість (що відповідає 49,9%) отримала штраф. Незважаючи на те, що позбавлення права обіймати посади є обов'язковим додатковим покаранням за ці злочини, 10-20% засуджених залишаються на своїх посадах. Виходячи з цього, вчинивши тяжкий

корупційний злочин, особа може зі своїх корупційних доходів сплатити відносно невеликий штраф (наразі його максимально можливий розмір – 25,5 тис. грн) і має можливість далі вчиняти аналогічні злочини [7; 8].

Реальне позбавлення волі загрожує лише одиницям. Наприклад, за заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем (частини 2-5 ст. 191 ККУ) у 2018 р. засуджено до цього виду покарання лише 39 осіб, за зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 ККУ) – 2, за одержання неправомірної вигоди – 24, за надання неправомірної вигоди – 4 особи. При тому, що кількість засуджених за корупційні злочини за вісім років упала в 6 разів, кількість слідчих та прокурорів, які їх розслідують, практично не зменшилась. Так само не набагато змінилася кількість кримінальних проваджень: якщо у 2013 р. було обліковано 19037 злочинів, передбачених статтями 191, 364, 368 і 369 ККУ, то у 2018 р. таких злочинів було обліковано 17393, тобто лише на 8,6% менше. До суду з обвинувальними актами прокурори направили: у 2016 р. – 4737, у 2017 р. – 4386 і у 2018 р. – 5606 проваджень про ці злочини. Але згідно зі судовою статистикою в ці ж роки суди засудили лише: у 2016 р. – 1112 осіб, у 2017 р. – 672 особи, а у 2018 р. – 561 особу, тобто відповідно в 4-6-10 разів менше, ніж судами було одержано кримінальних проваджень (хоча лише 20% таких злочинів були груповими) [6; 9]. Виходячи з цих даних, виникає питання про долю кількох тисяч проваджень, які “зникають” на шляху від прокуратури до суду.

Підсумовуючи вище зазначене, для побудови нової системи інституційного забезпечення запобігання та протидії корупції в Україні, необхідно врахувати наступне:

- забезпечення реальної політичної незалежності антикорупційних правоохоронних органів. Складність вирішення цього завдання полягає у відсутності реального консенсусу основних політичних сил щодо антикорупційного порядку денного держави. На практиці це означає те, що принцип незалежності антикорупційних інституцій має визначати законодавче та ресурсне забезпечення їхньої діяльності з боку держави [5];

- забезпечення дієвої координації антикорупційних інституцій. Для цього, в першу чергу, НАЗК повинно стати державним органом, який визначатиме антикорупційну політику, координуватиме виконання іншими державними органами Антикорупційної стратегії та відповідних міжнародних зобов'язань України, виявлятиме наявні та можливі корупційні ризики в діяльності цих органів та усуватиме їх, виявлятиме правопорушення, пов'язані з корупцією та інше;

- для подальшого розвитку антикорупційного законодавства пріоритетами мають стати усунення можливостей уникнення покарання за корупційні злочини, узгодженість відповідних законодавчих та нормативних актів, чітке нормування повноважень антикорупційних органів, зокрема в частині оперативно-розшукової діяльності тощо. Є також необхідність запровадити єдину прозору систему кримінальної статистики, без неї неможливо адекватно оцінити відповідні тенденції розвитку [5];

- налагодження роботи Антикорупційного суду України, який має бути завершальним етапом у несенні відповідальності за корупційні злочини;

- запровадження системи автоматичної перевірки електронних декларацій;

- подальше реформування системи кримінальної юстиції, пріоритетами якої мають стати зменшення дискреції суддів, прокурорів, слідчих, підвищення їхньої підконтрольності та відповідальності, насамперед дисциплінарної, за участі громадськості в дисциплінарних провадженнях. Без таких заходів в процесі судової реформи “проста” заміна одних суддів чи прокурорів на інших і звичайних судів на спеціалізовані антикорупційні суди не здатна щось суттєво змінити в системі кримінальної юстиції [5].

Насамкінець, однією з ключових передумов успішного формування та становлення інституційної системи запобігання та протидії корупції є масштабна, всебічна та ефективна співпраця між реформаторами та громадянським суспільством. Йдеться, передусім, про протидію активним спробам зацікавлених осіб використати боротьбу з корупцією у власних

вузьких політичних та економічних інтересах і тим самим дискредитувати антикорупційну реформу в державі у цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Атаманчук Г. В. Государственное управление (организационно-функциональные вопросы) [Текст] / Г. В. Атаманчук. — М.: ОАО НПО “Экономика”, 2000. — С. 228.
2. Серьогін С.С. Соціальна сутність корупції в органах державної влади / С.С. Серьогін // Держ. упр. та міс. самоврядування: зб. наук. пр. – Д.: ДРІДУ НАДУ, 2009. – Вип. 3 (3). – С. 202-207.
3. Гріньова, І. Дослідження корупційних процесів у вищих навчальних закладах України [Текст] / І. Гріньова // Вісник книжкової палати. – 2011. – № 11. – С. 47–49.
4. Вітик І. Боротьба з корупцією в Україні крізь призму реформування правоохоронних органів: окремі нотатки до Закону України “Про засади запобігання та протидії корупції” / І. Вітик // Право України. – 2010. – № 11. – С. 39–43.
5. Україна проти корупції: Економічний фронт. Економічна оцінка антикорупційних заходів у 2014-2018 рр. - Дніпро: Середняк Т. К., 2018, - 85 с.
6. Кримінальний Кодекс України.
7. Судова статистика [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/.
8. Прокурорська статистика [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>.
9. Закон України “Про запобігання корупції” від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII.

ОПТИМІЗАЦІЯ ФОРМУВАННЯ АКТИВНОГО ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО СЛОВНИКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ

Перерва Вікторія Вікторівна

асистент кафедри ботаніки та екології

Криворізький державний педагогічний університет

м. Кривий Ріг, Україна

Анотація. Визначено специфіку формування активного фахового термінологічного словника майбутнього спеціаліста. Розглянуто особливості та можливості застосування можливостей Google Таблиць при вивченні біологічної термінології греко-латинського походження. Наголошено на обов'язковій перевірці результатів автоматичного перекладу GoogleTranslate.

Ключові слова: фахова термінологія, термінологічний словник, майбутній вчитель біології, редактор Google Таблиці.

В умовах інтеграції України в європейський освітній простір зростає роль комунікабельного та креативного вчителя. Ефективність педагогічної діяльності визначається рівнем володіння та грамотністю застосування професійної термінології.

З метою здійснення усної та писемної професійної комунікації майбутні фахівці повинні мати певний активний лексичний запас із фахової термінології [1]. Активний словниковий запас є базовим у будь-якій сфері спілкування, відповідно, першорядна роль належить словам та поняттям.

Активний словник – це слова, якими користуються для вираження своїх думок; слова, якими володіють та часто використовують у мовленні. Збагачення активного словника – це засвоєння нових, раніше не відомих і не вживаних у мовленні слів, а також нових значень тих слів, які вже були в їхньому словниковому запасі [1].

Найпоширенішим типом сучасних термінологічних словників є перекладні. Термінологічні словники, відображаючи лексику спеціальної сфери, мають чітко окреслене функціональне призначення – відображати понятійно-термінологічний апарат різних галузей науки й техніки та забезпечувати наукову, навчальну, виробничу діяльність [2].

Практика засвідчує, що студенти недосконало володіють активним термінологічним словником професійного спілкування. Таким чином, вихідним етапом формування індивідуального термінологічного словника майбутнього вчителя біології є складання двомовного словника з подальшим його розширенням (надання дефініцій). Термінологічні словники, особливо тлумачні та тлумачно-перекладні, використовують у навчальному процесі як довідкову базу [2].

Метою статті є визначення специфіки використання можливостей Google Таблиць при вивченні біологічної термінології греко-латинського походження.

Google Таблиці – це редактор, що дозволяє створювати і формувати таблиці. Він також підтримує спільну роботу в режимі реального часу. Зручною функцією редактору є Google Translate. Сама формула, що вводиться в комірку виглядає таким чином:

GOOGLE TRANSLATE(text,[source_language],[target_language]), де *text* – це текст, який треба перекласти (або в лапках самий текст, або посилання на комірку, де він міститься); *[source_language]* – мова оригіналу; *[target_language]* – мова, на яку здійснюється переклад [3].

Мову оригіналу та перекладу позначають двома літерами – т.зв. дволітерний код мови [4] (наприклад «en» для англійської, «uk» – української, «la» – латинської мов). За замовчуванням можна вказувати «auto» – автоматичне визначення мови оригіналу та переклад на мову, встановленої в операційній системі.

Якщо мова оригіналу невідома, її можна визначити за функцією DetectLanguage, що визначає мову тексту певного діапазону (рис.1). Наприклад,

у комірці A2 зазначена назва книги і визначено, що вона написана угорською мовою (комірка C2 – hu).

	A	B	C
1	Text	Formula	Result
2	Uj magyar fuveszkonyv: Magyarjrszag hajtasos novenyei. Abrak	=DETECTLANGUAGE(A2)	hu
3			

Рис.1. Визначення мови тексту електронної таблиці за допомогою DetectLanguage

Зазначені можливості електронної таблиці застосовуються під час вивчення фахових дисциплін студентами спеціальності 014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини). Зокрема, під час опрацювання ботанічної термінології при вивченні навчальної дисципліни «Ботаніка з основами геоботаніки», складання індивідуального термінологічного словника відбувається у декілька кроків.

По-перше, з метою полегшення сприйняття та запам'ятовування біологічної термінології студенти-першокурсники складають поступово відповідно до опанованих навчальних модулів індивідуальну електронну таблицю термінів (яку вони завантажують на сторінку Електронного навчального курсу платформи Moodle). Вона має приблизно такий вигляд (рис.2).

Слід відмітити, що автоматичний переклад за допомогою GoogleTranslate на латинську мову є недовершений, тому під час лабораторно-практичних занять ведеться уточнення, корегування та перевірка. Тобто, другим кроком є перевірка правильності перекладу.

Наступним етапом є перетворення словника, розділи якого відповідають змістовним модулям «Клітина», «Тканини», «Вегетативні органи», «Генеративні органи» у загальний, побудований за алфавітним принципом. Зручною можливістю електронних таблиць є можливість сортування за алфавітом по стовпчикам. Відповідно, студенти мають змогу власноруч

створювати індивідуальний латинсько-український та україно-латинський словник біологічних термінів.

	A	B	C
1	Text	Formula	Result
2	квітка	=GOOGLETRANSLATE(A2;"uk";"la")	flos
3	плід		fructus
4	маточка		pistillum
5	оцвітина		perigonii
6	тичинка		stamen
7	насінина		semen
8	листок		folium
9	клітина		cellulam
10	веламен		velamen
11	стебло		caulis
12	корінь		radix
13	мікориза		mycorrhizae
14	синій		hyacinthum
15	жовтий		flavo
16	зелений		viridi,
17	хлорофіл		chlorophyll
18			

Рис.2. Приклад автоматичного перекладу на латинську за допомогою функції GoogleTranslate електронної таблиці

В подальшому можливе складання загального термінологічного словника, об'єднавши термінологію, опановану під час вивчення навчальних дисциплін фахового циклу підготовки майбутнього спеціаліста, що полегшить опанування терміносистемою за фахом. Перевагою функції GoogleTranslate полягає в автоматизації, адже дозволяє оперативно змінити текст, мову, здійснити одночасний переклад на декілька мов, створювати термінологічний словник, додаючи дефініції термінів. Недоліком є те, що основою є онлайн-перекладач, тобто можливі певні неточності перекладу.

Можливості електронних таблиць стануть у нагоді не лише у вивченні біологічної термінології греко-латинського походження. Використовуючи коди мов можна полегшити аналіз, переклад іншими мовами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Трофімук К. В. Удосконалення активного словника професійної лексики в контексті формування педагогічних цінностей майбутніх викладачів // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2014. Вип. 37 (90). – С.412-420.
2. Комова М. Класифікація термінологічних словників. URL: http://vlp.com.ua/files/29_22.pdf (дата звернення 10.08.2019).
3. GoogleTranslate. URL: <https://support.google.com/docs/answer/3093331?hl=ru> (дата звернення 10.08.2019).
4. Коды языков (ISO 639-1, 1998). URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Коды_языков (дата звернення 10.08.2019).

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Побережний Олег Володимирович,
здобувач кафедри публічного управління
та адміністрування
Інституту підготовки кадрів державної служби
зайнятості України

Анотація. Подана класифікація механізмів реалізації державної соціальної політики. Визначено, що для здійснення соціальної політики передбачено розмежування повноважень при розробці та реалізації політики в соціальній сфері між центральними та місцевими органами державної влади. Доведено, що систематична реалізація державної соціальної політики за рахунок комплексного механізму державного управління узгоджується із завданням загальнонаціонального об'єднання населення.

Ключові слова: механізми, соціальна політика, соціальна сфера, соціальний захист, сутнісні характеристики.

Під механізмом реалізації державної соціальної політики суспільного процесу мається на увазі стійка система взаємодії соціальних акторів різних типів і рівнів, а кінцевим результатом служить задоволення певної суспільної потреби. Сама ідея механізмів реалізації державної політики базується на припущенні про те, що сукупність визначальних процесів, явищ, факторів і залежностей утворюють цілісний феномен, дослідження якого дозволяє глибше розібратися в досліджуваних залежностях і закономірностях.

Фінансово-економічний механізм пов'язаний із фінансово-економічним забезпеченням соціальної сфери в Україні. Доречно зауважити, що неефективність даного механізму, на сьогоднішній день в Україні, не дозволяє реалізовувати в повному обсязі вимоги Закону України «Про соціальні

послуги» [7]. Зазвичай, даному механізму притаманна низька адресність, дуже неефективні та нераціональні соціальні грошові виплати, надання чималої кількості тіньових пілг у доволі великих обсягах та інші форми соціального забезпечення, які тягнуться ще з радянських часів. Як не парадоксально, але у вітчизняних умовах існує ситуація, коли впродовж 2014-2018 років соціальні видатки з державного бюджету України набули екстенсивного зростання майже на 2,5 рази, а недофінансування соціальної сфери є на доволі низькому рівні (майже 40%), хоча й стабільно зростає. На загальнодержавному та регіональному рівнях фінансування соціальної сфери відбувається не по окремій статті, а в розрізі різноманітних видаткових статей державного бюджету (видатки на ЖКГ, видатки на сферу освіти та охорони здоров'я тощо), що утруднює визначення певних економічних індикаторів.

Політичний механізм, який формує основи державної соціальної політики, обґрунтовує вибір пріоритетних напрямків її подальшого розвитку і реалізації, тобто – це система організаційно оформлених цінностей, традицій, процедур, правил, зразків формування й функціонування вищих і центральних органів виконавчої влади, визначення й перерозподіли між ними основних елементів управлінського зв'язку (цілей, функцій, завдань, обов'язків, правил прийняття рішень, повноважень і відповідальності), прийняття й здійснення найважливіших політичних і адміністративних рішень, а також здійснення зовнішнього контролю за їхнім виконанням [1, с. 115]. Даний механізм повинен спрямовуватися на зміцнення належних суспільних взаємозв'язків у сфері державної соціальної політики і водночас виступає основоположним політичним інструментом стосовно визначення її пріоритетних напрямків розвитку.

Нормативно-правовий механізм також не виконує свого основного призначення – належного правового регулювання гарантування певного рівня якості соціальних послуг, задоволення потреб у них осіб, які їх потребують, у необхідних обсягах. Попри те, що протягом останнього десятиліття в Україні прийнято понад 20 законів, які встановлюють державні гарантії щодо надання

різними категоріями населення соціальної допомоги, а в 2003 р. додався Закон України «Про соціальні послуги» [2], цей механізм і досі залишається до кінця не розробленим. Положення вказаного Закону не тільки не знайшли належного відображення в підзаконних правових актах, що регламентують питання надання населенню соціальних послуг, поглибили протиріччя в національному законодавстві, а й не відповідають міжнародним нормам і стандартам. Сьогодні постає потреба у внесенні змін до чинної законодавчої бази що регламентує діяльність суб'єктів, які надають соціальні послуги, та усуненні прогалин у нормах права, зокрема: у бюджетному законодавстві, яким передбачено видатки через державні програми соціального забезпечення на надання соціальних послуг виключно для державних установ; відсутності підзаконних правових актів, які визначають механізми впровадження положень вказаного вище Закону (зокрема ліцензування, стандартизація, акредитація, соціальне замовлення та ін.); недоліків у термінології та понятійному апараті, яку визначено чинними правовими актами, що регулюють систему соціальних послуг [3, с. 144].

Організаційний механізм реалізації державної соціальної політики включає в себе суб'єкти та об'єкти, відповідає за визначення цілей, завдань, функцій та методів управління розбудови соціальної сфери в Україні, координує ефективне функціонування та взаємозв'язок організаційних структур, що відповідають за реалізацію державної соціальної політики, здійснюють контроль за їх діяльністю та фіксує результати функціонування [5, с. 72].

До складу організаційного механізму реалізації державної соціальної політики входять:

1. Соціальне замовлення – засіб регулювання діяльності у сфері надання соціальних послуг шляхом залучення на договірній основі суб'єктів господарювання для задоволення потреб у соціальних послугах, визначених місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування [7]. Соціальне замовлення розміщується, як правило, на конкурс і укладається з

найкращим виконавцем замовлення – недержавним суб'єктом, що надає соціальні послуги. Надання соціальних послуг шляхом соціального замовлення здійснюється в обсягах, визначених державними стандартами соціальних послуг та/або договором. Відповідальність Суб'єкта за дотримання необхідних параметрів технічного завдання та досягнення результатів замовлення забезпечується укладеним із Замовником договором, який регламентує їх взаємовідносини. Замовник здійснює фінансування і контроль за виконанням договору, моніторинг та оцінку результатів надання соціальних послуг, реалізації проектів [4].

2. Ліцензування, яке регулюється Законом України “Про ліцензування певних видів господарської діяльності” [6], є важливим державно-управлінським інструментом, що забезпечує державний контроль і регулювання господарської діяльності, здійснюваної державними, комунальними і недержавними суб'єктами, що надають соціальні послуги. Ліцензування в системі надання соціальних послуг полягає у видачі, переоформленні та анулюванні ліцензій, веденні ліцензійних справ і ліцензійних реєстрів, контролі за додержанням ліцензіатами ліцензійних умов, видачі розпоряджень про усунення порушень ліцензійних умов. Ліцензія є документом дозвільного характеру, який дає відповідному суб'єкту право на надання певної соціальної послуги, яке відповідно до законодавства підлягає обмеженню. Ліцензування встановлює визначені законом або відповідним підзаконним актом певні критерії (пов'язані з його управлінням, внутрішнім розпорядком, інфраструктурою, безпекою та гігієною людини, фінансовим менеджментом та ін.) і вимоги суб'єктам, що надають соціальні послуги, які вони повинні виконувати [3, с. 151].

Інформаційний механізм реалізації державної соціальної політики дає можливість забезпечувати регулювання і гармонізацію дій її суб'єктів та об'єктів і забезпечувати покращення соціально-економічної статистичної звітності згідно із вимогами результативного державного управління у соціальній сфері та запроваджувати сучасні інформаційні технології та

проводити моніторинг за основними напрямками державної соціальної політики. Даний механізм забезпечує, з однієї сторони, безперешкодний доступ до інформаційних даних щодо соціального розвитку в державі, її збирання та розповсюдження, а з іншої – організацію державної системи моніторингу. Це забезпечує швидкість надання та використання повною мірою потрібної інформації будь-яких учасників системи державного управління у соціальній сфері розвитку на загальнодержавному рівні.

Таким чином, під механізмом реалізації державної соціальної політики слід розуміти комплекс інструментів та способів впливу на діяльність та подальший розвиток соціальної сфери в країні задля досягнення мети відповідної державної політики. Систематична реалізація державної соціальної політики за рахунок комплексного механізму державного управління узгоджується із завданням загальнонаціонального об'єднання населення. З метою вдалої реалізації державної соціальної політики потрібно збалансувати поєднання усіх вище наведених механізмів реалізації державних заходів у сфері державної соціальної політики.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Арістова І. В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти / І. В. Арістова ; За заг. ред. О. М. Бандурки : [моногр.] – Х. : Вид-во УВС, 2000. – 368 с.
2. Брандт В. Демократический социализм. Статьи и речи. – М.: “Республика”, 1992. – С. 345
3. Дубич К.В. Класифікація сучасних механізмів державного управління в системі надання соціальних послуг населенню в Україні / К.В. Дубич // Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України. – 2013. – Вип. 2. – С. 143-159.
4. Дубич К.В. Соціальне замовлення – ефективний механізм надання соціальних послуг в Україні / К. В. Дубич // Державне управління: теорія та

практика. – 2013. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2013_1_14

5. Орцева О.С. Поняття та основні види механізмів формування та реалізації державної політики у сфері розвитку громадянського суспільства / О.С. Орцева // Наукові праці. Державне управління. – 2014. – Випуск 223. – С. 71-75

6. Про ліцензування певних видів господарської діяльності : Закон України від 1 черв. 2000 р. № 1775-III (із змінами, внесен. згідно із 85 законами у 2000–2013 рр.) // Офіц. вісн. України. – 2000. – 21 лип. (№ 27). – Ст. 1109.

7. Про соціальні послуги : Закон України від 19 черв. 2003 р. № 966-IV (із змінами, внесен. згідно із 8 законами в 2004–2012 рр.) // Офіц. вісн. України. – 2003. – 1 серп. (№ 29). – С. 52. – Ст. 1435

8. Синельникова Р.В. Что такое социальный заказ? / Р.В. Синельникова // Социальная работа : белорус. науч.-практ. журн. – 2008. – № 3. – С. 32–34.

УДК 614.8

**АВТОМАТИЗАЦИЯ РАСЧЕТОВ СИСТЕМЫ ВНУТРЕННЕГО
ПРОТИВОПОЖАРНОГО ВОДОПРОВОДА В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ
ЗАВЕДЕНИЯХ**

**Рубан Дарья Вячеславовна,
Виноградова Наталия Алексеевна**

студенты

Петухова Елена Анатольевна,

к.т.н., доцент, доцент кафедры пожарной профилактики в населенных
пунктах

Горносталь Стелла Анатольевна,

к.т.н., старший преподаватель кафедры пожарной профилактики в
населенных пунктах

Национальный университет гражданской защиты Украины
г. Харьков, Украина

Аннотация: рассмотрены вопросы повышения уровня пожарной безопасности высших учебных заведений путем совершенствования системы внутреннего противопожарного водопровода за счет создания пакета автоматизированных алгоритмов для расчета отдельных его элементов, а именно характеристик пожарных кран-комплектов диаметром 25 мм и 33 мм.

Ключевые слова: внутренний противопожарный водопровод, пожарный кран-комплект, напор, расход, алгоритм.

Пожар – неконтролируемый процесс уничтожения или повреждения огнем имущества, во время которого возникают факторы, опасные для живых организмов и окружающей среды. За семь месяцев 2019 года в Украине произошло 55204 пожара, что на 26,98% больше количества пожаров за аналогичный период 2018 года.

Анализ массива карточек учета пожаров позволяет сравнить количество пожаров именно в общественных зданиях, а именно в высших учебных заведениях. Количество пожаров уменьшилось на 5,66 % по сравнению с предыдущим годом. Но несмотря на это, эта величина остается достаточно высокой (около 300 пожаров в год), что свидетельствует о недостаточном уровне пожарной безопасности таких объектов.

По состоянию на конец 2018 в Украине насчитывалось 652 высших учебных заведений. Причиной масштабного пожара, который произошел 3 августа 2018 года в Украинской инженерно-педагогической академии (г. Харьков), стало нарушение правил пожарной безопасности при проведении огневых работ. Кроме того, в здании академии отсутствовала система пожарной сигнализации, была неисправна система внутреннего противопожарного водопровода и облицовка стен была выполнена из горючих материалов, что негативно сказалось на уровне пожарной безопасности этого объекта.

Снижение общего состояния пожарной безопасности высших учебных заведений, ухудшение безопасной эвакуации людей и препятствие успешному тушению пожара обуславливается скоплением людей и наличием нарушений требований нормативных документов. Поэтому вопрос обеспечения необходимого уровня пожарной безопасности таких объектов является актуальным.

Объектом исследования является система внутреннего противопожарного водопровода высших учебных заведений.

Предмет исследования – пожарные кран-комплекты диаметром 25 мм или 33 мм, а именно методы расчета их параметров с помощью компьютерной программы.

Цель работы – автоматизация расчетов характеристик элементов системы внутреннего противопожарного водоснабжения в высших учебных заведениях.

В зданиях и сооружениях любого назначения в шкафах пожарных кран-комплектов (ПКК) [1, с. 14-18], кроме размещения в них пожарного кран-

комплекта диаметром 50 мм или 65 мм, в качестве первичных средств пожаротушения следует предусматривать:

- расположение пожарного кран-комплекта диаметром 25 мм;
- место для размещения двух ручных огнетушителей (кроме жилых зданий).

Анализируя состояние пожарной безопасности и наличие пожарных кран-комплектов, находящихся в рабочем состоянии, обнаружено, что уровень пожарной безопасности в высших учебных заведениях недостаточен [2, с. 39]. В качестве решения предлагается повысить эффективность использования системы внутреннего противопожарного водопровода (ВПВ) с пожарными кран-комплектами диаметром 25 мм или 33 мм, определив характеристики их составляющих для конкретных условий использования [3, с. 155-159]. Причин для этого несколько:

- переход к европейским стандартам, требованиям и нормам пожарной безопасности;
- пожарные кран-комплекты малого диаметра могут обеспечить подачу необходимого расхода воды при незначительных значениях напора в сети;
- легкость, удобство и простота в использовании уменьшают время начала тушения пожара с помощью пожарного кран-комплекта, а значит уменьшается ущерб от пожара.

Пожарные кран-комплекты диаметром 25 мм или 33 мм состоят из того же оборудования, что и пожарные кран-комплекты диаметра 50 мм или 65 мм. Основным отличием является диаметр ПКК, диаметр рукава, а также диаметр насадка ствола, который оснащен устройством плавного изменения диаметра выпускного отверстия. Преимуществом таких ПКК является их быстрая готовность к действию за счет более удобного расположения в шкафу (имеют вид катушки) и возможности использования рукава только на ту длину, на которую нужно (нет необходимости полного развертывания рукава). Более того, для успешного тушения пожара таким ПКК не требуется большой напор сети водопровода. К тому же, такие пожарные кран-комплекты имеют

экономный расход и запорные стволы, что позволяет защитить помещение от накопления большого количества воды и порчи вещей и оборудования. Рукава могут быть двух типов: полужесткие и плоскосвернутые, характеристики которых сильно отличаются [4, с. 130-134].

Определение необходимых характеристики ПКК диаметром 25 мм или 33 мм (длина и тип рукава, диаметр насадка ствола) в значительной степени зависит от напора в водопроводной сети, необходимого количества воды, которое обеспечит возможность успешного тушения пожара, и удаленности очага пожара от места установки ПКК (степени развертывания рукава). Было проведено ряд экспериментов по определению фактического количества воды из ПКК при изменении всех влияющих величин. В результате получены связывающие их модели [5, с. 191-194]. Однако, использование полученных моделей при проектировании ВПВ сопряжено с рядом дополнительных операций, которые целесообразно автоматизировать.

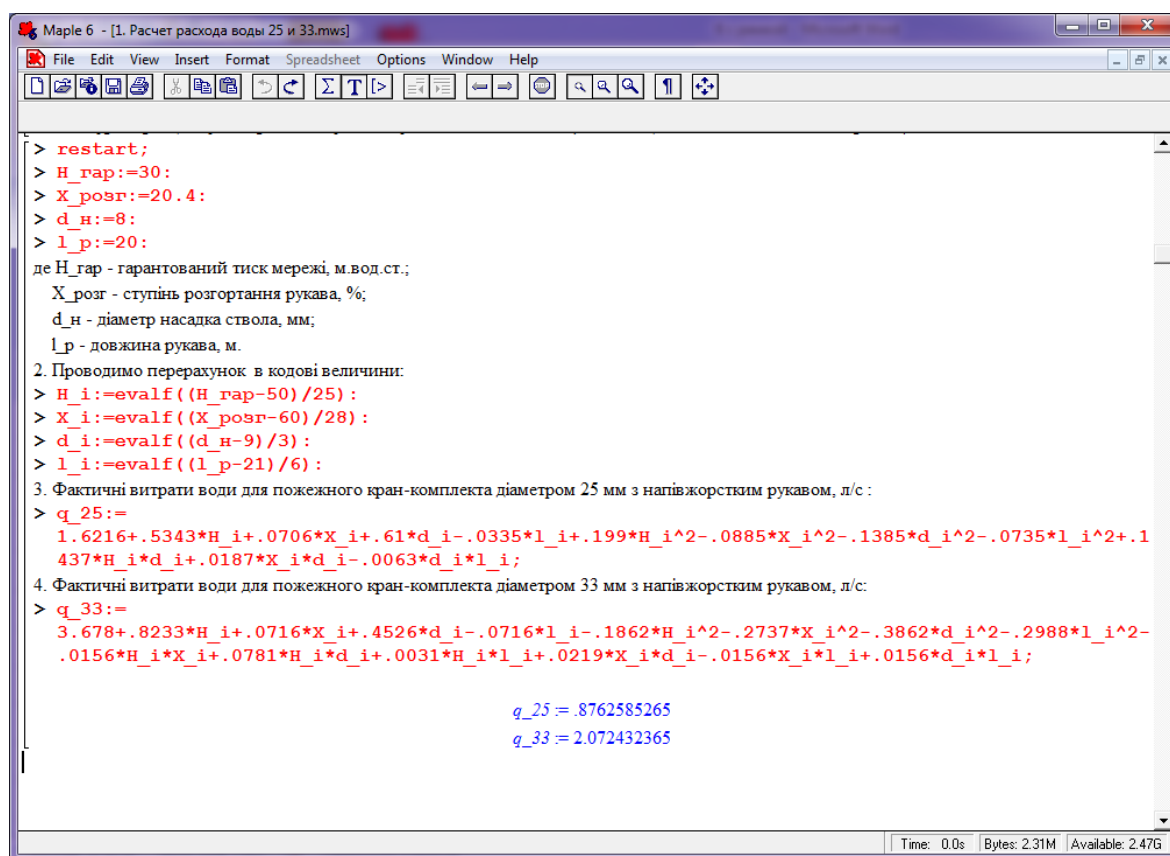
Для проведения расчетов характеристик элементов пожарных кран-комплектов диаметром 25 мм и 33 мм выбираем программу Maple. Она является самой известной среди систем символьной математики и до сих пор остается одним из лидеров среди универсальных систем символьных вычислений [6, с. 92; 7, с. 45]. Maple предоставляет пользователю удобную интеллектуальную среду для математических исследований любого уровня и пользуется особой популярностью в научной среде.

Автоматизированный алгоритм разработан для пяти случаев:

- расчет фактических расходов воды с ПКК диаметром 25 мм или 33 мм;
- расчет необходимого давления в сети при заданных фактических расходах воды для пожарных кран-комплектов диаметром 25 мм или 33 мм;
- расчет степени развертывания рукава при заданных фактических расходах воды для ПКК диаметром 25 мм или 33 мм;
- расчет диаметра насадка ствола при заданных фактических расходах воды для пожарных кран-комплектов диаметром 25 мм или 33 мм;

– расчет необходимой длины рукава при заданных фактических расходах воды для ПКК диаметром 25 мм или 33 мм.

Пример рабочего окна реализации алгоритма для расчета фактических расходов воды с ПКК диаметром 25 мм или 33 мм приведен на рисунке 1. Текстом прописано названия действий, а также в скобках есть некоторые объяснения по использованию программы. После всех расчетов на экран выведено только два значения фактических расходов воды для ПКК 25 мм и для ПКК 33 мм.

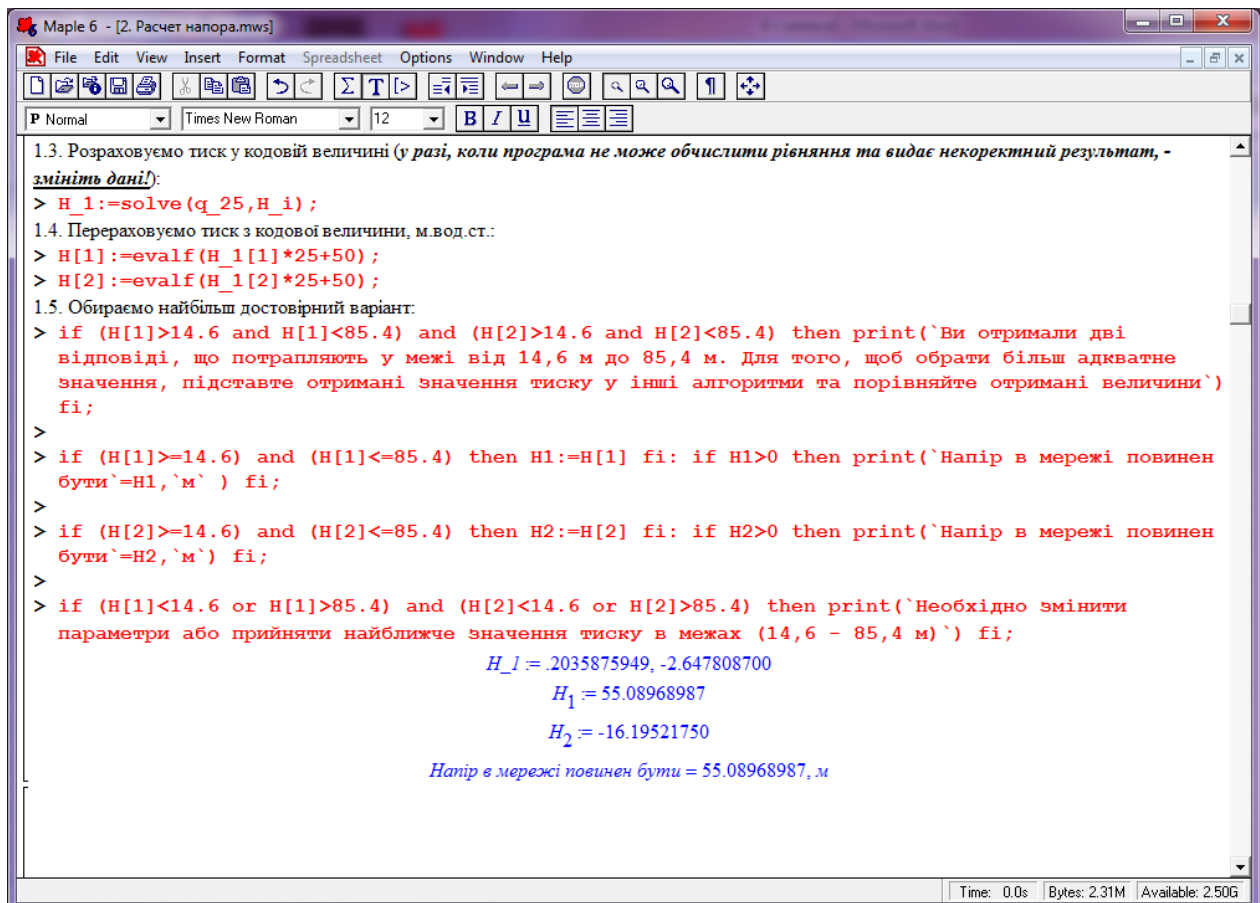
```
> restart;
> H_гар:=30:
> X_розг:=20.4:
> d_н:=8:
> l_р:=20:
де H_гар - гарантований тиск мережі, м.вод.ст.;
  X_розг - ступінь розгортання рукава, %;
  d_н - діаметр насадка ствола, мм;
  l_р - довжина рукава, м.
2. Проводимо перерахунок в кодові величини:
> H_i:=evalf((H_гар-50)/25):
> X_i:=evalf((X_розг-60)/28):
> d_i:=evalf((d_н-9)/3):
> l_i:=evalf((l_р-21)/6):
3. Фактичні витрати води для пожежного кран-комплекта діаметром 25 мм з напівжорстким рукавом, л/с:
> q_25:=
1.6216+.5343*H_i+.0706*X_i+.61*d_i-.0335*l_i+.199*H_i^2-.0885*X_i^2-.1385*d_i^2-.0735*l_i^2+.1
437*H_i*d_i+.0187*X_i*d_i-.0063*d_i*l_i;
4. Фактичні витрати води для пожежного кран-комплекта діаметром 33 мм з напівжорстким рукавом, л/с:
> q_33:=
3.678+.8233*H_i+.0716*X_i+.4526*d_i-.0716*l_i-.1862*H_i^2-.2737*X_i^2-.3862*d_i^2-.2988*l_i^2-
.0156*H_i*X_i+.0781*H_i*d_i+.0031*H_i*l_i+.0219*X_i*d_i-.0156*X_i*l_i+.0156*d_i*l_i;

q_25 = .8762585265
q_33 = 2.072432365
```

Рис. 1. Пример рабочего окна реализации алгоритма для расчета фактических расходов воды из ПКК диаметром 25 мм или 33 мм

Алгоритм расчета необходимого давления в сети при заданных фактических расходах воды отличается от предыдущего тем, что делится на два блока, которые имеют одинаковую структуру, но отличаются исходным значением расхода воды. На экран выводятся значения давления в кодовой

величине, два корня уравнения и окончательное решение, принятое программой (рис. 2).


```
Maple 6 - [2. Расчет напора.mws]
File Edit View Insert Format Spreadsheet Options Window Help
P Normal Times New Roman 12
1.3. Розрахуємо тиск у кодовій величині (у разі, коли програма не може обчислити рівняння та видає некоректний результат, - змініть дані!):
> H_1:=solve(q_25,H_i);
1.4. Перерахуємо тиск з кодової величини, м.вод.ст.:
> H[1]:=evalf(H_1[1]*25+50);
> H[2]:=evalf(H_1[2]*25+50);
1.5. Обираємо найбільш достовірний варіант:
> if (H[1]>14.6 and H[1]<85.4) and (H[2]>14.6 and H[2]<85.4) then print(`Ви отримали дві відповіді, що потрапляють у межі від 14,6 м до 85,4 м. Для того, щоб обрати більш адекватне значення, підставте отримані значення тиску у інші алгоритми та порівняйте отримані величини`) fi;
>
> if (H[1]>=14.6) and (H[1]<=85.4) then H1:=H[1] fi: if H1>0 then print(`Напір в мережі повинен бути`=H1,`м`) fi;
>
> if (H[2]>=14.6) and (H[2]<=85.4) then H2:=H[2] fi: if H2>0 then print(`Напір в мережі повинен бути`=H2,`м`) fi;
>
> if (H[1]<14.6 or H[1]>85.4) and (H[2]<14.6 or H[2]>85.4) then print(`Необхідно змінити параметри або прийняти найближче значення тиску в межах (14,6 - 85,4 м)`) fi;
H_1 = .2035875949, -2.647808700
H1 = 55.08968987
H2 = -16.19521750
Напір в мережі повинен бути = 55.08968987, м
Time: 0.0s Bytes: 2.31M Available: 2.50G
```

Рис. 2. Пример рабочего окна реализации алгоритма для расчета необходимого давления в водопроводной сети

Расчеты степени разветвления рукава, диаметра насадка ствола и необходимой длины рукава аналогичны предыдущим.

Для проверки точности работы автоматизированных алгоритмов были реализованы все предложенные программы для одинаковых исходных данных. Результаты расчетов показали следующее: при давлении в сети 30 м, степени разветвления рукава 20,4 %, диаметре насадка ствола 8 мм и длине рукава 20 м фактический расход воды для пожарных кран-комплектов диаметром 25 мм составляют 0,876 л/с, а для ПКК диаметром 33 мм – 2,07 л/с.

При аналогичных исходных данных результат расчета алгоритма для определения давления водопроводной сети составляет для ПКК диаметром 25 мм – 29,02 м, а для ПКК диаметром 33 мм – 29,94 м.

В результате расчета степень развертывания рукава при подстановке тех же исходных данных составляет для ПКК 25 мм от 20,4% до 99,6 %. С учетом приемлемых погрешностей, можно считать, что результат примерно равен 20,4 %. Та же ситуация относительно степени развертывания рукава для ПКК 33 мм. Считаем, что $20,32 \% \approx 20,4\%$.

Диаметр насадка ствола при заданных исходных данных по расчету составляет для ПКК 25 мм - 7,999 мм, а для ПКК 33 мм алгоритм выдает, что два ответа попадают в пределы от 4,8 мм до 13,2 мм, а именно 7,988 мм и 12,782 мм. Поскольку необходимо было получить ответ 8 мм, можно считать, что автоматизированный алгоритм провел верный расчет. Находя длину рукава, в обоих случаях получаем два ответа, которые практически равны 20 м.

Поскольку все исходные и расчетные параметры имеют одни и те же значения, можно сделать вывод, что автоматизированные алгоритмы для определения параметров пожарных кран-комплектов верны и могут использоваться для расчетов.

Вывод: Разработан пакет автоматизированных алгоритмов расчета характеристик пожарных кран-комплектов диаметром 25 мм и 33 мм. Их использование позволяет упростить выполнение операций по проектированию ВПВ с характеристиками ПКК, обеспечивающими успешное тушения пожара в конкретных условиях эксплуатации, повышению точности расчетов и снижению рабочего времени на проектирование.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Внутренний водопровод и канализация. Часть I. Проектирование. Часть II. Строительство. ДБН В.2.5–64:2012. – [Действующий от 01–03–13]. – К.: Госстрой Украины, 2013. – 135 с. (Государственные строительные нормы Украины)
2. Рубан Д.В. Питання відповідності системи внутрішнього протипожежного водопроводу (ВПВ) в будівлі ліцею // Проблеми та

перспективи забезпечення цивільного захисту: матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих учених. – НУЦЗУ, 2018 – с. 39.

3. Петухова О.А. Дослідження характеристик пожежних кран-комплектів / О.А. Петухова, С.А. Горносталь, С.М. Щербак // Проблеми пожежної безпеки. – Х.: НУГЗУ, 2015. – Вып. 37. – С. 154-159.

4. Петухова О.А. Визначення характеристик елементів внутрішнього водопроводу для успішного гасіння пожеж. / О.А. Петухова, С.А. Горносталь // Проблеми пожежної безпеки. – Вып. 41. – 2017. – Харьков. – С. 129-136.

5. Петухова О.А. Дослідження фактичних витрат води з пожежних кран-комплектів. / О.А. Петухова, С.А. Горносталь, О.О. Шаповалова, С.М. Щербак // Проблеми пожежної безпеки. – Вып. 39. – 2016. – Харьков. – С. 190-195.

6. Рубан Д.В. Автоматизація проектування системи внутрішнього протипожежного водопроводу в висотних житлових будівлях / Д.В. Рубан, О.А. Петухова // FREE AND OPEN SOURCE SOFTWARE. Матеріали X-ої ювілейної міжнародної науково-практичної конференції – Харків, ХНУБтаА. – 2018. – с.92.

7. Рубан Д.В. Вдосконалення способів проектування систем внутрішнього протипожежного водопроводу / Д.В. Рубан, О.А. Петухова // Проблеми та перспективи забезпечення цивільного захисту: матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих учених – НУЦЗУ, 2019–с.45.

**ПИТАННЯ ЗАПОЗИЧЕННЯ УКРАЇНОЮ ДОСВІДУ ФЕДЕРАТИВНОЇ
РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНА У СФЕРІ АНТИМОНОПОЛЬНОЇ
ПОЛІТИКИ.**

САГАЙДАК Ю. В.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного та муніципального права
Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

Анотація: Антимонопольне регулювання, що направлене на розвиток і сприяння конкуренції є найважливішим інструментом сучасної державної політики. Його основна мета – забезпечити рівні можливості на конкурентному полі всім суб'єктам ринку. Відповідно відсутність такого законодавства у держави частіше за все пояснюється низьким рівнем економічного і соціального розвитку (Афганістан, Ангола, Бангладеш, Іран, Катар, Саудівська Аравія, Куба, Нігерія, Ефіопія та інші), оскільки реалізація антимонопольної політики вимагає значних фінансових вкладень з боку держави.

Ключові слова: Антимонопольна політика, конкурентне право, Федеративна Республіка Німеччина, право Європейського Союзу, антимонопольне законодавство, зарубіжний досвід антимонопольного регулювання.

Дослідження загальних рис і особливостей антимонопольного законодавства зарубіжних країн є досить актуальним, перш за все тому що може мати потенційну користь для подальшого розвитку національного законодавства у цій сфері.

В рамках Європейського союзу ключові положення антимонопольного законодавства закріплені в ст.ст. 81, 82 Римського договору про створення ЄС.

В якості головного завдання конкурентної політики договором було визначено «створення режиму, що забезпечує умови, при яких конкуренція на Спільному ринку буде носити нормальний характер» [2, 39]. Конкурентна політика в ЄС існує не відокремлено, а розвивається в рамках глобальної інтеграційної політики і проникає в усі сфери економічної діяльності. Європейська комісія здійснює регулювання за чотирма напрямками антимонопольної політики: 1) контролю за картельними угодами і зловживанням домінуючим становищем; 2) контролю за злиттям фірм; 3) лібералізації економічних секторів, що належать до сфери природної монополії; 4) регулювання державної допомоги [1, 124].

Пропонуємо детальніше розглянути механізм впровадження та функціонування цих принципів на прикладі Федеративної Республіки Німеччини – однієї з найрозвиненіших країн Європи.

Контроль застосування антимонопольного законодавства в Німеччині здійснюють кілька органів: Федеральне відомство по нагляду за діяльністю картелів, Міністерство економіки та технологій, картельні служби федеральних земель, що входять до складу урядів земель. Розглянемо повноваження даних органів.

Федеральне відомство з нагляду за діяльністю картелів (das Bundeskartellamt) – це незалежний державний орган державного управління, формально входить до складу Федерального міністерства економіки і технології. Воно наділене такими правами: проводити розслідування, виносити постанови, накладати штрафи і приймати рішення з антитрестових питань в разі порушення антимонопольного законодавства. Контроль за злиттями компаній – основна частина практичної роботи даного органу [3].

Антикартельні служби урядів федеральних земель є самостійними структурами, не підпорядкованими Федеральному відомству з нагляду за діяльністю картелів. Вони входять в склад уряду земель і підпорядковані міністру економіки відповідного земельного відомства. Всю політичну відповідальність за реалізацію конкурентної політики несе відповідний земельний міністр економіки [3].

Незалежним органом в Німеччині стала Монопольна комісія. Вона є спеціалізованим дослідним і консультаційним органом федерального уряду, складається з п'яти членів. Монопольна комісія проводить постійний аналіз антимонопольної діяльності Федерального відомства з нагляду за діяльністю картелів. В обов'язки комісії входить спостереження за ситуацією в антимонопольній сфері і представлення раз на два роки міністру економіки і технологій рекомендацій в області економіки, а також показників тенденцій, які свідчать про концентрацію ділових операцій в Німеччині, в тому числі в сфері застосування положень Закону про контроль над злиттям компаній і поведінкою на ринку домінуючих компаній. Діяльність Монопольної комісії спрямована на підтримання відкритої антимонопольної політики. Антимонопольна політика в Німеччині, як і в багатьох державах, провадиться головним чином через судову систему [4, 124-129].

Отже, можна зробити висновки, що у німецькому конкурентному законодавстві прийнято вважати, що злиття і об'єднання підприємств самі по собі не є факторами, що спотворюють умови конкуренції і породжують зловживання домінуючим становищем, оскільки іноді такі об'єднання корисні для підвищення ефективності окремих галузей і для економіки в цілому. У зв'язку з цим закон передбачає численні винятки з встановлених правил при контролі за економічною концентрацією.

Слід зазначити, що існування в Німеччині такого органу як Монопольна комісія цілком може стати потенційним джерелом для запозичення Україною. Адже контроль за діяльністю Антимонопольного комітету, який є єдиною та головною інституцією у системі антимонопольних органів України, є позитивною практикою, що, безперечно, зменшить ризики зловживань при винесенні рішень даною установою.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Договір про функціонування Європейського Союзу, 58т.. 39, 124. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_710
2. Ячеїстова Н.І. Міжнародна конкуренція: законодавство, регулювання і співробітництво. Нью-Йорк; Женева. 2001.
3. Das Bundeskartellamt in Bonn. Organisation, Aufgaben und Tätigkeit. Інформ. Брошура. Бонн, 2011. 28 с. Режим доступу: https://www.bundeskartellamt.de/SharedDocs/Publikation/EN/Brosch%C3%BCren/Brosch%C3%BCre%20%20About%20the%20Bundeskartellamt.pdf?__blob=publicationFile&v=19
4. Матюшко П. Антимонопольна політика Європейського співтовариства / П. Матюшко // Юридичний журнал. – 2017. – № 12. – С. 124–129

ХАРКІВСЬКА ШКОЛА ЧЕРВОНИХ СТАРШИН:

ЇЇ ВИХОВАНЦІ І ВИКЛАДАЧІ

Саппа Микола Миколайович

доктор соціологічних наук, професор,

професор кафедри соціології і психології,

Харківський національний університет внутрішніх справ

м.Харків, Україна

Анотація: Розглянута діяльність Школи червоних старшин у Харкові (1920-1938) - учбового закладу професійних знань, високої культури і безумовної національної орієнтації. Серед вихованців Школи було багато видатних офіцерів, які визначилися у роки II Світової війни. Згадані також долі керівників та викладачів Школи.

Ключові слова: Харків, військовий учбовий заклад, Школа червоних старшин, військовослужбовці, українська національна орієнтація, політичні репресії.

За офіційними відомостями Харківська школа червоних старшин була створена у 1920 р., а наприкінці 30-х років її було ліквідовано. В радянській літературі і в наш час було досить мало відомостей про Школу та її значення у галузі виховання і підготовки українських військових. У цілому, по тих обривкових відомостях, що були оприлюднені, харківська Школа червоних старшин створює уявлення учбового закладу професійних знань, високої культури і безумовної національної орієнтації. Це й стимулювало мету нашої

роботи: дослідити цілі і історію створення Харківської школи червоних старшин, згадати імена видатних випускників Школи, як результат її роботи, та викладачів, зусиллями яких цей результат було досягнуто.

Зазначимо, що серед вихованців Школи, а також її старшин і викладачів було багато професійних військових, якими і зараз мусить пишатися Україна. Перелічимо лише тих, чиї прізвища вдалося розшукати:

- Двічі Герой Радянського Союзу Маршал Радянського Союзу К.С. Москаленко,
- Герої Радянського Союзу: генерал-лейтенант І.Д. Бурмаков, полковник С.М. Вільховський, генерал армії А.Л. Гетьман, лейтенант М.В. Гомоненко, подполковник Ф.Ф. Дудник, генерал-полковник Ф.Ф. Жмаченко, полковник М.П. Загорódський, генерал-полковник М.П. Кирпонос, полковник О.М. Кот, генерал-лейтенант М.І. Макаричев, полковник В.И. Недбаєв, генерал-майор Г.Ф. Панченко, генерал армії С.Г. Поплавський, генерал-майор Г.М. Преображенський, підполковник К.Ф. Ребрик, підпільник М.І. Сташков, капітан Н.С. Улановський, генерал-майор Є.П. Шаповалов,
- Герой України генерал-лейтенант К.М. Дерев'янка, який у вересні 1945 р. від імені Радянського Верховного Головнокомандування підписав Акт капітуляції Японії,
- Визначні військові діячі: генерал-майор А.Ф. Анісов, генерал-майор Д.М. Бурдов, генерал-майор О.А. Куценко, полковник И. Ф. Немченко, полковник В.О. Новобранец, генерал-майор В.О. Почема.

Високий рівень навчання і національного виховання в Школі підтверджується не тільки переліком прізвищ видатних військових, що були пов'язані зі Школою червоних старшин, а й короткими (і досить ще неповними) згадками про її викладачів і вихователів. Нагадаємо, що Кузьма Миколайович Дерев'янка японську мову, що стала йому в нагоді під час роботи розвідником в Китаї та Японії, як стверджують його біографи, опанував саме в Школі червоних старшин [1]. У вільний час курсанти відвідували гуртки поезії

(керівник Володимир Сосюра) та прози (керівник Петро Панч), на початку 30-х років у Школі часто бував письменник Мирослав Ірчан. Андрій Головка, який згодом став українським письменником, у 1921 р. викладав у Школі політекономію. У 1922 р. відомий музикант і композитор М. Кюсс очолив оркестр Школи, шкільним хором у 1922-1933 роках керував К. Богуславський – український композитор і співак, який для цього хору написав кілька пісень на слова В. Сосюри та Л. Первомайського. А відомий художник Є. Святський, викладав у школі топографію і винайшов кілька навчальних приладів-макетів, що полегшували засвоєння його дисципліни курсантами.

Військову тактику в Школі у 1936-1937 роках викладав Г.М. Преображенський. Свої знання в цієї галузі він плідно реалізував в роки II Світової війни, за що був удостоєний звання Героя Радянського Союзу. Тактику та стратегію партизанської війни курсантам викладав один з найкращих знавців цієї справи - Юрій Тютюнник, колишній член Центральної Ради (1917 р.), генерал-хорунжий, командувач армії УНР у Другому Зимовому поході територією Радянської України (листопад 1921 р.), що мав за мету підняти антибільшовицьке повстання. В той час у Харкові Ю.Тютюнник був також відомий і як літератор – він написав три книжки, із яких найвідомішою була «З поляками проти Вкраїни» (1924 р.), писав кіносценарії (зокрема, був співавтором сценарію фільму О. Довженка «Звенигора»), редагував кінофільми і зіграв самого себе у фільмі «ПКП» («Пілсудський купив Петлюру») [2, с. 104, 106, 108-110].

Працював у Школі – викладав українознавство [3], ще один визначний український вояк - полковник УГА (Української Галицької армії) Григорій Коссак, який у 1918 р. був командиром Вишколу УСС (Українських Січових стрільців) та командуючим українськими військами у Львові (5-9.11.1918 р.). Під час українсько-польської війни 1918-1919 р.р. він очолював Третій Корпус УГА. У грудні 1924 р. г. Коссак прибув до Харкова з Праги разом з 200 старшинами Галицької армії на запрошення уряду Радянської України.

Школа червоних старшин була з українською мовою навчання і готувала старшин для територіальних частин Червоної Армії, розташованих на Україні, в яких поруч з російською допускалася як командна мова також і українська. Особливою заслугою Школи було те, що в ній приділялося багато уваги і зусиль в творенні і закріпленні української військової термінології. На протязі десятиріччя було видано кільканадцять перекладних підручників, тісно пов'язаних з утворюванням фахової термінології, головним чином у визначенні складових частин зброї. А у 1928 році, тобто напередодні поступового згортання українізації у Радянській Україні, виходить з друку «Російсько-український словник військової термінології», в якому упорядники - старшини Харківської школи С. та О. Якубські, наближали військово-морську термінолексику до народної мови і вирізняли її національні риси.

Спираючись на непрямі факти – якість вихованців Школи, фаховий і культурний рівень та політичні погляди її викладачів й старшин, настрої, що панували в той час в селянській масі, яка була головним курсантським поповненням, можна позначити головний чинник, який дозволив досягти значних успіхів у роботі Школи. Цим чинником було створення в неї певної діяльній атмосфері, спрямованої на такий розвиток національної свідомості, яка й мотивувала у курсантів подальше особисте культурне зростання, професійну соціалізацію та високі професійні вимоги до себе.

На нашу думку, на розвиток українського суспільства в Радянській Україні і, відповідно, української держави, з початку 20-х років впливали два антагоністичні процеси. Першим за ініціативи компартійного і урядового керівництва Росією та підтримуючими їх російською елітою і частиною української еліти йшов процес формування більшовицької супердержави на кшталт Російської імперії, в якій Україна мусила стати її складовою. Другий був спрямований на формування радянської української еліти і набуття нею державницьких ідей та втілення їх в діяльність з створення української держави. Ці процеси йшли практично одночасно, але з різними швидкостями.

Тоді, і майже до середини 30-х років, в середовищі української радянської еліти, яка формувалася, виникали певні державотворчі ідеї, спрямовані на створення суверенної радянської України, та проводилася діяльність в цьому напрямі – різними елітними і подібними ним угрупованнями, в різні часи і з різною інтенсивністю. Така діяльність не була спланованою заздалегідь, вона велася розпорощеними зусиллями, офіційно не проголошувалася, про неї практично не залишилося документальних відомостей, окрім, може, протоколів у архівах НКВС, і зараз судити про це можна лише по певних вчинках, що залишилися в пам'яті людей та деяких документах. Одним з напрямів такої діяльності було набуття Україною необхідних державницьких атрибутів, серед яких була і українська армія. Цьому сприяла поширена на початку 20-х років минулого століття концепція Лева Троцького про створення в радянських республіках місцевих Червоних армій.

Але для створення національної армії в Україні, як одного з необхідних атрибутів її державності, було необхідно започаткувати підготовку військових командних кадрів, з яких би у подальшому сформувалася й військова національна еліта. Вважається, що тоді - на початку 20-х років ХХ ст., більшовики прагнули для зміцнення своїх позицій в Україні залучити до військової служби українців і створити в армії сприятливі умови для «обробки» переважно селянського «дрібнобуржуазного та націоналістично наставленого» поповнення в «комуністичному дусі» [4, с. 14]. Звичайно, що ця «обробка» покладалася більшовиками на молодих червоних командирів, які мусили би бути виховані через військовий учбовий заклад в належному дусі.

За пропозицією політбюро ЦК КП(б) засіданням РВР Південно-Західного фронту від 25 квітня 1920 р. було постановлено «...відкрити курси Червоних Старшин із викладанням українською мовою» у Харкові. Завдання безпосередньої організації курсів червоних старшин у Харкові було покладено на Петра Кириловича Солодуба, який надалі мав їх очолити. Палкий прихильник політики коренізації П. Солодуб розглядав її як закономірний етап на шляху до повного національного визволення України. Запропонована ним

система підготовки військових була спрямована на забезпечення майбутньої Української Червоної армії власними національними військовими кадрами.

На 14 серпня 1920 р. штати Школи червоних старшин Харківської були такими: 11 командирів, 222 юнака (так звалися курсанти), 166 службовців. Проте левову частку першого складу школи становили галичани. Згодом – для підготовки крім старшин-піхотинців ще й старшин-артилеристів та кавалеристів, кількість курсантів збільшили до 500. Навчання юнаків проводилося українською мовою і тривало 3 роки. Але перший випуск, зважаючи на те, що юнаки певний час у складі курсантських бригад брали участь у бойових діях, відбувся вже наступного літа.

В жовтні 1922 р. було проведене злиття Харківської школи червоних старшин з Київською школою червоних старшин, що почала свою роботу у 1921 р. Київська школа була закрита через те, що в неї, за радянськими документами, був розміщений і діяв підпільний Всеукраїнський Центральний Повстанський Комітет. Частина її командирів та курсантів була арештована. Погано йшло «викорінення петлюрівщини» і в Харківській школі, там, як стверджував високопосадовий діяч ЧК С. Дукельський, існувала навіть, «загроза переходу всієї школи на бік противника». Свій детальний огляд ситуації чекіст завершив словами: «Після очищення від зрадницьких елементів, Школа червоних старшин була відправлена на фронт, де вона блискуче виконала свої бойові завдання» [5, с. 110-111]. Тобто на початку жовтня 1920 р. фактично увесь командний склад Школи був арештований, а П. Солодуба відсторонили від керівництва Школою. Пізніше - у 1933 р., він був звинувачений в участі в УВО, а у 1937 р. його розстріляли на Соловках [6].

Його наступником на чолі Школи у 1920-1922 роках був Іван Гаврилович Ключко, якого у 1937 р. звинуватили у підготовці військового заколоту і теж розстріляли [7, с. 121-122].

У 1922-1924 роках начальником Школи червоних старшин був Петро Пахомович Ткалун. Саме в той час, з 1922 р. ВУЦВК бере шефство над

Школою і з кінця 1924 р. вона іменується вже як «Школа червоних старшин ім. ВУЦВК». У 1922 р., коли радянську Україну охопив голод, споживчою кооперацією України здійснювалася добродійна допомога у продовольчому забезпеченню воїнам Червоної армії, Всеукраїнська кооперативна спілка теж стала шефом Школи червоних старшин. Шефство розпочалося з грудня 1922 р., коли Правління Вукопспілки ухвалило асигнувати Школі червоних старшин 10 млрд. крб із розрахунку 50 коп. золотом щомісяця (за тодішнім курсом) на кожного курсанта. А у 1924 р. шефські виплати Вукопспілки вже становили 97 крб. на місяць на курсанта [8, с. 170].

Будучи активним прихильником «українізації», П.П. Ткалун перший і єдиний з усієї системи військових навчальних закладів республіки, почав впровадження української мови в навчальний процес. При цьому він активно співпрацював з провідниками політики українізації, особливо з Миколою Скрипником, з яким багато разів спілкувався на різних з'їздах, конференціях, пленумах, нарадах і в дружніх бесідах. У 1938 р. комдива П.Ткалуна звинуватили в участі у військовій змові та підготовці терористичного замаху на Сталіна (у 1935-1937 р.р. Ткалун служив комендантом Кремля), і його було присуджено до страти. На слідстві не було забуто і його українське минуле. Так у протоколі допиту від 20 лютого 1937 р. Маються його докладні «визнання» в шпигунстві на користь Польщі та про участь в українській націоналістичній організації і про підготовку військового перевороту [9].

У 1924 р. начальником і комісаром Школи був призначений Антон Миколайович Борисенко, кавалер двох орденів Червоного Прапора. А. Н. Борисенко обирався членом ВУЦВК. У 1937 р. комдива Борисенко було арештовано, а у 1938 р. - розстріляно [10, с. 191-192]. А з січня 1929 р. до 1930 р. посаду начальника Школи посідав Сила Мусійович Мищенко, визначний військовий, член ВУЦВКу. 21 квітня 1941 р. його - тоді вже генерал-майора, викладача Військової академії ім. М. Фрунзе, арештували, а через півроку - стратили [10, с. 462-464]. Військовий комісар Школи (з 1927 р.) Нагуляк

Онуфрій Михайлович був у 1930 р. рекомендований Й. Якіром на посаду начальника Школи і згодом очолив її. Восени 1933 р. він переїхав до Москви на навчання у військовій академії ім. М. Фрунзе. Полковник Нагуляк був арештований і розстріляний у 1937 р. у м. Куйбишеві [11]. Про подальше керівництво Школи дуже мало відомостей. Колишній курсант Школи О.М. Кота писав, що останнім її керівником до 1938 р. - до розформування Школи, був Жабін Борис Павлович. О.М. Кот залишив про нього зворушливі, повні поваги і любові спогади [12, с. 10].

Посилення сталінського режиму в СРСР та його наступу проти націонал-комуністів в республіках привело до згорання політики коренізації в Україні наприкінці 20-х – на початку 30-х років. Демонстраційним свідченням зміни курсу національної політики в Україні став показовий судовий процес над вигаданою чекістами «Спілкою визволення України» (СВУ), що сорок весняних днів 1930 р. тривав у Харкові. Одночасно з цим йшла підготовка до нових судових процесів над міфічним «Українським національним центром» (УНЦ) та нібито підпорядкованою йому «Українською військовою організацією» (УВО). В зв'язку з чим на початку 30-х років було розпочато репресії як серед військових, так і серед цивільних осіб, які, мовби мали причетність до цих організацій.

Григорій Коссак був арештований 15 січня 1931 р. у Дніпропетровську, де він працював на військовій кафедрі Хімічного інституту, і звинувачений у керівництві підпільною контрреволюційною діяльністю галичан в «УВО», членстві у «Військо-офіцерській контрреволюційній організації» та «Українському національному центрі». 7 лютого 1932 р. був засуджений ОДПУ СРСР до позбавлення волі на 6 років [13].

Ще раніш - 12 лютого 1929 р. був арештований і переправлений до Москви колишній генерал-хорунжий армії УНР Юрій Йосипович Тютюнник, а 3 грудня 1929 року Колегія ГПУ СРСР присудила його до вищої міри покарання - розстрілу. Майже через рік – 20 жовтня 1930 р. його було вбито [2, с. 113, 119,

122]. Відбулися арешти викладачів та курсантів і у Школі червоних старшин, як у «націоналістичному» вищому учбовому закладі. В матеріалах допитів в схемі вигаданих слідчими осередків УВО від Москви та Харкова і, навіть, до Далекого Сходу, наводиться перелік харківських установ, «інфікованих» УВО, серед яких була зазначена і Школа червоних старшин [14, с. 217-218].

Незабаром почалася й друга хвиля репресій, що помітно зачепила й Школу червоних старшин. На жаль, через брак відомостей неможна навести прізвища всіх причетних до Школи людей, які були заарештовані в той час. У Москві в лютому 1938 р. знов був арештований Григорій Коссак. Його звинуватили у шпигунстві на користь польської і чеської розвідок та у приналежності до контрреволюційної організації. 2 березня 1939 р. рішенням Військової колегії Верховного суду СРСР Г. Коссак був засуджений до страти і розстріляний наступного дня [13]. Є відомості про літератора, колишнього вихованця Школи Володимира Петровича Зоріна, якого у 1937 р. було арештовано і розстріляно. Того ж 1937 року разом з іншими викладачами Школи червоних старшин було заарештовано й художника Є.М. Святського, викладача топографії. Під час допитів його жорстоко били, він втратив слух. Вже напередодні війни Святського звільнили з ув'язнення за недоведеністю злочину. У 1937 р. арештували й керівника хору Школи К.Є. Богуславського. Є також короткі відомості про начальника штабу Військової Академії ім. М. Фрунзе комбрига І.П. Кіт-Війтенка (у 1920-30-і рр. був курсовим командиром Харківської Школи червоних старшин) колишнього офіцера австро-угорської армії, якого у 1938 р. засудили до 15-річного терміну і він був звільнений лише у 1954-му.

Зазначимо, що ще у 1935-1937 рр. в Україні єдиним суто національним військовим навчальним закладом залишалась Харківська школа Червоних старшин, що готувала командирів для піхотних, кавалерійських, артилерійських, танкових й авіаційних частин. Але з 1937 р. почалося її форсоване розформування. Окремі навчальні підрозділи переводили на навчання в інші училища, навіть до м. Ростов-на-Дону. Згодом на ґрунті одного

з відділень Школи було створено Харківське військове піхотне училище, а остаточно її ліквідація відбулася 14 серпня 1938 р., коли її було переформовано у Харківське протитанкове артилерійське училище.

Це співпало з процесом ліквідації військових територіальних частин шляхом переформування в загальносоюзні частини з екстериторіальним принципом комплектування та дислокації. Таким чином територіальні частини в Україні та єдиний національний вищий військовий навчальний заклад – Харківська Школа червоних старшин були остаточно розформовані у 1938 р.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Шевченко В. Забутий генерал // День. – 2002. – 2 листопада.
2. Шатайло О.Л. Генерал Юрко Тютюнник. – Львів: Світ, 2000. – 144 с.
3. Британ Б. Про останні дні знаменитого дрогобичанина довідалися з архівів НКВС // Вільне слово. – 2007. – 7–14 березня.
4. Гриневич Л.В. Військове будівництво в Україні у 20-ті – на початку 30-х років ХХ ст.: національний аспект: Автореферат дис... канд. іст.наук. Львів, 1995. – 18 с.
5. Дукельский С. ЧК на Украине. – Chalidze Publications Canadian Institute of Ukrainian Studies, 1989. – 150 с.
6. Шевченко С. Випускник «соловецької академії» // Дзеркало тижня. – 2014. – С. 22–28 лютого. – № 6..
7. Черушев Н.С., Черушев Ю.Н. Расстрелянная элита РККА. Комбриги и им равные. 1937-1941. – М., 2014. – 528 с.
8. Оніпко Т.В. Сприяння вітчизняної споживчої кооперації армії, ретроспектива 1920-х р.р. // Український селянин. 2014. – В.14. - С. 169-172.
9. Черушев Н. С. 1937 год: Элита Красной Армии на голгофе. М.: Вече, 2003. – URL: http://militera.lib.ru/research/cheryshev_ns/index (дата обрац.: 19.06.20).

10. Черушев Н. С., Черушев Ю. Н. Расстрелянная элита РККА (командармы 1-го и 2-го рангов, комкоры, комдивы и им равные): 1937—1941: Биографический словарь. М.: Кучково поле; Мегapolis, 2012. – 496 с.
11. Гасай Є. Сплюндрована доля. Заліщанська району газета «Колос». – 2012. – 27 квітня. – Спецвипуск № 2, ч. 3.
12. Кот О.М. Отечества крылатые сыны: Записки штурмана. Днепропетровск: Проминь, 1989. – 295 с.
13. Науменко К. Є. Коссак Григорій Йосипович / Енциклопедія сучасної України у 30 т. К., 2003–2016.
14. Рубльов О., Фельбаба М. Долі співробітників «УРЕ» на тлі репресивної політики 30-х років // 3 архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. – 2000. – № 2/4 (13/15). – С. 207–251.

УДК 37.015

**ХАРЬКОВСКИЙ ИНСТИТУТ БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ КАК
ВОСПИТАТЕЛЬНОЕ И УЧЕБНОЕ ЗАВЕДЕНИЕ (1812-1932):**

СЕРБСКАЯ ЭМИГРАЦИЯ

Саппа Николай Николаевич,

доктор социологических наук, профессор,

профессор кафедры социологии и психологии,

Харьковский национальный университет внутренних дел,

Харьков, Украина.

Панина Елена Анатolieвна

старший преподаватель кафедры иностранных языков,

Харьковский Национальный Аграрный Университет,

Харьков, Украина.

Аннотация: Работа посвящена воспитательной и учебной деятельности Харьковского института благородных девиц в период 1920-1932 годов, когда Институт пребывал в эмиграции в Сербии. Представлены особенности организации его учебной и воспитательной деятельности в Сербии, связи с государственными организациями и местным населением, отмечены выдающиеся воспитанницы.

Ключевые слова: Харьковский институт благородных девиц, эмиграция, Сербия, воспитательная работа, учёба.

В 1812 году (или немногим ранее) харьковскими дворянами было основано Харьковское Общество Благотворения для оказания материальной помощи

дворянам, по разным причинам впадшим в бедность [1]. В связи с задачами Общества в презрении и воспитании сирот обоюго пола (преимущественно детей дворян и чиновников), мальчики помещались за счёт Общества в пансион местной Украинско-Слободской гимназии, а для бедных девиц Общество решило основать Институт [2].

С 1812 по 1818 годы Институт существовал как частное дворянское воспитательное заведение. Несмотря на платных пансионеров и на то, что многие преподаватели других учебных заведений г. Харькова работали в Институте бесплатно, денег на его содержание катастрофически не хватало. Но в 1818 г. благодаря хлопотам Г.Ф. Квитки Харьковский институт получил статус государственной службы и стабильное финансирование.

Харьковский институт благородных девиц был первым учебным заведением для дворянок на юге Российской империи, и в середине XIX в. считался одним из самых прогрессивных женских учебных учреждений. Воспитанницы получали в Институте достаточное для того времени образование. Они изучали физику, математику, литературу, историю, географию, русский, французский и немецкий языки; естествознание и основы агрономии; учились шитью, умению готовить еду. В программу обучения обязательно входили занятия музыкой, танцами, пением, гимнастикой. Воспитанницы выпускного класса проходили педагогическую практику - ежедневно, по очереди, помогали преподавать в младших классах. Такое обучение давало им право и возможность работать гувернантками и домашними учителями, приучало к самостоятельной жизни и навыкам общения и поведения в обществе. Срок учебы был определён вначале в шесть лет, позднее (с 1860 г.) – увеличен до семи. За более чем 100 лет работы Института его закончили 2500 воспитанниц (75 выпусков).

Большевики, придя к власти в Харькове, 4 января 1919 г. объявили о ликвидации Института. Однако летом 1919 г., когда Харьков был занят армией генерала Деникина, началось возрождение Института. И при содействии ставки

Верховного Главнокомандующего к началу 1919/1920 учебного года Институт был восстановлен и здание отремонтировано. Но в ноябре пришли вести о наступлении большевиков, и 22 ноября Институт, отслужив напутственный молебен и захватив только часть имущества, спешно покинул Харьков в составе 157 воспитанниц, 38 человек персонала и 46 членов семей служащих.

Выехав из Харькова, Институт с большими тяготами добрался до Новочеркасска, а затем, убегая от Красной армии, переехал в Екатеринодар, а потом в Новороссийск. Там начальница Института М.А. Неклюдова через консула Сербского Королевства получила согласие сербского правительства принять в Сербию Харьковский институт, как учебное заведение, и выдать визы воспитанницам Института и сопровождающим их лицам. Так уже 29 января 1920 г. Харьковский институт совместно с Мариинским Донским институтом благородных девиц отправился на пароходе «Афон» в Варну. Из Варны их отправили поездом в Белград, откуда речным пароходом - вверх по реке Тиссе до городка Турский Бечей (впоследствии Новый Бечей).

Период пребывания и работы Харьковского института в эмиграции исследован крайне мало, и целью работы является более систематическое рассмотрение воспитательной и учебной деятельности Института в Сербии.

Эвакуированный из Харькова Институт благородных девиц в составе 114 воспитанниц и персонал из 20 человек, с пятью российскими семьями, в марте 1920 г. прибыл в сербский город Нови Бечей. В Сербии он получил название Харьковский девичий институт. Одна из воспитанниц Института вспоминает об этом времени: «Нам дали здание бывшей школы в два этажа с большими классными комнатами, ставшими нашими дортуарами. Через дорогу была еще действующая школа, где шли занятия по утрам, а от 2 часов дня она предоставлялась нам. Вот понемногу стала налаживаться наша жизнь на чужбине. Так как за время эвакуации мы потеряли много времени, нас сразу же летом засадили за книгу. За то первое лето мы прошли курс (ускоренный и немного сокращенный) одного учебного года. В сентябре снова сели за книги.

Понемногу стали привыкать к новой стране и обстановке, и мы, молодежь, не испытывали лишений. Будущее казалось радужным. Хорошо и приятно было жить одной большой и дружной семьей. Хоть и приходилось учиться, и нас никто не баловал, но нас любили, входили в положение, давали советы, помогали и зачастую ласкали. Нам неплохо жилось, и годы, проведенные в институте, вспоминаются с радостью.

Программа учения в институте была приурочена к гимназической. У нас было 8 классов, по окончании которых сдавали так называемую «матуру», или аттестат зрелости - экзамены из всех предметов сдавались в один день. По окончании, имея матуру, можно было поступить в университет» [3].

Но на самом деле на первых порах Институт испытывал в Сербии большие лишения. Д.В. Краинский, известный в России юрист и общественный деятель, прибывший в 1922 г. из Загреба в Институт по приглашению его начальницы М.А. Неклюдовой преподавать музыку, вспоминал: «Не было одежды, белья и обуви. Летом девочки ходили босиком. Не было также пальто. Зимой дети кутались в одеяла, так как здание школы почти не отапливалось. Город переживал еще послевоенное время, и дров в нем не было. В дортуарах температура доходила до мороза, так что были случаи примораживания рук и ног. Зимой институтки ходили даже по улице, закутавшись в одеяла. Не было также посуды, и дети ели по очереди по три из одной миски. Кормили, говорят, отлично, в особенности первое время, когда местные сербы посылали на помощь институту целые окорока мяса и в неограниченном количестве хлеб. Не было, конечно, учебников и учителей. Учительский персонал был случайно набран из лиц, так или иначе соприкасавшихся с институтом во время эвакуации. Хотя в Белграде была уже сформирована Державная комиссия по делам русских беженцев с учебным советом при ней, который должен был ведать русскими учебными заведениями, эвакуированными из России, но работа ее не наладилась» [4 с. 727].

Благодаря помощи местной общественности, организованной местным приходским священником Стефаном Крстоновичем [5], потекли

пожертвования: люди приносили и присылали и деньги, и вещи. Институтом были приобретены швейные машины и музыкальные инструменты - рояль, пианино, пошита форма для воспитанниц. Удалось также открыть свою институтскую церковь, куда пение девичьего хора стало привлекать не только русскую колонию, но и сербов.

Нужно заметить, что Институт не действовал сам по себе - проблемой образования русской молодёжи за рубежом были озабочены не только семьи воспитанниц, но и практически вся русская эмиграция, обеспокоенная судьбой молодого поколения - в нем видели строителей нового Отечества. Так в мае 1920 г. Константинопольское совещание представителей российских правительственных и общественных организаций за рубежом возложило обязанности по организации школьного образования на Всероссийский Союз городов. Его деятельность финансировалась правительством П.Н. Врангеля [6, с. 67], оказывал помощь школам и Американский Красный Крест.

С октября 1923 г. все русские школы в Сербии (к середине 1925 г. насчитывалось 17 школ с 2820 воспитанниками) были подчинены в педагогическом отношении (программы, персонал) министерству Народного просвещения. Причем 8 из них содержались полностью на государственный счет, остальные субсидировались государством частично [7, с. 50]. Первоначальное финансирование кадетских корпусов и девичьих институтов осуществлялось правительством Юга России, а с лета 1920 г. начала возрастать денежная помощь правительства Королевства сербов, хорватов и словенцев (К.С.Х.С), осуществляемая через Государственный комитет по приему и устройству русских беженцев. Заметную роль при этом сыграло и благосклонное отношение к русским эмигрантам короля К.С.Х.С. Александра.

Заслуги Югославии в оказании помощи русской эмиграции П.Н. Врангель отмечал в беседе с корреспондентом «Нового Времени» 1 февраля 1927 года: «...одно лишь Королевство С.Х.С. протянуло нам руку помощи. Все прочие державы, за общее дело с которыми Россия пролила потоки крови, спешили

одно за другим признать власть красных насильников» [8, с. 38]. Так осенью 1920 г. на содержание Харьковского и Донского институтов, а также Русского кадетского корпуса Государственным комитетом по приему и устройству русских беженцев выдавалась ежемесячно определенная сумма из расчета 400 динар на каждого институтку или кадета [9, с. 10]. Программы обучения в эвакуированных русских учебных заведениях были расширены до восьми лет обучения, их выпускники имели право поступать в университет без экзаменов.

В Харьковском девичьем институте большое внимание обращалось также на физическое развитие и здоровье детей. Институт имел свою больницу и опытного русского врача. В случае сложных заболеваний приглашались врачи-специалисты из Белграда, а при необходимости операционного вмешательства больных отправляли в русский госпиталь в соседний город. В Институте была собрана прекрасная библиотека в 10 тысяч томов, созданы классы рисования, музыки, рукоделия и пластической гимнастики с опытным составом преподавателей.

Воспитанницы были одеты в традиционную для закрытых российских институтов форму. Д.В. Краинский так описывает свое первое впечатление об институтках: «Я любовался хорошо одетыми детьми в институтской форме с белыми передниками. Глаз уже отвык видеть длинные платья и длинные волосы. И это производило самое отрадное впечатление. Какой-то отпечаток благородства, скромности и, я бы сказал, величия был виден в этом простом одеянии, по сравнению с модными, до колен, юбками и стриженными волосами, которыми бравирует теперь чуть не весь мир. Высокие башмаки у всех одинаковые. Две косы у младших классов. Одна коса у шестиклассниц и прическа на голове у старших воспитанниц дополняли общий колорит учебного заведения и делали общую картину весьма отличной от уличной толпы, в которой длинные волосы теперь можно увидеть как редкость» [4 с. 718].

Институтки, в основном, справлялись с расширенной программой и свободно поступали в учебные заведения страны. Некоторых же, по их

желанию, направляли во Францию, Бельгию и Англию, для усовершенствования знания иностранных языков, стенографии и т.п. При институте в 1922–1924 гг. существовало два дополнительных отделения – Коммерческие курсы и Курс прикладного искусства, окончив который, девушки, склонные к искусству, могли найти своё призвание в жизни.

Примером тому может служить Ксения Петровна Медведева (урожденная Белавенец). Она с семьей эмигрировала в Сербию и в 1925 г. закончила Харьковский девичий институт. Затем поступила на Технический факультет Белградского университета, где в 1932 г. успешно защитила дипломный проект. К.П. Медведева была известным в Сербии архитектором, автором ряда оригинальных проектов. С 1939 г. и до пенсии она работала профессором в Технической школе в г. Нише [10].

В 1922 г. Харьковский институт закончила видная поэтесса, прозаик и литературный критик российского зарубежья Екатерина Таубер, уроженка Харькова. В конце Гражданской войны её семья эмигрировала в Сербию. После окончания Института Е. Таубер закончила Белградский университет, преподавала иностранные языки. Потом перебралась к мужу во Францию, где они жили в маленьком городке Мужен, недалеко от Грасса [11, с. 76]. Там она встречалась и беседовала с И.А. Буниным, который, будучи человеком скупым на похвалу и весьма строгим в оценках, довольно лестно отзывался о ее поэзии: «Вы редкость среди большинства теперешних стихотворцев, есть нечто настоящее прекрасное, поэтическое в Вашей душе...» [12, с. 73]. Среди выпускниц Института сербский профессор Александр Касач называет также известных в Сербии переводчиц русской поэзии Йовану Дасик и Милану Ракич, а также художницу и реставратора монастырских фресок Елену Вандраровскую [5].

Целью работы Харьковского института было не только дать хорошее образование его воспитанницам, но и сохранить их национальную идентификацию, способствовать сбережению родного языка в среде, где

находилось учебное заведение, привить патриотизм. Перед учителями стояла сложная задача: преподать необходимые знания, воспитать детей в любви к Родине своих предков, к славянству, соединению умственного образования с нравственным. Девушки воспитывались на богатейшей культуре и истории России, в вере в ее скорое возрождение и великое будущее, а также в готовности служить своей Родине. В Институте устраивались вечера в русском духе, вокально-музыкальные концерты, постановки спектаклей, балетов, традиционная елка с Дедом Морозом. Державная комиссия направляла в Нови Бечей с лекциями и выступлениями видных русских эмигрантов, таких, как, например, профессор Н. Астров, музыкант И. Слаткин [5], поэт Игорь Северянин [13]. Словом, Институт представлял собою небольшой российский уголок, заброшенный Гражданской войной из слобожанского Харькова в далекую Сербию.

Программа обучения в Институте была смешанной. С одной стороны, воспитанницы готовились к матуре по обширной программе сербских учебных заведений, с другой стороны, для них были обязательны занятия предметами, которые по традиции проходили в отечественных женских учебных заведениях: рукоделие, рисование, хоровое пение, танцы, музыка. Эти занятия развивали духовную личность воспитанниц, знакомя их с понятиями красоты и поэзии, охватывая все отрасли искусства.

Согласно отчету за 1930/31. год, в Институте обучалось в общей сложности 211 воспитанниц, из которых было 196 русских, 14 сербских и 1 венгерская девушка. Вероятно, критерий оценки знаний был очень строгим потому, что обучение смогли успешно завершить только 145 воспитанниц, или 68,7 процента [14].

В начале 30-х годов резко ухудшилось экономическое и политическое положение в Югославии. По этой причине в стране уже в 1931 г. было закрыто 44 учебных заведения. Изменилось и отношение к русской эмиграции, в СМИ появилось множество антирусских статей и передач. В 1930 г. был закрыт

Сараевский кадетский корпус, в 1931 г. – Первая русско-сербская девичья гимназия в Кикинде. А Харьковский девичий институт в Нови Бечей был расформирован 1 сентября 1932 г. Общественность города пыталась помешать этому, направив депутацию в Белград с ходатайством, но безуспешно.

За время пребывания Института в Сербии его закончили 319 воспитанниц [15, с. 232]. Из 220 воспитанниц в 1932 году учёбу в Институте закончили 34, а 88 девиц были переведены в Донской институт, который стал называться «Русский девичий институт имени императрицы Марии Федоровны». Некоторые воспитанницы поступили в сербские гимназии, а жителям Белграда предложили поместить своих детей в Белградскую женскую гимназию.

В 1940 г. Русским девичьим институтом им. императрицы Марии была получена телеграмма от Министерства, предписывавшая немедленно прекратить занятия и распустить по домам девочек, живущих в Институте. Для воспитанниц 8-го выпускного класса в июне 1941 г. состоялся последний экзамен на аттестат зрелости. Так был закрыт и этот девичий институт [16, с. 7].

Сербский исследователь Лазар Мечкис утверждает, что Харьковский девичий институт, оказал положительное влияние не только на культурную, но и на экономическую жизнь городка Нови Бечей. Фермеры, мясники, пекари, кондитеры снабжали институт продуктами питания. Сапожники, портные и другие ремесленники также нашли для себя работу по обеспечению нормального функционирования Института. Кроме учителей и их семей в Нови Бечее проживало от 30 до 40 русских семей, которые являлись постоянными потребителями на рынке Нови Бечей. После закрытия Харьковского девичьего института жизнь в Нови Бечей снова стала деревенской [14].

Выпускницы Института, переехавшие после войны в США, создали там инициативную группу Харьковских институток, которая 16 ноября 1952 г. в Нью-Йорке провела первое собрание, посвящённое памяти М.И. Неклюдовой [17]. Позднее ими было создано Объединение бывших воспитанниц Харьковского института за рубежом, выпустившее в 1983 г. книгу

«Харьковский институт» с фотографиями, списками и воспоминаниями институток и преподавателей [18].

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Правила Харьковского общества благотворения. Харьков: Университетская типография, 1812. – 39 с.
2. Учреждение для воспитания бедных девиц от Харьковского Общества Благотворения. Харьков: Университетская типография, 1812. – 14 с.
3. Воспоминания Елизаветы Петровны Фолькерт. URL http://xx13.ru/kadeti/nekludova_xdi.htm (дата обращения: 26.08.19).
4. Краинский Д. В. Записки тюремного инспектора. М., 2016. – 896 с.
5. Kasaš A. Ženski Harkovski Institut u Novom Bečeju. URL <http://www.novibechej.com/o-gradu/dogadaji/120-zenski-harkovski-institut-u-novom-becesu> (дата обращения: 26.08.19).
6. Русский учитель в эмиграции. Прага: «Legiografie» 1926. – 285 с.
7. Пашуто В. Т. Русские историки-эмигранты в Европе. М.: Наука, 1992. – 401 с.
8. Паламарчук П. Крестный путь Белой армии «Черного барона» Петра Врангеля // Кадетская переключка. Нью-Йорк, 1998. – № 64-65. – С.36-39.
9. Козлитин В.И. В.И. Российская эмиграция в Королевстве сербов, хорватов и словенцев (1919-1923) // Славяноведение. – 1992. – № 4. – С.7-19.
10. Мачкић, Зоран С. Наши бивши суграђани Александар и Ксенија Медведев // Гласник Удружења архивских радника Републике Српске, година I, број 1. Бањалука, 2009. – С. 373–376.
11. Гера Р. Дичок для заморских стран // Новый журнал. 2010. № 259. С. 76–82;
12. Письма Ивана и Веры Буниных к Екатерине Таубер // Новый журнал. 2010. – № 259. – С. 73-75
13. Игорь Северянин. Письмо 51 // Письма к Августе Барановой. 1916—1938. Stocholm: Almqvist & Wiksell International, 1988.

14. Mečkić L.Harkovski institut (Ruska ženska gimnazija). URL <http://www.novibecej.com/novi-becej-i-vranjevo-kroz-istoriju/216-harkovski-institut-ruska-zenska-gimnazija> (дата обращения: 26.08.19).
15. Арсеньев А. Жизнь русских эмигрантов в Сербии // Новый журнал. – 2010. – № 259. – С. 229-238.
16. Мариинский Донской Институт. – Нью-Йорк, 1975. – 39 с.
17. Памяти М. А. Неклюдовой // Новое русское слово. – 1952. – 21 ноября.
18. Харьковский институт. – Нью-Йорк, 1983. – 31 с.

РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ПИТАНЬ КОНТРОЛЮ ЗА ТРАНСФЕРТНИМ ЦІНОУТВОРЕННЯМ

Курілов Євген Анатолійович,
магістр з міжнародного менеджменту
Державна фіскальна служба України
м. Київ, Україна

Анотація: У публікації: розглядається розвиток законодавчих актів України щодо контролю за трансфертним ціноутворенням (далі – ТЦ) протягом 2013 – 2019 років; визначено фактори, що вплинули на дану галузь національного законодавства з моменту запровадження в Україні механізмів контролю за ТЦ; визначено основні характеристики такої еволюції; окреслено подальші шляхи поглибленого вивчення даного питання.

Ключові слова: трансфертне ціноутворення, контроль за трансфертним ціноутворенням, державні механізми

Постановка проблеми. Планується: розглянути розвиток законодавчих актів України щодо контролю за ТЦ протягом 2013 – 2019 рр.; визначити фактори, що вплинули на розвиток даної галузі вітчизняного законодавства; визначити основні характеристики такої еволюції та окреслити подальші шляхи поглибленого вивчення даного питання. Враховуючи динамічність змін у вказаній сфері українського законодавства та їх потенційний вплив на обсяги виведення прибутку за межі України проблематика порушена у даній публікації є актуальною, а її висновки дозволять підвищити ефективність державних механізмів регулювання та контролю за ТЦ.

Аналіз останніх досліджень. Враховуючи незначний строк, який минув після законодавчого запровадження в Україні механізму державного контролю за ТЦ, на сьогодні автором не виявлені наукові праці з вказаного питання. Однак вказаному питанню приділялася увага з боку практиків-податківці, зокрема: Мішин М., Кругляк В., Сиволап І., Сичевський І. Дана публікація є

першою спробою оцінити розвиток законодавства України з питань контролю за ТЦ в Україні у цілому.

Виклад основного матеріалу. При дослідженні еволюції законодавчих актів України з питань контролю за ТЦ необхідно враховувати наступні взаємопов'язані фактори, які впливали та продовжують впливати на дану галузь з моменту впровадження в Україні зазначених механізмів контролю:

зовнішні: (1) кардинальна трансформація та розвиток положень методично-рекомендаційних документів вироблених міжнародними організаціями (ОЕСР, ЄС, ООН, G20); (2) створення та розвиток міжнародних платформ багатостороннього обміну фінансовою (податковою) інформацією між компетентними органами різних держав світу; (3) потужний розвиток цифрового сектору світової економіки, операції якого та можливість оцінювання та порівняння цін суттєво відрізняються від традиційного (матеріального) сектору світової економіки;

внутрішні: (4) незначна обізнаність законотворців та відповідних фахівців державних установ із темою контролю за ТЦ та існуючими світовими напрацюваннями у даній галузі та, як наслідок, недосконалість відповідного податкового законодавства на початковому етапі; (5) невідповідність до практичного впровадження державних механізмів контролю за ТЦ в Україні; (6) незацікавленість вітчизняного олігархату у розвитку зазначеної сфери вітчизняного законодавства та його суттєвий вплив на всі вітчизняні гілки влади (законотворчу, виконавчу та судову); (7) політична криза та Революція гідності в Україні кінця 2013 року – початку 2014 року, а також та криза пов'язана з окупацією Російською Федерацією української території Автономної Республіки Крим та появою невідконтрольних Україні окремих територій Луганської та Донецької областей; (8) постійна трансформація та реорганізація вітчизняних державних установ задіяних в контролі за ТЦ протягом 2013 – 2019 років та неодноразова зміна концепцій стратегічного розвитку таких органів; (9) відсутність центру координації запровадження та розвитку державних механізмів контролю за ТЦ в Україні; (10) не виділення

необхідних ресурсів на запровадження, формування та подальше удосконалення державних механізмів контролю за ТЦ.

З 1 вересня 2013 року в Україні діють національні стандарти контролю за ТЦ. Загалом протягом 2013 – 2019 років прийнято дев'ять законів України, що стосуються даної галузі:

від 4 липня 2013 року № 408-VII «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення» (запровадження національних стандартів контролю за ТЦ);

від 13 травня 2014 року № 1260-VII «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення трансфертного ціноутворення»;

від 12 серпня 2014 року № 1636-VII «Про створення вільної економічної зони «Крим» та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України»;

від 28 грудня 2014 року № 72-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо удосконалення податкового контролю за трансфертним ціноутворенням»;

від 15 липня 2015 року № 609-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення»;

від 21 грудня 2016 року № 1797-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні»;

від 07 грудня 2017 року № 2245-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2018 році»;

від 23 листопада 2018 року № 2628-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо покращення адміністрування та перегляду ставок окремих податків і зборів»;

від 16 травня 2019 року № 2725-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про електронні довірчі послуги».

За результатами дослідження вказаних законів, листів-роз'яснень до них, а також окремих публікацій з порушеного питання[1-21] в узагальненому вигляді зміни, уточнення та доповнення національних стандартів контролю за ТЦ можливо представити наступним чином:

Уточнення переліку, розмірів, граничних строків та порядку застосування штрафів та пені за порушення у сфері ТЦ;

уточнення та розширення переліку та критеріїв операцій, що визнаються контрольованими, та доповнення новими суб'єктами контролю за ТЦ, зокрема, постійними представництвами нерезидента в Україні;

зміни критеріїв, які має враховувати Уряд під час визначення переліку низькоподаткових юрисдикцій; доповнення нормами щодо застосування переліку організаційно-правових форм нерезидентів, затвердженого Урядом, для віднесення операцій до контрольованих;

зміни вартісного критерію операцій, що визнаються контрольованими, та зміни порядку розрахунку такого критерію;

зміни та уточнення критеріїв пов'язаності осіб, що є сторонами потенційних контрольованих операцій;

визначення, що правила ТЦ не застосовуються для цілей визначення податкових зобов'язань з податку на додану вартість;

скасування преференцій для окремого переліку товарів, які котируються на товарній біржі;

скасування пріоритету офіційно визнаних джерел інформації для оцінки рівня співставності комерційних та фінансових умов операції;

уніфікації та розширення вимог до змісту документації з ТЦ, термінів збереження такої документації, термінів її подання платниками податків до контролюючого органу, у т.ч. від дня отримання запиту контролюючого органу;

уточнення порядку та рекомендацій щодо використання методів ТЦ та розрахунку показників, що використовуються у таких методах;

уточнення складових аналізу зі ставності;

збільшення строків давності контрольованих операцій для нарахування

податкових зобов'язань та тривалості проведення перевірок платників податків контролюючими органами з питань ТЦ;

зміни та уточнення підстав для проведення перевірок з питань ТЦ;

надання прав контролюючим органам під час здійснення податкового контролю за ТЦ: проводити опитування уповноважених осіб та/або працівників платника податків; отримувати податкову інформацію від суб'єктів господарювання та інших суб'єктів інформаційних відносин шляхом проведення зустрічної звірки; переривати строк проведення перевірки у разі розгляду судом позовів платника податків щодо призначення, проведення або предмету такої перевірки, до завершення судових процедур; надсилати запити компетентним органам іноземних держав щодо предмета та обставин здійснення контрольованої операції та/або щодо господарської діяльності та фінансової звітності нерезидента – сторони контрольованої операції; проводити зустрічі з платником податків (уповноваженими ним особами) для обговорення методології визначення відповідності умов контрольованих операцій принципу «вितягнутої руки», застосованої контролюючим органом під час перевірки;

надання прав платникам податків: виправляти помилки та недоліки звіту про контрольовані операції шляхом направлення до контролюючого органу нового уточнюючого звіту про такі операції; визначати відповідність умов контрольованої операції принципу «вितягнутої руки» за сукупністю декількох операцій із однією особою, поєднаних за принципом групування;

уточнення положень щодо: самостійного коригування платниками податків податкових зобов'язань з прибутку за контрольованими операціями; попереднього узгодження ціноутворення, за результатами якого великий платник податків має можливість укласти із контролюючим органом договір про таке узгодження.

З метою практичного використання узагальненого досвіду фінансових та податкових служб держав — членів ОЕСР у сфері боротьби з розмиванням бази оподаткування та виведенням прибутку з-під оподаткування (Base Erosion and Profit Shifting, далі — BEPS)[22] 19 липня 2013 року ОЕСР та G20 ухвалено

План дій BEPS[23].

З 1 січня 2017 року Україна приєдналася до Програми розширеного співробітництва у рамках ОЕСР та взяла на себе зобов'язання імплементувати мінімальний стандарт Плану дій BEPS. 28 лютого 2019 року Верховна Рада України ратифікувала Багатосторонню конвенцію щодо виконання заходів, які стосуються угод про оподаткування, з метою протидії розмиванню бази оподаткування та виведенню прибутку з-під оподаткування (далі – Конвенція BEPS MLI)[24], прийнявши Закон України від 28 лютого 2019 року № 2692-VIII[25]. 08 серпня 2019 року Україна передала ратифікаційну грамоту на зберігання Депозитарію ОЕСР.

Конвенція BEPS MLI є 15-ю дією Плану BEPS. Вона значно скорочує тривалі двосторонні переговори з кожною конкретною державою. З 132 країн, що беруть участь у зазначеному проекті, 89 країн вже уклали із ОЕСР зазначений інструмент станом на серпень 2019 року. Конвенція BEPS MLI набере чинності для України 1 грудня 2019 року, а Україна стане 31-ю державою, де Конвенція BEPS MLI почне застосовуватись[26].

Конвенція BEPS MLI дає державам змогу швидко оновлювати свої мережі податкових договорів відповідно до договорів, пов'язаних із заходами, узгодженими в рамках проекту держав – учасниць проекту з протидії розмиванню бази оподаткування та виведенню прибутку з-під оподаткування (BEPS). Конвенція пропонує внесення змін до чинних угод про уникнення подвійного оподаткування (далі — УУПО) шляхом підписання одного документа без внесення змін до кожної з чинних угод. За умов дотримання по суті та успішної реалізації положень Плану дій BEPS державами — учасницями проекту BEPS замість двостороннього процесу повторних переговорів та довготривалого укладання договорів інструмент MLI дасть змогу заходам боротьби з BEPS набрати силу протягом кількох місяців.

Конвенція BEPS MLI містить положення обов'язкові для виконання кожною державою, яка її підписала, та рекомендовані (факультативні) норми, застосування яких до кожної окремої угоди буде залежати від рішення кожної з

держав.

Законопроекти. З метою реалізації положень Конвенції BEPS MLI 24 жовтня 2018 року Міністерство фінансів України спільно з Національним банком України оприлюднили законопроект «Про внесення змін до Податкового кодексу України з метою імплементації Плану протидії розмиванню бази оподаткування та виведенню прибутку з-під оподаткування»[28]. Проект закону спрямований на втілення в Україні найбільш критичних для держави дій Плану дій BEPS. Ним передбачено внесення змін та доповнень до Податкового кодексу України, направлені на імплементацію Конвенції BEPS MLI.

Нажаль вказаний законопроект так і не був офіційно внесено до Верховної Ради України VIII-го скликання. Проте у перший день роботи Верховної Ради України IX-го скликання, 29.08.2019, Верховною Радою України одержано проект Закону України за вхідним реєстраційним № 1185 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо запровадження податку на виведений капітал та імплементації стандартів протидії розмиванню податкової бази та виведення прибутку за кордон»[29], який 30.08.2019 передано на розгляд за прискореною процедурою до керівництва ВРУ та профільного Комітету ВРУ з питань фінансової, податкової та митної політики. Станом на 01.09.2019 текст вказаного законопроекту не розміщено на офіційному сайті парламенту країни.

Попередній аналіз групи депутатів, які є ініціаторами вказаного законопроекту, та його співставлення із складом Комітету ВРУ з питань фінансової, податкової та митної політики, вказує на високу ймовірність політичного конфлікту при його розгляді, доопрацюванні та прийнятті.

Висновки: Розвиток вітчизняного законодавства з питань контролю за ТЦ з моменту введення національних стандартів такого контролю у 2013 році характеризується недостатньою мірою системними спробами ініціаторів відповідних законодавчих ініціатив (Уряду та Парламенту країни):

вдосконалити початковий варіант національних стандартів контролю за ТЦ, в першу чергу, шляхом усунення суперечностей, що виникли, та

додаткового тлумачення певних норми загального характеру;

декларувати необхідність наближення національних стандартів контролю за ТЦ до положень методично-рекомендаційних документів ОЕСР;

підвищити рівень регламентації (деталізації) процедур контролю за ТЦ;

досягнути балансу між правами та обов'язками платників податків та контролюючих органів при здійсненні контролю за ТЦ.

При дослідженні розвитку вітчизняного законодавства з питань ТЦ необхідно враховувати наведені раніше взаємопов'язані фактори, які впливали та продовжують впливати на дану галузь вітчизняного законодавства з моменту впровадження в Україні зазначених стандартів та державних механізмів регулювання та контролю за ТЦ.

Подальше поглиблене дослідження еволюції вітчизняного законодавства з питань ТЦ можливе за умови додаткового: (1) співставлення із положеннями методично-рекомендаційних документів ОЕСР, ЄС, ООН; (2) вивчення імплементації положень такого законодавства до підзаконних нормативно-правових актів з порушеного питання; (3) вивчення практичного тлумачення положень такого законодавства контролюючим органом (Єдиний реєстр індивідуальних податкових консультацій)[30] та судовими установами (відповідні судові ухвали та постанови у Єдиному державному реєстрі судових рішень)[31].

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Податкова пропонує бізнесу долучитися до розробки національних стандартів трансфертного ціноутворення. 18.12.2012. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/media-tsentр/novini/79726.html>;

2. Проект Закону України від 12.03.2013 реєстраційний № 2515 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=46052;

3. Закон України від 4 липня 2013 року № 408-VII «Про внесення змін до

Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/408-18>;

4. Настанови ОЕСР щодо трансфертного ціноутворення для транснаціональних компаній та податкових служб, липень 2010. – 444 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.afo.com.ua/doc/Nastanovy_OESR.pdf.

5. OECD Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations (as it read on 11 July 2017; OECD 2017, Paris), OECD Publishing. – 612 p. – [Electronic resource]. – Mode of access: <https://ilt.taxmann.com/topstories/222330000000012088/oecd-releases-latest-update-to-tp-guidelines-for-mnes-and-tax-administrations.aspx?Id=222330000000012088&mode=home&Page=CIRNO>.

6. Сиволап Ірина, Сичевський Ілля. Трансфертне ціноутворення. 01.09.2013, № 33. Сайт видання ДФС України «Вісник. Офіційно про податки» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/5889>;

7. Лист ДФС України від 14.04.2016 № 13362/7/99-99-19-02-02-17. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v3362872-16#n2>;

8. Закон України від 13 травня 2014 року № 1260-VII «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення трансфертного ціноутворення». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1260-18>;

9. Закон України від 12 серпня 2014 року № 1636-VII «Про створення вільної економічної зони «Крим» та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1636-vii>;

10. Закон України від 28 грудня 2014 року № 72-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо удосконалення податкового контролю за

трансфертним ціноутворенням». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/72-19>;

11. Закон України від 15 липня 2015 року № 609-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/609-19>;

12. Закон України від 21 грудня 2016 року № 1797-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1797-19>;

13. Лист ДФС України від 02.02.2017 № 2376/7/99-99-15-02-01-17. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2376872-17?lang=ru>;

14. Мішин Микола. Трансфертне ціноутворення. 16.01.2017, №1-2 (906). Сайт видання ДФС України «Вісник. Офіційно про податки» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/uk/publication/100003783-transfertne-tsinoutvorennya-8>;

15. Закон України від 07 грудня 2017 року № 2245-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2018 році». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-19>;

16. Лист ДФС України від 01.03.2018 № 6185/7/99-99-15-02-01-17. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6185872-18>;

17. Мішин Микола. Трансфертне ціноутворення. 15.01.2018, № 1-2 (954). Сайт видання ДФС України «Вісник. Офіційно про податки» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/uk/publication/100006860-transfertne-tsinoutvorennya-9>;

18. Закон України від 23 листопада 2018 року № 2628-VIII «Про внесення

змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо покращення адміністрування та перегляду ставок окремих податків і зборів». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2245-19>;

19. Лист ДФС від 28.02.2019 № 6668/7/99-99-15-02-01-17. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/podatki-ta-zbori/zagalnoderjavni-podatki/podatok-na-pributok-pidpri/listi-dps/370131.html>;

20. Кругляк Вячеслав. Трансфертне ціноутворення — 2019. 19.01.2019. № 1-2 (1002). Сайт видання ДФС України «Вісник. Офіційно про податки» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/uk/publication/100010615-transfertne-tsinoutvorennya-2019>;

21. Трансфертное ценообразование в 2019 году: новые правила и нормы. 21.02.2019. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uteka.ua/publication/commerce-12-ved-i-valyutnye-operacii-7-transfertnoe-cenoobrazovanie-v-2019-godu-novye-pravila-i-normy>;

22. Addressing Base Erosion and Profit Shifting (Russian Version) [Electronic resource]. – OECD Publishing, 2013. – 112 p. – Mode of access: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264201262-ru>;

23. Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting (Russian version) [Electronic resource]. – OECD Publishing, 2014. – 56 p. – Mode of access: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264201262-ru>;

24. Multilateral Convention to Implement Tax Treaty Related Measures to Prevent Base Erosion and Profit Shifting, 24 Nov 2016, OECD Publishing. – 49 p. [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.oecd.org/tax/treaties/multilateral-convention-to-implement-tax-treaty-related-measures-to-prevent-beps.htm>;

25. Закон України від 28 лютого 2019 року № 2692-VIII «Про ратифікацію Багатосторонньої конвенції про виконання заходів, які стосуються угод про оподаткування, з метою протидії розмиванню бази оподаткування та

виведенню прибутку з-під оподаткування». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2692-19>;

26. Signatories and Parties to the Multilateral Convention to Implement Tax Treaty Related Measures to Prevent Base Erosion and Profit Shifting. Status as of 8 August 2019, OECD Publishing. – 4 p. [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.oecd.org/tax/treaties/beps-mli-signatories-and-parties.pdf>;

27. Закон України від 16 травня 2019 року № 2725-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про електронні довірчі послуги». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2725-19>;

28. Проект Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України з метою імплементації Плану протидії розмиванню бази оподаткування та виведенню прибутку з-під оподаткування» (оприлюднено МФУ та НБУ 24.10.2018). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT4371.html;

29. Проект Закону України від 29.08.2019 реєстраційний № 1185 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо запровадження податку на виведений капітал та імплементації стандартів протидії розмиванню податкової бази та виведення прибутку за кордон». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=66488;

30. Єдиний реєстр індивідуальних податкових консультацій. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cabinet.sfs.gov.ua/registers/ipk>;

31. Єдиний державний реєстр судових рішень. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua>.

Швед Зоя Владимировна

Доктор философских наук,
профессор кафедры религиоведения философского факультета
Киевского национального университета имени Тараса Шевченка
г.Киев, Украина

Аннотация: В статье рассмотрены особенности формирования и обоснования идентичности в условиях современного общества. Указано на специфику трансформации критериев самоидентификации в зависимости от общественно-экономических, культурных и правовых традиций, обуславливающих данный процесс.

Ключевые слова: идентичность, глобализация, мультикультурализм, интеграция, культура.

Введение М. Вебером в научный оборот понятия легитимация отсылает нас к нескольким ключевым характеристикам, вне которых оно теряет релевантность и собственную оправданность. Среди таких свойств, и здесь мы разделяем мнение С. Пролеев, выделяются: отнесенность ко власти, учет контекста общественной действительности, «эффект субъективного признание». Иными словами, легитимация представляется в качестве составляющей процесса осмысления форм социального бытия, выраженного в политической и правовой действительности.

В толкованиях Вебера, легитимации понимается как «институциональный регулятор принуждения». Тут акцент делается на том, что она выступает как признаваемая обществом способности управления и реализации политики, основанной на нормах права. В то же время, эффективность осуществления властно-распорядительных функций государства, посредством

соответствующих институтов, обеспечивает формальную легитимность, которая, в свою очередь, способствует обоснованию материальной легитимности, воплощенной в распространении «публично санкционированных ценностей» (А. Белый).

Мы понимаем, что в осмысление феномена «мультикультурализм», в контексте его правовых толкований, необходимо учитывать традиции легитимаций государственных институтов, призванных обеспечивать стабильность собственного функционирования через признание ценности его (функционирования) правового обеспечения. Например, при осмыслении правового обеспечения легитимации власти необходимо обращать внимание на то, что в процессе развертывания политических практик особое место занимает фактическое отношение к праву. Будучи «аутентичной ценностью» оно призвано защищать права и свободы человека безотносительно к ее этнонациональной принадлежности, социальному и экономическому статусу, политическим и религиозным предпочтениям. В данном контексте необходимо учитывать, что ситуация отношение к праву, как к отдельному социальному институту, является свойством демократических обществ, которые на уровне идеологии ориентированы на воспитание основных демократических принципов и свобод, а именно: свобода слова, независимая судебная система и тому подобное.

Специфической чертой мультикультурализма является публичное признание за отдельной этнической, или (и) культурной, или (и) религиозной группой прав так называемого «коллективного субъекта». Выразителем такого права могут быть любые из названных групп, а защита их прав обеспечивается сохранением аутентичных характеристик коллективного субъекта, осуществляется через образовательную или воспитательную деятельность, которая не предусматривает культурно-социальной интеграции.

Не менее важным условием проведения политики признания (Ч.Тейлор) является обеспечение коллективного субъекта правом формирования и выражения «консолидированной политической позиции», реализованной

субъектами избирательного процесса. В таком контексте сегрегационные тенденции, выраженных на культурном фоне, влияют или даже тормозят процесс интеграционные политической нации. В данных обстоятельствах публичное проявление религиозной идентичности может восприниматься как политическая акция, цель которой не всегда может быть непосредственно идентифицированной. По этому поводу отметим, что в научной литературе мы можем встретить достаточно специфическое трактовки так называемого «акционизма». Он толкуется как тактика протестного движения, которая может носить экстремистский характер. Поэтому современные острые дискуссии вокруг понятия «доминирующая культура» (нем. *Leitkultur*. - Тило Саррацин) ведутся в контексте политологических исследований. Политика мультикультурализма может также побудить своих оппонентов к радикальным действиям, которые способны приобретать экстремистский характер (например, деятельность норвежского террориста Андерса Брейвика). Мы согласны с мнением профессора Арнульф Баринг (Arnulf Martin Baring) в том смысле, что политика мультикультурализма включает в себя ряд угроз, которые должны учитываться при планировании экономической и социальной политики. Тут речь идет о динамике связи между знанием языка, образованием и экономической составляющей интеграции мигрантов в «социального организма» страны прибытия, что должно опираться на определенные политико-правовые условия, которые будут предотвращать этно-культурные и конфессиональные конфликты. Таким образом, системы различий, проявляющихся через понятие «общество», «социальная структура», «религия», «культура», «идентичность» и другие, представляют социально значимые факторы и должны приниматься во внимание при анализе причин распространения протестных движений.

Для современной Украины, эта проблема еще не приобрела актуальный характер, в первую очередь в связи с тем, что миграционные процессы, распространившиеся сегодня, ориентированы во вне, за пределы нашей страны. При этом мы понимаем, что осмысление опыта европейских стран, касательно

иммиграционной политики и обеспечения равного доступа к системе справедливого распределения социальных благ среди всех граждан, станет полезным для украинской политической элиты и тех, кто печётся о расширении роли гражданских институтов в Украине.

УДК 81-13

СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Субота Лариса Андріївна

кандидат філолог. наук, доцент

Національний фармацевтичний університет

м. Харків, Україна

Анотація: Стаття присвячена питанням формування комунікативної компетентності іноземних студентів на основі текстів за фахом. Доведено, що здатність до продуктивної міжособистісної та професійної взаємодії залежить від належного рівня володіння іноземними студентами комунікативною компетентністю, сукупності знань умінь і навичок, сформованих у процесі навчання мовою, що вивчається. Комунікативна компетентність забезпечує високий рівень фахового мовлення, готовність до ефективної комунікації.

Ключові слова: комунікативна компетентність, мовленнєва компетентність, комунікація, міжкультурна комунікація, взаємодія, взаємовідношення, комунікативно-пізнавальна діяльність, комунікативні вправи.

Інтеграція України в європейський і світовий освітній простір зумовили реформування вітчизняної системи освіти, упровадження ефективних педагогічних підходів, форм та методів навчання, створення педагогічних умов для розвитку комунікативних здібностей іноземних студентів, професійної підготовки медичних і фармацевтичних фахівців із компетентностями належним рівнем володіння, формування комунікативних знань, умінь і навичок майбутнього спеціаліста з метою їх плідного використання під час навчання та в подальшій фаховій діяльності. Формування комунікативної компетентності перебуває в полі зору вітчизняних дослідників (З. Бакум,

Н. Бібік, О. Горошкіна, Л. Мацько, О. Овчарук, Т. Окуневич, Л. Паламар, О. Панченко, Л. Пелепейченко, М. Пентиліук, О. Пометун, Л. Рускуліс, О. Тарнопольський, О. Тростинська, А. Чистякова та ін.). Однак аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що проблема формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців фармацевтичної галузі залишилась поза увагою наукової спільноти. Актуальність досліджуваної проблеми, недостатнє висвітлення її як у теоретичному плані, так і в практичному, а також те, що формування комунікативної компетентності іноземних студентів фармацевтичних спеціальностей ще не була предметом окремого наукового дослідження, зумовили вибір теми пропонованої статті.

Комунікативна компетентність іноземних студентів фармацевтичних спеціальностей спрямована на практику спілкування, на розвиток навичок і вмінь здійснювати вибір мовних засобів для реалізації реальних комунікативних цілей у процесі мовленнєвого спілкування, готовність до продуктивної міжособистісної та професійної взаємодії, наполегливість до оволодіння фахом. Значну роль у процесі оволодіння професією відіграють тексти за фахом, які слугують формуванню й активізації мовленнєвої компетентності як в усній, так і в писемній формі, оскільки мовленнєва діяльність завжди передбачає вихід на текст як результат цієї діяльності. У цьому зв'язку доцільно уточнити, що навчання спілкування і формування певного рівня мовленнєвих умінь іноземних студентів передбачає: «уміння усно спілкуватися в типових ситуаціях; уміння розуміти на слух основний зміст автентичних текстів; уміння читати й розуміти автентичні тексти різних стилів та жанрів з різним ступенем розуміння їхнього змісту; уміння фіксувати й передавати письмово інформацію» [2, с.41–42].

У контексті дослідження текст за фахом визначено основним засобом формування комунікативної компетентності й професійного мовлення іноземних студентів фармацевтичних спеціальностей на поглибленому етапі навчання. Текст є джерелом інформації, матеріалом для введення нової лексики, граматичних конструкцій, мовних зразків і розвитку мовленнєвих

умінь і навичок. Робота над текстом за фахом на заняттях з української мови сприяє активному входженню іноземних студентів у сферу професійної комунікації [3, с. 319]. Тексти для читання добиралися за принципом автентичності, професійно-інформативної значущості, актуальності. Тематику текстів пов'язано з вузловими питаннями обраної спеціальності.

Основною складовою комунікативної компетентності є вміння спілкуватись, оволодіння іншомовним міжкультурним спілкуванням шляхом формування й розвитку міжкультурної комунікативної компетентності та її складових: мовленнєвої, мовної, соціокультурної, соціолінгвістичної, дискурсивної та стратегічної компетентностей, а також набуття вмінь долати розбіжності в повсякденному, професійному й академічному спілкуванні [1, с. 10]. Для того щоб стати ефективним користувачем мови, студенти повинні не тільки здобувати мовні знання з фонетики, лексики, графіки, граматики, орфографії, а й розвивати практичні навички та вміння успішної комунікації.

Основним засобом комунікації слугує мова (вербальна і невербальна). У процесі комунікації відбувається обмін повідомленнями між мовцями з урахуванням контексту й комунікативної ситуації. Характерною рисою процесу комунікації є його вплив на суб'єкта комунікації, який досягається в результаті обміну повідомленнями у процесі інтеракції. Мовлення є особливою формою існування мови як засобу комунікації.

Мовна комунікація здійснюється разом з мовою та мовленням у процесі використання мови для спілкування. Мовлення, будучи формою існування мови, її реалізацією, забезпечує спілкування та мислення людей, при цьому відбувається актуалізація комунікативної функції мови в різноманітних мовленнєвих ситуаціях. У такому розумінні поняття «мовленнєве спілкування» та «мовна комунікація» – синонімічні. Отже, мова є засобом спілкування і вираження мислення. Мовлення пов'язане зі свідомими формами психічної діяльності. І мова, і мовлення слугують спілкуванню, адже мовне спілкування як факт комунікації здійснюється саме в мовленні. Відбувається зведення в єдину систему цілісного вивчення мови і мовлення.

Будь-яка система завжди є складною, неоднорідною, важливою характеристикою якої є виділення особливих системо утворюючих зв'язків, що дає змогу розгорнути формування комунікативної компетентності іноземних студентів як систему. За нашим визначенням, система – це стійка єдність елементів та їх зв'язків, що утворюють цілісність, взаємодіють між собою і спрямовані на отримання результату. Кожна система входить в певне ієрархічне утворення, що характеризується структурно-композиційною єдністю, логічністю, послідовністю, завершеністю і конкретизує методичні аспекти її практичного втілення. Відмінними ознаками будь-якої системи є зв'язок, цілісність та обумовлена ними стійка структура. З погляду філософії під системою розуміють сукупність усіх зв'язків між елементами системи, що знаходяться у відношеннях і зв'язках один з одним та утворюють її структуру.

У системі формування комунікативної компетентності іноземних студентів основне місце посідають комунікативні вправи, що моделюють ситуації реального спілкування. Система завдань спрямована на розвиток таких навичок і вмінь: відтворення тексту-зразка з перебудовою або доповненням його змісту, підготовленого та непідготовленого мовлення на матеріалі одного чи кількох джерел. Завдання цього типу служать для закріплення навчального матеріалу, спонукають іноземних студентів відпрацьовувати мовні моделі в реальному спілкуванні, звичку висловлювати свої думки мовою, що вивчається, розвивають уміння вести діалоги, що дуже важливо для участі в семінарах, для виступів на конференціях, захисту курсових і дипломних робіт.

Водночас у студентів удосконалюються навички та вміння точно й логічно формулювати свою думку, правильно ставити запитання, доречно відповідати на поставлені запитання. З огляду на тісний зв'язок мови і мовлення, навчальна діяльність іноземних студентів організовується таким чином, щоб вони виконували вмотивовані дії з мовленнєвим матеріалом для розв'язання комунікативних завдань, спрямованих на досягнення цілей і намірів спілкування мовою, що вивчається.

Отже, формування комунікативних умінь і навичок іноземних студентів фармацевтичних спеціальностей відбувається в процесі вивчення текстів за фахом, що спрямовані на розвиток фахового мовлення, розумових і практичних дій, активізацію комунікативної компетентності іноземних студентів як в усній, так і в писемній формах, вихід на текст як результат мовленнєвої діяльності. Формування комунікативної компетентності належного рівня є необхідною умовою успішної навчальної та подальшої фахової діяльності іноземних студентів фармацевтичної галузі, спрямоване на практичне застосування мовленнєвих навичок і вмінь, оволодіння засобами спілкування, знаннями, навичками й уміннями, що дають змогу створювати власне повідомлення на запропоновану тему відповідно до комунікативної ситуації й мети спілкування, систематизувати та передавати інформацію. Залучення до процесу навчання фахових тем і створення професійно значущих комунікативних ситуацій сприяє посиленню мотивації вивчати українську мову.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гришкова Р.О. Педагогічні засади формування іншомовної соціокультурної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей у процесі фахової підготовки: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2007. 38 с.
2. Поліна В.С. Нові методичні підходи до викладання іноземної мови в умовах навчального комплексу неперервної освіти // Педагогіка і психологія. 2004. № 4. С. 36–46.
3. Субота Л.А. Комунікативна організація наукового тексту у процесі професійної підготовки іноземних студентів немовного ВНЗ// Наук. зап. Нац. ун-ту «Остроз. акад.». Серія філологічна: зб. наук. пр. Острог, 2015. Вип. 53. С. 317–320.

**ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

Шкурат Іван Вікторович,

к. н. держ. упр.,

Доцент кафедри політології

Переяслав-Хмельницького державного

Педагогічного університету імені Григорія Сковороди

Анотація. Дослідження присвячене розкриттю особливостей державного управління в умовах глобалізації. Наведено основні підходи до тлумачення поняття «глобалізація» у контексті наукової думки поч. ХХІ ст. Встановлено, що глобалізація йде на мікроекономічному рівні (орієнтація компаній (наприклад, на ринки збуту і постачання)) та макрорівні рівнях (зовнішньо економічна політика держав (наприклад, лібералізація економіки)).

Ключові слова: державне управління, глобалізація, апологетичний підхід, поміркований підхід, антиглобалізаційний підхід, фактори зародження глобалізації.

Глобалізаційні процеси у світовій економіці – складна, багатовимірна і неоднозначна проблема, тому науковці ще не дійшли єдиного висновку щодо її трактування. Погоджуються вони в тому, що вважають глобалізацію не тільки новим кількісним виміром, що визначають міру інтенсивності взаємозв'язку певних держав та їх економічних систем, а в основному, – новою якістю таких взаємозв'язків, при яких відбувається формування фактично нового, глобального рівня економічних глобалізаційних процесів. Але, при появі і створенні нових напрямків розвитку, глобалізацією створюються несприятливі умови, що загрожують ефективності державного управління.

Термін «глобалізація», зародившись як позначення специфічного феномена, протягом декількох десятиліть отримав нового смислового

навантаження, що позначає більш широкий спектр явищ в різних сферах громадського життя.

Як справедливо зазначає В. Бакаєва, «відсутність єдиної думки відносно періоду зародження процесів глобалізації, складність і багатогранність глобалізації зумовили на сьогодні відсутність єдиного підходу до визначення та дослідження поняття «глобалізація», і категорій, пов'язаних з її впливом на різні напрями економічного життя» [1].

В наукових колах сформувались три основних підходи щодо розуміння глобалізації, які відображають критичний характер цього явища. Це: апологетичний підхід – глобалістський; поміркований підхід – трансформаціоналістський; антиглобалізаційний – альтерглобалістський.

Отже, прибічниками апологетичного підходу (глобалістського) глобалізація розглядається як невідворотний процес. Необхідно зазначити, що серед українських науковців особливий внесок у вивченні цієї проблеми належить О. Г. Білорусу та В. І. Власову, якими було значно розширено теоретико-методологічну базу дослідження. Зокрема, О. Г. Білорус [2] визначає таке поняття, як закон глобалізації, який передбачає, що країни, котрі не забезпечили власних технологічних проривів глобального характеру, основаних на глобальних замовленнях та глобальному попиті, обов'язково втратять власну світову економічну конкурентоспроможність та незалежність, і не будуть рівноправними учасниками світового ринку. О. Г. Білорус [2] наголошував на необхідності пошуку місця України в глобальному світовому економічному просторі та з огляду на це, автором було сформульовано систему принципів національної ідеї, перелік, концепцію та систему національних інтересів, основні засади суспільства добробуту та справедливості держави, яка посяде вагоме місце в глобальному економічному просторі. Також автором була визначена ієрархія комплексу факторів, які забезпечують ефективність зовнішньо економічної діяльності.

Прихильниками поміркованого підходу глобалізація розглядається як така, що не має аналогів в світовій історії, впливає на глибокі зміни в розвитку

держав та суспільств, які пристосовуються до існування в межах взаємозв'язаного, але достатньо невизначеного світу. В умовах глобалізації на міжнародній арені можуть залишатись і головні «гравці» – національні держави і уряди.

У свою чергу прибічники антиглобалізаційного підходу розглядають глобалізацію як світовий міф, що приховує справжню суть міжнародного господарства.

Прибічники неоліберального підходу дотримуються думки про необхідність всесвітнього розвитку як світової економіки, так і світового вільного ринку. На думку дослідників, основною ідеєю є те, що людський, соціальний вимір є основою для розвитку глобалізаційних процесів. Однак у зв'язку з поширенням глобалізаційних процесів на всі сфери суспільного життя все частіше теоретики глобалізації приходять до її розуміння, як комплексного процесу, що охоплює різноманітні аспекти розвитку людини і суспільства. Так, І. Г. Владімірова стверджує, що глобалізація стала найважливішою характеристикою сучасної світової системи, що визначає хід її розвитку. Глобалізація в такому контексті є посиленням взаємозалежності і взаємного впливу різних сфер суспільного життя і діяльності; вона зачіпає економіку, політику, ідеологію, соціальну сферу, культуру, екологію, безпеку, спосіб життя, умови існування людства [3].

Проаналізувавши основні підходи науковців різних підходів, вважаємо за необхідне запропонувати наступне визначення: глобалізація є процесом глибокого та інтенсивного розвитку економіки, політики, соціальної сфери, що розгортається на міжнародному рівні під впливом різноманітних глобальних процесів (рух товарів та послуг на міжнародному рівні, фактори виробництва, розвиток інноваційних ресурсів, інтернаціональність виробничих галузей економіки, транснаціоналізація, інфраструктурний розвиток, стратегічний менеджмент) та інституцій (інституції лібералізації товарів, інституції регулювання економіки, політики та соціальної сфери), метою якого є

ефективна трансформація та посилення впливу глобальних рушійних сил на збалансований розвиток окремих країн.

Феномен ідеологічної глобалізації передбачає загальнопланетарне поширення певних ідей, що знаходить відображення в сучасному пануванні ідей ліберального спрямування, які в переважній більшості країн здобули перемогу над комуністичною, консервативною та іншими ідеологіями [10]. Такий прояв ідеологічної глобалізації є сукупністю елементів політичної глобалізації, яка, серед інших напрямків розвитку, забезпечує поширення в глобальному масштабі таких цінностей, як парламентаризм, плюралізм, норми міжнародного права, пріоритетність прав людини, виконання принципів поділу влади і т. д. Усі зазначені політичні цінності належать до згаданої вище ліберальної ідеології, яка є основним об'єктом розповсюдження в хід ідеологічної глобалізації, а, таким чином, ідеологічну глобалізацію слід розглядати як елемент глобалізації політичної.

В умовах глобалізації державне управління перестає виступати як єдиний суб'єкт, що монополює інтереси великих спільнот. У різних сферах діяльності з'являються численні формальні і неформальні об'єднання «громадян світу», що, цілком або частково вислизнувши з-під контролю «своєї» держави, відправляються в захоплююче плавання по бурхливих хвилях світового соціуму в період становлення [6].

Зрозуміло, що сучасній глобалізації передував період розширеної інтернаціоналізації. Таким чином, можна говорити, що глобалізація йде на мікро- і макроекономічному рівні. Мікроекономічний – орієнтація компаній (наприклад, на ринки збуту і постачання), макрорівень – зовнішньоекономічна політика держав (наприклад, лібералізація економіки).

Таким чином, глобалізація неминує спричиняє посилення ролі державного управління у питаннях внутрішньої політики і економіки а також у питаннях взаємодії із зовнішнім світом, щоб не втратити власну національну ідентичність. Це дає можливість знизити уразливість, мінімізувати соціальні витрати, пов'язані з глобалізацією, легше домогтися домовленості з

міжнародним капіталом у плані досягнення більш справедливого розподілу вигоди від торгівлі, іноземних інвестицій і інших угод. Для ефективного використання вигод глобалізації необхідно посилити роль і можливості існуючих міжнародних організацій, або створити нові, а Україні активізувати свою участь у їх роботі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

2. Бакаева, В. В. (2013), «Управление конкурентным преимуществом в розничной торговле», Петропавловск-Камчатский: Камчат ГТУ, 165 с.

3. Білорус О. Г. Глобальна конвергенція ринків та реекспортні геофінанси світового АПК / О. Г. Білорус, В. І. Власов, Г. О. П'ятаченко // Фінанси України. – 2016. – № 8. – С. 24-37.

4. Владимирова И. Г. Глобализация мировой экономики: проблемы и последствия / Владимирова И. Г. // Менеджмент в Рос-сии и за рубежом. – 2001. – № 3. – С. 97-111.

5. Картунов О. В. Вступ до етнополітології : науково-навчальний посібник. / О. В. Картунов. – К. : Либідь, 1999. – 300 с.

6. Криштанович М. Ф. Модернізація державного управління в контексті глобалізації [Електронний ресурс] / М. Ф. Криштанович, З. Г. Гонтар. // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. - 2018. - № 2. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2018_2_18

7. Кувалдин В. Глобализация - светлое будущее человечества? На пороге XXI века мегаобщество приобретает реальные очертания // http://scenario.ng.ru/printed/interview/2000-10-11/5_future.html

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ДЕМОКРАТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Юхименко Наталія Федорівна

к.філос.н., доцент

Державний вищий навчальний заклад

«Переяслав-Хмельницький державний

педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

м. Переяслав-Хмельницький

Україна

Анотація: У статті визначено поняття особистість та моральна особистість. Окреслено роль національної ідеї у формуванні демократичного мислення українців. Основними ціннісними пріоритетами національної ідеї є людяність, народність, цивілізований гуманізм, соціальна справедливість, державний патріотизм, соціальна та національна справедливість, демократія на багатопартійній основі в широкому народному представництві. Окреслено ризики та перспективи втілення української національної ідеї та її роль у демократизації українського суспільства.

Ключові слова: особистість, моральна особистість, національна ідея, демократичне мислення, цінності.

Проголошення незалежною Україною стратегічного курсу на розбудову демократичної, економічно розвиненої, соціально орієнтованої держави обумовлює прискорення процесу її інтеграції до світового співтовариства. Реалізація цього курсу потребує визначення основних ціннісних засад духовного відродження нації і співвідношення їх із контекстом світової духовної і соціокультурної ситуації.

Законодавчі органи кожної держави визначають як обв'язки, так і права своїх громадян. І саме права та обов'язки також дають можливість кожній людині бути соціально активною і здатною до самореалізації в даному

суспільстві.

Сьогодні Україна утверджується як демократична держава, а найвищою метою розвитку нашого суспільства повинна бути людина, оскільки при формуванні гуманного, демократичного суспільства має зникнути відчуження людини від власності, від влади, від створених нею матеріальних і духовних цінностей. Особистість у такій ситуації залучається до активної суспільної діяльності.

Тривалий період часу про людину говорили як про основне багатство суспільства, але фактично особа не відокремлювалася від колективу, класу, а неначе розчинилася в ньому. О.Левицька пише: «Роки застою в соціально-економічній сфері, що найнегативнішим чином вплинули на рівень моральності радянських людей, засвідчили історичну правдивість марксистської методології: соціальне і моральне в суспільстві нерозривні» [2, 9-10]. І дійсно, сьогодні необхідно розглядати людину, особистість як активного члена суспільства, громадянина держави, який може і має право брати участь у процесі перетворення та формування такого суспільства, у якому він прагне жити, а не яке нав'язується іншими. Для цього не варто ідеалізувати людину. Необхідно пізнати людину сучасних моральних можливостей. Варто вивчити і зрозуміти потреби, прагнення нашого сучасника і, що найголовніше, визначити межі його морально-психологічних можливостей. Адже демократія, правова держава, ринкова економіка та інші форми цивілізованого життя, на жаль, не можуть бути введені за допомогою декретів або добрими намірами керівника, навіть якщо його обрано всезагальним голосуванням. Саме суспільство, перебуваючи в природному рухові, породжує відповідні рівневі його розвитку форми господарювання, усвідомлення та життя в цілому [1, 4].

Кожна людина володіє величезною кількістю неповторних індивідуальних фізичних, психологічних і соціальних характеристик. Тому поняття «особистість» характеризує спільну позицію індивіда, його соціальну сутність, місце в системі суспільних відносин, міру його соціальності.

Завжди слід пам'ятати про те загальне, що є основою визначення сутності

моральної особи. По-перше, це певний рівень психологічного розвитку, коли в людини розвивається здатність до самоаналізу, перетворення власної свідомості і поведінки, осмислення й оцінки. По-друге, моральність людини визначається певним рівнем соціальності у процесі розвитку здатності сприймати зовнішні для неї вимоги, що йдуть від інтересів цілого як прояв власної волі і, керуючись нею, обирати спосіб власної поведінки.

Здатність людини пов'язувати власну мету із реальністю, з кожним днем свого життя свідчить про високу моральну зрілість людини. Які реалії життя – така й мета. Не може бути мета високою, а сьогоднішній день мізерним, індивідуалістичним і таким, що відокремлює людину від суспільних інтересів. До речі, людство вустами своїх кращих представників завжди привертало увагу до конкретних завдань сьогоднішнього дня, до вирішення їх гідними засобами, бо лише через сьогодні лежить шлях до майбутнього.

Але навіть морально сформованій, сильній особистості сьогодні складно визначитися щодо способів, методів розбудови демократичної держави. На сьогоднішній день українська державність немало втрачає не стільки через відсутність чітких уявлень про цілі й перспективи країни у світовому геополітичному просторі, скільки через відсутність програми політичних дій на найближчі й більш віддалені роки. Також на даному етапі розвитку нашої держави окреслюється проблема поєднання стратегії з політикою інтеграції регіональних структур, соціумів, управлінських систем у єдину систему держави, не замкнену на імперський центр [3, 3].

У новому українському суспільстві людина повинна посідати чільне місце, оскільки це суспільство має будуватися на новому принципі: не людина для держави, а держава для людини. Тоді самоціллю суспільства може стати задоволення потреб людини через реалізацію її інтересів, прав та обов'язків, через вплив на суспільство, через виявлення особистої думки. Хочеться вірити, що саме створення незалежної, суверенної, соборної України має таку мету.

Однак таку нову Україну неможливо створити негайно, навіть за допомогою законів. Матеріальне становище людини як такої в нашому

суспільстві має тенденцію до погіршення, а проблеми людини – до загострення. Механізм вироблення та реалізації інтересів кожної людини, із яких складаються загальнонаціональні інтереси, ще не виробився і, мабуть, виробиться ще не скоро. Окрема людина, сім'я загубилася в планах політиків.

При цьому слід зазначити, що віднайти ідею, яка б задовольнила всі політичні сили та угруповання в розколотому й занадто політизованому суспільстві і влаштувала б усіх, – утопія. Однак вдало сформульована ідея може стати матеріальною силою. Саме такою повинна бути українська національна ідея, що мусить сприяти формуванню демократичного мислення. Але для цього сама національна ідея потребує розвитку та оновлення. Тим часом поширюється помилка, особливо на рівні масової свідомості, що ця ідея – з числа так званих «вічних», котрі беруться «на прокат». Річ у тому, що національна ідея, належачи до розряду загальнолюдських цінностей, розвивається і набуває людського осмислення в контексті із загальнолюдськими цінностями. Тому не може бути «вчорашньої» національної ідеї, вона завжди орієнтована на майбутнє, завжди історична, бо випереджена історією.

Із національною ідеєю сталося те, про що свого часу писав Ніцше у притчі про божевільну людину: «Люди вбили бога і за щоденною суттю навіть не помітили цього [4]».

Основними ціннісними пріоритетами національної ідеї є людяність, народність, цивілізований гуманізм, соціальна справедливість, державний патріотизм, соціальна та національна справедливість, демократія на багатопартійній основі в широкому народному представництві.

Необхідно погодитися з думкою, що національна ідея відображає глибинний рівень колективної та індивідуальної свідомості, сукупність установок та нахилів індивіда, соціальної групи, нації, народу, на що потрібне мислення, відчуття й діяння, співзвучне часу. Проявляючись як своєрідний духовний стан народу, його менталітет, національна ідея формується залежно від традицій, культури, соціальних структур, усього середовища буття людини.

Водночас вона сама впливає на них, існує як «животворна свідомість», як джерело культурно-історичної динаміки.

Особлива ієрархія ціннісних пріоритетів має бути суттю й фундаментом національної ідеї України. Складовою частиною національної ідеї можуть виступати такі орієнтири:

- порядок, що розглядається як підпорядкування всіх суспільних зв'язків та людських стосунків певним правилам. Порядок означає передбачуваність і керованість соціальних процесів;

- безпека, що включає політичний, правовий, екологічний, соціальний, методичний аспекти. Безпека – це відсутність загрози для життя, здоров'я, власності громадян Української держави. Зовнішньополітична безпека будується на засадах злагоди всіх прошарків населення. Правова безпека не можлива без розумного законодавства та компетентних і сильних органів охорони правопорядку;

- інтелект: у перспективі майбутнє будь-якої країни може бути забезпеченим лише на основі пріоритетного розвитку науки та освіти. Лідируватиме нація, котра створить найбільш ефективну систему шкіл та коледжів, щоб максимально розвинути інтелектуальний потенціал своїх молодих громадян. Пріоритетну роль слід відвести фінансуванню, оплаті праці працівників цих сфер;

- ієрархія соціальної структури. У суспільстві не повинно бути дискримінації за будь-яким показником: етнічним, релігійним, політичним та ін. Усім громадянам країни слід надавати рівні можливості для виявів і розвитку їхніх здібностей, суспільно-корисного їх застосування. Досягнення нерівних результатів повинне фіксуватися суспільством і передбачати нерівність у сподіванні та престижі. У всіх сферах діяльності має бути еліта, що користується привілеями [5].

Майбутнє країни пов'язане саме з елітою, яку складають найбільш компетентні та результативні працівники. У випадку, коли для цієї еліти (представників робітників, інтелігенції чи управлінців) не будуть створені такі

умови життя, як у розвинутих країнах, потенціал еліти неминуче перейде туди, або в кращому випадку – у ті країни близького зарубіжжя, де рівень життя вищий. Що ми вже спостерігаємо останні декілька років.

4. Перелічені вище принципи організації суспільного життя мають загальнолюдський характер. Національна специфіка повинна полягати в особливості інтерпретації їх змісту, у їх особливій субординації, у специфічних засобах їх здійснення. Власне, в Україні має йти специфічне використання загальноцивілізаційних засобів – таких як ринок, планування, різні форми власності, багатопартійність, розподіл влади тощо.

Перед суспільством постає складне історичне завдання – утвердити нашу молоду незалежність, що постійно зазнає суворих випробувань, шляхом налагодження дійової національної безпеки на ґрунті науково вивіреної самодостатньої внутрішньої державної політики. Остання має забезпечити єдність суспільства, незалежність самобутньої зовнішньої політики на основі національної системи орієнтації, що гарантуватиме нашу незалежність. І тут національна ідея виступає не просто як атрибут національної свідомості, суто духовний феномен, вона є рушійною силою здійснення практичних справ.

Що стосується зденаціоналізованої особистості, позбавленої національного почуття й самобутності, то вона ніколи не може стати повноцінним громадянином держави, адже сама держава є найвищим автором нації. Національний нігілізм і національна держава (а всі держави мають національну основу) приходять у взаємне заперечення. Зденаціоналізований громадянин задовольняє хіба що тих, хто не бажає українській державі майбутнього.

У державному суверенітеті як загальнолюдській гуманістичній цінності та факторі інтеграції українського народу, як у призмі, відбивається й концентрується багато проблем, пов'язаних із формуванням, становленням та розвитком української національної ідеї, втіленням її у практику життя української нації.

Втілення української національної ідеї в розбудові нового суспільства є

досить складним і помітним процесом трансформації старого світу в новий, що започатковує новітню українську історію.

Українська держава, щоб стати соціальною, державою добробуту, потребує радикальних перетворень. Довготривалі кризові явища не надали особливої актуальності і практичної значущості заходам трансформації суспільства. Втручання держави в економічну систему стало вилитися в дилему «більше чи менше держави», регуляція чи дерегуляція, централізація чи децентралізація, регіональна чи інституційна економіка. Лише шляхом реформ держави можна запобігти «соціального дарвінізму», сприяти саме людському існуванню, ствердженню незалежності в існуванні держави.

Більшість нових суспільних, національних, геополітичних, економічних, соціальних, культурних реалій сьогодення, процеси переходу від тоталітаризму до демократії, що пов'язані з необхідністю формування соціальної, правової, демократичної держави, потребують глибокого соціально-політичного, культурного, світоглядного, ідеологічного осмислення. Відповідно актуалізується потреба оновлення всієї політичної та філософської думки, розробки категоріальних засобів осягнення сучасних явищ.

Передусім слід з'ясувати та зрозуміти саму суть державного суверенітету, зокрема, вирішити такі нагальні питання, як характер та межі державної влади, юридична природа територій і різних соціально-економічних систем та багато іншого.

Суверенітет – це необхідна політична та юридична властивість будь-якої держави. Він проявляється в діяльності влади, що уособлює державу, проте не вичерпує поняття та ознаки держави, персоніфікує її, виступає від її імені. Під суверенітетом державної влади слід розуміти суверенітет держави [6].

Висновки. Національні цінності, які визначають національну ідею, здійснюють значний вплив на моральний розвиток особистості. Ціннісні орієнтири морально сформованої особистості допомагають їй самостверджуватися як активному громадянину своєї держави, впливати на історичний хід подій, здійснювати нові наукові пошуки та відкриття,

підвищуючи таким чином світове значення своєї держави. Адже людство вже давно з людини вмілої переросло в людину мислячу, і якщо кожна людина у процесі своєї самореалізації бере активну участь у розбудові та покращенні умов для творчості у своїй державі, то вона тим самим здійснює неоціненний вклад у розвиток та перетворення суспільства всього світу.

Отже, актуалізована тема заслуговує на подальші розвідки, які можуть вивести Україну на більш високий соціальний рівень розвитку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Головаха Е.И. Демократизация общества и развитие личности. От тоталитаризма к демократии. – К.: Наукова думка, 1992. – 126 с.

Левицька О.І. Моральний розвиток особи. – К.: Політвидав України, 1990. – 174 с.

Михальченко М. Час визначатись, яку державу будемо. // Віче. – 1993. - №3. – С.3-11.

Ницше Ф. Так говорив Заратустра: Книга для всіх і ні для кого. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2000. – 406 с.

Тимошенко О.М. Національна ідея як головний фактор національного відродження України: дис. ...канд. філос. наук: 09.00.05 / О.М.Тимошенко. – К., 2000. – 175 с.

Фолсон К. Происхождение жизни. – М.: Мир, 1982. – 275 с.

ПОСТАНОВКА ПРОЕКТНЫХ ЗАДАЧ В СРЕДОВОМ ДИЗАЙНЕ

Тюрикова Елена Николаевна

канд. Педагогических наук

Титинов Виктор Валентинович

Погорелов Олег Анатольевич

ассистенты

Одесская государственная академия строительства и архитектуры

Архитектурно-художественный институт г. Одесса, Украина

Аннотация: Статья исследует проблему постановки проектных задач в средовом дизайне. Выделена проектная переменная в дизайне архитектурной среды, предложен метод проектных матриц в ДАС, определено поле проектных задач с приоритетом организации эстетического влияния на потребителя. Предложен способ компенсации в проектной деятельности таких особенностей средового проектирования как отсутствие типового набора средовых задач и отработанных механизмов их решения, автономное рассматривание каждого средового образования, в выделенном хронотопе, учёт изменений, различных по своей природе и происхождению, различных сценариев развития.

Выделение рабочей структуры проектной переменной ДАС уравнивает разброс мнений и подходов к проектированию средовой ситуации и композиции среды.

Ключевые слова: архитектурно-дизайнерские методы, проектная переменная в ДАС, проектная матрица, проблемное поле ДАС, задачи средового проектирования.

Annotation: The article explores the problem of setting design problems in environmental design. The design variable in the design of the architectural environment is highlighted, the method of design matrices in the DAS is proposed, the field of design tasks with the priority of organizing aesthetic influence on the consumer is defined. Using the example of the study of gradients of fear emotions, the parameters of an extreme environment and the means to achieve them are presented. The mechanism of selection of the necessary "tools", methodical techniques, allowing to form the working field of means of artistic expression and identify the leading type of design when solving a specific environmental problem is given. A method of compensation in the project activity of such features of environmental design as the absence of a typical set of environmental tasks and proven mechanisms for solving them, autonomous consideration of each environmental education in a dedicated chronotope, accounting for changes of different nature and origin, and different development scenarios is proposed.

Selection of the working structure of the DAS project variable balances the range of opinions and approaches to the design of the environmental situation and the composition of the environment.

A feature of environmental design is the absence of a typical set of environmental tasks and proven mechanisms for their solution. Each environmental education is considered separately, in a dedicated chronotope, taking into account changes and development. Dynamism and mobility of the environment, influence on its structural - component composition and visual characteristics of such factors as: possible change of the environmental consumer, leading to the formation of a new set of requirements for the functionally - figurative component of the environment; a variety of seasonal and daily environmental scenarios; the need to make periodic changes in the emotional characteristics of the environment;

The range of opinions and approaches to the design of the environmental situation and the composition of the environment balances the selection of the working structure of the DAS project variable

Each type of design does not work in isolation, hence the combinatorics of designs, their interdependence and interchangeability.

A feature of environmental design is the solution to the problem of forming an emotional sign of the environment. The environment, as the unity of time, space and movement, provides a set of opportunities and tools that allow you to control the system of its perception. These tools, their application areas, and design tools can be identified by creating targeted design matrices.

One of the tasks for the designer is also to identify and stimulate the gradients of emotion, the means of emotional switching in the environment. The design matrix method allows comparing visual and emotional effects using phenomena from world experience. The problem of the following researches can become the method of forming the system of emotional switching in the environment.

Observations of scientists about perception by the person of information are analyzed by various methods of giving. In article methods of improvement of spatial perception of the architectural environment or museum and exhibition material are offered. In article formation of interactive spaces as a research object, and architectural and design methods of formation of interactive museum and exhibition spaces as a subject of a relevant, modern research is considered.

There is no generalization of research, there is no generally accepted architectural - design terminological apparatus on the problem, target methods of forming architectural spaces of the museum and exhibition profile have not been developed. This makes the problem of research relevant.

Key words: architectural design methods, project variable in DAS, project matrix, DAS problem field, environmental design problems.

Актуальность работы в поиске подходов к решению уникальных задач средового проектирования.

Среда, по мнению А. Иконникова, представляет собой единство времени, пространства и движения. Это явление не является застывшим, раз и навсегда сформированным. В работе средового дизайнера возникают задачи прогностического характера, необходим учёт возможных векторов развития средового объекта. По мнению теоретиков и практиков [1, с. 64], средовое проектирование выступает как искусство, в котором бессмысленны рецепты и не существует универсальных схем и алгоритмов, однако, есть цель - художественный образ. Таким образом, методика средового проектирования может быть выстроена на организации системы восприятия среды; определении материальных носителей эстетического воздействия; выявлении и активизации средств художественной выразительности; расстановке проектных приоритетов с применением ведущих видов дизайна для данного фрагмента среды.

Проблемой для проектной практики является выстраивание проектной стратегии и тактики, художественная интерпретация ведущей функции, обеспечение приоритета эстетического компонента любой составляющей среды.

Объектом исследования выступает методология архитектурно-дизайнерского проектирования. Предметом исследования можно считать архитектурно-дизайнерские методы и средства, обеспечивающие специфику художественного воздействия, формирующие требуемые эстетические характеристики и особенности среды.

Цель статьи: разработка методологического инструментария формирования запоминающейся, художественно-выразительной среды.

Задачи:

- выделение и отбор архитектурно-дизайнерских средств формирования среды;

- подбор необходимого «инструментария», позволяющего сформировать поле подходов к решению конкретной средовой задачи.

Особенностью средового проектирования является отсутствие типового набора средовых задач и отработанных механизмов их решения. Каждое средовое образование рассматривают в отдельности, в выделенном хронотопе, с учётом изменений и развития. Динамичность и подвижность среды, влияние на её структурно - компонентный состав и визуальные характеристики таких факторов как: возможная смена средового потребителя, ведущего к формированию нового набора требований к функционально-образной составляющей среды; разнообразие сезонных и суточных сценариев средовой деятельности; потребность внесения периодических изменений в эмоциональные характеристики среды;

Разброс мнений и подходов к проектированию средовой ситуации и композиции среды [3, с. 118] уравнивает выделение рабочей структуры проектной переменной ДАС (табл.1).

Табл.1 Проектная переменная ДАС (пример):

Проектная переменная в дизайне архитектурной среды				
Ведущий дизайн	средовые приоритеты	Направленность дизайнерского воздействия	Материальные носители художественного образа	Проектный «инструментарий»

Предлагается ситуативный набор условий, средовых данностей и варианты проектной направленности и инструментария в рамках предполагаемых дизайн-приоритетов: этнодизайн, экодизайн, свето-цветовой дизайн, арт-дизайн и пр.

Каждый из видов дизайна не работает изолированно, отсюда-комбинаторика дизайнов, их взаимозависимость и взаимозаменяемость.

Особенностью средового проектирования является решение задачи формирования эмоционального знака среды. Среда, как единство времени, пространства и движения, предоставляет комплекс возможностей и инструментов, позволяющих управлять системой её восприятия. Эти инструменты, зоны их применения, дизайнерские средства можно выявить, создавая целевые проектные матрицы (табл 2, 5).

Табл.2 Проектная матрица «Средовые характеристики».

Элементы-носители и источники дизайнерского воздействия	Трансформации и интерпретации в пространстве, во времени, в движении
---	--

Носители и источники рассматриваются в динамике, во взаимосвязях и трансформациях.

Табл.3. Проектная матрица «Девять дизайнов»

Вид дизайна	составляющие	направленность дизайнерского воздействия	материальные носители художественного образа	средства художественной выразительности
-------------	--------------	--	--	---

Вертикальные столбцы включают структурно-компонентный состав и инструментарий приоритетных видов дизайна.. Позволяет выявить ведущий вид дизайна и оптимальные средства художественного воздействия.

Табл 4. Проектная матрица «Потенциальное поле средовых воздействий»

Образ жизни	Формообразование	Стилеобразование	Индивидуализация	Адресат
-------------	------------------	------------------	------------------	---------

По вертикали размещаются: историко-культурная легенда; коммуникация, связи, перемещения в среде; средства эмоционального переключения в среде (средовая установка); средовой сценарий, средовая роль.

Табл.5. Проектная матрица «Композиция фрагмента среды»

Характеристики средовой ситуации	пути	границы	ориентиры	заполнение
Эмоциональный знак				

Вертикальный ряд может включать следующие параметры:

эмоциональный знак фрагмента среды, эмоциональный камертон, пространственная ситуация, дизайнерское наполнение, средовой сценарий и распределение средовых ролей. Визуальные темы, система соподчинений, соразмерность, единство пропорций, уравновешенность композиции, суммарная целостность восприятия. Система взаимодействующих пространств, компоновка объемов, ритмические комбинации, комплекс декоративных решений. Свето-колористические сочетания, конструкции, визуальные коммуникации, ландшафтные структуры и компоненты и. т. п.

Заполнение таких матриц позволяет проектировщику наиболее полно раскрыть арсенал средств, влияющих на эмоциональную составляющую среды, выявить материальные носители нужной эмоции в среде, сформировать набор элементов, оптимальный для требуемой средовой ситуации.

Выводы: В результате исследования арсенала методов архитекторов-дизайнеров, средовых элементов – носителей художественного воздействия, выстроена проектная переменная ДАС, сформирован «банк средовых проблем», который формирует проблемное поле ДАС. Предложен и

проиллюстрирован метод проектных матриц для решения задач эмоциональной определённости среды.

Одной из задач для проектировщика является так же выявление и стимулирование градиентов эмоции, средств эмоционального переключения в среде. Метод проектных матриц позволяет сопоставлять визуальные и эмоциональные эффекты с применением явлений из мирового опыта. Проблемой следующих изысканий может стать методика формирования системы эмоциональных переключений в среде.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Анисимов Л., Анисимов Ю. Средовое проектирования и его место в подготовке архитекторов [Текст] //Л. Анисимов, Ю. Анисимов; Вектор архитектурного образования – рациональный прагматизм или концептуальные фантазии. Материалы международной научной конференции – Казань, 2006. – 162 с.
2. Бархин Б.Г. Методика архитектурного проектирования [Текст] / Б.Г. Бархин – М.: Стройиздат, 1982. – 224 с.
3. Минервин Г. Б., Ермолаев А. П., Ефимов А. В., Щепетков Н. И., Гаврилина А. А., Кудряшов Н. К. Дизайн архитектурной среды [Текст] / Учебник для вузов – М.: Архитектура-С, 2007 – 504 с.
4. Шимко В.Т. Архитектурное формирование городской среды [Текст] / В. Т. Шимко. – М.: Высшая школа, 1990. – 223 с.
5. Шимко В.Т. Архитектурно-дизайнерское проектирование. Средовой поход [Текст] / В. Т. Шимко. – М.: Архитектура-С, 2006. – 384с.
6. Шимко В. Т., Уткин М.Ф., Рунге В.Ф. Архитектурно-дизайнерское проектирование интерьера (проблемы и тенденции) [Текст] / В.Т. Шимко, М.Ф.Уткин, В.Ф. Рунге; под. ред. В.Т. Шимко: Учебник. – М.: Архитектура-С, 2011. – 256 с.

**ВПЛИВ ІСТОРІЇ НА РОЗВИТОК СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА:
КАМЕНІ СПОТИКАННЯ І ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ПОЛІПШЕННЯ**

Хомич Галина Панасівна

доктор технічних наук, професор

Левченко Юлія Вікторівна

кандидат технічних наук, доцент

Педченко Максим Геннадійович

студент

Полтавський університет економіки і торгівлі

м. Полтава

Анотація: В статті запропонований науковий підхід до ідентифікації впливу історії на розвиток сучасного українського суспільства. Визначені основні, на думку авторів, протиріччя та напрями їх подолання на основі європейського досвіду.

Ключові слова: розвиток, сучасне українське суспільство, протиріччя, поліпшення, європейський досвід.

Сучасне суспільство розвивається відповідно до нових європейських орієнтирів, тому кожен обирає свій спосіб руху, спираючись на існуючий досвід та на історичні надбання. Сучасному українському суспільству характерна наздоганяюча модель розвитку, метою якої є розбудова ринкового, демократичного громадянського суспільства. Процеси, що сьогодні відбуваються в українському суспільстві, можна вважати трансформаційними як за своєю сутністю, так і за векторністю, зокрема в напрямках структурно-цивілізаційного вибору, відповідності модернізаційним перетворенням та збереження й розвитку культурно-історичного надбання. Особливості сучасного періоду в історії сучасного українського суспільства становлять зміни в економічній, соціальній, державній, культурній сферах. Тому важливим

питанням розвитку сучасного суспільства є його структурна перебудова разом з автономністю окремих сфер функціонування держави на основі побудови суспільства як держави і створення нових інституцій сучасного громадянського суспільства.

Основними каменями спотикання сучасного українського суспільства є :

- роль держави та її систематичний неконтрольований вплив на політику, економіку, повсякденне життя;
- негативні процеси, які відділяють суспільство та людину від держави, котрі щоденно відбуваються у повсякденному житті (низька заробітна плата, прожитковий мінімум, високі комунальні платежі, неякісні послуги, низька народжуваність, висока смертність, відтік активного населення за кордон, тіньова економіка і т.д);
- відсутність стратегії демократичних перетворень;
- неефективний механізм приватизації, що не зробив з людей власників, оскільки ті не знали своїх прав на користування цим майном, не володіли механізмом акціонування, не мали навиків формування користування інвестиційними прибутками. Це призвело до збагачення лише окремих груп людей;
- нівелювання верховенства права при вирішенні спорів;
- витрати матеріальних цінностей, зношеність виробничого потенціалу, втрата інтелектуального потенціалу країни;
- руйнування самобутності та автентичності національної культури;
- екологічне небезпека.

Тому сучасні процеси змін у суспільстві можна розглядати як пошук якісно нового, Європейського шляху розвитку. Зрозуміло, що для цього потрібен час. Чим глибше криза у суспільстві, тим сильніші коливання у ньому, тому більше часу необхідно для досягнення сталого розвитку.

Таким чином, головним завданням сучасного етапу розвитку українського суспільства є зупинення подальшого розхитування держави. Досягти цього

можливо, проте як перетворення так і зміни важко сприймаються як зовнішнім так і внутрішнім середовищем, що є не на користь процесам реформування.

Тому основними пропозиціями щодо поліпшення розвитку сучасного українського суспільства у напрямі європейської інтеграції є:

- нові ідеї реформаторів-практиків разом з конкретними практичними напрямами є важливою обставиною розбудови європейського суспільства. Все це повинно бути об'єднано в єдину стратегію розвитку, в основі якої зміна основних парадигм проведення реформаторської діяльності та визнання комплексу заходів з реалізації такої стратегії як ймовірного стану розвитку суспільства, наявності різних альтернатив динаміки подій, необхідність врахування досвіду попереднього розвитку, можливостей впровадження європейського досвіду;
- у реалізації реформ слід зважати на посилення просвітницької роботи щодо роз'яснення основних доктрин стратегічного розвитку держави та перспектив реформаторської активності в цілому. Пропагуючи пріоритети реформ, необхідно суттєво підвищити рівень цивілізованості як їх виконавців так і тих, на кого вони спрямовані. Зміни у суспільстві у межах історичної автентичності мають полягати у визначенні власної ідентичності, самобутності та подоланні аморфності.
- соціалізація сучасного українського суспільства на основі його історичних відмінностей та характерних особливостей розвитку соціальної структури, яка стає більш пристосованою до нових змін. Спостерігається процес розвитку, пов'язаний з розумінням останнього як з точки зору промислово-технологічних змін, так і політичних, економічних та культурних;
- зародження середнього класу, який повинен складати основу громадянського суспільства та стати найактивнішим учасником розбудови громадянської соціалізації;
- розвиток власного соціального статусу кожного громадянина України та можливості реального кар'єрного зростання;

- становлення ринку праці, зменшення відтоку активного населення, виявлення та підтримка обдарованої молоді через ефективне фінансування освіти та науки.

Таким чином, закономірний результат руйнування традиційних структур і механізмів потребує сучасних європейських підходів до соціальної інтеграції, соціального регулювання ідеології, моральних і правових норм, економічних стимулів. Суспільство потребує сучасних перетворень, впевненості в майбутньому, соціальної, економічної та політичної стабільності. Тому важливим на сьогодні для України є і залишається безцінний досвід європейських країн у напрямках розбудов сучасного демократичного громадянського суспільства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бакіров С.В., Фісун О.А. Українські трансформації: специфіка, етапи, тенденції / С.В.Бакіров, О.А.Фісун / Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. Збірник наукових праць. – 2007. – С. 211 – 220.
2. Бурлачук В. Образ влади в сучасних теоріях глобалізації / В.Бурлачук / Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2009 - № 3 (липень - вересень) – С.46 – 61.
- 3.Глушкова Л.В. Особливості змін структури українського суспільства у глобалізаційному процесі [Електронний ресурс] . – Режим доступу <https://grani.org.ua> › journal › article › download.
- 4.Куценко О. Становлення соціальних класів як вияв самоорганізаційних процесів у суспільстві /О. Куценко / Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002 - № 4 – С.123.

**ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ: «СУЧАСНІ АСПЕКТИ ПАТОГЕНЕЗУ,
ДІАГНОСТИКИ ТА ПРОФІЛАКТИКИ ДИСТРЕСУ ПЛОДА У
ВАГІТНИХ З БАГАТОВОДДЯМ»**

Дубас Людмила Григорівна,

Асистент кафедри акушерства та гінекології №2

Гайструк Наталія Анатоліївна,

Доктор мед.наук, професор кафедри акушерства та гінекології №2

Гайструк Анатолій Никифорович

Доктор мед.наук, професор кафедри акушерства та гінекології №2

Супрунова Тетяна Володимирівна

Кандидат мед.наук, доцент кафедри акушерства та гінекології №2

Рудь Віктор Олексійович

Доктор мед.наук, доцент кафедри акушерства та гінекології №2

Вінницький національний медичний університет ім..М.Пирогова

М.Вінниця, Україна

Анотація: багатоводдя (hydramnion, polyhydramnion)- форма акушерської патології, яка характеризується збільшенням об'єму навколоплідної рідини більше 1500мл. Частота багатоводдя коливається від 0,13 до 3%. Патологія навколоплідного середовища є актуальною проблемою сучасного акушерства, так як є одним з серйозних ускладнень вагітності. Це змушує нас, як науковців, шукати нові шляхи рішення цієї проблеми та удосконалення методів профілактики та зниження частоти перинатальної патології шляхом розробки

патогенетично обґрунтованих методів профілактики дистресу плода у вагітних з багатоводдям. Зниження частоти перинатальної патології шляхом розробки патогенетично обґрунтованих методів профілактики дистресу плода у вагітних з багатоводдям.

Ключові слова: багатоводдя, дистрес плода, література, вагітність, пологи, плід, профілактика.

Для розуміння глобальності досліджуваної проблеми сучасних аспектів патогенезу, діагностики та профілактики дистресу плода у вагітних з багатоводдям, ми провели огляд вітчизняної та закордонної наукової літератури, акцентуючи увагу на її клінічне і профілактичне значення, а також актуальність на даний час.

Патологія навколоплідного середовища є актуальною проблемою сучасного акушерства, так як є одним з серйозних ускладнень вагітності, порушуючи фетоплацентарний гомеостаз і обумовлюючи високий ризик перинатальної патології та смертності.

Тому нами був здійснений вибір саме даного напрямку наукової роботи.

Актуальність та практичне значення роботи полягає в тому, що ми окрім узагальнення та систематизації попередніх відомостей провели детальний розбір факторів ризику, прогнози ускладнень, розібрали діючі заходи профілактики, а також, приділили увагу всебічному розгляду проблеми та необхідності співпраці між представниками різних галузей медицини для кращого попередження та лікування даної патології, що є показником незаперечної важливості дослідження.

Завжди в літературі описуються нові шляхи рішення цієї проблеми та удосконалення методів профілактики та зниження частоти перинатальної патології шляхом розробки патогенетично обґрунтованих методів профілактики дистресу плода у вагітних з багатоводдям. Зниження частоти перинатальної патології шляхом розробки патогенетично обґрунтованих методів профілактики дистресу плода у вагітних з багатоводдям.

В багатьох джерелах опрацьованої літератури відмічається, що в минулому, в свої дитячі роки, вагітні з багатоводдям перенесли вірусні захворювання, такі як – грип, гострі та хронічні тонзиліти, скарлатину, кір, вітряну віспу.

Література дає відомості приблизно (70% випадків) виявлених порушень мікробіоценозу статевих шляхів і/чи вагінальні інфекції у вагітних з багатоводдям: вагінальний кандидоз, хламідіоз, стрептококова інфекція групи В або їх поєднання, близько 30% мали в анамнезі інфекційно-запальні захворювання сечових шляхів; 20 % перенесли гострі респіраторні вірусні захворювання, загострення цитомегаловірусної і/чи герпетичної інфекцій в терміні гестації – 20-40 тижнів; у біля 50% виявилось поєднання вище перерахованих патологій.

Вагітні мали в анамнезі такі наступні гінекологічні захворювання – кольпіт, аднексит, порушення дітородної функції, дисфункції яєчників, фіброміому, аденоміоз матки. Усі перераховані чинники, мали вплив на розвиток дистресу плода, ускладнюючи перебіг вагітностей з багатоводдям.

Багатоводдя ускладнює перебіг вагітності і пологів. При цьому частота раннього токсикозу складає 36% випадків, гестозу – до 35,7% у вагітних з цукровим діабетом (згідно даних літератури) - до 82,7%. Спостерігається також високий ризик переривання вагітності - 42,3%) і передчасних пологів – 20%, дисфункція плаценти – 52%. Згідно даних літератури перше місце серед аномалій розвитку плода займає ураження центральної нервової системи – 50% всіх пороків розвитку. Найчастіше зустрічається аненцефалопатія

У 42% випадків (15 вагітних) зустрічаються хронічний дистрес плода і синдром затримки розвитку плода. Багатоводдя – ризик антенатальної загибелі плода (дані коливаються від 13,7 до 28,6%). Причиною антенатальної загибелі плода в більшості (17,1% - 6 вагітних) випадків є гострий дистрес плода. До 26% новонароджених, що народились у матерів з багатоводдям, вражені пневмонією через внутрішньоутробне інфікування і аспіраційний синдром.

Механізми розвитку багатоводдя і сьогодні остаточно не встановлені, хоча сукупність спонукаючих факторів у науковій літературі окреслена достатньо чітко, за даними Радзинського В.Д.

Тому розуміння механізмів регулювання кількості амніотичної рідини необхідно для профілактики, діагностики та лікування їх порушень.

На кількість навколоплідних вод впливає чотири об'ємних потоки:

1. Виробництво сечі плодом
2. Секреція рідини легеньми
3. Ковтання плода
4. Інтрамембранне всмоктування.

В свою чергу, нефізіологічний вплив на ці потоки, наступних ланок патогенезу спричиняє багатоводдя, яке в свою чергу призводить до дистресу плоду:

При механічній непрохідності шлунково-кишкового тракту плода, наприклад, атрезії стравоходу, дванадцятипалої кишки чи іншого відділу кишечника, здавлюванні кишечника плевральним випотом чи кістою яєчника, також відбувається недостатня утилізація плодом навколоплідних вод, що призводить до багатоводдя.

Основними причинами виникнення багатоводдя, як і раніше, вважаються – мікробно-вірусне інфікування, аномалії розвитку плідного яйця та важка екстрагенітальна патологія матері.

Також, однією із ведучих проблем є внутрішньоутробна інфекція (ВУІ)[7]. В її патогенезі важлива роль відводиться синдрому інфекції навколоплідних вод, одним із характерних клінічних проявів якої є багатоводдя. Ряд авторів вказують на те, що багатоводдя супроводжує такі стани як м'язова дистрофія плода, аутосомні трисомії, а при великому плоді помірне багатоводдя наприкінці вагітності є звичайним явищем. Частота багатоводдя при внутрішньоутробному інфікуванні плода досягає 66,7-74 % випадків інфікованої вагітності. Всі перераховані причини, що є рушійними в розвитку багатоводдя наявні у нашій досліджуваній групі.

Діагностичними критеріями для визначення ступеню дистресу плода є:

Аускультация серцевої діяльності (з 20 тижнів вагітності) - визначення частоти серцевих скорочень плода за одну хвилину: фізіологічний норматив - 110-170 уд/хв., частота серцевих скорочень більше ніж 170 уд/хв. та менше ніж 110 уд/хв свідчить про дистрес плода.

Біофізичний профіль плода (БПП) (з 30 тижнів вагітності) - оцінюється сума балів окремих біофізичних параметрів:

- 1) дихальні рухи плода
- 2) тонус плода
- 3) рухова активність плода
- 4) реактивність серцевої діяльності плода на нестресовий тест (НСТ),
- 5) об'єм навколоплодових вод

Оцінка БПП : 7-10 балів - задовільний стан плода;

5-6 балів - сумнівний тест (повторити через 2-3 дні)

4 балів і нижче - патологічна оцінка БПП

(вирішити питання про термінове розродження)

Доплерометрія швидкості кровоплину в артерії пуповини, відображає стан мікроциркуляції у плодовій частині плаценти.

Під час УЗД визначають 4 параметри БПП (дихальні рухи, рухова активність плода, тонус плода, кількість навколоплідних вод).

Нестресовий тест (НСТ) - п'ятий параметр БПП, визначає реактивність серцевої діяльності плода після його рухів на КТГ.

Враховуючи огляд літератури була розроблена наступна тактика нагляду за станом плода під час вагітності, ускладненої дистресом при багатоводді:

1. Поетапне динамічне спостереження за станом плода.
2. Амбулаторне спостереження і пролонгування вагітності до доношеного терміну можливо при нормальних показниках біофізичних методів діагностики стану плода.
3. При сповільненому діастолічному кровоплину в артеріях пуповини слід провести дослідження біофізичного профілю плода (БПП):

при відсутності патологічних показників БПП необхідно провести повторну доплерометрію з інтервалом 5-7 днів;

при наявності патологічних показників БПП, слід проводити доплерометрію щонайменше 1 раз на 2 дні та БПП щоденно.

4. Виявлення погіршення показників плодового кровоплину (виникнення постійного нульового або негативного кровообігу в артеріях пуповини) є показанням для екстреного розродження шляхом операції кесаревого розтину.

5. Госпіталізація вагітної до пологового будинку чи відділення патології вагітних показана, якщо за даними дослідження БПП і/або доплерометрії кровоплину має місце:

- патологічна оцінка БПП (6 балів і нижче);
- повторна (через добу) сумнівна оцінка БПП (7-8 балів);
- сповільнений діастолічний кровоплин в артеріях пуповини;
- критичні зміни кровоплину у артеріях пуповини (нульовий та реверсний).

Профілактика багатоводдя включає наступні заходи:

- 1) Виділення вагітних груп високого ризику;
- 2) Обстеження вагітних з активним виявленням вогнищ інфекцій;
- 3) Раннє виявлення та лікування ускладненої вагітності;
- 4) Своєчасну госпіталізацію при встановленні багатоводдя;
- 5) При збільшенні симптомів багатоводдя і відсутності ефекту лікування – дострокове бережне родорозрішення;
- 6) Профілактика післяпологових захворювань;
- 7) Обстеження і лікування новонароджених.

Огляд літератури переконує в тому, що вагітні жінки з груп ризику і схильністю до інфекційних захворювань потребують особливої уваги, своєчасного виявлення і госпіталізації для вчасної профілактики та лікування багатоводдя.

Під час пологів необхідне адекватне спостереження і вибір раціонального методу розродження в умовах стаціонару. Це сприятиме зниженню кількості

ускладнень у вагітних жінок під час пологів та зменшенню перинатальної патології і смертності новонароджених.

Враховуючи надзвичайно високу частоту і велику кількість найрізноманітніших важких ускладнень та наслідків, уточнення особливостей патогенезу багатоводдя з використанням нових технологій, подальше розроблення методів діагностики, профілактики і лікування залишаються актуальними, оскільки дозволяють знизити частоту акушерських ускладнень і поліпшити перинатальні результати.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрамченко В. В. Антиоксиданти і антигіпоксанти в акушерстві / В. В. Абрамченко– Санкт–Петербург: ДЕАН, 2008. – 400 с.
2. Айламазян Э. К. Морфофункциональные особенности амниона при нормальной и патологической беременности / Айламазян Э. К., Калашникова Е. П., Танаков А. И./ Акушерство и гинекология. – 2003. – № 5. – С. 3–5
3. Айламазян Э.К. Национальное руководство / под. ред. Э.К. Айламазяна, В.И. Кулакова, В.Е. Радзинского, Г.М. Савельевой – М.: ГЭОТАР – Медиа, 2007. – 1200 с.
4. Айламазян Э.К., Калашникова Е.П., Танаков А.И. // Акуш. и гин. — 1993. — № 5. — С. 3 — 6.
5. Анохин В. А. Внутриутробная инфекция. (Клиника, диагностика и профилактика) / В. А. Анохин, Г. В. Хасанова. – М.: Медицина, 2009. – С. 95.
6. Антропогенно-залежні стани в акушерстві та перинатології/В.М.Запорожан, В.П.Міщенко.-Одеса:Одес.держ.мед.ун-т, 2001.- 156 с.
7. Бабенко Г. А. Применение микроэлементов в медицине / Г. А. Бабенко, Л. П. Решеткина. – Киев: Здоров'я, 2001. – 220 с.
8. Барковский Д. Е. Состояние клеточного и гуморального иммунитета у беременных с многоводием / Д. Е. Барковский // Український медичний альманах. – 2004. – Т. 5, № 2. – С. 18–20.

9. Баскаков П. Н. Коррекция фетоплацентарной недостаточности при высоком риске внутриутробного инфицирования / П. Н. Баскаков, И. М. Шлапак // Репродуктивное здоровье женщины. – 2003. – № 4. – С. 23–24.
10. Башмакова Н.В. Роль прогнозирования интранатальных факторов риска / И.В. Башмакова, Е.Н. Кравченко, В.Г. Лопушанский // Акушерство и гинеколог. – 2008. – № 3. – С. 57–61.
11. Беседін В. М. Корекція показників перекисного окислення ліпідів при залізодефіцитній анемії вагітних антиоксидантними препаратами : зб. наук. праць Асоціації акушерів-гінекологів України / В. М. Беседін, О. С. Паєнок, О. А. Стадник. – Київ: „ТМК”, 1999. – С. 197–202.
12. Біофізичний моніторинг плода / [Маркін Л. Б., Венцовський Б. М., Воронін К. В. і співавт]. – Львів: Світ, 2003. – 68 с.
13. Бодяжина В. И. О структуре и функциях амниона и гладкого хориона / В. И. Бодяжина // Акушерство и гинекология. – 2002. – № 9. – С. 8–12.
14. В.Е. Радзинского, Г.М. Савельевой – М.: ГЭОТАР – Медиа, 2007. – 1200 с.
15. Вдовиченко Ю. П. Особливості акушерської та перинатальної патології при герпетичній інфекції / Ю. П. Вдовиченко, Д. Р. Шадлун , І. С. Глазков // Педіатрія, акушерство та гінекологія. – 1999. – № 6. – С. 120–124.
16. Вержанський П. С. Стан фетоплацентарної системи при вагітності ускладненій пієлонефритом : тези доповідей X з'їзду акушерів-гінекологів України / П. С. Вержанський, Л. Ю. Сергієнко. – Одеса, 1996. – С. 63.
17. Волков Н.А., Голубцов П.С., Цхай В.Б. Возможности ультразвуковых методов исследования (эхографии, кардиотокографии, доплерографии) в диагностике внутриутробного инфицирования. Ультразвук диагн в акуш гин и педиатр (RU) 2000; 8: 2: 89-93.
18. Вплив амніонально-плідної рідини на внутрішньоутробний розвиток і ріст плода / М. А. Лизин, І. І. Гудивок, С. С. Стоцький [та ін.] // Галицький лікарський вісник. – 2000. – Т. 7, № 4. – С. 52–54.

19. Встречаемость врожденных пороков развития плода при патологическом содержании околоплодных вод у матери во время беременности / А.Н. Прытков, Л.В. Захаров, А.В. Каркусова [и др.] // Медицинская генетика. – 2004. – № 11. – С. 529–532.
21. Гайдай Г. Л. Особливості біохімічного дослідження амніотичної рідини у вагітних жінок при гіпоксії та синдромі затримки розвитку плода / Г. Л. Гайдай // Лабораторна діагностика. – 2003. – № 1. – С. 31–38.
22. Генетико-корреляционный анализ маловодия, многоводия и их взаимосвязи / М. В. Зубкова, П. Н. Веропотвелян, А. Н. Прытков, С. И. Козлова // Репродуктивное здоровье женщины. – 2006. – № 2 (26). – С. 46–49.
23. Генік Н. І. Значення хламідійної інфекції в генезі акушерської патології / Н. І. Генік // Імунологія та алергологія. – 2002. – № 3. – С. 61.
24. Гойда Н. Г. Перинатальна патологія у новонароджених на сучасному етапі / Н. Г. Гойда, О. Г. Суліма // ПАГ. – 1999. – № 4. – С. 15–17.
25. Голота В. Я. Оцінка функції фетоплацентарного комплексу в діагностиці пізнього гестозу / В. Я. Голота, В. О. Бенюк // Акушерство та гінекологія. – 2003. – № 5. – С. 62–64.
26. Гребенкин Б.Е. Роль инфекции родовых путей в развитии врожденных пороков плода / Б.Е. Гребенкин, С.Г. Волина // Мать и дитя: матер. IV Российского форума. – М., 2002. – Ч. 1. – С. 242–243. 5. Зубкова М.В. Клиникогенетическая характеристика маловодия и многоводия: Автореф. дис. ... канд. мед. наук/ М.В. Зубкова. – М., 2007. – 21 с.
27. Григоренко А. М. Досвід застосування системних ензимних препаратів в комплексному лікуванні багатоводдя : зб. наук. праць Асоціації акушерів-гінекологів України / А. М. Григоренко, С. І. Жук, П. К. Постовітенко. –Київ. – 2000. – С. 501–503.
28. Грищенко В. И. Поздний гестоз беременных / В. И. Грищенко, М. А. Щербина, О. П. Липко // Харьковский медицинский журнал. – 1996. – № 3. – С. 43–45.

29. Гудивок І. І. Вплив системної ензимотерапії при багатоводді на тлі бактеріального вагінозу : тези доп. І наук.-практ. конф. „Епідеміологія, імунопатогенез, діагностика та лікування TORCH-інфекцій” / І. І. Гудивок, В. Ф. Струк, О. М. Ласитчук // Імунологія та алергологія. – 2001. – № 4. – С. 24–25.
30. Гульчій О. П. Поширеність екстрагенітальної патології серед вагітних жінок та її вплив на захворюваність новонароджених в Україні / О. П. Гульчій // Охорона здоров'я України. – 2003. – № 3. – С. 58–60.
31. Гусева О. И. Многоводие: этиология, патогенез, диагностика и акушерская тактика / О. И. Гусева // Ультразвук. диагн. – 2006. – № 4. – С. 5–13.
32. Гусева О.И. // Ультразвуковая диагностика. — 1996. — № 4. — С. 5 -13.
33. Гусева О.И. Прогностическое значение определения показателей гормональной, гемодинамической, иммунной систем фетоплацентарного комплекса при многоводии: Автореф. дис. ...канд. мед. наук. — Иваново, 1992.
34. Диагностическое значение исследования амниотической жидкости при внутриутробном инфицировании / О. В. Макаров, Л. В. Ковальчук, Л. В. Ганковская [и др.] // Акушерство и гинекология. – 2008. – № 4. – С. 3–4.
35. Дрінь Т. М. Аналіз перебігу вагітності та пологів у жінок з внутрішньоутробним інфікуванням плода / Т. М. Дрінь // ПАГ. – 2005. – № 1. – С. 53–56.
36. Жадан И. А. Возможности пренатального ультразвукового исследования последа при внутриутробных инфекциях / И. А. Жадан // Международный медицинский журнал. – 2003. – № 4. – С. 59–62.
37. Зайчик А. Ш. Общая патофизиология : в 3-х т. / А. Ш. Зайчик, Л. П. Чурилов. – СПб: Элби, 2007. – Т. 2: Основы патохимии. – 688 с.
38. Запорожан В. М. Акушерство і гінекологія. Книга І: Акушерство / Запорожан В. М. – К.: Здоров'я, 2006. – 432 с.
39. Запорожан В. М. Плацентарна недостатність та її вплив на плід / В. М. Запорожан, Л. І. Даниленко, Р. Ф. Макулькін // Одеський мед. журн. – 1999. – № 4. – С. 82–84.

40. Запорожан В.М., Гоженко А.І., Міщенко В.П. Состояние проблемы гестационных микроэлементозов / Ассоциация акуш.-гинеколог. Украины.-2001.- №1(11).-С. 6-11.
41. Зубков В.В. Клинико-диагностическая характеристика пневмонии у новорожденных детей при герпес- и цитомегаловирусной инфекциях: Дис. канд. мед. наук. — М., 1999.
42. Иванова В. В. Роль инфекции в патогенезе многоводия. Внутриутробная инфекция / Иванова В. В., под ред. С. М. Беккера. – Ленинград, 1993. – С. 202–210.
43. Каттаходжаева М.Х. Клинические особенности течения беременности, родов и морфологическое состояние плодных оболочек при многоводии: Дис. канд. мед. наук. — Ташкент, 1983.
44. Клинико-морфологическая характеристика фетоплацентарного комплекса при много и маловодии инфекционного генеза / О.А. Пустотина, Н.И. Бубнова, Л.С. Ежова [и др.] // Акушерство и гинекология. – 2007. – № 3. – С. 42–46.
45. Кондратьев А.А. Применение низкоинтенсивного инфракрасного излучения в комплексном лечении женщин с многоводием инфекционного генеза: Автореф. дис. канд. мед. наук. — Иваново, 2001.
46. Кондратьева Е.Н. Патогенез, диагностика и профилактика осложненного течения беременности и родов при патологии околоплодной среды: Автореф. дис. ... д-ра мед. Наук. — М., 1999.
47. Кондратьева Е.Н. Патогенез, диагностика и профилактика осложненного течения беременности и родов при патологии околоплодной среды: Автореф. дис. д-ра мед. Наук. — М., 1999.
48. Кондратьева Е.Н., Семятов С.М., Гагаев Ч.Г., Оразмурадов В.А. // Малоинвазивная хирургия в гинекологии: Материалы научно-практической конф. и сборов акушеров-гинекологов Моск. гарнизона, посвящ. 200-летию со дня основания Моск. Медико-хирургической академии. — М., 1998. — С. 57.
49. Кошелева Н. Г. Многоводие / Н. Г. Кошелева, М. А. Ярцева // Советская медицина. – 1996. – № 8. – С. 62–67.

50. Кошелева Н.Г., Ярцева Н.А. Многоводие: причины, клиника, тактика ведения беременной, исходы для плода инноворожденного // *Акушерство и гинекология*. — 1986. — № 3. — С. 76 — 78.
51. Кошелева Н.Г., Ярцева Н.А. Многоводие: причины, клиника, тактика ведения беременной, исходы для плода инноворожденного // *Акушерство и гинекология*. — 1986. — № 3. — С. 76 — 78.
52. Крeмінський Я. М. Патогенетична роль «метаболічної інтоксикації» у розвитку імунодефіциту при післяпологових інфекційних захворюваннях / Я. М. Крeмінський, С. М. Сергієнко // *Акушерство та гінекологія*. — 2000. — № 2. — С. 93–97.
53. Кукош М.Ю. Многоводие: этиология и диагностика. — М., 1994.
54. Кулавский В.А. Перинатальные аспекты патологии околоплодной среды / В.А. Кулавский, У.Р. Хамадьянов, Е.В. Кулавский // *Мать и дитя матер. IV Рос. форума*. — М., 2002. — С. 357.
55. Кулавский В.А., Ткаченко В.Н., Кулавский Е.В., Воронова Т.Д. Послед и амниотическая жидкость при внутриутробной инфекции. Охрана здоровья матери и ребенка. Российский научный форум, 4-й: Материалы. М 2002; 208-210.
56. Кулавский Е.В. Особенности течения беременности, родов и перинатальные исходы у женщин с идиопатическим многоводием: Автореф. дис. ... канд. мед. наук / Е.В. Кулавский. — М., 2004. — 18 с.
57. Кулавский Е.В. Беременные группы высокого риска с многоводием. Ежегодный конгресс международного общества по изучению патофизиологии беременности, организации гестоза, 36-й: Материалы. М 2004; 105-106.
58. Кытманов В. Н. Влияние многоводия на плод / Кытманов В. Н. // *Вопросы взаимоотношений организмов матери и плода: Новосибирск, труды НГМИ*. — 2000. — Т. 49. — С. 267–273.
59. Кэмпбелла С. Акушерство от десяти учителей: Пер. с англ. [Текст] / под ред. С. Кэмпбелла. — К.

60. Ласитчук О. М. Комплексне лікування багатоводдя та фетоплацентарної недостатності / О. М. Ласитчук // Вісник наукових досліджень. – 2002. – № 2 (26). – С. 63–64.
61. Ласитчук О. М. Корируюча терапія порушень гемодинаміки та мікроциркуляції у вагітних з багатоводдям та фетоплацентарною недостатністю : матер. II міжнар. конф. „Мікроциркуляція та її вікові зміни”/ О. М. Ласитчук. – Київ: ІВЦ „Алкон”. – 2002. – С. 190.
62. Ласитчук О. М. Метод профілактики багатовіддя / О. М. Ласитчук // Інформаційний листок про передовий виробничо-технічний досвід, № 2001–37 (РДАСНТІ 76.29.48). – Івано-Франківськ: ЦНТЕІ, 2001.
63. Ласитчук О.М Багатоводдя: акушерська тактика та заходи профілактики / О.М. Ласитчук // Львів, 2013
64. Ласитчук О.М Перебіг вагітності та пологів при багатовідді / О.М Ласитчук // Галицький лікарський вісник. – 2001. – Т.8 №1. – С. 100-101.
65. Ласитчук О.М. Діагностика, лікування та акушерська тактика при вагітності ускладненій багатоводдям / О.М. Ласитчук // Львів, 2005.
66. Лиза. 17-е изд. – М.: Медицинское информационное агенство, 2004. – 464 с.
67. Майоров М. В. Антибактериальная терапия при беременности и лактации / М. В. Майоров // Провизор. – 2003. –№ 1. – С. 16–18.
68. Маляр В.В. Особливості адаптаційних процесів у немовлят, народжених матерями у разі ідіопатичного багато- і маловоддя [Текст] / В.В. Маляр // Проблеми клінічної педіатрії. – 2013.
69. Медведев М.В., Юдина Е.В. Дифференциальная ультразвуковая диагностика в акушерстве. — М., 1997.
70. Микроэлементозы человека:этиология, классификация, органопатология/А.П.Авцын, А.А Жаворонков, М.А Риш, Л.С.Строчкова.- М.:Медицина,1991.-496 с.
71. Милованов А.П. Патология системы мать- плацента-плод: Руководство для врачей. — М., 1999.

72. Митьков В.В., Медведев М.В. Клиническое руководство по ультразвуковой диагностике. М 2003; 400.
73. Многоводие: диагностика и лечение / Н. М. Побединский, М. А. Ботвин, А. П. Кирющенко [и др.] // Акушерство и гинекология. – 2004. – № 1. – С. 7–10.
74. Морфологічні особливості плаценти у жінок – носіїв цитомегаловірусної та герпетичної інфекції / О.І. Єщенко, О.А. Пояркова, А.О. Писарев [та ін.] // Лікарська справа. – 2002. – № 5–6. – С. 65–69.
75. Морфофункціональні особливості амніону при бактеріальному багатоводді / О. В. Грищенко, Т. А. Яковлева, Г. В. Сторчак, І. В. Полторацька // Вісник наукових досліджень. – 2003. – № 1. – С. 89–90.
76. Никонов А.П., Асцитурова О.Р. // Акушерство и гинекология. — 1997. — № 1. — С. 11 — 13.
77. Нисвандер К., Эванс А. Акушерство: Справочник калифорнийского университета. Под ред. К. Нисвандера, А. Эванса. Пер. с англ. М: Практика 2000; 704.
78. Орджикидзе Н. В. Современные принципы профилактики и лечения многоводия при бактериальной и вирусной инфекциях / Н. В. Орджикидзе, Е. К. Ушницкая // Журнал РОАГ. – 2007. – № 2. – С.8–11.
79. Орджикидзе Н. В. Формирование околоплодной среды в норме и при многоводии / Н. В. Орджикидзе, И. Н. Пасхина, Л. П. Пономарева // Проблемы беременности. – 2004. – № 8. – С. 6-12.
80. Орджикидзе Н.В., Тютюнник В.Л. // Акушерство и гинекология. — 1999. — № 4. — С. 46 — 5
81. Ординская В. Ф. Особенности маточно-плацентарного кровотока у беременных с сахарным диабетом / В. Ф. Ординская, Н. А. Постникова // Ультразвуковая и функциональная диагностика. – 2002. – № 3. – С. 19–25.
82. Орчаков В. О. Сучасні уявлення про етіологію та патогенез порушень формування амніотичної рідини / В. О. Орчаков, О. О. Дрозд, О. О. Чорна // Фізіол. журн. – 2002. – Т. 48, № 5. – С. 93–99.

83. Особливості перебігу вагітності та родів при багатовідді : зб. наук. праць Асоціації акушерів-гінекологів України / О. М. Ласитчук, Н. І. Генік, Т. Б. Сніжко [та ін.]. – Київ, 2001. – С. 361–363.
84. Паєнок О. С. Стан перекисного окислення ліпідів і антиоксидантної системи захисту в організмі вагітних при пізніх гестозах і способи їх корекції : автореф. дис... канд. мед. наук : спец. 14.00.01 «Акушерство і гінекологія» / О. С. Паєнок. – Львів, 1996. – 17 с.
85. Паращук Ю. С. Біофізичний профіль плода при материнській інфекції / Ю. С. Паращук, С. В. Покришко // ПАГ. – 2008. – № 4. – С. 90–92.
86. Пасхина И. Н. Перинатальные инфекции и многоводие / И. Н. Пасхина, Н. В. Орджоникидзе, Л. П. Пономарева // Акушерство и гинекология. – 2006. – № 3. – С. 5–8.
87. Плацентарная недостаточность: Учебное пособие / Под ред. Э. К. Айламазяна. – СПб: Изд-во Н-Л, 2009. – 29 с.
88. Побединский Н.М., Ботвин М.А., Кирющенков А.П., Тетерюков К.Е., Долецкая Д.В. Многоводие: диагностика и лечение //Акушерство и гинекология. — 2004. —№ 1. — С. 7 — 10.
89. Профілактика інтраамніальної інфекції у жінок з неплідністю запального генезу в анамнезі / Ю. П. Вдовиченко, І. С. Глазков, Д. Ф
90. Пустотина О. А. Частота, факторы риска и причины развития мало- и многоводия / О. А. Пустотина, Б. Л. Гуртовой // Акушерство и гинекология. – 2005. – № 5. – С. 19–22.
91. Радзинский В. Е. Патология околоплодной среды / Радзинский В. Е., Кондратьева Е. Н., Милованов А. П. – Київ: Здоров'я, 2008. – 128 с.
92. Радзинський В.О., Кондратьєва О.М.,Милованов А.П. Патологія навколоплідного середовища.-К.:Здоров'я, 1993.-128 с.
93. Роль антиоксидантної недостаточности в патогенезе позднего токсикоза беременных / В. В. Абрамченко, В. П. Баскаков, В. В. Соколовский [и др.] // Акушерство и гинекология. – 2008. – № 6. – С. 67–71.

94. Рудик О. І. Визначення об'єму навколоплідних вод і його клінічне значення / О. І. Рудик, І. М. Рудик // Буковинський медичний вісник. – 2009. – Т. 5, № 4. – С. 105–108.
95. Савельева Г. М. Плацентарная недостаточность / Г. М. Савельева, М. В. Фёдорова. – М.: Медицина, 2001. – 276 с.
96. Савельева Г.М., Курцер М.А., Шалина Р.И. Роль интранатальной охраны плода в улучшении перинатальных исходов. Акуш и гин 2000; 5: 3-8.
97. Самсыгина Г.А. // Педиатрия. — 1997. — № 5. — С. 34 — 35.
98. Саркісян А. А. Перекисне окислення ліпідів та антиоксидантна система за фізіологічних умов / А. А. Саркісян, Т. Ф. Татарчук // ПАГ. – 1995. – № 4. – С. 54– 59.
99. Состояние фетоплацентарной системы при высоком риске внутриутробного инфицирования плода / И. С. Сидорова, И. О. Макаров, Н. А. Матвиенко [и др.] // Российский вестник перинатологии и педиатрии. – 2000. – Т. 45, № 2. – С. 5–8.
100. Соціальна медицина та організація охорони здоров'я / Під заг. ред. Ю. В. Вороненка, В. Ф. Москаленка. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2009. – 680 с.
101. Степанківська Г. К. Акушерство / Г. К. Степанківська, О. Т. Михайленко. – Київ: Здоров'я. – 2000. – 744 с.
102. Степанова О.Н., Утенина Л.Т. // Труды Крым. мед. ин-та. — 1981. — Т. 88. — С. 73-75.
103. Сторчак А. В. Обоснование применения системной энзимотерапии в лечении многоводия инфекционного генеза / А. В. Сторчак, Т. А. Яковлева // Медицина третього тысячоліття : збірник тез молодих вчених Харківського державного медичного університету. – Харків: Видавництво ХДМУ, 2001. – С.
104. Стрижаков А. Н. Ультразвуковая диагностика в акушерской клинике / Стрижаков А. Н., Бунин А. Т., Медведев М. В. – М.: Медицина, 2008. – 239 с.
105. Титов О. В. Стан перекисного окислення ліпідів та антиоксидантної системи захисту в організмі матері та фетоплацентарному комплексі в разі

- фізіологічного перебігу вагітності / О. В. Титов, А. Я. Сенчук // Вісник асоціації акушерів-гінекологів України. – 2000. – № 4 (9). – С. 49–52.
106. Ультразвукова оцінка змін амніотичної рідини при обструктивних уропатіях у плода / Л. Л. Фащук, І. Ю. Гордієнко, Н. І. Сопко [та ін.] // Педіатрія, акушерство та гінекологія. – 2007. – № 4. – С. 130.
107. Ушинская Е.К. Современные представление о многоводии инфекционного генеза: Автореф. дис. ... канд. мед. наук. – М., 2004. – 19 с.
108. Ушницкая Е. К. Современные представления о многоводии / Е. К. Ушницкая, Н. В. Орджиникидзе // Акушерство и гинекология. – 2004. – № 2. – С. 6–9.
109. Федорова М.В., Калашникова Е.П. Плацента и ее роль при беременности. — М., 1986.
110. Фукс М. А. Ультразвуковая диагностика у беременных группы риска по внутриутробному инфицированию / М. А. Фукс, А. Н. Грибань // Акуш. и гин. – 2007. – № 8. – С. 37–40.
111. Хамадьянов У.Р., Кулавский Е.В. Тактика ведения беременных с многоводием. Охрана здоровья матери и ребенка. Российский научный форум "Мать и дитя", 4-й: Материалы. М 2002; 377-378.
112. Цапок П. И. Околоплодные воды в системе мать-плацента-плод / П. И. Цапок, В. Н. Дроздов. – Кемерово: Кемеровское книжное изд-во, 2007. – 106 с.
113. Цхай В.Б. Взаимосвязь между ко личественной патологией околоплодной среды и состоянием плода / В.Б. Цхай, С.В. Фадеев // Журн. Росс, общест. акуш. гинекол. – 2008. – № 4. – С. 18–20.
114. Цхай В.Б., Волков Н.А., Голубнов П.С. Возможности ультразвуковых методов исследования в диагностике внутриутробного инфицирования. Ультразвуковая диагностика в акушерстве, гинекологии и педиатрии 2000; 2: 89-93.
115. Яковлева Г. А. Комплексна терапія внутрішньоутробної гіпоксії плоду у жінок з інфікованою вагітністю і багатоводдям / Г. А. Яковлева, В. В. Бобрицька // Медицина третього тисячоліття : зб. тез молодих вчених

Харківського державного медичного університету. – Харків: Видавництво ХДМУ, 2001. – С. 79.

116. Ярцева И. Я. Оценка функционального состояния плаценты у беременных с сахарным диабетом, осложнившимся многоводием и урогенигальной инфекцией / И. Я. Ярцева, С. Б. Голумб. – М., 2009. – С. 104–108.

117. Ярцева М. А. Угроза прерывания беременности и многоводие / М. А. Ярцева // Вопр. охраны материнства и детства. – 2005. – Т. 30, № 8. – С. 70–72.

118. Abhyankar S. Indomethacin therapy in hydramnios / S. Abhyankar, V. S. Salvi // J. Postgrad. Med. – 2010. – Vol. 46, № 3. – P. 176–178.

119. Abhyankar S., Salvi V. S. // J. Postgrad. Med. — 2000. Vol. 46, N 3. — P. 176-178.

120. Abnormal amniotic fluid volume as a screening test prior to targeted ultrasound / S. C. Blackwell, S. S. Hassan, S. M. Berry [et al.] // Med. Sci. Monit. – 2003. – Vol. 9, № 11. – P. 119–122.

121. Cabrol D., Jannet D., Pannier E. // Eur. J. Obstet. Gynecol. Reprod. Biol. - 1996. - Vol. - 66, N 1. - P. 11-15

122. De Sautis M. Acute recurrent polyhydramnios and aniotic prolactin [Текст] / M. De Santis, A.F. Canaliare,

123. Effect of maternal hydration on amniotic fluid volume / E. F. Magann, D. A. Doherty, S. P. Chauhan [et al.] // Obstet. Gynecol. – 2003. – Vol. 101. – P. 1261-1262.

124. Effect of maternal hydration on amniotic fluid volume / E.F. Magann, D.A. Doherty, S.P. Chauhan [et al.] // Obstet. Gynecol. – 2003. – Vol. 101. – P. 1261–1262.

125. Furman B., Erez O., Senion L. et. al. // Acta Obstet. Gynecol. Scand. - 2000. - Vol. 79, N 1. - P. 31-36.

126. G. Noia [et al.] // Prenat. Di-agn. – 2000. – Vol. 20, №4. – P. 347-348.

127. Kimble R. M. Does gut atresia cause polyhydramnios? / R. M. Kimble, J. E. Harding, A. Kolbe // Pediatr. Surg. Int. – 2005. – Vol. 13. – P. 115–117.

128. Kimble R.M.,Harding J.E.,Koble A.//Pediatr. Surg. Int.-1998.-Vol.13.-P.115-117.
129. Kuruvilla A., Busby G., Ramsewak S. et al.//Clin. Exp.Obstet. Gynecol.-2001.-Vol.28.-P123-125
130. Large-volume therapeutic amniocentesis in the treatment of hydramnios / [J. P. Elliott, A. T. Sawyer, T. G. Radin, R. E. Strong] // Obstet. Gynecol. – 2009. – Vol. 84. – P. 1025–1027.
131. Mari G. Reduction in the middle cerebral artery pulsatility index after decompression of polyhydramnios in twin gestation / G. Mari, N. Wasserstrum, B. Kirshon // Am. J. Perinatol. – 2009. – Vol. 9, № 5–6. – P. 381–384.
132. Mazor M. Polyhydramnios is an independent risk factor for perinatal mortality and intrapartum morbidity in preterm delivery [Текст] / M. Mazor, F. Chezzi, E. Maymon [et al.] // Eur. J. Obstet. Gynecol. Reprod. Biol. – 1996. – Vol 70, №1. – P. 41-47.
133. Mc Graw Hill. Disorders of Amniotic Fluid. In: Cunningham, Levono, Bloom, Hauth, Rouse, Spong, eds. / Mc Graw Hill // Williams Obstetrics. 23rd ed. USA, 2010. – P. 490–499.
134. Olivares M. Copper as an essential nutrient / M. Olivares, R. Uany // Am. J. Clin. Nutr. – 2003. – Vol. 63, № 5. – P. 791–796.
135. Perinatal outcome in pregnancies complicated by isolated oligohydramnios diagnosed before 37 weeks of gestation / Nir Melamed, Pardo J., Milstein R. [et al.] //Am. J. Obstet. Gynecol. – 2011. – № 205. – P. 241.
136. Polyhydramnios: a predictor of severe growth impairment in achondroplasia / G. Latini, C. De Felice, S. Parrini // J. Pediatr. – 2002. – Vol. 141, N 2. – P. 274–276.
137. Romero Gutierrez G., Fuentes Paramo H.,Membrila Alfaro E., Vargas Huerta M.// Gynecol. Obstet. Mex.-1996.-Vol.64.-P.1-5

ГЛОКАЛІЗАЦІЯ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ

Ороховська Людмила Анантоліївна,

д.філос.н., доцент

Національний авіаційний університет,

м. Київ, Україна

Анотація: досліджуються тенденції глобалізації та глокалізації, показується, що глобальне не заперечує локальне. Глобалізація стосується матеріальної сфери життя суспільства, тоді як локальними залишаються цінності духовної культури.

Ключові слова: глобалізація, глокалізація, міжнародна економіка, культура, міграційні процеси, транснаціоналізація.

Глобалізація, яка є закономірним продовженням історичного розвитку людства, вступає в глибоку суперечність із цивілізаційними основами і всією системою цінностей, які успадковані від традиційних суспільств. Новітній рівень науки і техніки породжує проблеми, які стосуються людського буття загалом: проблему виживання людства, взаємовідношень з природою, з іншими індивідами, з іншими культурами, проблему співвідношення «локальне – універсальне». Створюються єдині символи, єдині культурні коди та повідомлення, які поширюються через мережу Інтернету, телебачення та інші засоби масової комунікації. Усе це може збагатити культури народів світу, але й одночасно привести деякі культури до занепаду та деградації. В умовах глобалізації перед кожною культурою постає питання про те, чи має вона достатній потенціал, щоб протистояти чужим впливам, щоб не

розчинитися в них, а, навпаки, від зустрічі з іншою культурою збагатити себе, створити щось нове, своє.

Хоч народи, які населяють Землю, є різними за мовою, віруваннями, сповідують різні моральні принципи, відрізняються звичаями, традиціями, способом життя, проте є багато спільного: люди завжди можуть порозумітися, навіть не знаючи мови один одного, відчують красу мистецтва інших культур, освоюють досягнення культури, науки і техніки інших народів. В умовах глобалізації, коли сформувалися універсальні одиниці культури (мода, туризм, спорт, освіта, газети, журнали, телебачення, Інтернет), коли відбувається транснаціоналізація економіки, ставиться питання про те, чи можуть національні культури зблизитися настільки, щоби створити єдину світову культуру.

Глобалізація інформаційного простору нівелює кордони, які створюють уряди деяких держав, де свобода слова і право на об'єктивну інформацію обмежуються різними заборонами. Існування незалежних каналів новин (прикладом може служити Al-Jazeera) дозволяє світовій аудиторії отримувати альтернативні погляди на події, що відбуваються, як це було, наприклад, під час війн в Іраку, Сирії. Члени різних суспільств можуть обмінюватися ідеями, використовуючи не тільки місцеві ЗМІ з метою отримання інформації, а й аналізувати інформацію цілої низки мас-медіа інших країн, які орієнтовані на світову аудиторію. Це підриває домінування тих соціальних норм, які встановлює еліта певного суспільства з метою впливу на маси. Широкий доступ до інформації звільняє людину від отримання тільки одного комплексу ідей і норм, дає можливість доступу до альтернативних думок.

Осмислюючи зміни, що відбуваються в сучасному соціумі під впливом інформаційно-комунікаційних технологій, Т. Фрідман характеризує сучасний світ як «плоский». Розуміння плоскості не передбачає того, що він став фізично чи економічно однаковим. Плоским світ став внаслідок інформаційної революції. Завдяки винайденню Інтернету виник єдиний глобальний ринок, на якому мільйони нових споживачів і виробників отримали можливість купувати

та продавати товари й послуги. Т. Фрідман вважає, що світ став плоским внаслідок кількох факторів: 1) винайдення персонального комп'ютера, що дало індивіду можливість втілювати власні задуми в цифровому форматі; 2) винайдення Інтернету, Всесвітньої павутини і веб-браузерів, що дозволило індивіду поширювати свої проекти по всьому світу в цифровому форматі практично безкоштовно, а також з легкістю розміщувати їх на веб-сторінках; 3) тиха революція в програмному забезпеченні і протоколах проходження сигналу – «революція в діловодстві», що з'єднала воедино всі комп'ютери з різних країн і зробила сумісною різноманітну програмну продукцію [1, с. 40–41]. Медіапростір, що розширюється, все активніше впливає на суспільну свідомість як потужний засіб інформації, культурних і освітніх контактів, як фактор розвитку творчих здібностей особистості, змінює всю соціокультурну ситуацію. Значна кількість людей отримала можливість працювати над різноманітними проектами спільно, знаходячись у різних місцях планети.

Тенденції до локалізації культур не менш очевидні, ніж до інтеграції. Специфікою глобалізаційних процесів у сфері культури є те, що вона містить досить багато суперечностей, які включають у себе як відчуження, так і зближення, уніфікацію. Глобалізація веде до формування єдиної культури і єдиної цивілізації, що аж ніяк не відмінняє ні культурного розмаїття, ні специфічних особливостей цивілізаційного розвитку тих чи інших регіонів. Такі тенденції, як плюралізм культур, культурних стандартів, мультикультуризація, неспівмірні між собою культурні утворення, коли відбувається поєднання як глобального, так і регіонального, локального в культурному житті суспільства, дають підстави акцентувати увагу на локалізаційних процесах.

Хоч глобалізація й обумовлює взаємодію та взаємозбагачення етнічних культур, але вона не усуває і не може усунути розмаїття культур. Досить часто реакцією на глобалізацію є саме усвідомлення своєї самобутності та відродження національних культур. Аналіз новітнього етапу об'єднання світу

показує, що процеси, які відбуваються, дуже далекі від уявлень про універсальне людство.

Хоча представники різних соціальних груп є носіями різних культур і відрізняються своїм світоглядом, цінностями, звичаями та традиціями, проте зміни, які відбуваються в економічній, соціально-політичній сферах, обумовлюють серйозні зрушення і в культурних засадах світу, що глобалізується. Р. Інглегарт слушно зазначає: «Змінилося все: стимули, що спонукають людину до праці, суперечності, які стають причинами політичних конфліктів, релігійні переконання людей, їх відношення до розлучень, абортів, гомосексуалізму, значення, яке людина надає створенню сім'ї та народженню дітей» [2, с. 249]. Усе це може спричинити зміни самоідентифікації спочатку окремих людей, а згодом – і локальних цивілізацій.

Іммігрантські релігійні та етнічні меншини, зберігаючи групову організацію, зберігають і відповідну релігійну та етнічну ідентичність, яка не дозволяє їм до кінця проходити процеси асиміляції. Часто вони здійснюють активний опір асиміляції й це веде до ускладнення взаємин груп іммігрантів з традиційним суспільством. Досить часто групи іммігрантів неадекватно сприймають встановлені суспільством, у якому вони опинилися, норми і правила та інтерпретують їх по-своєму. Тому єдиний культурно-нормативний простір країн розмивається, а це може призвести до нових суперечностей та конфліктів і поставити під загрозу єдність держави.

Через міграційні процеси, зіштовхуючись з культурними суперечностями, люди часто страждають від втрати своєї ідентичності. Особливо це характерно для представників Сходу, які опинилися в західному суспільстві, охопленому споживанням, де панують твердження «Я є те, що маю», «Я є те, що роблю», і де більш фундаментальні аспекти життя, включаючи релігію, почуття етнічної приналежності, корінні цінності й вірування звузили сферу свого впливу. Проте одночасно з руйнуванням старої системи цінностей виникає усвідомлення необхідності нової системи

цінностей, яка забезпечить основу стабільності суспільного і особистого життя.

Проти процесу глобалізації активно ведуть боротьбу антиглобалісти, виступаючи за обмеження впливу транснаціональних корпорацій та проти низки впливових міжнародних організацій (Світового банку, Міжнародного валютного фонду, Світової організація торгівлі) та проти втілення у життя окремих міжнародних угод, які базуються на ідеології «неолібералізму» (Північноамериканська угода про Вільну Торгівлю, Шенгенська угода).

Отже, епоха глобалізації характеризується певним нівелюванням у людських стосунках етнічних, політичних, релігійних, світоглядних відмінностей, але аж ніяк не знищенням багатоманітності культури. Враховуючи те, що ми живемо в такому суспільстві, необхідно бути готовими до життя в умовах існування різних традицій, релігій, культур. Глобальне не заперечує локальне, тому ми вважаємо, що в соціокультурній сфері відбувається процес глокалізації, який поєднує і глобалізацію і локалізацію. Причому, глобалізація стосується матеріальної сфери життя суспільства, тоді як локальними залишаються цінності духовної культури. По суті, ми спостерігаємо поєднання цінностей культурних і цивілізаційних. Тому необхідно зауважити, що коли говоримо про культурні цінності, то, в першу чергу, наголошуємо на традиційних цінностях суспільства. Цивілізаційні цінності – це в першу чергу ті вигоди, які дає нам сьогоднішній рівень розвитку науки і техніки і який пов'язаний саме з випереджаючим розвитком країн Заходу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Фридман Т. Жаркий, плоский, многолюдный. Кому нужна «зеленая революция» и как нам реконструировать Америку / Томас Фридман ; пер. с англ. Ю. Яблокова. — М. : Астрель, 2011. — 572, [4] с. — (Philosophy).

2. Инглегарт Р. Культурный сдвиг в злом индустриальном обществе // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / Под ред. В. Л. Иноземцева. – М.: Academia, 1999. – С. 249-260.

**ПІДГОТОВКА УСПІШНОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ НА
ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З НІМЕЦЬКОЇ МОВИ В УНІВЕРСИТЕТІ**

Крецька Юлія Анатоліївна

к. пед. н., старший викладач

Шмирко Олена Сергіївна

к. пед. н., старший викладач

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна

Анотація: У статті висвітлено особливості підготовки майбутніх учителів іноземної мови до професійної діяльності на заняттях з німецької мови в університеті. Обґрунтовано актуальність створення в умовах навчального закладу системи професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови, спрямованої на формування досвіду професійної діяльності та адаптивних особистісних якостей, готовності до інноваційної педагогічної діяльності. Охарактеризовано деякі педагогічні умови (заходи, зміст, методи) підготовки успішного вчителя іноземної мови на практичних заняттях з німецької мови в університеті.

Ключові слова: майбутні вчителі іноземної мови, професійна підготовка, адаптація, професійна діяльність, німецька мова, професійно означені ситуації.

Поступ у розвитку сучасного суспільства, його інтеграція в світові освітні процеси загострює проблему професійної підготовки вчителя. Сьогодні, у час глобальних трансформацій, стрімкого економічного та інформаційно-технологічного розвитку, виникає потреба у вчителеві-професіоналові, який володіє новітніми технологіями, методами й методиками учіння, універсальними знаннями тощо [1, с. 3]. Ці обставини та підвищення статусу іноземної мови як навчальної дисципліни висувають нові вимоги й до рівня професійної підготовки учителів іноземної мови [2, с. 1].

Згідно наших досліджень, в останні роки спостерігається зниження престижності професії вчителя, і, водночас, розширення спектру професійно-адаптаційних бар'єрів, що актуалізує завдання створення умов адаптації студентів до професійної діяльності, цілеспрямованого формування їхньої професійної компетентності уже під час навчання у ЗВО [2, с. 1].

Теоретичні засади проблеми адаптації досліджували Г. Балл, А. Реан; проблеми професійної та соціально-професійної адаптації студентів і молодих спеціалістів вивчали В. Брудній, О. Галус, Т. Кухарчук, В. Сластьонін; чинники, умови та засоби професійної адаптації майбутніх фахівців охарактеризовано у працях Т. Каткової, І. Сироміцької, Н. Цегельної; різноманітні аспекти підготовки майбутніх учителів, зокрема, й учителів іноземної мови, розглядали В. Баркасі, А. Веремчук, А. Зубрик, В. Калінін, А. Маслюк, Б. Сарсенбаєва, М. Шик, В. Штифурак та ін.

Проте спрямованість системи професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови на формування їхнього досвіду професійної діяльності та адаптивних особистісних властивостей в умовах навчального закладу залишається здебільшого недостатньою, що й зумовлює актуальність означеної проблеми.

Окрім того, як зазначають науковці, сьогодні готовність вчитися та розвивати власні навички надзвичайно важливі, особливо з огляду на ринок праці, а, з іншого боку, навчальна мотивація, особливо в школі, постійно знижується впродовж навчання. Мобільності особистості (особистості, готової навчатися) повинна відповідати готовність системи освіти загалом та особистості вчителя зокрема до інновацій. Однак, як показує досвід, у школі подекуди зберігаються традиції так званого «фронтального уроку», а тому сьогодні виникає потреба у зміні іміджу школи і, відповідно, у нових учителях, які й мають виконати це завдання [3, 6-7].

Для підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності, їхнього фахового зростання, формування готовності до інноваційної діяльності необхідні відповідні педагогічні умови та навчальне середовище [2, с. 7].

Важливими педагогічними умовами, які ми розглядаємо як сукупність заходів, змісту, форм, методів, необхідних для професійного розвитку та адаптації майбутніх учителів іноземної мови до професійної діяльності, вважаємо, зокрема, поглиблення професійної орієнтованості змісту підготовки студентів, використання активних та інтерактивних методів навчання, а також розширення змістово-процесуальних можливостей навчального середовища, сприятливих для розвитку професійно важливих якостей особистості [2, с. 7].

Реалізації зазначених умов сприяє включення до навчального змісту тем, які висвітлюють особливості професійної діяльності вчителя іноземної мови, сприяють формуванню уявлення про цілісну систему педагогічної діяльності. Так, викладачами кафедри німецької мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка створено навчальні посібники, які ознайомлюють майбутніх учителів іноземної мови з різними аспектами та проблемами професійної діяльності, зокрема, передбачено роботу над відповідними темами, текстами тощо (подаємо приклади матеріалів з німецької мови): „Zehn Gebote für den Umgang mit Kindern“ (Десять заповідей для спілкування з дітьми), „Lehrer-Schüler-Verhältnis“ (Взаємини вчителя та учня), „Ein guter Lehrer – wie ist er?“ («Хороший вчитель – який він?»), „Wenn Intelligenz zum Problem wird“ («Коли інтелект стає проблемою»), „Sitzordnung“ («Порядок розміщення в класі»), „Sozialformen“ («Соціальні форми роботи»), „Kreativitätstechniken“ («Креативні техніки») тощо [4, с. 6-15, 25-26, 41, 54]; „10 Gründe, warum Lehrer für Kinder so prägend sind“ («10 причин, чому вчителі такі важливі для дітей»), „Alles in einem sein“ («Все в одному»), „Mit Körpersprache Aufmerksamkeit erwecken“ («Зацікавити мовою тіла»), „Pro und Contra“ («За і проти» – тут йдеться про оцінки), „Ein lobendes Wort wirkt Wunder“ («Добре слово творить чудеса») та ін. [5, с. 19-21, 31-33, 38-39]. Авторками розроблено дидактичні завдання, що забезпечують формування у студентів елементів досвіду професійного мислення, сприяють оволодінню фаховими компетенціями та формуванню власного професійного «Я», наприклад: «Розробіть «Свідоцтва для вчителів». Подумайте, що б Ви хотіли б оцінити»;

«Проведіть дискусію до тем «Школи для обдарованих», «За та проти елітних шкіл»; «Інсценуйте у групі суперечку з такими ролями: ведуча/ведучий, особа з позицією «за», особа з позицією «проти», прихильник позицій з публіки» (тема «Шкільна форма»); «Проведіть дискусію щодо порядку розміщення учнів у класі (студентам пропонується порівняти зображення зі схемами розміщення дітей у класі). Які переваги та недоліки вони мають?» тощо [4, с. 43-46]. Завдання такого типу спрямовані не тільки на розвиток професійно-комунікативної компетенції студентів, але й вчать їх розуміти й враховувати різні думки (колег, учнів), позицію іншої сторони, готують до проведення уроків, альтернативним традиційним, використання сучасних методів.

Спектр форм та методів навчання, які використовуються на практичних заняттях з німецької мови, поступово розширюється. Завдання, які пропонуються у згаданих посібниках, сприяють переходу від навчальної діяльності академічного типу з елементами квазіпрофесійної на молодших курсах до квазіпрофесійної діяльності на старших курсах. Окрім бесід, дискусій, на цьому етапі передбачено обговорення проблемних питань; аналіз окремих аспектів професійної діяльності; рольові ігри-завдання, які передбачають елементи творчої діяльності студентів на основі загального опису сюжету та ролей; вирішення педагогічних задач і проблемних ситуацій; інсценування уявних ситуацій (імітація аспектів професійної діяльності); формування педагогічної майстерності у спеціально створених педагогічних ситуаціях та ін. Отже, студентам пропонуються завдання, які уможливають переорієнтацію від засвоєння теоретичних знань (навчальна діяльність) до формування умінь та навичок практичної професійної діяльності (квазіпрофесійна діяльність).

До подібних завдань належать такі: уявити свою першу зустріч та знайомство з дітьми під час педагогічної практики у школі та зіграти зі своїми товаришами сценки до теми «Перше знайомство з учнями»; уявити та описати проблеми, труднощі, з якими зіштовхується вчитель іноземної мови в школі, запропонувати шляхи їх вирішення; інсценувати можливі ситуації на уроці,

наприклад, коли вчитель (практикант) зробив у процесі пояснення матеріалу помилку (обмовку) і це викликало сміх у класі, або забув частину матеріалу, який саме пояснює дітям, чи не може впродовж кількох хвилин налагодити дисципліну в класі, щоб розпочати урок тощо; проаналізувати виконані учнями завдання: твори, домашні вправи тощо (викладач повинен підготувати зразки таких завдань) та обґрунтувати критерії оцінки (граматична, орфографічна правильність, креативність та самостійність школяра при виконанні завдання та ін.); провести дискусію щодо вирішення ситуацій, коли учень порушує дисципліну, регулярно не виконує домашні завдання, соромиться відповідати біля дошки тощо та інсценувати такі ситуації [5, с. 39, 43-44 та ін.].

Отже, з метою забезпечення умов професійного розвитку, формування професійно важливих особистісних властивостей, професійного «Я» студентів, їхньої адаптації до майбутньої професійної діяльності, загалом, підготовки успішного вчителя іноземної мови, необхідне включення до навчального змісту, передусім до змісту фахових дисциплін (практичного курсу першої та другої іноземної мови), матеріалів, які висвітлюють особливості та труднощі професійної діяльності, вимоги до особистості вчителя іноземної мови тощо. Крім матеріалів і завдань, які інформують студентів про майбутню професію, необхідно пропонувати студентам завдання, що формують позитивний досвід вирішення професійних завдань, інноваційної професійно-педагогічної діяльності, успішної соціальної взаємодії шляхом моделювання на заняттях відповідних професійно означених ситуацій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Лаврінченко О. А. Тенденції розвитку ідей педагогічної майстерності вчителя: теорія і практика (середина XVI - кінець XX ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.01. К., 2009. 36 с.
2. Крецька Ю. А. Педагогічні умови адаптації майбутніх учителів іноземної мови до професійної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2014. 20 с.
3. Beer R. & Benischek I. Aspekte kompetenzorientierten Lernens und Lehrens.

In BIFIE Bundesinstitut für Bildungsforschung (Hrsg.), Kompetenzorientierter Unterricht in Theorie und Praxis. Graz : Leykam. 2011. S. 5-28. URL: [bist_vs_sek1_kompetenzorientierter_unterricht_2011-03-23.pdf](#) (Last accessed: 09.09.2019).

4. Шмирко О. С. Praktisches Deutsch. Einstieg in das Berufsleben des Lehrers : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : ПП Буйницький О. А. 2010. 93 с.
5. "Schritt für Schritt zu der Professionalität : навчально-методичний посібник / Ю. А. Крецька [укладач]». – Кам'янець-Подільський : ПП Буйницький О. А. – 2013. – 128с.

УДК 618.7-036-085:613.65

НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ ТЕЧЕНИЯ ПОСЛЕРОДОВОГО ПЕРИОДА У ЖЕНЩИН С ГИПОКИНЕЗИЕЙ И ПУТИ ИХ КОРРЕКЦИИ

Лазуренко Виктория Валентиновна

д.м.н., профессор
заведующая кафедрой акушерства и гинекологии №2

Старкова Ирина Владимировна

к.м.н., доцент кафедры акушерства и гинекологии №2
Харьковский национальный медицинский университет

Алексеева Светлана Анатольевна

врач акушер-гинеколог
Харьковский региональный перинатальный центр
г. Харьков, Украина

Аннотация. Проведена оценка функционального состояния мочевого пузыря после родов у женщин, находившихся длительное время в условиях гипокинезии. Показано, что ограничение объема мышечной активности препятствует нормальному восстановлению функции мочевого пузыря. Для восстановления нарушений предложено использование десмопрессина ацетата в виде назального спрея, способствовавшего восстановлению моторики мочевого пузыря и стабилизации соотношения объемов дневного и ночного диуреза.

Ключевые слова. гипокинезия, мочевой пузырь, послеродовой период.

Гипокинезия – неблагоприятный фактор, влиянию которого подвержены жители современной Украины. Это связано с внедрением в жизнь современных технологий: автоматизации на производстве, широкого использования компьютерных технологий, минимизации задействования в работу мышечной системы.

Ограничение объема мышечной активности приводит к многогранным функциональным изменениям у человека, которые проявляются в детренированности сердечно-сосудистой системы, снижению частоты и глубины дыхания, изменениям в пищеварительной системе, дисбалансу в деятельности почек, обусловленных перераспределением жидких сред организма [1, с.187]. Под влиянием гипокинезии возникают и морфологические изменения, в частности в мышечной системе, которые можно считать атрофическими [2, с.453].

С другой стороны, ограничение объема мышечной активности сказывается на деятельности регуляторных механизмов, которые обеспечивают взаимосвязь работы органов и систем человека, ухудшается стойкость к разнообразным неблагоприятным факторам [3, с.48].

Вопросу влияния гипокинезии на репродуктивную систему женского организма посвящены отдельные исследования в которых показана роль этого фактора в возникновении климактерического синдрома [4, с.87], нарушений менструального цикла [5, с.98], каузальных воспалительных процессов [6, с.134]. Однако аспект влияния ограничения объема мышечной активности на течение послеродового периода в доступной нам литературе не представлен, в связи с чем возникает необходимость его изучения.

Целью исследования явилась необходимость рассмотрения особенностей функции мочевого пузыря в послеродовой период у женщин, пребывавших длительное время в условиях гипокинезии и применение разработанного нами комплекса мероприятий при выявлении нарушений в мочевыделительной системе.

Материалы и методы. Под нашим наблюдением находилось 80 женщин 28-32 лет, пребывавших в условиях ограничения объема мышечной активности 7-9 часов в сутки, на протяжении 5-10 лет. Исследование проводилось в послеродовом периоде, спустя 4 недели после срочных родов через естественные родовые пути. У всех пациенток были выявлены нарушения функционирования мочевого пузыря, при отсутствии данных,

демонстрирующих наличие инфекционно-воспалительных процессов мочевыводящих путей как в настоящее время, так и по данным анамнеза. Женщины распределены в две, одинаковые по количеству человек, клинические группы. Первую (основную) группу составили женщины с гипокинезией, которым применялся разработанный нами комплекс лечебных мероприятий. Во вторую (контрольную) группу включены женщины, которым проводилось стандартное наблюдение. Обследованные пациентки обеих групп имели одни-двое родов в анамнезе при отсутствии травматических повреждений мягких тканей родовых путей, у них отсутствовали воспалительные процессы половых органов, оперативные вмешательства в области малого таза. Социально-бытовые условия в группах наблюдения были удовлетворительные, вредные факторы на работе не выявлены, спортом никто из женщин не занимался. Трудовой процесс у пациенток обеих групп проходил с задействованием мелких суставов кисти: пациентки работали кассирами, в офисах за компьютером, на радиомонтажном производстве.

Результаты исследования и их обсуждение. Женщины предъявляли жалобы на частое мочеиспускание, составившее 11-13 раз в сутки ($11,5 \pm 0,2$ и $12,3 \pm 0,1$ у женщин обеих групп соответственно, $P \geq 0,01$). Кроме того, в группах наблюдения отмечалось превалирование ночного диуреза над дневным, что в совокупности с кормлениями новорожденных по требованию ухудшало качество жизни. Третьей жалобой, представленной в 9 наблюдениях основной группы (22,5 %) были эпизоды недержания мочи при напряжении, в момент поднятия тяжести, смехе или при чихании. В группе контроля подобные наблюдения отмечены у 10 женщин (25 %).

С целью диагностики инфекционно-воспалительных процессов в группах наблюдения мы провели клинический анализ и бактериологический посев мочи с результатами, исключающими воспалительный процесс. Дополнительно выполнено бактериологическое исследование выделений из влагалища, показавшее у всех женщин I – II степень чистоты.

Всем женщинам предложен комплекс мероприятий, включающий в себя использование десмопрессина ацетата в виде назального спрея по следующей схеме: 2 впрыскивания в сутки (20 мкг) в течение трех дней, далее - 1 впрыскивание в сутки (10 мкг) на протяжении семи дней. Дополнительно рекомендовано выполнение специальных физических действий, направленных на укрепление мышц тазового дна – упражнений Кегеля 2 раза в сутки по 5 минут. Женщины контрольной группы отказались от использования спрея, аргументируя свое решение страхом возможного влияния препарата на ребенка из-за наличия кормления грудью.

Десмопрессина ацетат, применяемый в виде назального спрея показан при дизурических явлениях и практически не проникает в грудное молоко. То количество препарата, которое может быть обнаружено при исследовании молока, не может оказать влияния на диурез новорожденного.

Применение десмопрессина ацетата в совокупности с упражнениями Кегеля показало эффективность у женщин основной группы: частота мочеиспускания нормализовалась до 9 раз в сутки, составив в среднем $9,2 \pm 0,1$ раз в сутки. В группе контроля этот показатель уменьшился, приблизившись к норме, составляя $10,7 \pm 0,2$ раза в сутки ($P \leq 0,01$).

В основной группе у всех женщин (100 %) нормализовался баланс диуреза с превалированием дневного над ночным. В группе контроля у трех женщин (7,5 %) сохранились жалобы на частое мочеиспускание в ночное время.

У всех пациенток групп наблюдения (100 %) исчезли эпизоды недержания мочи, возникавшие при физическом напряжении.

Проведенные исследования показали, что длительное ограничение объема мышечной активности, которое испытывали женщины, приводит к негативным последствиям со стороны мочевыделительной системы, наблюдаемым в послеродовом периоде, даже в случае наличия физиологических родов. Клиническая картина нарушений характеризуется присутствием триады симптомов: частое мочеиспускание, превалирование

ночного диуреза над дневним і епізоди непроизвольного мочеиспускания при фізической нагрузке. Эти явления требуют от врача назначения лабораторных исследований, направленных на исключение воспалительных процессов мочевыводящих путей и применения комплекса мероприятий, нивелирующих негативные последствия гипокинезии.

Выводы. Ограничение объема мышечной активности сказывается на течении послеродового периода у женщин, испытывавших влияние этого фактора. Возникают явления, демонстрирующие функциональные нарушения в работе нижнего отдела органов мочевыделительной системы.

Применение комплекса мероприятий, включающего в себя интраназальное использование десмопрессина ацетата в совокупности с упражнениями Кегеля, способствуют улучшению состояния женщин и исчезновению симптомов патологического состояния мочевыделительной системы.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Слинько Ю.О. Недостатня рухова активність та її вплив на стан організму людини // Медицина сьогодні і завтра. – 2014. – № 2-3. – С.186-189.
2. Веселовська В.О. Вплив гіпокінезії на організм людини. «Біологічні дослідження – 2014»: Збірник наукових праць V Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених і студентів. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, – 2014. – С.452-455.
3. Носко М.О., Воєділова О.М., Гаркуша С.В., Носко Ю.М. Рухова активність і заняття фізичними вправами як необхідна умова здоров'язбереження. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. – 2018. – Т.2, №151. – С.44-51.
4. Старкова І.В. Гіпокінезія як причина виникнення клімактеричного синдрому у жінок / І.В.Старкова, О.І.Каліновська, В.Ю.Парашук та ін. // International

research and practice conference «Relevant issues of modern medicine: the experience of Poland and Ukraine», Lublin. – 2017. – С.87-88.

5. Starkova I.V., Alekseyeva S.A., Parashchuk V. Yu. Influence of duration of hypokinesia effect on the female menstrual cycle. Вітчизняна та світова медицина в умовах сучасності : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції, Дніпропетровськ. – 2016. – С.97-98.

6. Старкова И.В., Гайворонская С.И., Паращук В.Ю. Каузальные воспалительные процессы половых органов у женщин с гипокинезией. «Коморбідні стани – міждисциплінарна проблема»: Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю, Харків. – 2017. – С.133-135.

**COMPARISON OF FOG COMPUTING AND CLOUD COMPUTING
ARCHITECTURE DESIGN PRINCIPLES**

Zhazhkyi Ihor Ihorovych

Student

Kharkiv National University of Radioelectronics

Kharkiv, Ukraine

Abstract: Described main principles of Fog computing architecture usage and it's advantages and disadvantages in comparison with cloud computing architecture. Represented ways to improve IoT device data processing speed when fog computing and cloud computing are used together.

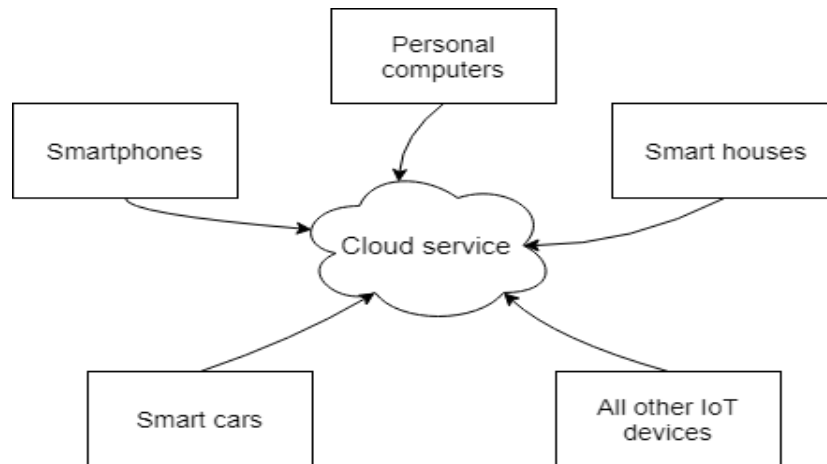
Keywords: Fog, Cloud, IoT, virtual container, cluster.

Interest of Internet of things industry is keeps growing today. Internet of things implies usage of smart devices which produce a lot of data to store and require a lot of computing power to process. Because of that, number of architectural patterns and approaches to solve such data storage and processing problems is rising.

With the increase of IoT (Internet of things) devices architectural, the question of how to transfer information between these devices and the servers that process it is becoming more relevant [1]. Another question is whether the current cloud services architectural approach is suitable for handling critical load when big amount of processed data enters the server.

The term cloud is no longer new for information technology sphere. It is a group of devices (servers and databases), gathered in one network and accessible via the Internet (Fig. 1). There are a number of benefits when cloud services are used to work directly with IoT devices, such as high server-side speed for data processing and the ability to store a large amount of collected from devices information [2]. However, a

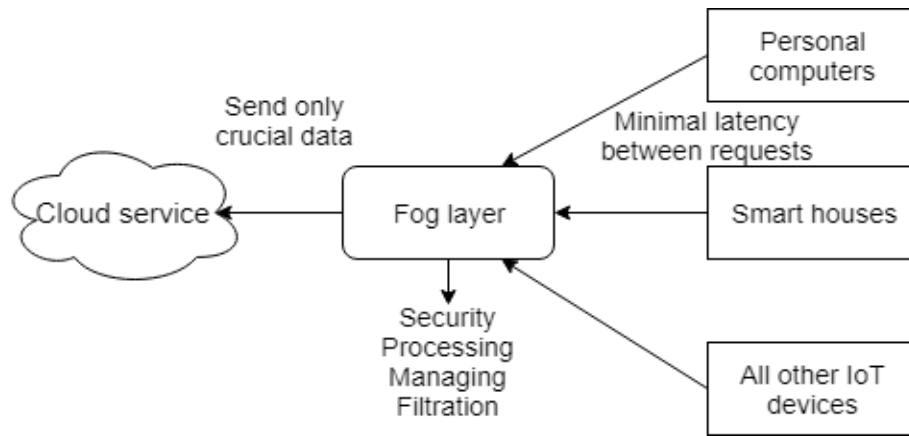
number of current problems with this technology is forcing to refuse direct "communication" between "smart" devices and cloud services.

Fig.1. Usage of cloud service to transfer data from IoT-devices

The main problem is the heavy load on the network and its influence on the data transmission speed to the cloud. It is related to the fact that the distance between data centers and sensors can sometimes be enormous, which means that time wastes on data transmission over the network exceed the accepted standard. Another issue is the security and privacy breaches data from sensors when it is transferred through the network to cloud servers (transfer is done via global network channels and it is easy to intercept and hack) [3]. Last but not least is problem of network latency and connection interruption when data is transferred to the server.

Another approach to work with IoT is Fog computing. «Fog» is an additional to the cloud architecture which consists of so-called node servers. They are directly connected to the IoT devices in local area network [4]. These nodes are physically closer to the devices in comparison with centralized data centers. This allows them to process information much faster. Their computing power allows them to perform large amounts of data computing on their own without sending them to cloud services. Main difference between fog and cloud architecture is that first one is distributed and second is centralized (Fig. 2).

Fig. 2. Usage of fog service to transfer data from IoT-devices

Fog computing provides additional options for data processing [5]. Some cases demand to process the data as quickly as possible - for example, in production, when connected machines must immediately respond to the incident. This architectural approach creates network of automation controllers and some amount of computing servers that are used as logic-layer between controllers and endpoints. This structure, in turn, reduces the required bandwidth - this is better than if the data needs to be sent back to the data center or cloud for processing.

Fog computing architecture also can be used when the bandwidth is not appropriate for data transmission, so crucial operations are needed to be processed near the place where they were created [6]. As an added benefit, users can host security features on a fog network layer, from segmenting network traffic to virtual firewalls.

In fog computing, transporting data from things to the cloud requires many steps:

- First the electrical signals from things are traditionally wired to the I/O points of an automation controller at the device. The automation controller executes a control system program to automate the things.

- Then the data is sent to the fog layer (fog node) or IoT gateway on the LAN, which collects the data and performs higher-level processing and analysis.

- This system filters, analyzes, processes, and may even store the data transmission to the cloud or WAN at a later date.

The main advantages of fog services over cloud are:

- lower data transmission latency;
- less problems with network bandwidth;
- higher request/response processing speed between modules;
- additional security testing of the connection between services and devices;

But there are problems that make fog architecture more difficult to create and maintain in comparison with cloud architecture. These include the need for more servers to speed up computing power. It demands more precise system administration and management of the big data computing processes. In order to maintain for service infrastructure and to collect information about calculation's effectiveness and protection we need a monitoring system.

Amazon Web Services were used to demonstrate the work with cloud architecture. There is a rented m5.large server with 8 gigabytes of RAM and 2 computing cores available at this platform. Docker container can be used to deploy such infrastructure. Multiple containers will be created to fulfill the role of fog services with help of this management tool. Virtual container cluster is controlled by Kubernetes - open source administration system for automatic deployment, scaling and managing applications in containers.

Consider the first case - testing and collecting data while transferring from the point of receiving directly to the cloud service that will be responsible for calculating and storing them in it's local storage. Information blocks that consist of freight transportation data from one point to another (in .csv format) will be presented as an input data (it doesn't matter what kind of data is calculated in this experiment, but data volume is important). Size of one test block is approximately 300 megabyte of information that will be processed on the cloud server. The internet connection speed is 10mb /s, the speed of information processing on the server is 0.2 seconds (the one-time processing time is selected). Considering the time at which the information gets to the server, the time of processing the .csv file and finding only valid information, and the time during which this information will be written to the database of the cloud server, we have the following formula of calculation:

$$\text{ProcessTime} = \text{networkSpeed}/\text{dataSize} + \text{networkSpeed} * \text{processSpeed}$$

Insert our data and get:

$$300/10 + 300*0.2 = 90 \text{ seconds}$$

Second case - we will use Kubernetes cluster as our fog layer between information receiving point and the cloud which contains data storage. Input data remains the same as in previous test. In this case we are using virtual machine deployed on cluster for data processing, rather the cloud server. Compared to the first case, the data transfer speed is increased and the distance to the data processing location is reduced. Thus, we get 100 megabyte/second of processing speed, and we do not increase the number of computers.

$$300/100 + 300*0.2 = 63 \text{ seconds}$$

With Fog architecture we get 27 less time spent on the data processing (Table 1).

Table 1

Comparison of Cloud and Fog approaches

	Data amount	Connection speed	Time spent
Cloud service	300 mb	10 mbit/s	90 seconds
Fog service-cluster	300 mb	100 mbit/s	63 seconds

Keep in mind that the number of virtual machines can be added to the cluster for significant productivity gains if, for example, the amount of data is much larger. This is an advantage over a cloud service, where we need to lease additional computers that require additional funding.

Based on the results of these tests, you can see that with usage of fog layer in our calculating devices data processing architecture, we significantly reduce the data processing time due to the fact that it doesn't depend on the additional cost of Internet connection with cloud services and transmission latency [7]. Also we improve system

response time because information is computed closer to the edges of receiving. Additionally amount of data sent to the cloud is reduced with help of fog layer, where we can place additional logic to filter only crucial data.

REFERENCES

1. M. A. Ezechina, K. K. Okwara, C. A. U. Ugboaja. "The Internet of Things (IoT): A Scalable Approach to Connecting Everything". The International Journal of Engineering and Science, 2015.
2. Shiva Jegan R.D, Vasudevan S.K, Abarna K., Prakash P, Srivathsan S., Gangothri V., "Cloud computing: A Technical Gawk", (2014) International Journal of Applied Engineering Research, 9(14), pp. 2539-2554.
3. Viraj G. Mandlekar, VireshKumar Mahale, Sanket S.Sancheti, Maaz S. Rais, "Survey on Fog Computing Mitigating Data Theft Attacks in Cloud", International Journal of Innovative Research in Computer Science & Technology, Nov - 2014.
4. F. Bonomi, R. Milito, J. Zhu, and S. Addepalli, "Fog computing and its role in the internet of things," in workshop on Mobile cloud computing. ACM, 2012.
5. Shanhe Yi, Zijiang Hao, Zhengrui Qin, and Qun Li, "Fog Computing: Platform and Applications", dept. Of Computer Science, College of William and Mary, IEEE - 2015.
6. S. Yi, C. Li, and Q. Li, "A survey of fog computing: Concepts, applications and issues," in Proceedings of the 2015 Workshop on Mobile Big Data. ACM, 2015.
7. Anuj Kumar, K.P Saharan, "Fog in comparison to cloud: A survey", International Journal of Computer Applications, Jul - 2015.

**DEFECTIVE UTITS DETERMINATION OF
ASYNCHRONOUS MOTOR DURING PERIODIC DIAGNOSIS**

Vovk Alexandr Yurievich

Kurashkin Sergej Fedorovich,

Popova Irina Alekseevna

PhD in Technical Science, Associate Professors

Tavria state agrotechno logical university

Melitopol, Ukraine

Abstract: Research is dedicated the complex determination method to find out a current condition of asynchronous motor units, which are damaged during operation. The method is implemented using coefficients of the functional state of the motor units.

Keywords: asynchronous motor, diagnosis, units damage, power loss, functional state coefficients.

The most common power unit used in agriculture is an induction (asynchronous) motor. Their number is about 95% of the total number of electric drives and consume more than half of the industry's electricity. Asynchronous motors have become widespread due to their high structural reliability, but in the operation process at the Ukrainian agro-industrial enterprises annually refuses 20-25% of the existing electric motors quantity. This leads to unplanned material costs associated with the sudden stoppage of production lines, as well as the repair of induction motors [1, p. 128]. Thus, the economic problem of increasing the asynchronous motors operational reliability remains unresolved. The reason is the insufficient level of exploitation of these electric motors at agro-industrial enterprises, in particular – the lack of

sufficient information about their condition. Therefore, one way to solve this problem is operation level increasing of asynchronous motors through timely complete diagnostic. This will control the motors condition and increase the probability of their trouble-free operation during the scheduled service.

Existing methods of functional analysis are based on the sequential determination of performance indicators of the main units of the asynchronous motor (stator and rotor windings, magnetic circuit and bearings). A faulty motor unit is determined by deviating the current values of the selected indicators from their acceptable values. Most often, the control starts with the stator winding as the most damaging motor assembly and ends with a magnetic circuit. Therefore, before detecting a malfunction in the magnetic system, it is necessary to perform a large number control operations of other electric motor components, which leads to the irrational use of equipment and time allocated for diagnosis [2, p. 11].

In order to identify damaged units, it is necessary to develop a comprehensive methodology for evaluation the asynchronous motor condition.

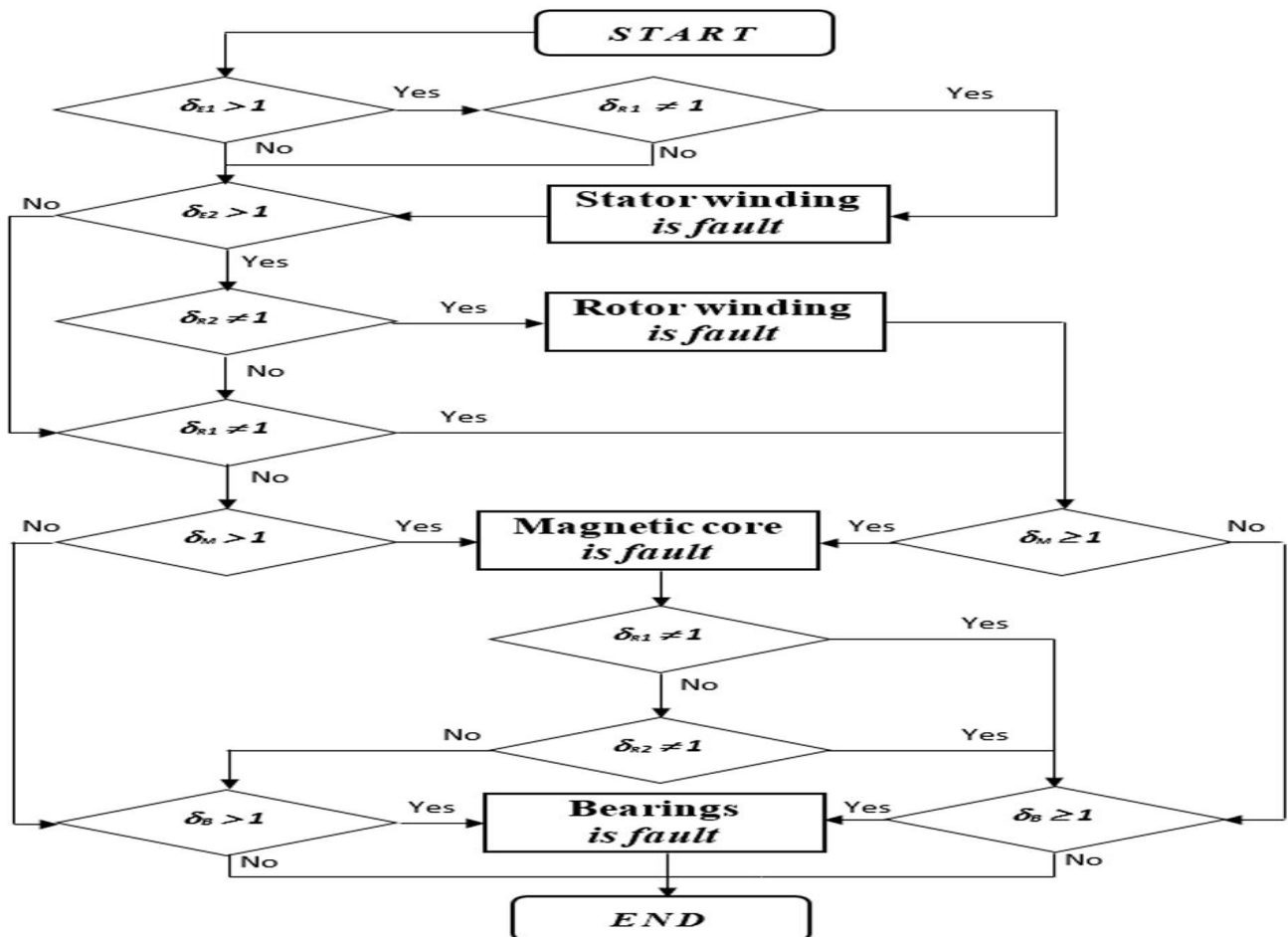
We introduce the functional state coefficients of asynchronous motor units, which specify losses in the control mode (mode of operation of the motor with a rated power at a nominal voltage at the clamps $U_1 = U_{1n}; P = P_n$):

$$\left. \begin{aligned} \delta_B &= \frac{P_{3.B}}{P_{3.B.B}}; \quad \delta_M = \frac{P_{3.M}}{P_{3.M.B}}; \\ \delta_{E1} &= \frac{P_1}{P_{1B}}; \quad \delta_{R1} = \frac{r_1}{r_{1B}}; \\ \delta_{E2} &= \frac{P_2}{P_{2B}}; \quad \delta_{R2} = \frac{r_2}{r_{2B}}, \end{aligned} \right\} \quad (1)$$

where δ_B – bearings functional state coefficient; $P_{3.B}$, $P_{3.B.B}$ – current and basic value of mechanical losses during electric motor operation in the control mode, W ; δ_M – magnetic core functional state coefficient; $P_{3.M}$, $P_{3.M.B}$ – current and basic

losses value in the magnetic circuit during electric motor operation in the control mode, W ; δ_{E1} – functional state coefficient of stator winding; P_1, P_{1B} – current and basic value of electrical losses during electric motor operation in the control mode, W ; δ_{R1} – coefficient of active resistance change of the stator winding due to a damage; r_1, r_{1B} – current and basic active resistance value of the stator winding reduced to operating temperature, Ohm ; δ_{E2} – functional state coefficient of rotor winding; P_2, P_{2B} – current and basic value of electrical losses of the rotor winding in the control mode, W ; δ_{R2} – coefficient of active resistance change of the rotor winding due to a damage; r_2, r_{2B} – current and basic active resistance value of the rotor winding reduced to operating temperature, Ohm .

On relationship between the determined coefficients and induction motor functional state, a scheme of troubleshooting of the motor is drawn up. It allows to determine the causes of failure of the motor and to identify faulty units (Fig. 1).

Fig.1. Diagram of troubleshooting in asynchronous motor

Thus, it is necessary to determine the active power and active resistances losses of the motor windings for its current functional state control. It is suggested to use a circle diagram as well as measuring the ohmic resistance of the stator winding. The circle diagram is a graphical model of the converting energy process into an electric induction motor. The loss of active power should be determined by a condition of the rated voltage at the terminals ($U_1 = U_{1n}$) and the rated power ($P = P_n$) of the motor.

REFERENCES

1. Sidelnikov L.G., Afanasiev D.O. Obzor metodov kontrolya tehničeskogo sostoyaniya asinhronny ih dvigateley v protsesse eks pluatatsii [Control methods review of induction motors technical state during operation]. PSTU review. Geology. 2013. No. 7. pp. 127-137. [in Russian].
2. Ovcharov V.V. Ekspluatatsionnyie rezhimyi raboty i nepreryivnaya diagnostika elektricheskikh mashin v selskohozya ystvennom proizvodstve [Operating modes and continuous diagnostics of electric machines in agricultural production]. Kiev:USHA,1990.–168p.

ЗМІСТ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ОФІЦЕРА-ПРИКОРДОННИКА У ВІЙСЬКОВОМУ ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Шумовецька Світлана Павлівна,

к.пед.н., доцент

Національна академія Державної прикордонної служби України
ім. Б. Хмельницького. м. Хмельницький, Україна

Анотація. У статті розкрито зміст формування професійної культури офіцера-прикордонника у військовому закладі вищої освіти. Висвітлено значення гуманітарних дисциплін для формування таких складових професійної культури, як широта пізнавальних інтересів, ерудованість, повага до інших людей, комунікативні здібності, абстрактне мислення, здатність вирішувати складні проблемні завдання та передбачати наслідки своїх дій і рішень.

Ключові слова: професійна культура, офіцер-прикордонник, зміст, формування, військовий заклад вищої освіти.

Професійна культура офіцера-прикордонника є сукупністю світоглядних установок, цінностей, норм, професійно значущих якостей. Вона характеризує певний спосіб його професійної діяльності, що необхідний для ефективного виконання завдань з охорони та захисту державного кордону. Професійна культура як якісна характеристика професійної діяльності офіцера-прикордонника передбачає історично сформовані й перевірені часом стандарти, способи виконання професійних завдань, виконання діяльності на високому рівні та досягнення максимального результату.

Для формування професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників у вищому військовому навчальному закладі важливе значення має вивчення гуманітарних дисциплін, зокрема філософії, історії, правознавства,

культурології, етики, естетики, релігієзнавства. Це обмовлено тим, що у наш час діяльність з охорони та захисту державного кордону характеризується не тільки ускладненням технічних засобів, але й змінами в її призначенні, завданнях та структурі. Сьогодні офіцер-прикордонник повинен уміти прогнозувати ситуацію на державному кордоні, передбачати наслідки своїх дій. Організація охорони та захисту державного кордону вимагає цілісного уявлення про прикордонну політику та прикордонну безпеку, масштабного мислення, аналітичних здібностей.

Саме знання гуманітарних дисциплін дає можливість йому ефективно вирішувати професійні завдання соціального й комунікативного характеру. Значення філософії обумовлено тим, що вона дає уявлення про світ культури, світ людини, про суспільство, допомагає знайти відповідь на питання про життя, смерть, любов та інші. Вивчення філософії допомагає формувати у майбутніх офіцерів-прикордонників цілісну картину світу, розвивати здатність масштабно мислити, послідовно, системно, доказово відстоювати свою точку зору. Філософія як широта знань і культура мислення дозволяють швидко освоїти практично будь-яку спеціальність. Знання філософії допоможе офіцеру перетворити велику кількість наочної інформації в систему смислів, які у вигляді узагальнених смислових одиниць визначатимуть його світогляд, світорозуміння і світовідчуття протягом усього життя.

У свою чергу історія та культурологія допоможуть офіцеру-прикордоннику усвідомити та прийняти ідею багатоваріантності історичного розвитку суспільства й різноманіття культур. У результаті діалогічної взаємодії між сучасним та майбутнім, як зазначає С. Ганаба, молодь долучатиметься до системи вічних загальнолюдських цінностей, світобачень, норм, які в умовах сучасного буття допомагають побачити нові смисли та значення [1, с. 13]. «Вивчення системи гуманістичних цінностей, фундаментальних орієнтацій, виплеканих досвідом минулих поколінь..., допоможе долучитися до творення нової етики суспільних відносин, визначальними в якій є принципи відповідальності, справедливості, взаєморозуміння і солідарності» [1, с. 16].

Важливе значення мають гуманітарні науки в аспекті формування громадянської позиції майбутніх фахівців. Неоціненний потенціал гуманітарного знання підтверджується також реаліями сьогодення. Безумовно, Збройні сили та Державна прикордонна служба України потребують професіоналів своєї справи, фахівців, обізнаних з тонкощами воєнного ремесла, новітніми зразками озброєння і техніки. Але у такому випадку ніколи не можна ототожнювати військового професіонала тільки з військовою майстерністю. Історії відомі випадки, коли військовий фахівець ставав умілим злочинцем через те, що йому були невідомі такі поняття, як патріотизм, вірність своєму народу та військовій присязі. Щодо патріотизму В. Сухомлинський зазначав, що він «проникає в усе, що пізнає, уміє, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина. Особливо сильно і яскраво патріотичні почуття і переконання виражаються в силі духу, у волі людській тоді, коли Батьківщина в небезпеці, в годину найтяжчих випробувань» [2, с. 131]. Належне розуміння того, кому офіцер служить, для чого йому держава довірила зброю, можна сформувати тільки засобами та потенціалом гуманітарних дисциплін. Окремо слід вказати на потенціал гуманітарних наук в аспекті формування здатності майбутніх офіцерів-прикордонників розуміти поточну воєнно-політичну ситуацію, орієнтуватися в інформаційних потоках, протистояти впливам ворожої пропаганди, спробам применшити роль воєнно-політичного керівництва країни, сили її Збройних сил чи підірвати морально-бойовий дух, здатність до опору.

На сьогодні тільки спеціальних знань офіцеру-прикордоннику недостатньо для того, щоб управляти людьми. Офіцер-прикордонник має справу не тільки з новими технічними засобами прикордонного контролю та інженерного забезпечення. Як керівник прикордонного підрозділу він виконує функції організатора (менеджера), педагога і вихователя, а це потребує знань багатьох гуманітарних дисциплін. Необхідність уваги до соціальних, комунікативних, педагогічних і психологічних аспектів взаємодії у прикордонному колективі обумовлює важливість його освіченості, загальної

культури. Більше половини робочого часу офіцера-прикордонника припадає на спілкування, на взаємодію з підлеглими та з керівництвом. Майбутній офіцер-прикордонник, окрім спеціалізованих знань, повинен мати ще і особистісні характеристики, необхідні для роботи з людьми, вміти створювати сприятливий соціально-психологічний клімат у прикордонному колективі, вирішувати конфліктні ситуації. Зокрема соціологія допомагає вивчити особливості людини в контексті суспільства, взаємозв'язки між людьми, групами людей, культурами, суспільством і людьми. Вивчаючи етичну проблематику, офіцер-прикордонник зможе зрозуміти місце і роль моралі в людській культурі, гуманістичний зміст духовної культури, ціннісні аспекти поведінки і життя людини. У свою чергу психологія дозволяє зрозуміти, яким є внутрішній світ людини, як слід взаємодіяти з іншими людьми. Дисципліни мовознавчого циклу дозволяють через мовні картини формувати світогляд особистості, відповідний тип мовної та комунікативної поведінки. Офіцер-прикордонник у своїй майбутній професійній діяльності повинен часто висловлювати думки, накази, пояснювати особливості виконання професійних дій, переконувати, обґрунтовувати рішення, вести діалог і монолог. Саме тому він повинен знати свою та іноземні мови, вміти спілкуватись, налагоджувати професійні контакти і відносини, співпереживати і запобігати конфліктам, уміти керувати собою і своїми емоціями у будь-яких життєвих ситуаціях.

Гуманітарні дисципліни допомагають готувати творчого, ініціативного, діяльного, здатного до управління колективом фахівця. Виховний потенціал цих дисциплін формує у майбутнього фахівця необхідну культуру суспільних взаємин, зокрема культуру поведінки, культуру взаємин, толерантність, повагу, готовність прийти на допомогу та ін. Гуманітарні науки виховують широту пізнавальних інтересів, ерудованість, багатий мовний запас, абстрактне мислення, прогнозування та здатність до оцінки різних варіантів рішення, що забезпечує більшу ефективність професійної діяльності.

Отже, для формування професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників важливе значення має організація процесу професійної

підготовки на соціокультурних засадах, з посиленням уваги до гуманітарної складової, так як саме соціокультурні знання визначають відносини між людьми та світом. Гуманітарні дисципліни допомагають формувати у майбутніх офіцерів-прикордонників особливе ставлення до дійсності й професійної діяльності, належне розуміння свого місця у світі, цінності та орієнтири, необхідні для належної соціально-комунікативної взаємодії. Осмислення майбутнім офіцером-прикордонником своєї природи й сутності, змісту буття, щастя необхідне для вироблення міцної моральної основи, чіткої життєвої позиції, забезпечення моральної й психологічної стійкості, необхідних для вирішення складних професійних завдань з охорони державного кордону.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ганаба С. О. Історична освіта у методологічному фокусі інтерсуб'єктивності: моногр. / С. Ганаба. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. – 152 с.
2. Сухомлинський, В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості / В. О. Сухомлинський // Вибр. твори : в 5 т. – К. : Рад. шк, 1976. – Т. 1. – 654 с.

УДК 13058

**ДОСВІД РЕФОРМУВАННЯ ТА ФІНАНСУВАННЯ СИСТЕМИ
ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ**

Гбур З.В.

доктор наук з державного управління,
професор кафедри управління охорони здоров'я
Національної медичної академії
Післядипломної освіти ім. П. Л. Шупика,
головний спеціаліст Міністерства фінансів України,
м. Київ, Україна

ORCID:0000-0003-4536-2438

Михальчук В.М.

Доктор медичних наук, професор
завідувач кафедри управління охороною
здоров'я Національної медичної академії
післядипломної освіти ім.П.Л.Шупика
заслужений працівник охорони здоров'я України
м. Київ, Україна

ORCID:0000-0002-5398-4758

Анотація. Стаття присвячена аналізу особливостей реформування та фінансування системи охорони здоров'я у Великій Британії. Розглянуто розвиток системи охорони здоров'я у Великобританії з початку її функціонування. Встановлено, що серед головних переваг даної системи охорони здоров'я можна виокремити застосування індивідуального підходу до кожного пацієнта, контролювання за ступенем навантаження на медиків, а також існування перспективи розвитку невеликих практик тощо. Натомість, серед головних недоліків даної системи охорони здоров'я можна виокремити

потребу в подекуди тривалому очікуванні планових операцій. Наведено порівняльну таблицю параметрів української та британської систем охорони здоров'я.

Ключові слова: система охорони здоров'я, медичні послуги, фінансування, Національна система охорони здоров'я у Великій Британії, модель Беверіджа.

У Великобританії створено загальнодержавну систему фінансування охорони здоров'я, що фінансується державою, яка називається Національною системою охорони здоров'я (NHS). NHS складається з декількох систем охорони здоров'я у Великобританії, а саме NHS в Англії, NHS в Шотландії, NHS в Уельсі та NHS в Північній Ірландії. Громадяни Великобританії не лише мають право на охорону здоров'я за цією системою, але й також мають можливість придбати приватне медичне страхування. Система охорони здоров'я Великобританії є однією з найефективніших у світі тому, на нашу думку, дослідження особливостей її реформування є доволі актуальним в умовах сьогодення не лише для України, але й для будь-якої іншої держави. Дослідженням системи охорони здоров'я у Великій Британії та її реформування займаються чимало науковців. Серед них слід виокремити В. В. Воробйов [1], В. С. Костюк [2], М.В. Литвиненко [3], М. Ю. Поворозник [5], В. Ю. Стеценко [6] та інші.

Мета статті полягає у проведенні аналізу реформування та фінансування системи охорони здоров'я у Великій Британії.

Великобританія – країна з системою охорони здоров'я, побудованою за моделлю Беверіджа. Ця держава є одним із лідерів майже за всіма показниками (якість послуг, включаючи дієвість, безпечність, координацію, організацію допомоги, доступність, продуктивність системи загалом та забезпечення рівності в доступі до послуг). Саме тут вдалося налагодити роботу медичної галузі без посередників (страхових компаній), внаслідок чого її вважають найпродуктивнішою у світі [8]. Система охорони здоров'я у Великобританії фінансується з коштів платників податків і вважається безкоштовною для всіх.

Поліси медичного страхування відсутні, і будь-яка людина, яка легально працює в Британії, може скористатися послугами системи охорони здоров'я. NHS (National Health Service) – це загальна назва трьох систем охорони здоров'я: Англії, Шотландії та Уельсу. Усі системи фінансуються через податки [3, с. 2]. Національна служба охорони здоров'я – або NHS – система охорони здоров'я, що функціонує у Великобританії – була запроваджена в 1948 році. Створення держави добробуту було однією з великих соціальних реформ британської історії. Саме уряд національної коаліції під час Другої світової війни створив комісію під головуванням Вільяма Беверіджа, професора економіки Оксфордського університету, для розгляду систем медичного та соціального страхування, які існували у той час у Великобританії [7].

Протягом перших кількох років нова Національна служба охорони здоров'я (NHS) надала повністю безкоштовне медичне покриття для всіх людей у Британії, незалежно від майнового статусу. Нова медична служба фінансувалася безпосередньо із загальних фінансів держави, а не з будь-яких окремих державних внесків на охорону здоров'я. Британія була першою в світі країною, яка запропонувала своїм громадянам цю абсолютно безкоштовну службу охорони здоров'я, доступну для всіх громадян. Однак, навіть безпосередньо фінансуючись державою, система з самого початку була дорожчою, ніж очікувалося, і уряду лейбористів було потрібно лише три роки, щоб визнати, що ідея абсолютно безкоштовної послуги, можливо, не була стійкою. У 1952 р. новий консервативний уряд запровадив першу плату за рецептом – єдину ставку, яку виплачував пацієнт за кожен медичний рецепт, який він забрав у аптекаря. Візити до лікаря та лікарняної допомоги залишалися безкоштовними, але плата за інші послуги, такі як стоматологічна допомога або офтальмологічна допомога. Взагалі це притаманно і до сьогодні. Лікарняна допомога та відвідування хірургічного втручання лікаря є безкоштовними (якщо вони здійснюються в рамках Національної служби охорони здоров'я).

Як і у всіх системах охорони здоров'я, Національна служба охорони здоров'я бачила, що її витрати зростають протягом багатьох років через

старіння населення Великобританії та розробку нових лікарських засобів, нового обладнання та нових форм лікування, яке набагато дорожче, ніж доступне в 1948 р. Усі уряди намагалися контролювати системні витрати, зберігаючи або покращуючи якість послуг, але проблема фінансування системи все ще є актуальною. Перша велика перебудова системи відбулася за Маргарет Тетчер. У той час висока вартість роботи NHS була хоча б частково пов'язана з її поганою організацією та поганим управлінням. Таким чином, реформи у 1980-х роках встановили децентралізоване управління лікарняними послугами, відомі як лікарняні трести, та запровадили поняття щодо конкурентних торгів та ринкових сил у наданні лікарняних послуг. І все ж, змушені дотримуватися суворих фінансових лімітів, багато трестів NHS або регіональних лікарняних служб реагували на закриття відділень або нормування надання послуг не у відповідь на потреби пацієнта, а залишаючись у межах своїх бюджетів [7]. Якість надання та зростаючі витрати на Національну службу охорони здоров'я протягом 1980-х та на початку 1990-х років не погіршилися, проте була і залишається донині майже повсюдно на користь підтримання якісної медичної служби. Однією з багатьох причин, які допомогли лейбористській партії повернутися до влади у 1997 році, було їхнє зобов'язання зробити реформу медичної служби одним із головних пріоритетів. І в цьому полі обіцянки дотримувалися.

В зв'язку з цим в липні 2000 року Національна служба охорони здоров'я Великобританії почала процес реформування своєї структури. Перш за все, була збільшена чисельність персоналу Національної служби. З кінця 2005 року надано право вибору, принаймні, з чотирьох або п'яти лікувальних установ. В 2008 році пацієнти змогли вибрати будь-якого постачальника, відповідного стандартам Великобританії, в межах максимальної державної ціни, яку сплачує хворим Національна служба охорони здоров'я. Для цього залучають приватні медичні організації, які надають до 15% послуг від імені Національної служби охорони здоров'я. Комісія з охорони здоров'я перевіряє всі організації, незалежно від того, чи відносяться вони до цієї служби або ж є приватними.

Крім того, в 2008 році встановлена залежність системи оплати праці медиків від вибору пацієнтів. Чим вище вони оцінюють послуги охорони здоров'я, тим значнішими фінансові вливання [6, с. 325].

Починаючи з 2010 року, уряди зобов'язалися підтримувати якісну систему охорони здоров'я для всіх, скорочуючи час очікування та зменшуючи операційні витрати. Щоб досягти цього, вони розпочали найбільш фундаментальну реформу всієї Національної служби охорони здоров'я з моменту створення системи. Закон про охорону здоров'я та соціальну допомогу 2012 року передбачав скасування трестів NHS та регіональної влади та передачу управління регіональними ресурсами самим лікарям. Серед інших реформ, він мав на меті надати пацієнтам (або їх лікарям) право – в рамках Національної служби охорони здоров'я – обирати послуги, пропоновані або в державних, або в приватних лікарнях, які стягують стандартні тарифи, затверджені NHS за послуги, які вони надають. Хоча це відхід від традиційної практики в NHS, це фактично система, яка використовується в інших успішних державних системах охорони здоров'я, таких як французька система охорони здоров'я, яка працює саме таким чином.

Однак, незважаючи на неодноразові зобов'язання послідовних урядів, служба охорони здоров'я Великобританії продовжує переслідувати проблему за проблемою з однієї з основних причин: недофінансування. У порівнянні з медичними послугами в інших прогресивних економіках, Британська медична допомога не має достатнього фінансування. Отже, спочатку система була організована як державна в цілому. Послуги лікарів загальної практики та стаціонарна допомога фінансувалися державою і контролювалися державними органами влади. Однак ця організація була значною мірою змінена в 90-х роках. Основною зміною було те, що покупці послуг і надавачі медичних послуг були розділені, і в межах системи був введений «внутрішній ринок». Ринок працює через лікарів загальної практики та регіональні адміністрації охорони здоров'я, які закупають послуги лікарень від імені свого зареєстрованого населення або пацієнтів, що проживають на їхній території.

Основною метою такої реорганізації було підвищення рівня конкуренції серед надавачів медичних послуг і надання можливостей підвищити ефективність при закупівлі та наданні медичних послуг. Але фінансування цієї системи залишилося за державою [1, с. 143].

На даний час фінансовою основою NHS є надходження від податків, які становлять 90% бюджету охорони здоров'я. Кожен британець платить за медицину відповідно до своїх доходів. NHS надає безкоштовну медичну допомогу з огляду на потреби пацієнта, а не на його відрахування. Слід зазначити, що не всі послуги Національної системи охорони здоров'я є безкоштовними. У вигляді прямих платежів пацієнти оплачують приватне лікування в установах NHS, безрецептурні лікарські засоби, офтальмологічну та стоматологічну допомогу. За стоматологічні послуги і рецептурні препарати, що надаються в рамках NHS, із пацієнтів стягуються співплатежі, від яких звільнені громадяни віком до 16 і понад 60 років, а також незаможні верстви населення. Щодо ліків, то за рецептом лікаря будь-які з них мають стандартну ціну, незважаючи на собівартість. Фінансування за рахунок загальних податкових зборів забезпечує 82% витрат на утримання установ NHS і 100% зарплати лікарів, медичних сестер та незалежних лікарів загальної практики. Додаткові джерела фінансування NHS (18%) представлені пожертвами, державним страхуванням, комерційною діяльністю установ NHS [2, с. 40-41].

Ще однією конкурентною перевагою системи охорони здоров'я Великобританії є її загальнодержавне фінансування з податкових платежів економічних агентів, а відтак – безкоштовність для усіх громадян. Інакше кажучи, відсутність полісів медичного страхування робить національну систему охорони здоров'я доступною для усіх, хто легально працює в країні і сплачує податки до державного бюджету. Подібний механізм організації і фінансування медичних послуг значною мірою забезпечується їх раціональною організацією на основі концентрації їх продукування у сегменті висококваліфікованих лікарів загальної практики, або так званих сімейних лікарів. [5, с. 42].

Треба відзначити, що, не дивлячись на бюджетне фінансування, охорона здоров'я Великобританії не перетворилася на монополізовану систему завдяки збереженню незалежності лікарів загальної практики від органів державної охорони здоров'я і дозволу приватної практики за сумісництвом лікарям-фахівцям, що працюють в державних медичних установах. Лікарі загальної практики не знаходяться в штаті муніципальних установ охорони здоров'я, а працюють на основі індивідуального контракту з управліннями сімейного здоров'я. Певною мірою обійшла Великобританію і гостра проблема підвищення вартості лікування, оскільки в умовах бюджетних обмежень доводиться економити і добиватися раціонального і ефективного господарювання [6, с. 327].

Медичні послуги у Великій Британії поділяють на первинні, що надаються в офісах лікарів загальної практики, амбулаторних хірургічних відділеннях, стоматологічних та офтальмологічних кабінетах, та вторинні – спеціалізовані медичні послуги в госпіталях, медичних центрах, а також робота психологів і психіатрів [2, с. 41]. Обидві групи послуг надають локальні підрозділи NHS, так звані трасти (NHS trusts). Вони підпорядковуються регіональним Стратегічним управлінням охорони здоров'я. Залежно від сфери діяльності трасти поділяються на кілька груп, основною з яких є трасти первинної ланки: 1. Трасти невідкладної допомоги; до цієї групи належать лікарні швидкої допомоги, пологові будинки, рентген-діагностичні лабораторії; 2. Трасти забезпечення працюють одночасно в системі охорони здоров'я та в соціальній сфері, що необхідно при впровадженні програм, які передбачають співпрацю NHS і муніципальної влади; 3. Трасти психічного здоров'я організовують проведення психологічного лікування, медичної підтримки та навчання для пацієнтів з серйозними проблемами та ін. [4].

Більшість (95%) амбулаторної допомоги в країні надається незалежними лікарями загальної практики, які найчастіше працюють групами. Основний принцип оплати – «гроші йдуть за пацієнтом» – надає пацієнтам право вільного вибору лікаря, гонорар якого залежить від кількості пацієнтів, їх статі, віку.

Звернення до лікаря загальної практики (який у разі необхідності дає направлення до «вузьких» фахівців) безкоштовне для пацієнта. Якщо ж хворий вирішить звернутися на «вторинку» із власної ініціативи, йому доведеться платити за такий візит із власної кишені (крім випадків невідкладної допомоги) [2, с. 42].

Підпорядкування системи охорони здоров'я місцевим органам влади не існує. Ланка первинної медичної допомоги у Великобританії представлена загальними лікарськими практиками (ЗЛП) — груповими або індивідуальними. Вторинна медична допомога (в тому числі значна частина послуг, котрі в Україні здійснюються у поліклініках) реалізується в госпіталях. Крім того, широко розповсюджені державні центри стаціонарного догляду. Це невеликі (понад 50 ліжок) лікарні, що не мають свого лікарського персоналу. Більшість послуг тут здійснюється медичними сестрами [6, с. 329].

Національна система охорони здоров'я у Великобританії також передбачає існування приватної медицини, фінансування якої відбувається за рахунок страхових внесків застрахованих осіб, що становить лише 8% всього населення держави. Протягом останніх років національною системою охорони здоров'я докладається чимало зусиль над залученням приватного сектору з метою розширення власної пропускну здатності.[3, с. 8]. Проводячи певні аналогії між системами охорони здоров'я у Великобританії та України можна помітити певні їх переваги та недоліки, див. табл. 1.

Таблиця 1

Порівняльна таблиця параметрів української та британської систем охорони здоров'я *

Показник	Великобританія	Україна
Фінансування з коштів платників податків і надання безкоштовно більшості медичних послуг	+	+
Бюджетне утримання медичної інфраструктури, орієнтується передусім на оплату стін медзакладів та комунальних	-	+

послуг, а не на надання медичних послуг		
Основний принцип оплати медичних послуг – «гроші йдуть за пацієнтом»	+	-
Функціонування приватної медицини, що фінансується з приватного страхування людей	+	-
Будь-які ліки за рецептом лікаря мають стандартну ціну, незважаючи на собівартість	+	-
95% амбулаторної допомоги в країні надається незалежними лікарями загальної практики	+	-
35% амбулаторної допомоги в країні надається незалежними лікарями загальної практики	-	+
Спеціалізована допомога (нейрохірургія, шунтування серця, пересадка органів) надається в декількох медичних центрах країни	+	+
Недостатня кількість лікарів, що не відповідає потребам кількість стаціонарних ліжок	+	+
Жорстке розмежування видатків на потреби охорони здоров'я між бюджетами різних рівнів	-	+
Тривалі (багатомісячні) черги на операції, черги на планову госпіталізацію та консультацію фахівців	+	-
Право пацієнта вільного вибору лікаря і медичного закладу	+	-
Гонорар лікаря залежить від кількості пацієнтів, їх статі, віку	+	-
Недостатня доступність для населення лікарів загальної практики у вечірній час та вихідні дні	+	+
Широка участь громадськості у прийнятті	+	-

управлінських рішень із різних проблем охорони здоров'я		
--	--	--

* складено автором на основі [2]

Відтак, на основі даних табл. 1 стає можливим визначити основні напрями реформування системи охорони здоров'я в Україні. Так, беручи до уваги досвід реформування та фінансування системи охорони здоров'я у Великій Британії, першочерговими завданнями державної політики України в сфері охорони здоров'я повинні стати: введення системи оплати медичних послуг, яка б ґрунтувалася на принципі «грошові ресурси йдуть за пацієнтами», а також забезпечення доступності лікарських засобів. Підсумовуючи варто зазначити, що Великобританія володіє найбільш продуктивною на даний час системою охорони здоров'я на світовій арені. Національна система охорони здоров'я у Великобританії в поєднанні добровільного медичного страхування із притягненням приватного сектору, працює порівняно ефективно. Серед головних переваг даної системи охорони здоров'я можна виокремити застосування індивідуального підходу до кожного пацієнта, контролювання за ступенем навантаження на медиків, а також існування перспективи розвитку невеликих практик тощо. Натомість, серед головних недоліків даної системи охорони здоров'я можна виокремити потребу в подекуди тривалому очікуванні планових операцій. Проте Національна система охорони здоров'я у Великобританії здійснює доволі складні операції на цілком безкоштовній основі з високою якістю. Завершальною метою процесу реформування системи охорони здоров'я у Великобританії є забезпечення зростання тривалості життя населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воробйов В.В. Досвід провідних країн світу в управлінні сферою охорони здоров'я / В. В. Воробйов // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 139-146.
2. Костюк В. С. Реформування охорони здоров'я в Україні в умовах європейської орієнтації/В.С.Костюк //Науковий вісник Міжнародного

гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. – 2017. – Вип. 24(2). – С. 39-43.

3. Литвиненко М.В. Принципи національної системи охорони здоров'я в Україні / М.В. Литвиненко // Теорія та практика державного управління. – 2015. – Випуск 2 (49). – С. 1-8.

4. Міжнародний досвід реформування системи охорони здоров'я (досвід країн Європейського Союзу) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29185.pdf>

5. Поворозник М. Ю. Бенчмаркінг моделей організації систем медичних послуг / М. Ю. Поворозник // Причорноморські економічні студії. – 2016. – Вип. 11. – С. 41-43.

6. Стеценко В.Ю. Медичне страхування у системі організації охорони здоров'я громадян: порівняльно-правовий аспект / В. Ю. Стеценко // Медичне право України: правовий статус пацієнтів в Україні та його законодавче забезпечення: матеріали II Всеукраїнської наук.-прак.конф. (17-18 квітня 2008 р., м. Львів. – Л. : ЛОБФ «Медицина і право», 2008. – С. 325-330.

7. Health care in Britain [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://about-britain.com/institutions/health-care.htm>

8. Tanner M.D. The Grass Is Not Always Greener: A Look at National Health Care Systems Around the World // Policy Analysis. – 2008. – № 613 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cato.org/publications/policy-analysis/grass-is-not-always-greener-look-national-health-care-systems-around-world>

УДК 69.003

НОРМАТИВНІ ЗМІНИ ВИЗНАЧЕННЯ ВАРТОСТІ БУДІВНИЦТВА ВИСОТНИХ БУДІВЕЛЬ НА УКРАЇНІ

Кадол Лариса Василівна

к. т. н.,

Ільченко Володимир Олександрович

к. е. н.

Доценти

Криворізький національний університет

м. Кривий Ріг, Україна

Анотація: У статті визначено актуальність дослідження вартості будівництва висотних будівель, яка буде тісно пов'язана з збільшенням поверховості, функціональним призначенням будівель, їх об'ємно - планувальним та конструктивним рішенням. Акцентовано основні нормативні зміни, що регламентують питання дослідження. Наголошено, що розвиток висотного будівництва в Україні на сучасному етапі характеризується наближенням технологічним аспектів до світового рівня.

Ключові слова: нормативна документація, висотне будівництво, кошторисна вартість, проектування, нормативи

Наукові дослідження зменшення тривалості висотного та нестандартного будівництва і, таким чином зменшення вартості будівництва таких об'єктів, займалися такі вчені, як К.Б. Ганієв, В.А. Давидов, О.М. Пшінько, Д.В. Гончаренко, П.П. Олійник, К.А. Шрейбер, Л.М. Шутенко, Т.С. Крачуновська, В.І. Торкатюк, В.В. Савйовський, Заяць Є.І.

Загальновідомо, що найвища будівля в світі висотою 828 м Burj Khalifa побудована в 2010 році в Дубаї. В Саудовській Аравії ведеться будівництво Kingdom Tower висотою 1км.

Україна має також свій історичний досвід будівництва висотних будівель - у 1912 році у м. Києві (Хмарочос Гінзбурга 67,5м), в 1928 році у Харкові 13 поверховий Держпрому та у 1932 році 14 поверховий Дім Проектів.

Але тільки з відміною радянського законодавства, яке забороняло будівництво вище умовної позначки (рівня підлоги останнього поверху) 73.5 м законодавчий погляд на висотне будівництво в Україні кардинально змінився. Серед сучасних реалізованих проектів висотних будівель в Україні потрібно назвати побудоване в місті Дніпро ЖК «Башти» висотою 123 м (2005 рік), ЖК «Корона» №2 висотою 128 м (2008 рік), ЖК «Срібний бриз» висотою 111 м (2009 рік), побудований в м. Києві, ЖК Ark Palase №1 висотою 106 м в місті Одеса [1, с. 64].

В Україні до 2019 року термін «висотне будівництво» використовувався при зведенні будинків вище 25 поверхів (з умовною висотою верхнього поверху, що експлуатується, 73,5 м).

Але за відсутності широкої практики будівництва та набутого досвіду проектування таких технічно складних будівельних об'єктів, як висотні будівлі і споруди, ДБН «Проектування висотних житлових і громадських будинків» обмежувався вимогами до проектування житлових будинків висотою до 100 м та громадських до 150 м.

Тому можливо визначити, що новий історичний період в проектуванні та визначенні вартості будівництва висотних будівель пов'язано з затвердженням ДБН В.2.2-24:20XX «Висотні будинки і комплекси».

Ці норми розроблені в розвиток ДБН В.2.2-9 і ДБН В.2.2-15 та інших чинних нормативних документів і застосовуються для проектування, будівництва та експлуатації висотних будинків і споруд (далі - висотних будинків) з умовною висотою від 100 до 200 м включно. Згідно ДБН В.2.2-24:201X висотний будинок - це багатоповерховий будинок житлово-громадського призначення з умовною висотою від 100 м і вище. Але, ні ДБН В.2.2-24:2009, ні новий ДБН В.2.2-24:20XX «Висотні будинки і комплекси» не містять конкретних обмежень щодо висоти чи поверховості будівель.

Умовна висота визначається згідно ДБН В. 1.1-7. Проектування та будівництво висотних будинків із умовною висотою більше 200 м дозволяється виконувати згідно з індивідуальними технічними вимогами, які розробляються для кожного конкретного висотного будинку і затверджуються Мінрегіоном України [3, с.4].

Для деталізації досліджуемого питання потрібно розмежувати нормативні документи на блоки:

- 1) нормативи, що діють на всій території України – Державні будівельні норми;
- 2) норми, встановлені генеральними планами міст;
- 3) зональні, історико – архітектурні обмеження.

Проектно-кошторисна документація на будівництво висотних будинків не залежно від джерел фінансування та форм власності підлягає комплексній експертизі на стадії П відповідно до чинних нормативно-правових актів. Експертиза проектної документації з питань пожежної безпеки, безпеки здоров'я людей та захисту навколишнього середовища виконується на стадіях ЕП, П і РД [3, с.4].

Ресурсні елементні кошторисні норми, затверджені Мінрегіонбудом, дозволяють визначати вартість висотних будівель і рекомендують використовувати коефіцієнти, які корегують вартість в залежності від висоти будівництва.

Таким чином, як показує міжнародний досвід, розроблення обґрунтованих нормативів для будинків, висота яких більше 150 м (хмарочосів), є складним з наукової точки зору. Розвиток висотного будівництва в Україні на сучасному етапі характеризується наближенням технологічним аспектів до світового рівня, збільшенням продуктивності, зменшенням витрат всіх ресурсів, і, таким чином, зменшенням вартості будівель при використанні сучасних технологій та обґрунтованих норм.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кадол Л.В. Сучасні аспекти визначення вартості будівництва висотних будівель на Україні // науковий журнал «Причорноморські економічні студії»// - м. Одеса: Причорноморський науково – дослідний інститут економіки та інновацій, 2018.- С.63-67.
2. Кадол Л.В. Актуальні проблеми визначення вартості будівництва/ Л.В. Кадол /Вісник КНУ.-2016.- №43.-С.148-163.
3. ДБН В.2.2-24:2009 ДБН В.2.2-24:20XX «Висотні будинки і комплекси.».- Мінрегіонбуд. - Київ.-2019.

УДК: 618.14/.15-007.42-007.44-053.9-089-035

**ОПТИМІЗАЦІЯ МЕТОДІВ ХІРУРГІЧНОГО ЛІКУВАННЯ ПРОЛАПСУ
ГЕНІТАЛІЙ У ЖІНОК ПОХИЛОГО ВІКУ**

Сафонов Роман Анатолійович

к. м. н., доцент

Лазуренко Вікторія Валентинівна

д. м. н, професор

Лященко Ольга Анатоліївна

к. м. н., доцент

Асланян Мері

клінічний ординатор

Харківський національний медичний університет

м.Харків, Україна

Анотація: Обстежено 75 жінок з генітальним пролапсом, з них 55 жінок похилого віку та 20 жінок перименопаузального віку, групу контролю склали 30 жінок без ознак ГП. Лікування жінок з ГП включало трансвагінальну екстирпацію матки без додатків, передню кольпорафію, кольпоперинеорафію з леваторопластиком, сакроспінальну кольпопексію. У результаті проведеного лікування виявлено більш ефективним доповнення пластичної операції сакроспінальною кольпопексією.

Ключові слова: генітальний пролапс, жінки похилого віку, сакроспінальна кольпопексія, рецидив.

Генітальний пролапс (ГП) – синдром опущення тазового дна та органів малого таза, патологія, що набирає все більшу актуальність у зв'язку з її поширенням. За даними статистики від 10 до 58 % жінок звертаються до лікаря зі скаргами на ГП і кожна п'ята з них потребує оперативного втручання [1, с.417-482.]. З'ясовано, що тенденція до зростання частоти цієї патології збільшується з віком у 2,7 – 11 % відсотків випадків.

Хірургічна корекція ГП є найбільш ефективним методом лікування ГП, але незважаючи на використання новітніх сучасних технологій кількість рецидивів залишається достатньо високою (до 30%). Виходячи з вищевказаного пошук найбільш ефективних методів та потрібність диференційованого підходу до лікування жінок з ГП, особливо у жінок похилого віку, є актуальним та необхідним.

Метою дослідження було вивчення результатів проведених оперативних втручань при ГП, виявлення рецидивів ГП після хірургічної корекції у жінок похилого віку та розробка методів профілактики.

При проведенні дослідження було обстежено 75 жінок з пролапсом геніталій, з них 55 жінок похилого віку та 20 жінок перименопаузального віку, 30 жінок без ознак ГП склали контрольну групу. Дослідження проведено на клінічній базі кафедри акушерства та гінекології №2 Харківського національного медичного університету в гінекологічному відділенні Обласної клінічної лікарні.

Усім жінкам було проведено ультразвукове дослідження, що включало трансвагінальну та транспромежину ехографію; дослідження кровотоку - за допомогою доплерометрії судин органів малого тазу та промежини з використанням апарату Philips HD 11 XE. Ступінь генітального пролапсу визначався за допомогою лаваторного тесту Q-tip тест, тест Bonney, урофлоуметрія а також використовувалася класифікація Baden-Wolker (1972) або систему кількісної оцінки ГП (POP-Q) (1996).

В результаті проведеного дослідження було визначено, що вік обстежених жінок коливався від 40 років до 83 років, середній вік жінок похилого віку - $67,1 \pm 4,3$ роки, перименопаузального віку — $51,05 \pm 3,6$ років, контрольної групи - $63,8 \pm 2,4$ років. Жительки міста склали 22,4%, селища — 77,6%, що вказує на можливість впливу фізичних навантажень на розвиток ПГ. Повне випадіння визначалося у 37 жінок (49,3%), з них у 29 (78,3%) хворих похилого віку та у 8 (21,7%) в перименопаузальному періоді. Неповний пролапс — у 38 (50,6%) жінок, відповідно за віком - у 39,5% та у 63%. У 3 жінок похилого віку визначалося випадіння куполу піхви після раніше проведеної операції, у 2 — випадіння культі шийки матки. ГП ускладнювався цистоцеле — 58 (77,3%), ректоцеле — 40 (54,5%), уретроцеле — 5 (7,1%), ентероцеле — 3 (4%), лейоміома - 31 (36,5%), старий розрив промежини – 3 (4%), стресове нетримання сечі - 3 (4%), декубітальна нориця - 2 (2,7%), поліп шийки матки — 2 (2,7%). Екстрагенітальна патологія визначалася переважно у жінок похилого віку.

Лікування жінок з ГП включало трансвагінальну екстирпацію матки без додатків, передню кольпорафію, кольпоперинеорафію з леваторопластикою, сакроспінальну кольпопексію ліворуч у 52 (63,3%) хворих та передню кольпорафію, кольпоперинеорафію з леваторопластикою, сакроспінальну кольпопексію ліворуч у 23 (36,7%) хворих. Трансабдомінальну та лапароскопічну кольпосакропексію не використовували через їх подовженість та необхідність абдомінального оперативного доступу, що неможливо у жінок похилого віку з тяжкою екстрагенітальною патологією.

Було проведено аналіз оперативного втручання по групах і було визначено, що трансвагінальну екстирпацію матки без додатків, передню кольпорафію, кольпоперинеорафію з леваторопластикою, сакроспінальну кольпопексію ліворуч виконано 42 (84%) хворим похилого віку та 12 (60%) жінкам перименопаузального віку. При повному випадінні - у 53,8% жінок похилого віку та у 30% хворих перименопаузального віку. Передню кольпорафію, кольпоперинеорафію з леваторопластикою, сакроспінальну

кольпопексію ліворуч здійснювалося переважно при неповному випадінні: у 18,5% жінок похилого віку та 25% перименопаузального віку.

Після проведеного лікування було виявлено один рецидив (1,2%) — повне випадіння куполу піхви через 2 місяця після трансвагінальної екстирпації матки, в зв'язку з чим виконано передню кольпорафію, кольпоперинеорафію з леваторопластиком, сакроспінальну кольпопексію праворуч. Згідно даним сучасної літератури рецидив ГП після гістеректомії та вагінальної пластики спостерігається у жінок похилого віку в 25-30%, після використання синтетичних протезів - 9-12% [2, с.217-224.]

Сакроспінальна кольпопексія, що була доповнена до трансвагінальної екстирпації матки або пластичної піхвової операції зменшила кількість рецидивів та дала можливість зберегти анатомію тазового дна та органів тазової порожнини, якщо виконується без видалення матки. Перевагами її використання є - скорочення часу операції, не потребує абдомінального доступу, не потребує значних витрат на синтетичні матеріали, зменшує кількість рецидивів, що співпадає з думкою ряду дослідників [3, с.230-233]. Як операцію вибору її можна рекомендувати жінкам похилого віку з тяжкою екстрагенітальною патологією. У жінок перименопаузального віку вона також ефективна, особливо при відсутності змін в матці та неповному її випадінні, сприяє її збереженню, та не впливає на якість статевого життя.

Висновок. Однобічна сакроспінальна кольпопексія сприяє зниженню рецидивів захворювання у жінок з генітальним пролапсом в похилому віці.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Практична урогінекологія: курс лекцій/В.І.Горовий, Б.Ф.Мазорчук, В.О.Шапринський. - Вінниця:2015. С.417-482.
2. Barski D., Otto T., Herullis H. Systematic review and classification of complications after anterior, posterior, apical, and total vaginal mesh implantation // Surg Technol Int.-2014.Mar;24:217-224.

3. Heinonen PK, Nieminen K. Combined anterior vaginal wall mesh with sacrospinous ligament fixation or with posterior intravaginal slingplasty for uterovaginal or vaginal vault prolapse // Eur J Obstet Gynecol Reprod Biol.-2011 Aug; 157(2).-P.230-233.

УДК: 618.36-018.76-008-092

ЕНДОТЕЛІОПАТІЯ ЯК ФАКТОР ВИНИКНЕННЯ ПЛАЦЕНТАРНОЇ ДИСФУНКЦІЇ

Борзенко Ірина Борисівна

Заочний аспірант

Лазуренко Вікторія Валентинівна

д.мед.н., професор

Овчаренко Ольга Борисівна

к.мед.н, доцент

Харківський національний медичний університет

м. Харків, Україна

Анотація: У статі представлені результати дослідження факторів ендотеліального походження у вагітних з плацентарною дисфункцією та затримкою росту плода. Виявлені порушення ендотеліальних факторів можуть бути використані для прогнозування виникнення затримки росту плода та вибору акушерської тактики.

Ключові слова: ендотеліопатія, плацентарна дисфункція, затримка росту плода.

Плацентарна дисфункція (ПД) на сьогоднішній момент залишається однією з головних проблем сучасного акушерства. Дана патологія може призводити до таких несприятливих перинатальних наслідків, як затримка розвитку плода, постгіпоксичні захворювання новонароджених, а також прогнозувати захворювання, що починаються в дорослому віці [1, с. 24; 2, с. 196; 3, с.1509-1565].

Виходячи з того, що важлива роль у морфофункціональному становленні фетоплацентарного комплексу відводиться факторам ендотеліального походження, вивчення вазодилатуючих та вазоконстрикторних, а- та

тромбогенних, анти- та проліферативних факторів, судинно-ендотеліального фактору росту (СЕФР) є актуальним [4, с. 64-67; 5, с. 52-59; 6, с. 360-389].

Дисфункція ендотелію також може обумовлювати неповноцінність ангіогенезу та призводити до порушень продукції факторів росту на етапі плацентації, і адекватної відповіді на вироблення ангіогенних факторів трофобластом. [7, с. 1021-1038].

Враховуючи відсутність чіткої інформації про наявність даних, що дозволяють виділяти групи ризику з розвитку ранньої гестаційної ендотеліопатії метою нашого дослідження було визначення ролі гестаційної ендотеліопатії в розвитку затримки росту плода у вагітних з плацентарною дисфункцією та виявлення критеріїв її діагностики.

Проведено обстеження 70 вагітних жінок із гестаційною ендотеліопатією. Основна група була розділена на групи вагітних жінок із плацентарною дисфункцією та синдромом затримки росту плода (ЗРП) (n=40) і вагітних із ПД без ЗРП (n=30). Контрольну групу склали практично-здорові вагітні жінки із фізіологічним перебігом вагітності (n=30).

Гестаційна ендотеліопатія була встановлена за визначенням мікроальбумінурії (МАУ) та виміру ендотелійзалежної вазодилатації судин (ЕЗВД). МАУ визначали за допомогою діагностичних тестових смужок «МікроальбуФан». ЕЗВД - за допомогою ультразвукового апарату фірми Toshiba Hario XG та лінійного датчика 12 МГц (визначали в поздовжньому зрізі плечову артерію). Діаметр артерій вимірювали початково, а також після п'ятихвилинної оклюзії.

Вміст СЕФР вимірявся методом ELISA з використанням комерційних лабораторних наборів виробництва «BIOMEDICA» (Німеччина) відповідно до інструкції фірми-виробника. Тромбоспондин визначали імуноферментним методом за допомогою набору ELISA TSP-1 (R&D Systems, Minneapolis, MN, USA). Показник тромбомодулина у сироватці крові визначали методом ІФА з використанням комерційних тест-систем «Thrombomodulin» фірми USCN Life Science (США). Сироваткові рівні розчинних форм судинних молекул клітинної

адгезії 1 (sCMKA-1) та тромбоцитарно-ендотеліальних молекул клітинної адгезії 1 (sTEMKA-1) були виміряні імуноферментним методом з використанням набору «BIOMEDICA» (Німеччина).

Дослідження ендотеліотропних вазотонічних властивостей у вагітних з плацентарною дисфункцією без ЗРП виявило певні пристосувально-компенсаторні зміни ендотелій-залежної складової регуляції судинного тону наприкінці III триместру ($p < 0,05$). Тоді, як у вагітних з маніфестованим перебігом ПД, а саме ЗРП, визначались критичні порушення вазорегулюючої функції ендотелію по обом досліджуваним судинам, із виразним достовірним вазоконстрикторним компонентом вже наприкінці II триместру, навіть у порівнянні із аналогічними показниками жінок із доклінічною плацентарною недостатністю ($p < 0,05$).

У проспективному дослідженні в терміні вагітності 25-28 тижнів, відзначалось достовірне зростання сироваткових показників СЕФР у пацієток із маніфестованою формою ПД на тлі гестаційної ендотеліопатії ($p < 0,05$). Причому вказані статистично-вірогідні зміни були достовірні не лише порівняно до аналогічними показниками у жінок із фізіологічним перебігом вагітності, але й щодо сироваткового рівня СЕФР у вагітних із ПД без ЗРП.

Розвиток плацентарної дисфункції на фоні гестаційної ендотеліопатії супроводжувався також підвищенням у сироватці крові рівня тромбогенних субстанцій — тромбоспондину (ТС) та молекул міжклітинної адгезії. Концентрація у сироватці крові тромбоспондину у пацієток із ЗРП зростала у 2,3 рази в порівнянні із показниками у вагітних жінок з групи контролю ($p < 0,05$). Відзначалося достовірне збільшення ТС у сироватці крові пацієток з ЗРП й відносно результату у жінок із доклінічно-значимою формою ПД ($p < 0,05$).

Виявлено підвищення рівня розчинних форм судинних молекул клітинної адгезії - 1 (sCMKA-1) до $1635,75 \pm 160,57$ нг/мл в сироватці крові при ПД на фоні ГЕ, що була ускладнена ЗРП, відносно до аналогічних показників при фізіологічній вагітності - $790,50 \pm 74,80$ нг/мл та донозологічній

плацентарній недостатності - $1031,75 \pm 122,32$ нг/мл ($p < 0,05$). Була знайдена вірогідна різниця між сироватковою концентрацією розчинної форми тромбоцитарно-ендотеліальних молекул клітинної адгезії 1 типу у жінок з фізіологічним перебігом вагітності та пацієнтками із маніфестацією плацентарної дисфункції у вигляді ЗРП ($p < 0,05$). Проте, не була відзначена статистично-вірогідна різниця ($p > 0,05$) між сироватковими показниками sTEMKA-1 між жінками які мали ускладнену плацентарну дисфункцію з ЗРП та тими, у кого була діагностована неманіфестована ПД.

ПД на тлі гестаційної ендотеліопатії, супроводжувалась зростання ТМ відносно результатів вагітних жінок із нормальним перебігом гестації. Статистично-вірогідна відмінність ($p < 0,05$) була відзначена у пацієнток з ЗРП проти жінок які мали фізіологічний перебіг гестаційного процесу, й вагітних жінок, які не мали клінічної маніфестації ПД.

Таким чином, порушення механізмів вивільнення секреторних форм молекул адгезії може бути значущим фактором порушень функціонального стану ендотелію, та індикатором проблеми у формуванні гемодинамічної системи фетоплацентарного комплексу. Зростання концентрації sСМКА-1 при одночасному достовірному зниженні sTEMKA-1 при плацентарній дисфункції можна розглядати як доказ ендотеліальної дисфункції, що може бути корисним для прогнозування ризику маніфестації перинатальної патології плацентарного генезу – ЗРП та додатковим критерієм до традиційного підходу при виборі акушерської тактики.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закурина А.Н. Плацентарная недостаточность – функциональные и морфологические критерии диагностики: автореф. на соискание науч. степени канд. мед. наук спец. 14.01.01 „Акушерство и гинекология" / А. Н. Закурина. - Санкт-Петербург, 2011. – 24 с.
2. Рябова С.А. Прогностическая и диагностическая значимость методов оценки состояния плода при плацентарной недостаточности: дис. ...

канд. мед. наук: 14.01.01 / С.А. Рябова – Самара, 2017. – 196 с.

3. Burton, G.J., Fowden, A.L., Thornburg, K.L. Placental origins of chronic disease. *Physiol Rev.* 2016;96:1509–1565.

4. Коньков Д.Г. Клиническое значение гестационной эндотелиопатии / Д. Г. Коньков, С. Р. Галич, Г. С. Белкания // 3 турботою про жінку. Київ. – 2013 - №2. - С. 64-67.

5. Липатов И.С., Тезиков Ю.В. Прогнозирование и диагностика плацентарной недостаточности на основе маркеров эндотелиальной дисфункции, децидуализации, апоптоза и клеточной пролиферации // Саратовский научно-медицинский журнал. 2011. Т. 7, № 1. С. 52-59.

6. Zhang, S., Regnault, T., Barker, P., Botting, K., McMillen, I., McMillan, C., et al. Placental adaptations in growth restriction. *Nutrients.* 2015. 7, 360–389.

7. Kusanovic J. P., Romero R., Chaiworapongsa T., Erez O., Mittel P., Vaisbuch E., Mazaki-Tovi S., Gotsch F., Edwin S.S, Gomez R., Yeo L., Conde-Agudelo A., Hassan S. S. A prospective cohort study of the value of maternal plasma concentrations of angiogenic and anti-angiogenic factors in early pregnancy and midtrimester in the identification of patients destined to develop preeclampsia. *The Journal of Maternal-Fetal. and Neonatal. Medicine.* 2009; 22 (11): 1021–1038.

УДК 541.127: 542.943

**ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ДОЗУВАННЯ $\text{Ca}(\text{OH})_2$ ТА $\text{Ba}(\text{OH})_2$ НА
СТУПІНЬ ОЧИЩЕННЯ $\text{Cr}(\text{VI})$ - ВМИСНИХ ПРОМИВНИХ ВОД**

Шорохов Михайло Миколайович

аспірант

Суворін Олександр Вікторович

д.т.н., проф.

Ожередова Марина Анатоліївна

к.т.н., доц.

Східно український національний університет ім. В. Даля

г. Северодонецьк, Україна

Анотація: з метою організації безперервного очищення промивних вод, що утворюються після процесі електрохімічного хромування визначено оптимальну кількість осаджувача для досягнення залишкової концентрації хромат-іонів на рівні ГДК. Оптимальна швидкість виділення іонів $\text{Cr}(\text{VI})$ досягається при надлишку розчину $\text{Ba}(\text{OH})_2$ 30 – 50% над стехіометрично необхідною кількістю. Цикл повного очищення хромвмісної промивної води, який оцінено за зниженням концентрації іонів $\text{Cr}(\text{VI})$, складає 40 хвилин.

Ключові слова: $\text{Cr}(\text{VI})$ -вмісні промивні води, очищення, реагенти, дозування, залишкова концентрація

Сполуки $\text{Cr}(\text{VI})$ широко використовуються сучасною промисловістю: в органічному синтезі вони застосовуються як окиснювачі, у виробництві антикорозійних фарб як пігменти, в шкіряному виробництві - в якості дубильних речовин, в металургії вони застосовуються для виготовлення ферохрому, але саме широке поширення сполуки шестивалентного хрому знайшли в гальванічному виробництві, яке відрізняється значним водоспоживанням свіжої води високої якості і скиданням великої кількості

токсичних відходів, зокрема відпрацьованих хромвмісних розчинів. Зростаючі викиди таких забруднень, що скидаються у водойми, мають розміри серйозної загрози екосистемі.

Разом з тим в виробничих стічних водах хром має значну цінність, а його вилучення та повторне використання у виробництві може дати значний економічний ефект. Крім того, при повторному використанні очищених вод значно скорочуються витрати на водоспоживання та водовідведення. Різноманітність складу хромвмісних стічних вод, що скидаються, великі капітальні та експлуатаційні витрати на комплекси водоочищення підприємств галузі створюють труднощі в організації технологічної схеми очищення стічних вод від іонів хрому.

Основні фізико-хімічні методи знешкодження відпрацьованих розчинів від сполук Cr (VI), що використовуються в даний час, можна поділити на наступні: реагентні, іонообмінні, сорбційні, електрохімічні, мембранні, екстракційні, біологічні та ін. [1, с. 154], [2, с. 172].

Всі способи знешкодження хромвмісних відпрацьованих розчинів переслідують одну мету - уникнути безповоротної втрати хрому і забруднення навколишнього середовища своєю токсичною дією [3, с. 32].

Для організації безперервного очищення промивних вод, що утворюються після процесі електрохімічного хромування, є цікавим з'ясувати питання щодо визначення оптимальної кількості осаджувача для досягнення залишкової концентрації хромат-іонів на рівні ГДК. У зв'язку з цим метою даної роботи було дослідження особливостей взаємодії в системі $\text{H}_2\text{CrO}_4\text{-Ba(OH)}_2\text{-H}_2\text{O}$, зокрема впливу концентрації CrO_3 та дози розчину реагенту-осаджувача на ступень осадження Cr(VI).

Як вихідні реагенти використовували водні розчини CrO_3 з концентрацією 40, 85 та 96,3 мг/л, що моделюють найбільш поширений діапазон його концентрацій у промивних водах процесів після електрохімічного хромування [1, с. 73]. Як осаджувач використовували водний розчин Ba(OH)_2 з концентрацією 3,7% мас. (близька до концентрації насиченого розчину при

20°C). У розчини CrO₃ при температурі 23–25°C одноразово дозували розчин Ва(ОН)₂, кількість якого розраховували виходячи з мольного співвідношення

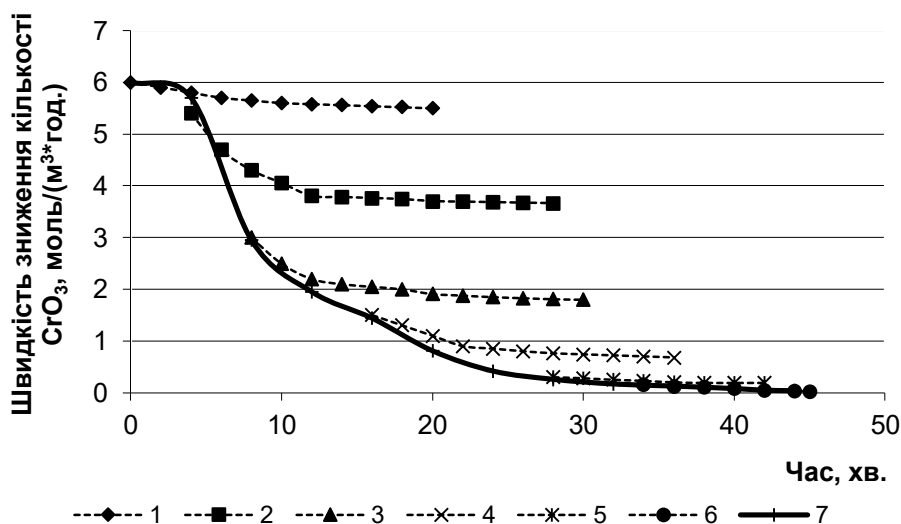
$$A = \frac{n_{Ba^{2+}}}{n_{CrO_4^{2-}}} = 0 - 2,5 \text{ ч.о. за реакцією (1):}$$

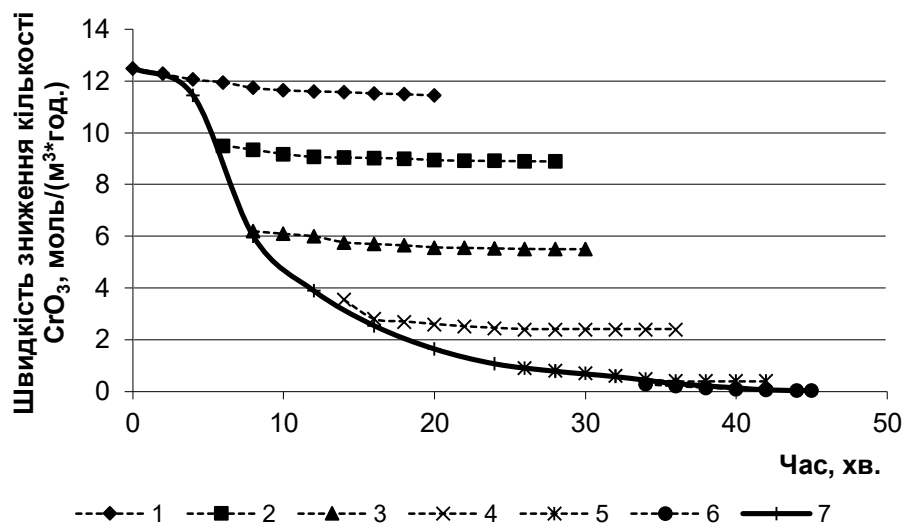
В утворених суспензіях вимірювали рН та швидкість розшарування суспензій. Після розшарування суспензії в освітленій частині вимірювали залишкову концентрацію CrO₃ за відомими титрометричними та калориметричними методиками [4, с. 92].

Аналогічно комбінованого методу дослідження рівноваги газів для гетерогенних процесів (метод «рівноважних тисків») [5, с. 14], в досліджуваній хромвмісний розчин осаджувач додавали дозовано для підтримки певного мольного співвідношення *A*. Після додавання кожної порції осаджувача досліджуваний розчин витримувався до припинення зміни концентрації іонів Cr(VI).

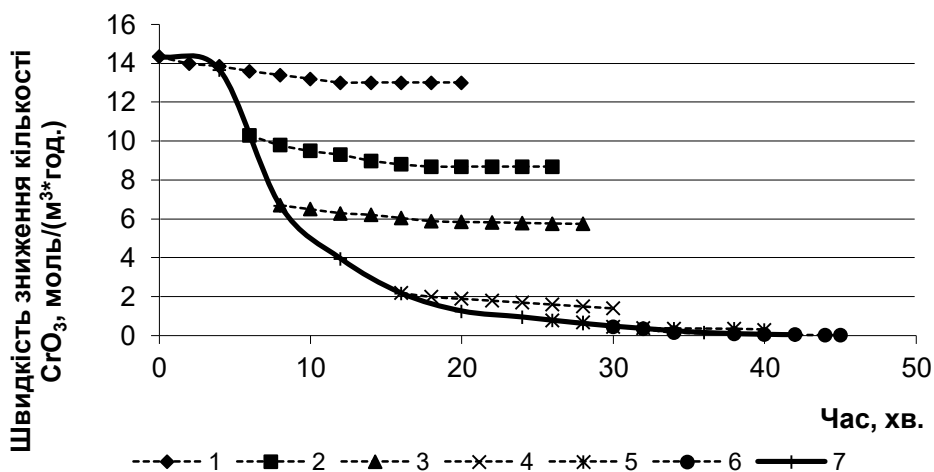
Отримані експериментальні дані хімічного осадження іонів Cr(VI) з розчинів наведені на рис. 1.

a)

б)

в)

Рис. 1. Залежність швидкості зниження кількості CrO_3 від мольного співвідношення A

1- $A = 0,4$; 2 – $A = 0,6$; 3 - $A = 0,8$; 4 - $A = 1,2$; 5 - $A = 1,4$; 6 - $A = 1,6$; 7 - $A = 1,8$

а, б, в – відповідно водні розчини CrO_3 з концентрацією 40, 85 та 96,3 мг/л

Проведеними дослідженнями показана доцільність використання насичених водних розчинів $\text{Ba}(\text{OH})_2$ для хімічного осадження іонів $\text{Cr}(\text{VI})$. Встановлено, що оптимальна швидкість виділення іонів $\text{Cr}(\text{VI})$ досягається при надлишку розчину $\text{Ba}(\text{OH})_2$ 30 – 50% над стехіометрично необхідною кількістю.

Збільшення долі осаджувача до 80% є зайвим, оскільки при цьому не спостерігається подальшого зниження концентрації іонів Cr(VI), окрім цього у розчині збільшується концентрація солей барію. Цикл повного очищення хромвмісної промивної води, який оцінено за зниженням концентрації іонів Cr(VI), складає 40 хвилин.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Виноградов С.С. Экологически безопасное гальваническое производство / под ред. проф. В. Н. Кудрявцева; 2-е изд. перераб. и доп. – М.: Глобус, 2002. – 352 с.
2. Солодкова Л.Н., Кудрявцев В.Н. Электролитическое хромирование. – М.: Глобус, 2007. – 191 с.
3. Когановский А.М., Клименко Н. А., Левченко Т.М. и др. Очистка и использование сточных вод в промышленном водоснабжении.– М.: Химия, 1983.- 288 с.
4. Справочник по аналитической химии / Ю. Ю. Лурье - М.: Химия, 1979. – 456 с.
5. Шумяцкий Ю.И. Экспериментальные методы в технологии неорганических веществ / Ю.И. Шумяцкий: учебное пособие. – М.: Издательство Московского химико-технологического института, 1986. – 64 с.

УДК. 72.03

**РАЗВИТИЕ АРХИТЕКТУРЫ СТЕПНОЙ И ЛЕСОСТЕПНОЙ ЗОН
ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ, III В. ДО Н.Э. — IV В. Н.Э.**

Василенко Александр Борисович

докт. архит., профессор

Польщикова Надежда Владимировна

к. архит., доцент

Одесская государственная академия

строительства и архитектуры

г. Одесса, Украина

Аннотация. С III в. до н.э., когда скифы ушли из Степи Восточной Европы, в лесостепной и степной её зонах началось формирование раннеславянского этноса. Период с III в. до н.э. по IV в. н.э. историки и археологи определяют как позднелатенский и раннеримский; время активных миграций Восток–Запад, особенно первая половина IV в. н.э. В столь сложной ситуации постепенно складывались архитектурно–строительные традиции, воспринятые населением Степи и Лесостепи раннего периода раннего средневековья, V–VII вв. н.э.

Ключевые слова: Степь, Лесостепь, поселения, оборонные сооружения, жилища, производственные постройки, сооружения захоронений.

В настоящее время вопрос о происхождении славян окончательно не решен. Но наиболее убедительные ответы даёт археология и выводы языкознания [1, с. 183]. Изначально славянские территории — к югу от Припяти — это лесостепь между Днестром и Днепром [2, с. 13]. Здесь обитали скифы–пахари Геродота, о которых писал и Плиний Старший. Сведения античных авторов подтверждены и работами археологов XX в. [1, с. 183; 2, с. 13].

III в. до н.э. – IV в. н.э. — достаточно сложный период, когда в Степи с рубежа III и II вв. до н.э. сарматы сменяли скифов (почти через 100 лет после ухода скифов из Степи), а в Лесостепи с III в. до н.э. племена сложного этнического состава латенского и раннеримского времени — население Великой Скифии и со смежных с ней областей. Особо перемещением племен отличалось время с I по последнюю четверть IV в. н.э. [1, с. 183; 3, с. 154, 156].

Северное Причерноморье и Степь

В конце IV – первой четверти III в. до н.э. экономические изменения в Степи (аридизация Степи вследствие интенсивного скотоводства скифов) привели к хозяйственному и, как следствие, к политическому кризису Великой Скифии, которая катастрофически быстро теряла мощь, сходя необратимо с мировой арены [3, с. 120, 154]. Население Степной Скифии сосредоточилось в городищах и поселениях Нижнего Днепра, в предгорьях Крыма и в Нижнем Подунавье, в Добрудже [1, с. 184; 3, с. 154]. К сарматскому времени в Северном Причерноморье (начало проникновения сармат — не ранее рубежа III и II вв. до н.э. [3, с. 154]) относятся: погребальные кочевых сармат; городища Нижнего Днепра; позднескифское государство Малая Скифия в Крыму [1, с. 184]. Вопрос о государственности поздних скифов в Добрудже спорен [3, с. 193].

Лесостепь позднелатенского и раннеримского времени, III в. до н.э. – начало III в. н.э.

Хотя название «Скифия» с конца III в. до н.э. уже перестало упоминаться в трудах античных авторов и стало заменяться названием «Сарматия» [1, с. 184], в собственно Сарматии вошла лишь Степь, активно обживаемая сарматами с рубежа III и II вв. до н.э. В это же время в Лесостепи происходили сложные этнотерриториальные процессы. Здесь возникали совершенные этнообразования, внешне подобные, но различные по этническому составу [2, с. 29]: зарубинецкое (праславяне [4, с. 15, 33; 2, с. 25, 26, 29]), пшеворское (прагерманцы со славянскими компонентами [4, с. 53; 2, с. 30]), поенешти-лукашевское (прагермано-фракийцы [4, с. 34]), липицкое (фрако–праславяне [4, с. 69]), латенское (круга латенской культуры [4, с. 44, 45]).

Поселения и оборонные сооружения.

Зарубинцы (от названия с. Зарубинцы Киевской области [5, с. 452]) в III в. до н.э. – середине I в. н.э. обосновались на Верхнем и Среднем Днепре, в Припятском и Путивльском Полесье — территория около 500 тыс. км² (как территория современной Франции), но с очень малой плотностью заселения — только по берегам рек (междуречья не обживались [2, с. 27, 28]).

Их поселения — массовые и надпойменные, площадью — до 2-х га, укрепления — валы с частоколами и рвы, иногда в несколько рядов (как Пилипенкова Гора, Ходосовка на Среднем Днепре). Размещение поселений гнездовое, по 10–15. На Среднем Днепре — три «гнезда»: Каневское, Ржищевское и Киевское. В середине I в. н.э. зарубинцы в результате кризиса в европейских сообществах расселились в Подесенье, на водоразделе Днепра и Дона, в Побужье [4, с. 15; 2, с. 28].

Верхнее Поднестровье и бассейн Западного Буга с начала II в. до н.э. по IV – начало V в. н.э. заняли пшеворцы, основная территория которых — Южная и Центральная Польша (их название — от г. Пшеворск Жешувского воеводства Польши). На Волыни пшеворцы — соседи зарубинцев [4, с. 53]. Их поселения — неукрепленные, площадью до 0,2–0,4 га в ранний период и 1,3–1,4 га — в поздний. Планировка — рядовая [4, с. 55].

Среднее Поднестровье в границах Черновицкой области с рубежа III и II вв. до н.э. по I в. н.э. было освоено поенешти–лукашевцами, основная территория которых — Восточная Румыния и Молдавия (название — от могильников около г. Вислуй в Румынии и около с. Лукашевка Оргеевского района Молдавии). Их неукрепленные поселения у воды, двух типов: мысовые с четко выраженными границами и на кромках надпойменных террас. Те и другие — площадью до 2-х га [4, с. 34, 35].

В Закарпатье, в долине Тисы и, в основном, её правых притоков, с рубежа III–II вв. до н.э. до рубежа эр проживало население латенской (кельтской) культуры. Основная территория латенизированного населения с VI–V вв. до н.э. до рубежа эр, находившегося под сильным влиянием эллинско-римской

цивилизации, — современные Швейцария, Франция, Западная Германия. Практически не занимая земли Восточной Европы, кельты оказывали на них сильное влияние [4, с. 44, 45]. У латенизированного закарпатского населения поселения — двух типов: неукрепленные селища в сильно пересеченной местности, площадью 1,5–2,0 га, иногда с планировкой по рельефу местности [4, с. 47] и, обособленные, специализировавшиеся на железнорудной, железообработке, обработке цветных металлов и ювелирном деле — ремесленные центры, как поселение на р. Ботар (левый приток Тисы). Его площадь — около 50 км², где 15 отдельных пунктов [4, с. 46], каждый из которых — жилой и ремесленный центр, с бессистемной планировкой. Наиболее крупный из них — Галиш–Ловачка около Мукачево [4, с. 47].

В левобережье Верхнего Днестра с I до начала III в. обитали липицкие (от с. Верхняя Липица Ивано–Франковской области) племена (костобоки Птолемея, дакийцы из района севернее Карпат), подвинувшиеся в Верхнее Поднестровье и смешавшиеся с зарубинцами. Их поселения — неукрепленные, у воды, с уличной планировкой [4, с. 62].

Жилища.

У зарубинцев — прямоугольных или квадратных планов; на Среднем Днепре — полуземляки столбчато–каркасные со входом по земляным или приставным лестницам; на Верхнем Днепре — наземные, столбчато–бревенчатые [4, с. 17,19; 2, с. 28].

У пшеворцев на Верхнем Днестре — таких же планов столбчато–каркасные или срубные полуземлянки [4, с. 55, 60].

У поянешти–лукашевцев на Среднем Днестре — прямоугольных или овальных планов полуземлянки с наземными глинобитными стенами и наземные столбчато–каркасные [4, с. 35, 36].

У латенизированного населения Закарпатья — полуземлянки прямоугольных планов, каркасно–плетневые или с глинобитными наземными стенами на деревянном каркасе [4, с. 47].

У липицкого населения на Верхнем Днестре – прямоугольных планов наземные и полуземлянки каркасно–плетневые и землянки 4-х угольных и овальных планов [4, с. 62, 63].

Очаги повсеместно – в центре или у одной из стен, глинобитные печи – в Верхнем Поднестровье и Закарпатье. Хозпостройки и хозъямы – вне жилищ [13, с. 17, 19, 35, 36, 47, 55, 60, 62, 63].

Производственные постройки.

Специализированные мастерские, связанные с железодобычей и металлообработкой, строились только у латенизированного закарпатского населения и в Верхнем Поднестровье, у липицкого населения [4, с. 63, 68].

Сооружения захоронений.

У зарубинцев в Верхнем и Среднем Поднестровье могильники — грунтовые, плоские, за пределами поселений, иногда на расстоянии до 1,0 км, обязательно на местности, схожей с местностью поселений. Захоронения – урновые и ямные, встречаются кенотафы [4, с. 19].

У пшеворцев в Верхнем Поднестровье и бассейне Западно Буга могильники — плоские, за пределами поселений, на возвышенностях, иногда впущенные в курганы предыдущих эпох. Захоронения — урновые и ямные [4, с. 56].

У поенешти–лукашевцев в Среднем Поднестровье — бескурганные могильники вблизи поселений, в сходных с ними топоусловиях, на расстоянии 1,5–2,5 км. Захоронения — в неглубоких ямах (0,3–1,3 м) круглого плана (Д = 0,5–0,6 м), немного кенотафов [4, с. 37].

У латенизированного населения Закарпатья — только курганы (что не характерно для европейского латена [4, с. 48]), но традиционно для северо-фракийцев Закарпатья скифского времени [1, с. 175] с урновыми и ямными захоронениями [4, с. 48].

У липицких племен в Верхнем Поднестровье могильники — около поселений, на возвышенностях, грунтовые, плоские с урновыми захоронениями [4, с. 64].

Все перечисленные племена Лесостепи находились на одном уровне культурного развития, что способствовало процессам этнического интегрирования, ассимиляции, консолидации. Тем не менее историки выделяют зарубинецкую общность как важную ступень становления славянства, культура которой — основа праславянских древностей III–V вв. [4, с. 14; 2, с. 25, 26]. Политико–экономический кризис в сообществах латенского круга к середине I в. н.э. привел к активизации указанных процессов. Одна из причин кризиса — появление воинственных и хорошо организованных племен готов, переселившихся в Повисленье из Ютландии в I в. н.э., которые стали захватывать земли восточногерманских и славянских племен [2, с. 27, 33, 37]. Смена сообществ позднелатенского и раннеримского времени новыми племенными образованиями — начало позднееримского периода. Соседство зарубинцев и пшеворцев [4, с. 53] в условиях нового передвижения племен со второй половины I в. н.э. способствовало образованию в Припятском Полесье [2, с. 29, 33] новой зарубинецко-пшеворской общности — зубрицкой — с чертами синкретичной зарубинецко–пшеворской культуры [2, с. 27]. Дальнейшая интеграция зарубинецких и пшеворских племен привела к созданию совершенно нового этнообразования — черняховского [2, с. 34].

Лесостепь и Степь позднееримского времени, вторая четверть I тыс. н.э.

Черняховская общность — одна из наибольших и ярко выраженных социально–экономических общностей второй четверти I тыс. н.э. Её территория: от Северского Донца до Верхней Вислы и от верховьев правых притоков Припяти до Дуная [4, с. 70; 2, с. 48]. Название — от с. Черняхов Кагарлыкского района Киевской области [4, с. 70; 5, с. 1483]. Черняховская общность — разноэтнична, в её состав входили: поздние зарубинцы, поздние скифы, сарматы, фракийцы, готы и др. этносы и племена [4, с. 72, 92, 97–100; 2, с. 46, 50, 59].

Генетически черняховцы — потомки зарубинецко–пшеворских племен и прямые предки славян [4, с. 61; 2, с. 25, 26, 34]. На территории Украины специфика черняховцев особенно проявилась в трех районах: в Северном

Причерноморье с преобладанием скифо–сарматов; в междуречье Днестра и Дуная — гето–даков; в Лесостепи — славян–венедов. Время черняховцев: конец II – первая половина V в. Формирование общности — конец II – первая половина III в. Период расцвета – вторая половина III–IV в. – стабилизация, хотя и временная, политической жизни Юго–Восточной Европы после окончания готских (скифских) войн 238–269 гг. Период упадка – конец IV–первая половина V в. — следствие гуннского нашествия [4, с. 88, 89, 99; 2, с. 46]. До конца существования черняховское общество – синкретично, но особо важная его черта — глубокое проникновение провинциально–римских элементов культуры в местную варварскую среду [4, с. 96, 98].

Киевские племена — северные соседи черняховцев. Их территория: оси Среднего и Верхнего Поднепровья до Курского Посеймья [4, с. 102]. Этнос сформировался на основе позднезарубинецкого, пшеворского и балтского населения [4, с. 51]. В разных районах общность находилась под влиянием: в северных – балтов, в западных – славянских [4, с. 53].

Племена карпов – южных соседей черняховцев – фракийцы культуры карпатских курганов III–IV вв. [4, с. 55]. Территория: восточные склоны Карпат, прелгорья Украинского Закарпатья и Румынии [4, с. 114]. Большая часть ассимилирована славянами [2, с. 55, 56]. К концу IV в. этнос сформировался как гето–дако–славянский [4, с. 126, 127].

Во II–IV вв. в Полесье и на Волыни обитали вельбарцы (в основном – готы). Их исходная территория – северные земли Польши. В границах современной Украины — Волынская и Ровенская области [4, с. 127]. После гуннского нашествия общность исчезла, не оставив никаких следов в культуре, в т.ч. в строительстве, у славян [4, с. 134, 135].

Поселения и оборонные сооружения.

Черняховские — на низких надпойменных террасах или на небольших возвышенностях в поймах рек, двух типов: большие — площадью 15 и более га, с уличной планировкой, и небольшие — площадью 2–4 га с групповой

планировкой (Бовшев–2, Сокол, Теремцы) [4, с. 72, 73]. Все неукрепленные, за исключением трёх однотипных городищ: Башмачка, Александровка, Городок – на Среднем и Нижнем Днестре [4, с. 77].

У киевских племен – неукрепленные небольшие селища, по размещению – схожи с черняховскими, площадью не более 0,5 га. Планировка – линейная вдоль берега или групповая [4, с. 102].

Поселения карпов – неукрепленные на высоких ровных плато, у небольших водоёмов, площадью от 2,0 до 3,0 га (Ганев, Грушев), либо в широких долинах, площадью от 5,0 до 7,0 га (Глубокое, Грабовцы), обычно по обеим сторонам речек и ручьев [4, с. 114, 123].

У вельбарцев — на южных склонах оврагов, первых и вторых надпойменных террас, мысах среди долин, площадью от 1,0 до 9,0 га (Лепесовка) [4, с. 129].

Жилища.

У черняховцев – 4 типа: 1) землянки овальных и 4-х угольных планов, каркасно–плетневые, площадью 10–25 м², с очагом в центре (верховья Западного Буга, на Днестре, на Среднем Днестре [4, с. 73]; 2) полуземлянки, 4-х угольных и околоовальных планов, столбчато–каркасные, площадью 6,0–30,0 м², с очагами, редко со сводчатыми печами (Средний Днепр) [4, с. 73, 75, 76]; 3) наземные глинобитные, площадью 50,0–120,0 м², где одно–два помещения жилых с очагами в центре, остальные – хозяйственные [4, с. 76]; 4) наземные, каменные небольшие с одним помещением или двух–трёхкамерные, площадью 75,0–120,0 м², к дому примыкал двор, печи и очаги – вне жилищ (Северное Причерноморье) [4, с. 77].

У киевского населения – двух типов: 1) углубленные, однокамерные, квадратного плана, срубные или столбчатые каркасно–глиняные, площадью 10,0–17,0 м² (Среднее Поднепровье); 2) с центральным опорным столбом, очаги или печи – в северном углу или в центре (Подесенье) [4, с. 102–104].

У карпов – двух типов: 1) наземные прямоугольных планов, столбчатые, каркасно–глиняные, площадью 12,5–37,0 м², с очагами у стен; 2) полуземлянки

прямоугольных или квадратных планов, столбчатые, площадью 9,0–12,0 м², с глинобитными печами, очагами, печами–каменками [4, с. 114, 115].

У вельбарцев — по типу центральноевропейских и южноприбалтийских [4, с. 76, 130; 2, с. 49].

Производственные постройки.

Железоплавильные и гончарные печи черняховцев – вне жилищ [4, с. 77], у карпов гончарные мастерские–полуземлянки овальных планов с 2-х ярусными гончарными печами вне жилищ [4, с. 115].

Сооружения захоронений.

У черняховцев могильники – грунтовые биритуальные (кремация и трупоположение), их размещения около 100 м от поселений, выше по рельефу [4, с. 77, 78]. У киевских племен – грунтовые, в тех же топографических условиях, что и поселения [4, с. 104]. У карпов – курганные (курганы высотой до 1,0 м при диаметрах 10,0 – 12,0 м), на возвышенностях, в 0,5–1,0 км от поселений, обряд – кремация в урнах [4, с. 115]. У вельбарцев могильники грунтовые, плоские, урновые [4, с. 130].

Выводы. Таким образом, к началу средневековья в Степи Восточной Европы сложились следующие архитектурно–строительные традиции:

- поселения: большие с уличной планировкой и малые – с групповой;
- жилища: землянки и полуземлянки однокамерные 4-х угольных и овальных планов, столбчато–каркасные, с очагами, редко – с печами;
- сооружения захоронений: грунтовые у оседлого населения, выпуклые – у кочевого.

В Лесостепи к началу средневековья сложились следующие архитектурно–строительные традиции:

- поселения – схожи типами поселений Степи;
- жилища – 2 основных типа: полуземлянки и наземные, с особенностями для каждой из природных зон;
- производственные постройки – только на территориях черняховцев и карпов (металлообработка и гончарное производство);

– сооружения захоронений: повсеместно, кроме Карпат, могильники грунтовые, – в Восточных Карпатах – курганы.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Археология Украинской ССР. В 3 т. Т.2: Скифо–сарматская античная археология [текст] [АН Украинской ССР, Инс–т археол.]: – К.: Наукова думка, – 1986. – 591 с.
2. Давня історія України. В 3 т. Т.3: Слов’яно–руська доба [текст]. – К.: Інс–т археол. НАН України, – 2000. – 695 с.
3. Давня історія України. В 3 т. Т.1: Скіфо–антична доба [текст]. – К.: Інс–т археол. НАН України, – 1998. – 494 с.
4. Археология Украинской ССР. В 3 т. Т.3: Раннеславянский и древнерусский периоды [текст] [АН Украинской ССР, Инс–т археол.]: – К.: Наукова думка. – 1986. – 573 с.
5. Советский энциклопеди. словарь [текст] [гл. ред. А.М. Прохоров, изд. 2–ое]. – М.: Сов. энциклоп., – 1982. – 1600 с.

**THE BREED TENDENCY TO DIABETES MELLITUS FOR DOMESTIC
DOGS**

Lokes-Krupka Tereziia

Candidate of veterinary sciences,

Kanivets Nataliia

Shatokhin Pavlo

Shcherbakova Nataliia

candidates of veterinary sciences, associate professors

Burda Tetiana

master's degree of veterinary medicine,

Poltava state agrarian academy

Poltava, Ukraine

Abstract. The article summarizes the information on diabetes mellitus of different types in domestic dogs, the causes and the original data on the relative susceptibility of this species to type of diabetes mellitus.

Keywords: obesity, insulin, insulin resistance, metabolism, endocrinopathy.

Diabetes mellitus, according to WHO, is a global problem of modern medicine leading to premature death [1]. This disease affects many dogs and cats among small animals in veterinary practice. Therefore, the interest in the study of diabetes, both in humans and animals, does not fade and prompts scientists to seek new ways of diagnosis and treatment for these pathologies and its complications [2,3].

Thus, at the end of the XIX century (1889), J. Mering and O. Minkovsky first had caused an experimental diabetes mellitus, and noted that the removal of the pancreas in dogs develops glucosuria, polyuria, polydipsia, sharp weight loss and

weakness in a sufficient amount of water. The authors had noted that the cause of diabetes is the removal of the pancreas [2,4].

In modern conditions, the development of diabetes is facilitated by metabolic changes, including insulin resistance, protein and amino acid deficiency, obesity, essential fatty acid deficiency, B-hypovitaminosis, etc. [5-7].

The base of impaired metabolism of carbohydrates, fats, and proteins for diabetes is the lack of action of insulin in the target tissues as a result of inadequate secretion or reduced tissue response. Impairments of insulin secretion and defects in its action often coexist in the same patient, and it is sometimes unclear which disorder is the primary cause of hyperglycemia [8].

The classification of glycemic disorders was approved by WHO in 1999. According to the new classification of diabetes, there are only two major types of disease: I-th and II-th. The exclusion of the insulin-dependent or insulin-independent adjectives from the name is due to the fact that, until recently, practitioners considered the nature of treatment (the need for insulin therapy) rather than the pathogenesis of the diagnosis [1].

In domestic pets, diabetes mellitus is classified according to the criteria adopted in humane medicine. Although some pathogenetic mechanisms of pancreatic endocrinopathy in animals are different from humans, which allows to identify different forms of the disease and to differentiate them [9-10].

Diabetes mellitus is a multifactorial pathology. Its occurrence is usually associated with overfeeding and stress. Morbidity is increased due to an increase in factors such as obesity and hypokinesia, or physical inertia [11].

During investigation that involves anamnesis, a clinical study of obese dogs (against on diabetic mellitus) it was found that a significant number of animals consumed natural feed or had a mixed diet (natural and dry feed). It is known that the consumption of carnivorous animals, in particular dogs, feed, which are inherent in the human diet, leads to a violation of their absorption of biologically active

substances. Such changes lead to disorders of metabolic processes and as a consequence provoke the development of certain internal diseases, including diabetes [12,13].

During the study, we have examined 18 dogs, different breeds and sex that were diagnosed diabetes of different types. In patients with diabetes of type I, the exhaustion was recorded, at diabetes of type II overweight (obesity) was noted. Controls served 15 domestic dogs without visible signs of pathology.

During research of sick dogs, we have found the following tendency to develop diabetes in animals according to their breed (Table 1). During supervision of 9 domestic dogs with diabetes of type I, pathology was most commonly noted in animals of the poodle breed, which was 44.5%, slightly less, about 22.2%, in dogs of Labrador retriever and Cocker Spaniel breeds and a single case – the non-related - 11,1%.

Table 1

A breed predisposition to diabetes in domestic dogs

Breed	I type	%	II type	%
Pug	0	0	1	11,1
Labrador retriever	2	22,2	3	33,3
Non-related	1	11,1	1	11,1
Cocker Spaniel	2	22,2	1	11,1
Poodle	4	44,5	3	33,3
Total	9	100	9	100

In case of diabetes of type II among nine dogs was more commonly diagnosed at Labrador retriever and poodle 33.3%, respectively. It should be noted that among other breeds (pug, albacore and cocker spaniel), the incidence of diabetes was 11.1%.

Although these breeds are prone to obesity, however, pancreatic endocrinopathy are occurred only in isolated cases.

Thus, we have established a certain tendency to diabetes mellitus depending on its type. Type I diabetes is more commonly reported in dogs of the poodle breed, and the second in the Labrador retriever and poodle. Characteristic of the latter breeds is a simultaneous tendency to overfeeding and obesity. The highest incidence of diabetes, both types, was recorded in dogs of the poodle breed.

REFERENCE

1. Pan`kiv V.I. Cy`mpozium № 156 «Czukrovyy`j diabet: vy`znachennya, klasy`fikaciya, epidemiologiya, faktory` ry`zy`ku». Mizhnarodny`j endokry`nologichny`j zhurnal. 2013; 7(55): 95-104. [in Ukrainian]

2. Etuk E.U. Animal models for studying diabetes mellitus. Agric.Biol.J.N.Am. 2010; Vol.1(2):130-134.

3. King A. J. The use of animal models in diabetes research. Br. J. Pharmacol. 2012; Vol.166(3): 877-894.

4. Gry`cyuk M. I., Bojchuk T. M., Petry`shen O. I. Porivnyal`na xaraktery`sty`ka ekspery`mental`ny`x modelej czukrovogo diabetu. Svit medy`cy`ny` ta biologiyi. 2014; 2(44): 199-203. [in Ukrainian]

5. Dimski D. S., Taboada J. Feline idiopathic hepatic lipidosis. Vet. Clin.N. Am. Small Anim. Pract. 1995; Vol. 25: 357–373.

6. Postic C., Girard J. The role of the lipogenic pathway in the development of hepatic steatosis. Diabetes Metab. 2008; Vol. 34: 643–648.

7. Podymova S. D. Fatty hepatosis. Non-alcoholic steatohepatitis (evolution of the knowledge about clinico-morphological features, prognosis, treatment). Ter. Arch. 2006; Vol. 78 (4): 32–38.

8. Zimin, N. L. Endokrinologiya v prakticheskoy veterinarii. Veterinarnyy konsultant. 2005. № 17. С. 10-15. [in Russian]
9. McCann T. M. , Simpson K. E., Shaw D. J. et al. Feline diabetes mellitus in the UK: the prevalence within an insured cat population and a questionnairebased putative risk factor analysis. *J Feline Med Surg.* 2007; 9: 289-299.
10. Lederer R., Rand J. S., Jonsson N. N., et al. Frequency of feline diabetes mellitus and breed predisposition in domestic cats in Australia. *Vet J.* 2009; 179: 254-258.
11. Henson M.S., O'Brien T. D. Feline modelsof type 2 diabetes mellitus. *ILAR J.* 2006; 47(3): 234-242.
12. Lokes-Krupka T. P., Myl'chenko I. V. Poshy`renist` czukrovogo diabetu sered kotiv m. Poltava za 2017 rik. Vy`rishennyasuchasny`x problem u vetery`narnijmedy`cy`ni: materialy` IV Vseukrayins`koyinaukovo-prakty`chnoyi Internet-konferenciyi, 14-15 lyutogo 2019 roku. Poltava: TOV NVP «Ukrpromtorgservis», 2019. С. 36-38. [in Ukrainian]
13. Prahl A., Glickman L., Guptil L. et al. Time trends and risk factors for diabetes mellitus in cats. *T. J. Vet. Intern.Med.* 2003; Vol.17: 434.

УДК: 72.03

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ШРИФТОВОЙ КОМПОЗИЦИИ И ИСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЙ СРЕДЫ.

Штирбу Юлия Юрьевна,

Студентка 6 курса направления ДАС, гр. ДАС-603м

Тюрикова Елена Николаевна,

кандидат пед. наук, доцент кафедры ДАС

Одесская Государственная Академия Строительства и Архитектуры

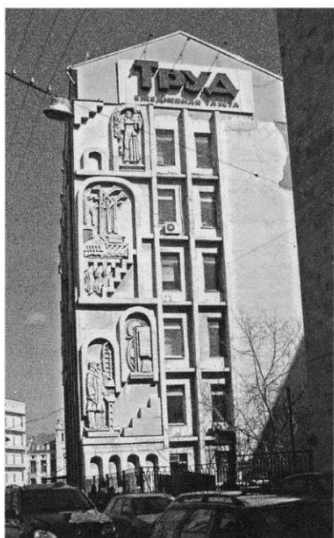
Аннотация: В статье рассмотрены аспекты взаимодействия историко-культурных средовых объектов и шрифтовых композиций. Выделены функции, свойства, возможности шрифтовой композиции в архитектурной среде, рассмотрены формы взаимодействия шрифта и среды, предложены варианты решения проблемы взаимодействия исторического стиля и шрифтовой композиции.

Ключевые слова: шрифтовая композиция, историко - культурная среда.

Шрифтовые композиции присутствуют в любой архитектурной среде в той или иной форме. Опираясь на эмпирический опыт, можно констатировать, что шрифт в среде присутствует в виде средства информации, ориентации, рекламы, декора. Шрифт может играть подчинённую роль, может доминировать при определённых условиях, может проявляться при направленном внимании и т.д. Однако, не всегда эстетические качества шрифтовых композиций соответствуют требованиям целостности и художественности среды. Шрифтовые композиции могут разрушать гармонию восприятия средовых объектов, диссонировать с окружением, создавать проблемы ориентации и пр., особенно ярко это проявляется в историко - культурной среде.

Таким образом, исследование проблемы включения шрифтовой композиции в единый средовой комплекс является актуальным. Теоретические исследования в области графики [1, 2] позволяют выделить требования к шрифтовой композиции, имеющей самоценное значение, которая воспринимается обособлено.

**Рис.1 Здание
издательства
газеты «Труд»,**

Рис.2 Пантеон, Рим

Пластика шрифтовой композиции, как пишут Безухова Л.Н. и Юмагулова Л.А, обладает изяществом и строгостью формы, гармоничностью пропорций, простотой и понятностью, четкостью и соразмерностью.[2, с.4] Высшей точкой любой шрифтовой формы в плоскостном использовании должна стать её читабельность. Образцы шрифтов и их классификация представлены в работах Я.Чирхольда [3], Прохоровой Е.А. [4].

В архитектурной среде шрифт выступает не только как графический элемент, он выходит за рамки плоскости, приобретает свойства пространственности, фактуры, тектоничности, может играть роль арт-объектов, малых форм, элементов светодизайна. Коммуникативные качества шрифтовой композиции включают разные элементы среды (архитектуру, человека, деревья и т.д.) в работу со шрифтом. Зачастую, от шрифта не требуется быть читабельным, он играет роль посредника во взаимодействии потребителя и среды.

Исторически сложившиеся шрифты, современные их интерпретации по-разному взаимодействуют с исторической архитектурной основой: выступают как органичное целое, работают на контрасте, образуют нейтральную основу для основных «средовых игроков» (рис.1;2[2, с. 44,48]).

Рис.3 Оформление витрин фасада здания Доходного дома Чернигова и Паппе,

Некорректное применение шрифтов в историко - культурной основе приводит к разрушению целостности и гармоничности средовых впечатлений, меняют смысловые акценты и пр. Яркие, несоразмерные, отвлекающие вывески магазинов, аптек, офисов размещённых в первых этажах исторических зданий отвлекают и создают новую среду, которая становится хаотичной и перестает выглядеть целостно и комфортно. (рис.3)

Однако, шрифт как мобильный средовой элемент и игра в рамках сложившегося стилевого единства, может разнообразить визуальные качества среды, внести игровой динамичный аспект, играть роль временной декорации.(рис.4[2,с. 65])

Рис.4 Университетский центр MINNEART, Нидерланды.

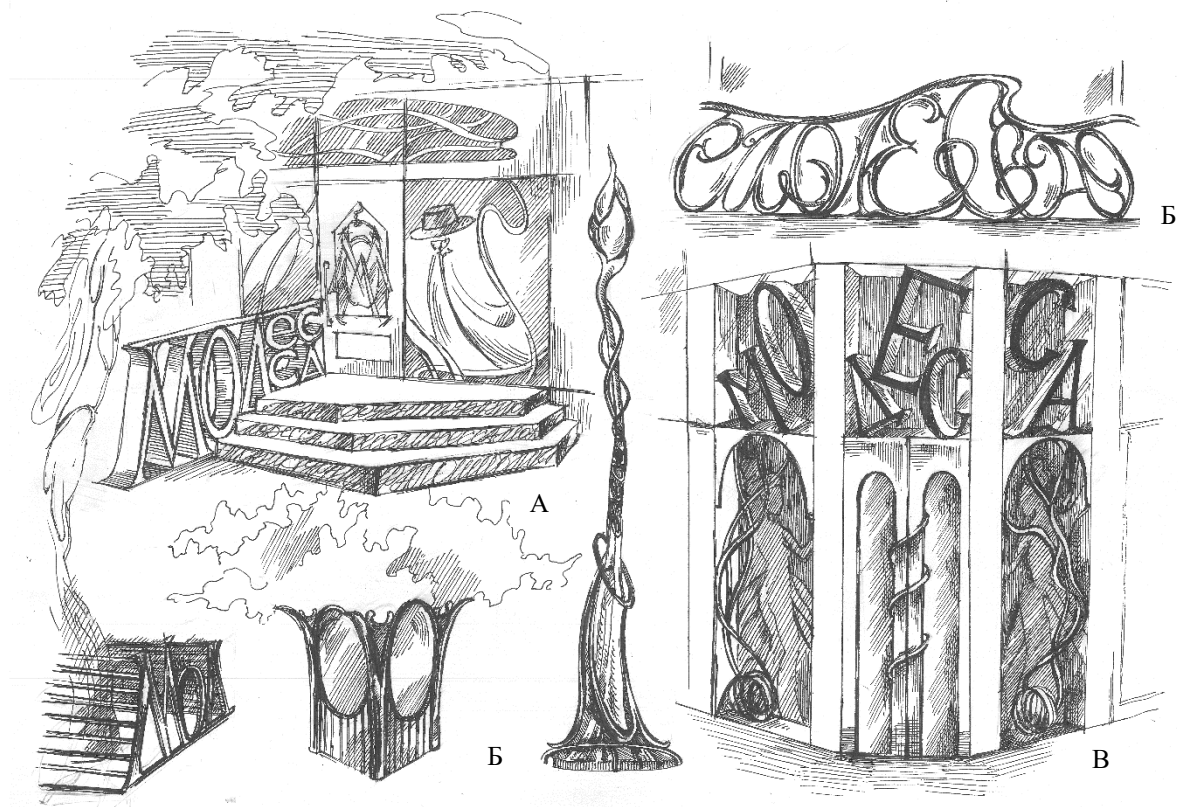
Рис.5.1 Фрагмент фасада первого этажа здания Доходного дома С. В. Шестоपालа, Л. М. Чернигова и Ф. Л. Паппе, Одесса

На примере предложений для фасада первого этажа здания Доходного дома С. В. Шестопала, Л. М. Чернигова и Ф. Л. Паппе по ул. Жуковского, 28 угол ул. Екатерининской, 35, хочется продемонстрировать, как можно соответствующе вписать шрифтовую композицию в историческую среду. (рис.5.1;рис. 5,2)

Рис.5.2 Предложение по использованию новых шрифтовых элементов с использованием приема стилизации в историческом стиле модерн на фрагменте фасада первого этажа здания Доходного дома С. В. Шестопала, Л. М. Чернигова и Ф. Л. Паппе, Одесса

Шрифтовая композиция интерпретируется нами не только простым плоскостным изображением, но и в качестве объемной формы, которая является отдельно работающим объектом (архитектурная деталь, малая архитектурная форма, скульптурная форма, элемент дизайна мебели и оборудования). (рис.6)

Рис.6 Предложения по использованию новых шрифтовых элементов с использованием приема стилизации в историческом стиле модерн для входных групп и малых архитектурных форм, примыкающим к ним для фрагмента фасада первого этажа здания Доходного дома С. В.

Шестопада, Л. М. Чернигова и Ф. Л. Паппе

На рис. 6А изображено предложение по входной группе, шрифт в котором используется в качестве ограждающего элемента, воспринимающегося с определенного расстояния и концентрирующего внимание, также шрифт нейтрально введен в покрытие подступенка и в качестве кованого элемента (рис.5,2) в плоскость двери.

Малые архитектурные формы, изображенные на рис.6Б используют прием нейтрального ввода шрифта, как элемента дизайна, воспринимающегося при внимательном изучении как вблизи, так и с другой стороны улицы.

Входная группа (рис.6В) строится на приеме контрастного игрового введения шрифта в качестве объемных деталей над входом, которые, в свою очередь, в дневное время играют декоративно-информативную роль

(рекламный элемент с функцией вывески), а в ночное время – также существуют как реклама, вписываясь в светодизайн улицы, используют прием контражура с освещающимися боковыми плоскостями. Воспринимаются с расстояния, равного, высоте входа и с противоположной стороны улицы.

Вывод. Шрифтовая композиция в архитектурной среде имеет свои особенности: пространственные, объёмные, технологические, функциональные, эстетические, геометрические. В историко-культурной среде играет роль органичного элемента или игрового коммуникативного начала, ситуативно меняющего впечатление от среды. Шрифт как средовой элемент играет роль композиции в композиции. Взаимодействие с архитектурной основой осуществляется разными способами:

- соответствовать стилистически (приоритетный способ)
- быть контрастным или нейтральным (этого можно добиться размерностью, тоновыми характеристиками, приемами формообразования шрифта)
- работать как самостоятельный объект, переключая внимание на конкретный средовой процесс.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. МакВейд Д. Графика для бизнеса. Пер. с англ.- М.: КУДИЦ-ПРЕСС, 2007.- 208 с.
2. Безухова Л.Н., Юмагулова Л.А. Шрифт в работе архитектора. – Архитектура-С. Москва. 2007.-160 с.
3. Чихольд Я. Образцы шрифтов.- «Пресес намс балтик» Янсили, Силакрогс, Ропажский округ, LV-2133, Латвия, - 247 с.
4. Прохорова Е.А. О классификации шрифтов и их функциях. - Вестник Челябинского государственного университета. 2011. № 13 (228). Филология. Искусствоведение. Вып. 54. С. 166-170.

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ
ГЕНДЕРНО ОБУМОВЛЕНОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ**

Наливайко Лариса Романівна

д.ю.н., професор

Фоміна Дар'я Олександрівна

студентка

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Анотація: Значна увага у сучасній правовій науці приділяється забезпеченню паритетного становища між чоловіками та жінками. Слід акцентувати увагу на тому, що у сучасному українському суспільстві прояви насильства за ознакою статі руйнують стратегію розбудови європейської держави. Важливим є конструювання відповідної стратегії, тактики і багатоальтернативних механізмів у сфері протидії гендерно обумовленому насильству. Присвячено увагу правовому регулюванню запобігання і протидії гендерно обумовленому насильству в Україні, а також сформульовано висновки та пропозиції щодо його удосконалення.

Ключові слова: права людини, гендер, принцип гендерної рівності, дискримінація за статевою ознакою, рівність прав чоловіків і жінок, гендерно обумовлене насильство.

Забезпечення гендерно обумовленого насильства відповідає якісно новому переходу щодо утвердження України як європейської держави. Саме в контексті цього першочергово ґрунтовного розгляду потребує проблема

правового регулювання гендерно обумовленого насильства в Україні. Ставлення законодавця до насильства за ознакою статі дещо змінилось за останні декілька років. Верховною Радою України спільно з Кабінетом Міністрів України активно приймаються нормативно-правові акти, які спрямовані на вирішення досліджуваної проблематики. Проте, на нашу думку до ефективного врегулювання такого явища, як гендерно обумовленого насильства в суспільстві ще далеко.

Теоретичні та практичні засади гендерно обумовленого насильства в Україні зробили такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як Н. Аніщук, Н. Болотіна, І. Грицай, Г. Герасименко, О. Дашковська, Л. Кобелянська, К. Левченко, Т. Марценюк, Т. Мельник, В. Муранова, М. Ничипоренко, О. Руднева, Г. Христова, Л. Єрохіна, Ю. Черняк та ін. Проте, актуальним є аналіз правового регулювання запобігання і протидії гендерно обумовленому насильству в Україні, а також формулювання висновків та пропозицій щодо його удосконалення.

Правове регулювання запобігання і протидії гендерно обумовленому насильству в Україні розпочинається з Конституції України. Відповідно до ст. 3 Основного Закону України «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [1]. У свою чергу, Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначає організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, основні напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спрямовані на захист прав та інтересів осіб, які постраждали від такого насильства [2]. Закон, спрямований на врегулювання відносин, що виникають під час вчинення певної форми гендерного насилля – домашнього, та під дію якого підпадає вичерпний перелік осіб.

Ще одним законом є Закон України «Про протидію торгівлі людьми», який закріплює організаційно-правові засади протидії торгівлі людьми,

гарантуючи гендерну рівність, основні напрями державної політики та засади міжнародного співробітництва у цій сфері, порядок встановлення статусу осіб, які постраждали від торгівлі людьми, та порядок надання допомоги таким особам [3]. Проблема торгівлі людьми та її викоренення у нашому суспільстві будучи однією з ключових має довготривалий процес.

Законом України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» врегульовано питання надання допомоги та здійснення соціально профілактичної роботи з особами, які зазнали насильства за ознакою статі, та передбачено проведення комплексних заходів, спрямованих на запобігання сімейному неблагополуччю, соціальному сирітству, домашньому насильству та жорсткому поводженню з дітьми, торгівлі людьми, найгіршим формам дитячої праці, соціально-лікувальної та психологічної реабілітації у відповідних закладах охорони здоров'я дітей та молоді, які зазнали жорстокості, насильства, зокрема домашнього [4]. Концепція Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року передбачає, що до основних причин гендерної нерівності в українському суспільстві належить відсутність комплексної системи реагування на випадок дискримінації за ознакою статі, запобігання гендерно зумовленому насильству та дискримінації і надання допомоги особам, які від них постраждали» [5].

Постановою Кабінету Міністрів України від 13.12.2017 р. «Про затвердження Державної цільової програми відновлення та розбудови миру в східних регіонах України» визначено завдання і заходи для розбудови миру, серед яких посилення безпеки в територіальних громадах та здійснення заходів щодо запобігання гендерно обумовленому насильству [6]. Постанова набрала чинності у січні 2018 р. після внесення змін до Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05.09.2018 р. «Про затвердження Національного плану дій з виконання рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок

до восьмої періодичної доповіді України про виконання Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок на період до 2021 року» рекомендовано у пріоритетному порядку вжиття заходів щодо ефективної боротьби з корупцією та безкарністю і виконання раніше взятого на себе зобов'язання щодо запобігання, розслідування, переслідування і покарання насильства щодо жінок і дівчат з боку державних і недержавних суб'єктів» [7]. У деяких розпорядженнях детермінуються окремі форми гендерно обумовленого насильства.

Концепцією Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2023 року закріплено, що домашнє насильство та насильство за ознакою статі є проявами порушень прав людини та основними перешкодами забезпечення гендерної рівності. Метою зазначеної Програми є забезпечення розбудови системи запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі відповідно до міжнародних стандартів і Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» в умовах децентралізації та запровадження комплексних дій та заходів, спрямованих на зменшення масштабу такого явища [8]. Можемо акцентувати увагу, що наведене розпорядження є єдиним в контексті відповідності змісту терміна насильство за ознакою статі чинному законодавству.

Наказом Міністерства соціальної політики України від 17.09.2012 р. «Про затвердження рекомендацій щодо проведення щорічної акції «16 днів проти насильства» зазначено, що одним із основних завдань проведення такої акції у регіонах України (щороку з 25 листопада до 10 грудня) є привернення уваги громадськості до актуальних для українського суспільства проблем подолання насильства в сім'ї, протидії торгівлі людьми та жорстокого поводження з дітьми, гендерного насильства та забезпечення рівних прав жінок і чоловіків й проведення місцевих або регіональних заходів, громадських слухань з питань попередження насильства в сім'ї, гендерного насильства та торгівлі людьми [9].

З метою забезпечення ефективного співробітництва між Україною та іншими державами Міністерством молоді та спорту України у грудні 2017 р. було підписано меморандум з Міністерством освіти Португальської Республіки щодо співробітництва у молодіжній сфері, сфері фізичної культури і спорту, включаючи заохочення забезпечення гендерної рівності та протидії гендерному насильству [10].

Міністерством освіти і науки України з метою виконання законодавчих вимог Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» розроблено та затверджено Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству в яких викладено алгоритм дій при виявленні домашнього насильства та обґрунтовано необхідність формування у дітей та молоді нетерпимого ставлення до насильницьких моделей поведінки, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, а усвідомлення насильства як порушення прав людини адресовані усім фахівцям, які працюють з дітьми та молоддю [11].

Так, вперше на законодавчому рівні було закріплено термін «насильство за ознакою статі», однак нормативно-правові акти, які діяли до набуття чинності Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», так і не були приведені у відповідність вимог п. 4 Прикінцевих положень цього закону. У вищенаведених нормативно-правових актах використовується терміни «гендерне насилля», «гендерно зумовлене насильство», що порушує принцип законності та призводить до практичних проблем під час їх тлумачення.

Прагнучи подолати гендерно обумовлене насильство та створити суспільство, в якому існувала демократія, захищалися права та свободи людини, Україна приєдналась до міжнародної спільноти та ратифікувала наступні міжнародні нормативно-правові акти, а саме: Конвенцію про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами від 1949 р.; Загальну декларацію прав людини від 1948 р.; Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 1973 р.; Конвенцію ООН про ліквідацію всіх

форм дискримінації щодо жінок від 1979 р.; Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 1980 р.; Конвенцію проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 1987 р.; Декларацію Комітету міністрів Ради Європи «Про рівноправність жінок та чоловіків» від 1988 р.; Конвенцію про права дитини Організації Об'єднаних Націй від 1989 р.; Декларацію про викорінювання насилля щодо жінок, проголошена резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 1993 р.; Факультативний протокол до Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок від 1999 р.; Конвенцію про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці від 1999 р.; Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії від 2000 р.; Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 2000 р.; Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах від 2000 р. тощо.

Внаслідок того, що проблема гендерно обумовленого насильства щороку загострюється необхідним є внесення змін як у міжнародне законодавство, так і у національне. З метою ефективного правового врегулювання у протидії насильства за ознакою статі, першочерговими є внесення змін до соціального законодавства, наприклад, підвищення прожиткового мінімуму для всіх категорій громадян, адже бідність населення породжує певні форми гендерного насилля.

Нагальним питанням є приведення чинного законодавства у відповідність до Законів України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» та «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Неприпустимим є використання у законодавстві термінології, яка відрізняється від змісту профільного закону. Так, наприклад у Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» і Кримінальному Кодексі

України по-різному тлумачиться поняття «домашнє насильство». У спеціальному законі домашнє насильство визначається як діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також чи мали місце погрози вчинення таких діянь [2], а у Кримінальному кодексі України сьогодні взагалі відсутнє таке визначення.

Однак Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами», яким вносяться зміни до Кримінального кодексу України шляхом доповнення статтею 1261 (редакція набула чинності 11.01.2019 р.), де домашнє насильство визначається як умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи. Таким чином, законодавець надає зовсім інше визначення та тлумачення поняття «домашнє насильство», ніж те, що закріплено в спеціальному Законі [12].

Отже, необхідним є доповнити Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» ст. 11 наступного змісту: «Формами гендерно обумовленого насильства є: фізичне, сексуальне, психологічне, економічне, домашнє, торгівля людьми, дитячі ранні шлюби, зґвалтування,

спонукання до абортів, примус, бездіяльність тощо». Так, за відсутності закріплених у законодавстві форм/видів насилля, неможливо розробити стратегію ефективної протидії гендерно обумовленому насильству.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28.06.1996. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02.06.2016. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 28. Ст. 532).

2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 02.02.2018 р. № 2229-VIII / *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 35.

3. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20.09.2011 р. № 3739-VI (зі змінами і допов.) / *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19-20. Ст. 173.

4. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю: Закон України від 21.06.2001 р. № 2558-III (зі змінами і допов.) / *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 42. Ст. 213.

5. Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.04.2018 р. № 273-2018-п / *Офіційний вісник України*. 2018. № 33. Ст. 1165.

6. Про затвердження Державної цільової програми відновлення та розбудови миру в східних регіонах України: Постанова Кабінету Міністрів України від 13.12.2017 р. № 1071 / *Офіційний вісник України*. 2018. № 6. Ст. 248.

7. Про затвердження Національного плану дій з виконання рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок до восьмої періодичної доповіді України про виконання Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок на

період до 2021 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.09.2018 р. № 634-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-go-planu-dij-z-vikonannya-rekomo-zhinok-dovosmoyi-periodichnoyi-dopovid-ukrayini-pro-vikonannya-konvenciyi-pro-likvidaciyuvsih-form-diskriminaciyi-shchodo-zhinok-na-period-do-2021-roku>.

8. Про схвалення Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2023 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.10.2018 р. № 728-р. / Урядовий кур'єр. 2018. № 207.

9. Про затвердження рекомендацій щодо проведення щорічної акції «16 днів проти насильства»: Наказ Міністерства соціальної політики України від 17.09.2012 р. № 581. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0581739-12>.

10. Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством молоді та спорту України і Міністерством освіти Португальської Республіки щодо співробітництва у молодіжній сфері, сфері фізичної культури і спорту: Меморандум Міністерство молоді та спорту України та Португальська Республіка від 18.12.2017 р. / Офіційний вісник України. 2018. № 15. Ст. 544.

11. Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству: Лист Міністерства освіти і науки України від 18.05.2018 р. № 1/11-5480. URL: <https://drive.google.com/file/d/1GUyUiXyeQr3z6X0MWd7mf2AFVaeGFF5/view>.

12. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України від 02.02.2018 р. № 2227-VIII / Відомості Верховної Ради України. 2018. № 5. Ст. 34

СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ ОБСЛУГОВУВАННЯ В ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕКАХ УКРАЇНИ

Коржик Наталя Анатоліїна

к. н. із соціальних комунікацій
старший викладач кафедри інформаційної,
бібліотечної та архівної справи
Харківської державної академії культури
м. Харків, Україна

Анотація: розглянуто соціальний аспект обслуговування в сучасних публічних бібліотеках України, акцентована увага на необхідності переосмислення традиційної ролі бібліотек та створені інноваційних підходів щодо розбудови бібліотечного обслуговування.

Ключові слова: публічні бібліотеки, бібліотечне обслуговування, соціальний аспект обслуговування, громадяни з особливими потребами, соціально незахищені.

Сучасні публічні бібліотеки в Україні розширюють соціокомунікаційну функцію, починаючи частково виконувати роль соціальних служб: вони надають різноманітні інформаційно-реабілітаційні продукти та послуги традиційно вразливим з погляду на адаптаційні можливості категоріям громадян, таким, як люди з особливими потребами, безпритульні, безробітні, переселенці та внутрішньо переміщені особи, люди похилого віку, громадяни з низьким рівнем доходів та інші. Бібліотеки в силу своїх беззаперечних переваг, таких як досвід обслуговування різних категорій користувачів, потужний кадровий та матеріально-технічний ресурс, фундаментальність і системність, можуть стати унікальними центрами для розробки та впровадження нових підходів щодо розв'язання проблеми соціальної та інформаційної нерівності.

Поряд із традиційними формами діяльності на бібліотечній платформі починають розвиватися нові моделі комунікаційної взаємодії, які поєднують інформаційне обслуговування та соціальні послуги для різних категорій громадян. Бібліотеки суттєво розширюють напрями роботи, зокрема, й через надання спеціалізованої консультативної допомоги та появу нових інформаційних сервісів, здатних забезпечити великий спектр потреб сучасних користувачів з особливими соціокомунікаційними потребами.

Одним із актуальних напрямів діяльності бібліотек є соціальне партнерство, яке ґрунтується на активній взаємодії бібліотек з іншими установами й закладами для проведення спільних заходів. Як приклад можна навести нині діючу в США, Канаді та Австралії програму SWITL (Social workers in the library), яка з 2009 р. втілює в життя досвід партнерських проєктів між бібліотеками, професійними соціальними працівниками та спеціалістами інших галузей (медиками, юристами, психологами тощо). Така взаємодія допомагає досягти необхідної консолідації між різними структурами та надає можливість створити та впровадити нові соціальні форми обслуговування, виконуючи завдання щодо підтримки громадян, які потребують особливих умов обслуговування, поєднуючи професійні та людські якості (милосердя, увага, турбота та інше).

Постійне забезпечення інформацією є необхідним напрямом соціальної допомоги, без якої неможлива повноцінна реабілітація громадян з особливими потребами, тому українські публічні бібліотеки мають визначити свої нереалізовані можливості щодо задоволення інформаційних, освітніх, соціокультурних та інших потреб громадян.

Напрями соціальної діяльності бібліотек охоплюють обслуговування таких категорій користувачів:

- дітей-інвалідів (проведення занять, розвиваючих та розважальних заходів та інше);
- молоді з обмеженими можливостями;
- громадян з обмеженими можливостями (при обслуговуванні дорослого користувача також відбувається поєднання бібліотечної та соціальної роботи –

надаються юридичні та інші консультації, формуються банки соціально-побутової інформації: рішення місцевої влади, правові документи з питань пенсійного забезпечення, соціальних та податкових пільг, розклади руху міжміського транспорту, роботи комунальних служб, поліклінік та інше);

- громадян різного віку, що знаходяться в лікарнях, інтернатах;
- переселенців, внутрішньо переміщених осіб, ветеранів АТО, бійців;
- громадян похилого віку;
- психологічна допомога підліткам.

При обслуговуванні громадян з обмеженими можливостями бібліотекар часто виконує функції соціального працівника: забезпечує інвалідів та людей похилого віку книгами на дому, до нього звертаються за порадою, допомогою щодо оформлення пенсій, субсидій, а також з іншими питаннями, пов'язаними з повсякденним життям. В бібліотеках проводяться тематичні вечори, присвячені молоді або людям похилого віку.

Першим прикладом впровадження соціального напряму обслуговування в українських публічних бібліотеках можна назвати Харківську обласну бібліотеку для дітей, котра запровадила багато цікавих проектів та заходів: психологічна майстерня для школярів (7-9 класи) – заняття в ігровій формі; «Щоб і тіло і душа були молоді» (захід для літніх людей); «Право вибору» – проект для молодих інвалідів та членів їх сімей; «Десять кроків назустріч миру» – проект сприяє патріотичному вихованню та формуванню національну свідомість дітей; «Почуємо очима» – проект орієнтований на громадян з вадами слуху, котрий допомагає знайомитись з книжковими новинками; «Промені надії – мрії і дії» – створений для дітей з особливими освітніми потребами, що мають порушення психофізичного розвитку; «Ти у світі не один» – соціальна програма для громадян з особливими потребами, внутрішньо переміщених осіб та інші. Бібліотека в роботі з дітьми застосовує бібліотерапію в поєднанні з арт-терапією.

Адаптаційна функція бібліотечного обслуговування реалізована в Харківській обласній універсальній науковій бібліотеці, де ведеться робота для громадян

похилого віку під назвою «Бібліотека і люди похилого віку». В межах цієї діяльності застосовувались наступні соціальні напрямки обслуговування: бібліотерапія як засіб психологічної адаптації; клуби спілкування; взаємодія бібліотеки із службою соціального забезпечення населення, органами місцевого самоврядування, медичними установами, школою, церквою; нестационарне обслуговування громадян похилого віку.

Василівська центральна районна бібліотека для дорослих з метою поліпшення настрою та позитивного впливу на психоемоційний стан пацієнтів в Центральній районній лікарні організувала та розмістила «Бібліоаптечку».

Важливим напрямом соціального обслуговування бібліотек сьогодення є реабілітаційне, що реалізується в таких заходах, як, наприклад:

- бібліотерапевтичний курс «Лікування книгою ветеранів АТО» та «Бібліотерапія для солдатів», що проводились у Тернопільській центральній дитячій бібліотеці для ветеранів АТО;

- ЦБС м. Коростень проводили заняття з учасниками АТО з елементами бібліотерапії, а також розробили проект «Бібліотерапія. Співпраця заради майбутнього», який передбачає тематичні зустрічі, зокрема: «Книжкові пристрасті захисників Вітчизни»;

- гуртки кризової допомоги «Бібліотерапія та казкотерапія як напрями сучасної психології», що організовані в Харківській обласній бібліотеці для юнацтва для дітей переселенців.

Позитивні зрушення у вирішенні проблеми обслуговування громадян з особливими потребами, інвалідів та інших категорій у публічних бібліотеках України є очевидними, але недостатніми. Бібліотеки намагаються поєднувати традиції і новації в організації, методиці, технології обслуговування людей з особливими потребами, систематичність у наданні бібліотечних, консультаційних, довідкових послуг, та поки що всі ці спроби поодинокі, не передбачають системного підходу до поєднання традиційного бібліотечного обслуговування із соціальним напрямом діяльності.

Отже, переосмислення традиційної ролі публічних бібліотек як інформаційного, соціокультурного та соціально-реабілітаційного центру відкриває нові можливості для підвищення ролі бібліотеки в суспільстві.

**МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ГУСТОГО ЕКСТРАКТУ З
КОРНЕПЛОДІВ МОРКВИ В ЛІКУВАННІ ОПІКОВИХ РАН ШКІРИ**

Єрмоленко Тамара Іванівна

д.фарм.н., професор

Шаповал Ольга Миколаївна

к.біол.н., доцент

Чорна Наталія Степанівна

к.фарм.н.

Харківський національний медичний університет

м.Харків, Україна

Анотація: В процесі проведеного дослідження отримані результати, що дозволяють зробити висновок про значущу ранозагоювальну дію густого екстракту з корнеплодів моркви, яка переважає в 2,7 разу таку препарату порівняння мазі «Вундехіл» на моделі опікової рани шкіри II ступеню у щурів. Можна припустити, що значуща репаративна дія густого екстракту з корнеплодів моркви обумовлена високим вмістом β -каротину, який має доказані ранозагоювальні та репаративні властивості та застосовується в лікуванні ранового процесу. Результати проведеного дослідження свідчать про можливість застосування густого екстракту з корнеплодів моркви в лікуванні опікової рани шкіри.

Ключові слова: харчові рослини, морква посівна, лікарські засоби для лікування ран, густий екстракт з корнеплодів моркви, опікова рана, ранозагоювальна дія, репаративна дія.

На сьогодні у всьому світі триває пошук джерел сировини для створення нових лікарських засобів з метою збільшення кількості ефективних ліків з мінімумом побічних ефектів. Таким джерелом може слугувати сировина харчових рослин. Бо харчові рослини мають стабільну сировинну базу й доказану нешкідливість для організму людини. Тому використання сировини харчових рослин для створення нових ЛЗ є актуальним та має низку переваг – достатню сировинну базу, значущу ефективність та високий ступінь безпеки.

В цьому сенсі представляє значний інтерес густий екстракт з корнеплодів моркви (ГЕКМ). Вибір корнеплодів моркви з метою створення потенційного лікарського засобу обумовлений специфічним складом біологічно активних речовин, який пояснює широке застосування корнеплодів моркви не тільки в їжі як харчову культуру, а і з лікувальною метою в народній медицині [1, с.172]. В роботі Пазюк Д. М. В. та співав. [1, с.172] представлено дані про те, що морква посівна (*Daucus carota* L. subsp. *sativus* (Hoffm.) Roehl.) родини Селерових (Ariaceae) багата на різні класи біологічно активних речовин, серед яких присутні каротиноїди (α -, β -, γ -, ξ -каротини), вітаміни (тіамін, рибофлавін, ніацин, фолієва кислота, вітамін С та Е), мінерали (калій, кальцій, фосфор, ферум, магній, цинк та ін.), пектинові речовини, леткі та фенольні сполуки, тощо. Використання моркви показано при захворюваннях серцево-судинної системи (інфаркті міокарду, атеросклерозі), сечовивідних шляхів, при захворюваннях, пов'язаних з порушенням мінерального обміну (поліартрити, остеохондроз), для профілактики деяких форм раку. Використовують моркву в комплексному лікуванні при кон'юнктивітах, кератитах, блефаритах, для лікування хронічних захворювань шкіри, гнійних ран, опіків та ін. [1, с.172].

В попередніх дослідженнях нами доведено [2, с.30], що рослина роду Селерових морква посівна, маючи потужну, доступну та дешеву сировинну базу, є джерелами субстанцій, що містять суму біологічно активних речовин, перспективних для створення на їх основі нових лікарських засобів з цитопротекторною, протизапальною, нефропротекторною, ранозагоювальною, репаративною дією та є перспективними для впровадження в медичну практику з метою лікування пошкоджень шкіри.

Зважаючи на вищевикладене, метою даної роботи є експериментальне обґрунтування можливості застосування густого екстракту з корнеплодів моркви (ГЕКМ) в лікуванні опікових ран шкіри. Для досягнення мети проводили дослідження на моделі опікової рани шкіри II ступеню у щурів, відтворення якої описано в Методичних рекомендаціях з експериментального вивчення нових препаратів для місцевого лікування ран [3, с.1]. Тварин, яких використовували в дослідженні, було розподілено на 3 групи: №1 – контрольна патологія, №2 - щури, яких лікували ГЕКМ та №3 – щури, яких лікували референс-препаратом маззю «Вундехіл» (виробництва ТОВ «НВФК «ЕЙМ», с. V81118). Далі у дослідних щурів згідно з методикою відтворювали опікову рану шкіри II ступеню, після чого протягом 32 днів спостерігали за процесом загоєння ран та оцінювали його [3, с.1].

Після відтворення опікової рани II ступеню у всіх дослідних тварин спостерігали виникнення щільного струпа з вираженими ознаками некрозу. На 2-й день спостереження площа ран у тварин всіх трьох груп статистично не відрізнялась та складала 430,75 мм² (I гр), 421,25 мм² (II гр) та 429,13 мм² (III гр). В наступні дні на місці відділення струпа відзначали утворення рани, яка мала чітко обмежену зону некрозу, запалення навколишніх тканин і серозний та/або фібринозно-гнійний вміст.

Лікування опікових ран у щурів з використанням ГЕКМ та рефересного препарату «Вундехіл» сприяло достовірному в порівнянні з групою контрольної патології прискоренню загоєння ран починаючи з 12-ї доби

спостереження. Так, у тварин, лікованих ГЕКМ та маззю «Вундехіл», в порівнянні з контрольними тваринами площа ран вірогідно зменшувалась на 20 % та 35 % відповідно. Утворення рубця, що свідчить про загоєння ран, почали спостерігати у тварин, лікованих ГЕКМ та маззю «Вундехіл», з 23-ї доби спостереження за відсотком тварин з рубцями, що становив 12,5 % та 25,0 % відповідно. Повне рубцювання ран відзначали тільки в групі тварин, яких лікували ГЕКМ, на 32-гу добу спостереження – 100 % тварин з рубцями. У групах тварин контрольної патології та лікованих маззю «Вундехіл» повного рубцювання ран не встановлено, тому що на 32-гу добу відсоток тварин з рубцями в групі тварин контрольної патології становив 50 %, а в групі тварин, лікованих маззю «Вундехіл» – 37,5 %.

Отже, отримані результати дозволяють зробити висновок про значущу ранозагоювальну дію ГЕКМ, яка переважає в 2,7 разу таку препарату порівняння мазі «Вундехіл» на моделі опікової рани шкіри II ступеню у щурів. Ми вважаємо, що значуща репаративна дія густого екстракту з корнеплодів моркви обумовлена високим вмістом β -каротину, який має доказані ранозагоювальні та репаративні властивості та застосовується в лікуванні ранового процесу [4, с.1].

Таким чином, результати проведеного дослідження свідчать про можливість застосування густого екстракту з корнеплодів моркви в лікуванні опікової рани шкіри.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Пазюк Д. М. В., Вельма В. В., Кисличенко В. С. Дослідження гідроксикоричних кислот в корнеплодах моркви посівної. Збірник наукових праць співробітників НМАПО ім. ПЛ Шупика. 2015. №. 24 (5). С. 172-176.

2. Iermolenko T. I., Chorna N. S., Shapoval O. M. Theoretical justification of the search for potential medicinal products containing food plant biologically active substances. *Clinical pharmacy*. 2019. Vol 23, No 2. P.30-38.
3. Яковлева Л. В. Ткачова О. В., Бутко Я. О., Лар'яновська Ю. Б. Методичні рекомендації «Експериментальне вивчення нових препаратів для місцевого лікування ран» Х.: Вид-во НФаУ, 2013. 52 с.
4. Горлачова В. І. Розробка складу та технології крему з ліпофільним екстрактом насіння моркви дикої для лікування опікових ран: автореф. дис. ... канд. фармацевт. наук : 15.00.01. Нац. фармацевт. ун-т. Харків. 2016. 24 с.

ІЄРАРХИЧНА СТРАТЕГІЯ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ТЕХНОГЕННОЇ БЕЗПЕКИ ТЕРИТОРІЇ РЕГІОНУ

Чуб Ігор Андрійович

д.т.н., професор, начальник кафедри

Михайловська Юлія Валеріївна

ад'юнкт

Національний університет цивільного захисту України

м. Харків Україна

Анотація: в статті було проведено розробку оптимізаційної математичної моделі та методу розв'язання задачі підвищення рівня техногенної безпеки регіону шляхом складання багатоетапної програми розвитку територіальної системи техногенної безпеки з урахуванням її ієрархічної структури з використанням методології управління програмами розвитку складних організаційно-технічних та соціальних систем.

Ключові слова: оптимізаційна математична модель, підвищення рівня техногенної безпеки регіону, багатоетапні програми розвитку

На сучасному етапі розвитку науки і суспільства удосконалення структури і параметрів складних організаційно-технічних та соціальних систем базується на методології управління програмами розвитку систем. При цьому результат програми не є детермінованим, оскільки залежить від турбулентного оточення, яке вносять невизначеність у процес управління [1, с. 71]. До цього класу можна віднести державні цільові програми розвитку територіальних систем цивільного захисту, як основної компоненти Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС), зокрема, територіальних систем техногенної

безпеки (ТСТБ).

Суттєвий внесок у розвиток та розробку сучасної теорії управління програмами розвитку систем у різних галузях внесли: В. М. Бурков [2, с. 70], С. Д. Бушуєв [3, с. 15], Н. С. Бушуєва [4, с. 18, 5, с. 185], Х. Танака [6, с. 26], Ф. А. Ярошенко [7, с. 268], О. В. Сидорчук [8, с. 61], А. В. Шахов [9, с. 14-16].

Нестабільність зовнішнього середовища програми визначається динамічністю економіки країни, критичним технічним станом обладнання потенційно небезпечних об'єктів (ПНО), високим рівнем амортизації власних основних фондів ТСТБ в умовах граничних ресурсних обмежень. Також на цей процес впливає недостатнє фінансування повсякденного режиму функціонування підрозділів ДСНС України, підвищення вимог до регіональної системи цивільного захисту, як до її складу, так і до якості управління [11, с. 365]. Цей факт обумовлює необхідність створення і реалізації нових механізмів управління програмами розвитку системи техногенної безпеки регіону. В роботі [12, с. 123] визначено територіальну систему техногенної безпеки як відкриту організаційно-технічну систему, що взаємодіє із зовнішнім середовищем для отримання різних ресурсів, перетворюючи ці ресурси в елементи внутрішнього середовища системи [10, с. 158]. Частина ресурсів переробляється, продукуючи продукти та послуги ТСТБ, які у свою чергу передаються в зовнішнє середовище. Дослідження [12, с. 121, 13, с. 72, 14, с. 26] присвячені побудові та аналізу моделей системи техногенної безпеки регіону і розробці методів її оптимізації для підвищення рівня техногенної безпеки території.

Необхідність врахування таких особливостей регіональних СТБ як ієрархічність структури (об'єктовий, місцевий, регіональний), можливість зміни режиму функціонування (повсякденний, режим надзвичайної ситуації (НС), змішаний характер фінансування, імовірнісний

Характер виникнення НС, суттєво ускладнюють застосування моделей та методів, що існують, удосконалення їх структури та параметрів.

Метою даного дослідження є розробка математичної моделі та методу підвищення рівня техногенної безпеки регіону шляхом визначення багатоетапної програми розвитку територіальної системи техногенної безпеки (ТСТБ) з урахуванням її ієрархічної структури.

Для досягнення поставленої мети розв'язуються наступні задачі:

- визначення оцінки загального рівня техногенної безпеки ПНО;
- визначення оцінки техногенної безпеки регіону;
- розробка багатоетапної програми розвитку ТСТБ з урахуванням її ієрархічної структури.

Розглянемо метод розв'язання задачі підвищення рівня техногенної безпеки території.

Отже, нехай розглядається T -етапна $\{t_1, t_2, \dots, t_T\}$ програма підвищення рівня безпеки території. Пропонований підхід до розв'язання задачі заснований на її представленні у вигляді ряду підзадач з функціями цілі і обмеженнями спрощеного виду, відповідними етапу t виконання програми. При цьому значення компонент вектора u формуються послідовно відповідно до виконаних ітерацій.

Таким чином, t -я ітерація методу має вигляд:

1. Розв'язання дискретної оптимізаційної задачі

$$x^* = \arg \max_{x \in D_t} F(x) = \arg \max_{x \in D_t} \sum_{n=1}^{N_t} \lambda_n (y_n^t + x_n), \quad (1)$$

де N_t – кількість компонент вектору u , що задовольняють нерівності

$$y_n \leq M_{\max},$$

область допустимих рішень D_t задається обмеженнями

$$\sum_n^{N_t} \{(1 - x_n) C_n^{y_n^t}(t) + x_n S_n^{y_n^t(y_n^{t+1})}(t)\} \leq Z_t^{\text{доп}}, \quad (2)$$

$$x_n \in \{0,1\}, \quad n = 1, 2, \dots, N_t. \quad (3)$$

2. Визначення вектору $y_n^{t+1} = y_n^t + x_n$.

3. Якщо для деякого індексу n $y_n^{t+1} = M_{\text{max}}$, то $N_{t+1} = N_t - 1$.

Цей факт означає, що підприємство n досягло заданого рівня безпеки, тому на наступних етапах рішення для n -го ПНО враховуються лише витрати $C_n^i(t)$.

4. Визначення відповідних значень витрат

$$S_n^{ij}(t+1) = (1 + r_t) \cdot S_n^{ij}(t) \text{ и } C_n^i(t+1) = (1 + r_t) \cdot C_n^i(t).$$

5. Перехід до наступної ітерації $t=t+1$, $t \leq T$.

Функція мети $F(x)$ у виразі (1) для конкретного етапу розв'язку містить

константу $K = \sum_{n=1}^{N_t} \lambda_n y_n^t$ і може бути записана у спрощеному вигляді:

$$F(x) = \left(\sum_{n=1}^{N_t} \lambda_n x_n + K \right).$$

Набір сучасних засобів прикладної математики включає множину точних і наближених методів розв'язання подібного роду задач. Оптимізаційна задача (1) – (3) відноситься до класу задач булевого програмування. Оптимізаційний метод розв'язання задачі, що розвивається в даній роботі, заснований на застосуванні адитивного алгоритму Балаша, що дозволяє вже на перших кроках процесу розв'язання знайти вектор x^* , близьке до глобально-оптимального.

Даний підхід був програмно реалізований в середовищі візуального програмування Borland Delphi 7, мова програмування Object Pascal 6.0. під

управлінням ОС Windows 7.

Отже, в статті проведено розробку оптимізаційної математичної моделі та методу розв'язання задачі підвищення рівня техногенної безпеки регіону шляхом складання багатоетапної програми розвитку ТСТБ з урахуванням її ієрархічної структури.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРА

1. Рыбак А. И. Методологические основы управления программами развития регионов Украины // *Управління розвитком складних систем.* – 2014. – № 19. – С. 71-77.
2. Бурков В. Н. Задачи оптимального управления промышленной безопасностью. – М.: ИПУ РАН, - 2000. – 70 с.
3. Бушуев С. Д. Управление проектами развития от видения к реальности // *Управління проектами у розвитку суспільства: II міжнар. наук. конф.: Тези доп.* – Київ. – 2005. – С. 15–18.
4. Бушуева Н. С. Проактивное управление проектами организационного развития в условиях неопределенности // *Управління проектами та розвиток виробництва.* – 2007. – № 2(22).– С. 17-27.
5. Бушуева Н. С. Модели и методы проактивного управления программами организационного развития. – К.: Наук. світ, 2007. – 199 с.
6. Tanaka H. Japanese project management practices on global projects. In *Global project management handbook*, New York: McGraw-Hill. – 2006. – Chapter 26. – pp.26-1 – 26-13.
7. Ярошенко Ф. А. Управление инновационными проектами и программами на основе системы знаний Р2М. – К.: Наук. світ, 2011. – 268с.
8. Сидорчук О. В. Системні засади профілювання місій державних цільових програм // *Управління розвитком складних систем.* – 2011. – № 6. – С. 59-63.
9. Леонова С. Н. Методологические особенности управления

программами развития отрасли // Восточно-европейский журнал передовых технологий. – 2012. – №1/12 (55). – С. 14-16.

10. Попов В. М. Концепция адаптивного управления программами развития систем техногенной безопасности региона // Управління розвитком складних систем. – 2015. – № 21. – С. 156-162.

11. Попов В. М. Оптимізація структури системи техногенної безпеки на етапі формування місії програми її розвитку // Науковий вісник НЛТУ України. – 2015. – Вип. 25.4. – С. 363-367.

12. Попов В. М. Модель адаптивной системы техногенной безопасности региона // Системи управління, навігації та зв'язку. – 2013. – Вип. 2(26). – С. 120-123.

13. Попов В. М. Метод оптимизации многоэтапных программ повышения уровня техногенной безопасности региона // АСУ и приборы автоматики. – 2013. – Вып. 165. – С. 70-76.

14. Попов В. М. Имитационная модель производственной системы с потенциально опасными объектами // Радиоэлектроника и информатика. – 2014. – Вып. №4(67). – С. 24-29.

**ВПЛИВ КУЛЬТУРНИХ ЧИННИКІВ МАКРОСЕРЕДОВИЩА РИНКУ
ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ НА СПОЖИВЧУ ПОВЕДІНКУ ДІТЕЙ
ШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Коноваленко Анастасія Сергіївна,

к.е.н., доцент кафедри маркетингу,

Таврійський державний агротехнологічний

Університет ім. Д. Моторного

Анотація: У статті розглянуто ключові тенденції зміни культурного середовища ринку продуктів харчування та пов'язаною з цим діяльністю закладів громадського харчування. Охарактеризовано вплив зміни культурних чинників зовнішнього макромаркетингового середовища ринку продуктів харчування на споживчу поведінку дітей шкільного віку.

Ключові слова: маркетинг, ринок продуктів харчування, макросередовище, поведінка споживача, культура, культурні чинники.

Стан ринку продуктів харчування для дітей та підлітків характеризується впливом факторів мікро- та макромаркетингового середовища. Мінливість стану зовнішнього середовища обумовлює необхідність адаптувати обрану підприємствами та організаціями стратегію відповідно до змін, що відбуваються у макро- та мікрооточенні [1, с. 28]. Взаємодія суб'єктів господарювання із макромаркетинговим середовищем ускладнена тим, що ринкові структури не мають важелів впливу на макрооточення, а можуть лише підлаштовувати власну діяльність під його стан. До основних факторів

макромаркетингового середовища відносять наступні групи чинників: демографічні, економічні, природно-екологічні фактори, науково-технічні, політико-правові, соціально-культурні, політико-правові [2, с. 199]. З огляду на специфіку ринку продуктів харчування для дітей шкільного віку, є доцільним здійснення аналізу впливу соціально-демографічних та культурних чинників як окремих груп. Якщо соціально-демографічні зміни суспільства є відображенням норм та характеризують зміни складу населення за різними категоріями (вікові, національні аспекти, рівня освіти, доходів, споживчих переваг тощо) правові [3, с. 118]. З метою оцінки культурних чинників ринку продуктів харчування для дітей шкільного віку, необхідно визначити ключові тенденції ринку з метою подальшої оцінки потенційних можливостей та загроз для стратегічного планування [4, с. 266].

Розглядаючи культурні чинники, що впливають на створення умов для розвитку ринку продуктів харчування для дітей, слід визначити сутність поняття культури та пов'язане із культурою поняття етики з огляду їх застосування в економічній сфері та у сфері харчування населення.

Культуру (лат. Culture — «обробіток», «обробляти») слід розглядати як певний набір правил суспільства, який склався історично та сприяє його збереженню та гармонізації [5, с. 214]. Поняття «етика» (лат. ethica < дав.-гр. ἠθική, утворене від грец. ἠθος — «звичай») розкриває у широкому розумінні як науку, що вивчає мораль, суспільні норми поведінки, звичаї [6, с.381].

Культурні чинники відображають сталі норми суспільства, зміни у цьому середовищі відбуваються час від часу та повільно. Головні людські цінності та чесноти залишаються незмінними та стабільними протягом усього часу існування людства, такі, як цінність життя, свободи, порядність, шанування батьків, турбота про дітей, чесність тощо. Однак, прискорення НТП, розвиток інформаційних технологій, прискорення обміну інформацією обумовлюють й радикальні зміни культурних аспектів повсякденного життя, у тому числі – культури харчування людей.

Тривалий час в Україні у радянські часи та роки становлення української державності населення відчувало дефіцит звичайних продуктів харчування, тож було складно говорити про культуру харчування, а тим більше про уподобання українців відвідувати заклади громадського харчування. На сьогодні ж час від часу харчування за межами дому та відвідування закладів громадського харчування стає традиційним для більшості українських родин та стає культурною нормою.

Споживачі висувають все більш високі умови до якості продуктів харчування для дітей, які відповідали б віковим особливостям дитячого організму. У 2011-2014 роках спостерігалось суттєве зростання обсягів реалізації продуктів для дитячого харчування. Це відбувалось паралельно із зростанням вимог населення щодо якості дитячого харчування для дітей віком до трьох років. У той період для батьків ціна перестала бути вирішальним чинником, поступившись місцем таким факторам: склад продукту, безпечність споживання, відповідність віковим особливостям організму, гіпоалергічність, натуральність складників, харчова цінність, насиченість продуктів вітамінами та мінеральними речовинами [7, с. 72].

Українські споживачі віддають перевагу продуктам вітчизняного виробництва, тож врахування українськими виробниками уподобань населення має стати фактором досягнення більш високого рівня задоволення споживчих очікувань та фактором посилення конкурентноздатності вітчизняних виробників [10]. Так, у період 2011-2016 рр. частка імпортного дитячого харчування зменшилась з 40% до 17,4 % [11].

Культура харчування дітей та підлітків й надалі буде змінюватись під впливом існуючих тенденцій розвитку мережі закладів громадського харчування: розповсюдження кулінарної мультикультурності, зростання вимог до зручності упакування, підвищення відповідального ставлення до утилізації відходів, популярність споживання продуктів локального виробництва, прагнення різноманіття, збільшення числа людей, що відмовляються від

вживання окремих категорій продуктів за власними переконаннями, поширення споживання функціональної їжі тощо.

Експерти зазначають збільшення на ринку харчування в Україні чисельності закладів громадського харчування категорій «street-food», «fast food», «to go», набуття ними більшої популярності, що формує нові культурні норми харчування та спричиняє подальше зростання частки закладів подібного формату. Паралельно з тим спостерігається тенденція популяризації здорової їжі, правильного харчування, свідомого вибору продуктів харчування у відповідності до потреб організму, заміна жирів тваринного походження на рослинні, збереження корисних речовин в ході термічної обробки, споживання натуральних продуктів, контроль складу продуктів харчування та якості інгредієнтів. Одним з таких напрямів є популяризація споживання низькокалорійних продуктів харчування як напрям профілактики зайвої ваги та погіршення стану здоров'я [12]. За результатами проведеного опитування українських школярів, майже 70% дітей обох статей назвали прагнення зберегти здоров'я, гарну зовнішність та нормальну вагу є тими чинниками, що можуть стимулювати їх до переходу до «здорового» раціону та дотримання рекомендацій фахівців з раціонального харчування.

Культура харчування трансформується під впливом набуття популярності споживання органічних продуктів харчування та поширенню інформації щодо впливу органічних продуктів на стан здоров'я людини.

Забезпечення належних умов для зростання здорового нового покоління громадян є стратегічним завданням кожної держави. Статті 1-4 Конвенції про права дитини від 1989 р. стверджують пріоритет захисту інтересів дітей, а ст. 18-27 Конвенції зазначають обов'язок держави надавати допомогу батькам і законним опікунам, а також забезпечувати права дітей на охорону здоров'я, соціальне забезпечення та гідний рівень життя, що відповідає потребам їх розвитку [13]. Відповідно до ст. 31, 32 Цивільного кодексу України малолітні діти віком до 14 років отримують часткову цивільну дієздатність, отримують

можливість укласти дрібні побутові угоди [14], що дає їх можливість ставати повноправними учасниками цивільно-правових відносин, приймати рішення щодо вибору продуктів харчування у роздрібній мережі, купувати продукти харчування та споживати їх. Фактично, малолітні діти стають безпосередніми учасниками ринкових відносин та потрапляють під маркетинговий вплив виробників продуктів харчування, закладів громадського харчування, ритейлу тощо. Це підвищує необхідність посилення етичної складової бізнес-активності суб'єктів господарювання та контролю з боку держави.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кулиш Т.В. Исследование макромаркетинговой среды при формировании стратегии развития предприятий / Т.В. Кулиш. - 2018. - http://elar.tsatu.edu.ua/bitstream/123456789/5471/1/ilovepdf_com-26-30.pdf

2. Луцій О.П., Васюткіна Н. В. Маркетингові дослідження ринку продуктів харчування: організаційно-методичний аспект діяльності суб'єктів господарювання/ О. П. Луцій, Н. В. Васюткіна / Європейський ун-т. - К.: Видавництво Європейського ун-ту, 2015. – 224 с.

3. Легеза Д. Г. Влияние маркетинговых факторов на конкурентоспособность предприятий Украины / Д.Г. Легеза // Вестник КНУ им.Ж.Баласагына, 2015. — №2. — С. 115-127. Режим доступа: <http://elar.tsatu.edu.ua/bitstream/123456789/5727/1/2-115-127.pdf>

4. Марчук А.О. Вплив факторів маркетингового середовища на ринок молока та молочних продуктів дитячого харчування / А.О.Марчук // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки) – 2018. – № 2 (37). – Ч. 2. – С.263-274. <https://drive.google.com/file/d/1lhIHipss1EK1caJFU7RrsjpaEo6fNzkv/view>

5. Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики: Словник. — Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. — 416 с. — ISBN 978-966-485-156-2

6. Етика // Юридична енциклопедія : [в 6-ти т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.] — К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. — Т. 2 : Д — Й. — 744 с. — ISBN 966-7492-00-8.

7. Дутка І. В. Тенденції розвитку ринку дитячого харчування в Україні / І.В. Дутка, О.І. Хоменко, Н.В. Геселева // Вісник КНУТД. Серія «Економічні науки». — 2015. — №4 (89). — С.70-74.

10. Дідченко Ю.О. Дослідження ринку дитячих товарів в Україні [Електронний ресурс] / Ю.О.Дідченко, Н.В. Юдіна // Актуальні проблеми економіки та управління: збірник наукових праць молодих вчених, Вип. 12. Режим доступу: <http://ela.kpi.ua/handle/123456789/24655>

11. Волошина М. Аналіз ринку дитячих товарів 2017 Україні [Електронний ресурс] / М. Волошина // Режим доступу: <https://koloro.ua/blog/issledovaniya/Analiz-rynka-detskich-tovarov.html>.

12. Гірняк Л.І. СУЧАСНИЙ СТАН, ПЕРСПЕКТИВИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ /РОЗВИТКУ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ / Л.І. Гірняк, В.А. Глагола // Економіка та управління підприємствами. – 2018. – С. 71-76. http://market-infr.od.ua/journals/2018/16_2018_ukr/13.pdf

13. Конвенція про права дитини 1989 // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.] — К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2001. — Т. 3 : К — М. — 792 с.

14. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНІСНОГО НАВЧАННЯ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ ДЖ.ДЬЮЇ

Скрипник Людмила Миколаївна

аспірант кафедри загальнотехнічних
дисциплін та професійного навчання Криворізького державного
педагогічного університету

Анотація. У статті розкрито роль інформаційних технологій в реалізації діяльнісного підходу до навчання в контексті філософії освіти Дж.Дьюї. Розглянуто та висвітлено основні характеристики діяльнісного навчання у сучасній педагогічній думці. Здійснено порівняння цього розуміння з поглядами Дж. Дьюї. Виокремлено теорії Дж. Дьюї, які знайшли відображення в сучасній освіті. Визначено особливості упровадження діяльнісного підходу через інформаційні технології.

Ключові слова: Інформаційні технології, діяльнісне навчання, навчальний процес, діяльність, кваліфіковані фахівці, формування, навички, компоненти.

З огляду на насиченість інформацією сучасного суспільства та докорінні трансформації в освітньому просторі України зумовлюють активний пошук нових форм та методів роботи з сучасною молоддю, звільнення її від шаблонів та рамок. Зміна пріоритетів в навчанні, забезпечення саморозвитку зумовлює необхідність впровадження в освітній процес діяльнісного підходу.

Сьогодні у сучасній структурі навчання посилюється роль і значення освоєння різноманітних способів діяльності, підвищення їхньої технологічності, створення умов для активної соціальної дії, дослідницької діяльності. Саме використання інформаційних технологій в раціональному поєднанні з іншими інноваційними та традиційними технологіями дозволяє реалізувати засади та підходи Держстандарту [18], що надає викладачу

можливість запроваджувати найефективніші методи і форми роботи, які «діють» і приводять до досягнення мети освіти – сформувати компетентну особистість. Використання інформаційних технологій відкриває широкі можливості для того, щоб процес оволодіння знаннями був інтерактивним, наочним, цікавим, особистісно-орієнтованим, діяльнісним. Здобуття інноваційних компетентностей може бути реалізоване тільки в особливій навчальній діяльності, тобто в процесі виконання учнем певного комплексу інноваційних дій.

Вперше розглядав діяльність в навчальному процесі Дж.Дьюї, який провідним принципом роботи навчального закладу вважав принцип «навчання через діяльність». Праця виступала і як мотив навчання (задоволення конструктивного та експресивного імпульсів) і як його метод.

Зважаючи на те, що зараз етап бурхливого розвитку інформаційних технологій, а реалізація навчання за допомогою ІКТ можливе лише завдяки діяльнісному підходу, тому дана тема є досить актуальною та важливою сьогодні.

Людська діяльність за своєю сутністю є соціальною. Вона сформувалася історично, в процесі праці. Людина не лише пристосовується до умов життя, а й активно змінює їх відповідно до своїх людських потреб, що виникли і розвинулися історично. Діяльність людини свідома, активна і цілеспрямована.

Діяльність — це процес активної взаємодії людини з довкіллям, завдяки чому вона досягає свідомо поставленої мети, яка виникла внаслідок появи потреби [19].

Залежно від мети, змісту та форм розрізняють три основні різновиди діяльності: гру, навчання та працю. Людині незалежно від віку властиві всі три різновиди діяльності, проте в різні періоди життя вони виявляються по-різному, згідно з метою, змістом, формою та значенням. Вченими визначено, що у дошкільному віці провідним різновидом діяльності є гра, у шкільному - навчання, а в зрілому - праця.

Діяльнісний підхід заснований на положенні про те, що психіка людини нерозривно пов'язана з її діяльністю. При цьому діяльність розуміється як активність людини, що виявляється в процесі її взаємодії з навколишнім світом. Людина не народжується з готовими поглядами на світ, знаннями, умінням вирішувати задачі. Тому діяльнісний підхід повинен реалізуватися в учінні, тобто процес учіння необхідно розглядати як діяльність [9, с.122].

Діяльнісний підхід як наукова категорія бере свої витoki з психології: С. Рубінштейн у 20-ті роки ХХ ст. сформулював «принцип самодіяльності», у 30-ті – «принцип єдності свідомості і діяльності». О. Леонтьєв, розробляючи цю проблему з середини 30-х рр. ХХ ст., використовував термін «діяльнісний принцип», а в 70-ті рр. ХХ ст. уточнено та введено в науковий обіг поняття «діяльнісний підхід». В їхніх роботах тісно поєднуються поняття «особистість» і «діяльність». Так, С. Рубінштейн підкреслює, що у відповідності до особистісно-діяльнісного підходу дитина у цілісній системі навчально-виховного процесу виступає і як суб'єкт діяльності, і як суб'єкт розвитку власної особистості. Важливою умовою при цьому виступають гуманістичне ставлення до кожної особистості, довірливе діалогічне спілкування, прийняття кожного таким, яким він є [6, с.120].

Основна ідея діяльнісного підходу у вихованні пов'язана не з самою діяльністю як такою, а з діяльністю, як засобом становлення та розвитку суб'єктно дитини. Тобто в процесі і результаті використання форм, прийомів і методів виховної роботи народжується не робот, навчений і запрограмований на чітке виконання певних видів дій, а Людина, здатна вибирати, оцінювати, програмувати і конструювати ті види діяльності, задовольняють її потреби в саморозвитку та самореалізації.

Перехід до діяльнісного підходу, сьогодні, означає переорієнтацію з процесу на результат освіти в діяльнісному вимірюванні, у зміщенні акценту з накопичування нормативно визначених знань, умінь і навичок на формування й розвиток в учнів здатності практично діяти, застосовувати досвід успішних дій у конкретних ситуаціях, на організацію освітнього процесу на основі тверезого

урахування затребуваності навчальних досягнень випускника школи в суспільстві, забезпечення його спроможності відповідати реальним запитам швидкозмінюваного ринку Перспективність діяльнісного (компетентнісного) підходу полягає в тому, що він передбачає високу готовність випускника до успішної діяльності в різних сферах (див.: [9]).

Однією з переваг впровадження діяльнісного підходу в навчально-освітній процес професійної підготовки майбутніх фахівців є зменшення психологічного напруження на студентів та створення невимушеної творчої атмосфери під час взаємодії, формування системи цінностей та соціальних установок у сфері міжособистісного та професійного спілкування. Це не лише стимулює ситуацію розвитку, свободу вибору, автономність та незалежність дій, а й одночасно формує відповідальність за прийнятті рішення, здатність до рефлексії [12, с.2].

Сьогодні пріоритет надається навчанню самостійно добувати потрібну інформацію, вичленити проблеми, шукати шляхи їх раціонального розв'язання, вміти критично мислити, застосовувати набуті знання для вирішення нових завдань, які завдання сформульовані в новому Державному стандарті базової й повної загальної середньої освіти.

Як відомо створення нового не можливе без дослідження позитивного досвіду педагогів минулого. Ідеї Джона Дьюї можна вважати основою створення нового підходу у навчанні сьогодення. Він вперше поєднав пізнання і діяльність. Крім цього, як прихильник природничо-наукового емпіризму, він визначив місце пізнання і діяльності у розв'язанні повсякденних дитячих проблем. Тож основоположником діяльнісного підходу у навчанні можна вважати. Джона Дьюї. (див.: [7],[8],[10],[13]).

Джон Дьюї (англ. John Dewey, 20 жовтня 1859 — 1 червня 1952) — американський філософ, психолог та реформатор освіти. Дьюї був значною постаттю в філософії прагматизму та засновником функціональної психології, пропагандистом освітнього прогресивізму, прагматизму та реформатор освіти.

В основі поглядів Дьюї на навчання, що вплинули на становлення світової педагогіки, лежала філософія прагматизму, що прийняла форму інструменталізму. Ця філософія не визнає класичного критерію істини, за яким істина є відповідність наших думок дійсності, що не залежить від нас. Прагматизм за істинне (реальне) визнає те, що корисно, відсуває на другий план наукове пізнання, а з ним і істину, необтяжену характеристикою корисності [7,с.3]

Прагматична педагогіка Д. Дьюї ґрунтується на таких положеннях: розум формується у процесі соціального досвіду; головним у діяльності людини є процес становлення, а не буття як статичного стану; «основним інструментом» індивіда є інтелект, за допомогою якого він розв'язує проблеми, що виникли; головне –це не кількісні характеристики знань, а вміння використовувати їх у певній ситуації; навчання через досвід; максимальне використання можливостей сьогодення; самонавчання та самовиховання; зміст навчання підпорядкований розв'язанню практичних проблем, що відповідають нахилам та підготовці дитини; у свою чергу, розв'язання проблем потребує поєднання розумової і фізичної праці, що має розвивальну і суспільну цінність [10, с.246].

У своїй праці «Школа майбутнього» Дж. Дьюї розглядав виховання особистості як процес нагромадження та реконструкції нею досвіду (див.: [9]). Накопичення дитиною досвіду з метою поглиблення його соціального змісту зумовлює формування її особистості. У «інструментальній» освіті навчання мало зводиться до ігрової й трудової діяльності, тому кожна дія дитини вважалася інструментом пізнання, руху до власного відкриття, способом осягнення істини. Шкільне навчання, згідно з Дж. Дьюї, необхідно було розпочинати з діяльності учнів, котра має соціальний зміст і прагматичне, інструментоване застосування, і лише пізніше підводити школярів до теоретичного осмислення матеріалу, до пізнання природи речей і способів їхнього виготовлення. Результатом навчання та виховання вважалася сформованість навички мислення, під якою розумілася передусім здатність до самонавчання та самовиховання (див.: [7],[8],[10],[13]).

Отже, зробивши аналіз наукових джерел, у яких розкривається і аналізується спадщина Дж.Дьюї, дозволяє нам зробити висновок, що Дж.Дьюї є прихильником, засновником та ініціатором діяльнісного навчання підтвердженням цього є тезу про те, що пізнання людиною реального зовнішнього світу виникає і розвивається у процесі корисної практичної діяльності. За вихідну точку всякого пізнання він бере людську діяльність, яка визначається потребами людини.

Але разом з тим, є і ті ідеї Дж. Дьюї, які сьогодні спростовані, такі як: не програма, а учень повинен визначати як якість, так і кількість навчання; накопичення учнями особистого досвіду стоїть вище оволодіння систематизованими науковими знаннями. Засвоєння знань – є стихійний, некерований процес; педагог повинен допомагати пізнавати тільки те, що спонтанно зацікавило дитину, а не пропонувати вивчати щось інше. Учень має у процесі самостійного дослідження відкривати для себе властивості і закономірності предметів і явищ, а педагог може тільки відповідати на його запитання, якщо такі з'являться. В цих поглядах Дж. Дьюї надає учневі занадто багато автономії, і цим самим мінімізує роль педагога в навчальному процесі.

Універсальним ж в усі часи вважається погляд Д. Дьюї «прагматичної педагогіки», що застосовуються і у сучасній освіті, який полягає в тому, що цінним є тільки те, що корисно людям, що дає практичний результат і направлено на благо всього суспільства.

Також актуальні для сучасної системи освіти філософсько-педагогічні ідеї Дж. Дьюї щодо розвитку особистості: самоцінність особистості дитини на всіх етапах її формування; важливість дослідницьких методів і форм розвитку особистості; співробітництво і співтворчість педагогів і вихованців; єдність процесів індивідуалізації та соціалізації розвитку особистості в концепціях трансформацій інформаційного суспільства.

Сьогодні діяльнісний підхід можна розглядати як розвиток активної діяльності особистості, як розвиток стійкого мотиву навчання, що створює найбільш сприятливі умови для формування та створення нового стилю

розумової роботи, прояву творчої індивідуальності, здібностей та обдарувань, які можна реалізувати засобами ІКТ.

Всі три основні різновиди діяльності, такі як: гра, навчання та праця сьогодні успішно реалізуються за допомогою інформаційних технологій.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій не зводиться до простої заміни «паперових» носіїв інформації електронними. Інформаційно-комунікаційні технології дають можливість поєднувати процеси вивчення, закріплення і контролю засвоєння навчального матеріалу, які за традиційного навчання частіше всього є розірваними. Інформаційні технології дають можливість у більшій мірі індивідуалізувати процес навчання, зменшуючи фронтальні види робіт і збільшуючи частку індивідуально-групових форм і методів навчання. Дають можливість самостійно отримати поглиблені знання, відкривати та дізнаватись щось нове. Також інформаційні технології сприяють підвищенню мотивації до навчання, розвитку креативного мислення, проектування ситуацій, дозволяють економити навчальний час; інтерактивність і мультимедійна наочність сприяє кращому представленню, і, відповідно, кращому засвоєнню інформації.

Але разом з тим, інформаційно-комунікаційні технології не витісняють традиційні методи і прийоми, вони дозволяють наблизити методіку навчання до вимог сьогодення. З цією метою здійснюється розширення використання в освітній галузі нових інформаційних освітніх технологій, які базуються на сучасній комп'ютерній базі, нових інтерактивних методах: комп'ютерні навчальні програми, технічні засоби навчання на базі аудіо-відеотехніки, дистанційні засоби навчання, телеконференції тощо.

Інформатизація освіти є одним з пріоритетних напрямів модернізації вітчизняної освітньої системи. Вона повинна орієнтуватись на діяльнісні, розвиваючі технології, які формують у учнів уміння вчитися, оперувати і управляти інформацією, швидко приймати рішення, пристосовуватись до потреб ринку праці. Створення добротного інформаційного середовища є ключовим завданням на шляху переходу до інформаційного суспільства. Тому

використання ІКТ на уроках – це не тільки данина моді, але і ефективний чинник для розвитку мотивації учнів та активної діяльності на уроці.

Напрацьований досвід роботи дозволяє зробити висновок, що сучасні інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) та медіаосвіта є ефективним ресурсом реалізації діяльнісного підходу. В першу чергу тому що, саме сучасні досягнення науки і техніки вимагають сучасних уроків, які враховують ці досягнення. Уміле поєднання елементів комп'ютерних технологій і традиційних методів викладання дозволяють отримати бажаний результат: високий рівень засвоєння фундаментальних знань та усвідомлення їх практичного застосування; формування інформаційної культури. По-друге, саме діяльнісний підхід задає принципово іншу логіку організації освіти – переведення учня в позицію суб'єкта навчально-виховного процесу, що передбачає формування умінь визначати мету, планувати свою роботу, проявляти творчість, організовувати, коригувати, контролювати, аналізувати й оцінювати її результат.

З наведеного вище можна зробити наступні висновки, що діяльнісний підхід у навчанні не суперечить філософ освіти Дж. Дьюї та активно реалізується в сучасній освіті через засоби комп'ютерно- інформаційних технологій.

СТУДЕНТСЬКІ ПРОЕКТИ - В ЖИТТЯ

Бондаренко Вікторія Вячеславівна

доцент, професор, декан факультету «Дизайн середовища»

Харківська державна академія дизайну і мистецтв

м. Харків, Україна

Анотація: в статті розглядається методика підготовки дизайнерів середовища в Харківській державній академії дизайну і мистецтв. Головним напрямом обрана система, при якій академія має не тільки навчити студентів виконувати дизайн-проекти різноманітних за призначенням інтер'єрів, меблів, текстилю, одягу, але й дати їм певні знання та навички для втілення в натурі розроблених проектів за своєю участю. Аналізуються роботи, виконані на різних архітектурних об'єктах.

Ключеві слова: дизайн середовища, методика проектування, творчий конкурс, творче змагання.

Програмами на майбутній період розвитку країни турбота про людину в нашій державі виявлена як одна із ведучих задач. Рішення цього питання пов'язане не тільки з покращенням добробуту людини, але і з створенням для неї комфортних умов праці, побуту та відпочинку.

Вирішувати цю задачу належить фахівцям різних спеціальностей та сфер діяльності: архітекторам, будівельникам, соціологам, медичним працівникам, економістам та іншим. Особливе місце в рішенні цієї проблеми займають також і дизайнери [1, с. 12-13], [2, с. 13-15].

Харківська державна академія дизайну і мистецтв (раніше Харківський художньо-промисловий інститут) готує дизайнерів за різними спеціалізаціями з 1963 року. Головною специфікою підготовки з самого початку була обрана система, при якій академія має не тільки навчити студентів виконувати дизайн-

проекти різноманітних за призначенням інтер'єрів, меблів, текстилю, одягу, але й дати їм певні знання та навички для втілення в натурі розроблених проектів своїми руками.

Цю ідею вдалося втілити у життя в далекі 60-ті роки минулого століття завдяки установленню в той час тісним контактам з рядом промислових підприємств міста Харкова. Саме виробничі приміщення ДПЗ-8 стали першим «навчальним полігоном» виконання подібних проектних рішень.

Програма підготовки дизайнерів на факультеті «Дизайн середовища» передбачає, починаючи з другого курсу, залучати студентів до розробки проектів для реальних архітектурних об'єктів. Здебільшого це об'єкти нашого міста, що будуються або повинні реконструюватися в найближчий час.

На рахунку факультету «Дизайн середовища» за роки його існування багато запроєктованих та втілених у життя проектів. Це – музей у середній школі № 1 по вул. Манізера, 12 в м. Харкові, інтер'єри кафе «Електрон» по вул. Маршала Бажанова, 28, кафе «Дружба» (вул. Сумська, 126), інтер'єри обласної станції переливання крові (вул. Клочківська, 366), розпис на фасаді літнього кафе-морозиво (вул. Сумська, 106), інтер'єри середньої школи № 1 у селищі Червоний Донець Харківської області, інтер'єри Дослідницької станції садівництва ім. Л.П.Симиренка у селищі Млієв Черкаської області та багато інших.

У кожного з цих об'єктів своя історія, у кожного проекту свій шлях. Та починалися всі вони однаково.

Згідно до навчальної програми на відповідному курсі видається однакове завдання кільком студентам. Виникає свого роду творче змагання, творчий конкурс, який потім дає можливість виявити найкращий проект та рекомендувати його до втілення на об'єкті.

Проектна робота виконується у постійному контакті з замовниками. Найчастіше здійснення проекту відбувається в період виробничої практики.

Звичайно від першого студентського ескізу на папері до святкового відкриття того чи іншого об'єкту минає не один місяць, та всі ми з нетерпінням

чекаємо на цей день.

... Ось вже пройшло 40 років, як в Харкові на вул. Клочківській, 43 / 47 введений в дію Олімпійський центр водних видів спорту. На протязі двох років творчі групи студентів та викладачів факультету «Дизайн середовища» працювали над різними інтер'єрами цього об'єкту.

Робота почалася з розробки ескізів вітражів для інтер'єру їдальні. Напередодні того дня, як естафета олімпійського вогню мала пройти Харківщиною (1980 рік), вітражі були виготовлені в лабораторії інституту і встановлені на об'єкті (керівник проф. Пронін О.Ф.). На той час це була перша і єдина лабораторія вітража на території України.

Усі одинадцять вікон їдальні пов'язані єдиним композиційним та кольоровим рішенням, центром якого є символ Московської олімпіади.

В приміщенні бару-дискотеки змонтовано декоративне керамічне панно з шамоту площею 59 кв. м. Колектив з 35-ти студентів працював над цим панно (керівники: доц. Старостенко Ю.М., викл. Миненко Л.Т., Шаповалов В.П.). З трьох стін декоративне панно синьо-блакитного кольору переходить на стелю, створюючи таким чином враження замкнутого простору, що асоціюється з казковим підводним світом (Фото 1). Тут вдало використані пластичні властивості шамоту як матеріалу, що дало можливість відтворити на поверхні глибокий рельєф хвиль, який активно виявляється вибраною системою штучного освітлення цієї зони інтер'єру.

Фото 1. Декоративне керамічне панно в приміщенні бару-дискотеки

Своєрідним розвитком теми підводного казкового світу стали шість декоративних плетив-панно в техніці макраме, встановлених на тлі вікон в приміщенні бару-дискотеки. Розмір кожного панно 3 x 1,5 м. Підсвічені лампами штучного освітлення, вони і у вечірні години є активним декором інтер'єру (Фото 2).

Фото 2. Декоративні плетива-панно в приміщенні бару-дискотеки

Під час проведення дискотек запропоновано використання кольорового динамічного освітлення, що надає надзвичайного сприйняття простору приміщення.

... Обласна станція переливання крові. Заходимо у просторий вестибюль, залитий сонячним світлом. На стінах два декоративних панно, виконаних у техніці сграфіто (багатошарова кольорова штукатурка). Площину заповнили золотаві квіти, а серед них: білі лелеки – символ щастя, миру і життя. Дивишся і здається: ось задує вітер, зашелестять листя, підіймуться та полетять лелеки. Так уявив собі образне рішення цього приміщення студент четвертого курсу Валентин Тюмін, за ескізами якого була зроблена ця робота (керівники – проф.

Олексієнко А.М., ст.викл. Тютюнник Ю.І.).

Серед робіт, виконаних на об'єктах, багато робіт, присвячених дитячій тематиці. На фасаді дитсадка № 184 виробничого об'єднання «Серп і Молот» студентами 3-го курсу за ескізами Ігоря Пака (керівник – викладач Гур'янов В.П.) виконано декоративне панно також в техніці сграфіто. Центр композиції – радісний малюк, руки якого тягнуться до сонця, а навколо, наче символ миру і спокою – білі голуби.

Студентами 3-го курсу за ескізами Н. Шинкаренко зроблено розпис у кімнаті природи дитячого садка № 203 виробничого об'єднання «Серп і Молот» (керівник – викладач Гур'янов В.П.). Студентам вдалось, незважаючи на невеликі розміри приміщення, зробити таке враження, неначе тут з'явився перенесений з лісу острівець природи з дивовижними деревами і цікавими звірятами.

А у вестибюлі дитячого садка № 433 заводу «Комунар» виконано панно, де органічно сполучається розпис із гіпсовими декоративними плитками. Лісопаркова зона, що розташована поблизу, підказала тему розпису: природа і птахи. Автори – студенти 3-го курсу (керівник – проф. Трегуб Н.Є.).

У цій же техніці виконано розпис в Дитячому ревматологічному санаторії на вул. Ольмінського. Роботу виконували студенти 4-го курсу (керівник – проф. Пронін О.Ф.). Тут дуже вдало використана архітектура приміщень. Розпис знайшов собі місце на стінах трьох кімнат, розміщених анфіладою, завдяки чому яскраві метелики, казкові жар-птиці якби летять назустріч малюкам. Ми впевнені, що вони сприятимуть не тільки доброму настрою, а й скорішому одужанню мешканців цього будинку.

На запрошення Міського управління торгівлі студенти 4-го курсу Т.Базарова і Б.Дедов виконали проект архітектурно-художнього рішення інтер'єру відділу «Дитяче харчування» гастроному № 3 в м. Харкові. Проект було втілено в натурі в період літньої практики під керівництвом викладача В.П.Гур'янова.

На протязі двох років, студенти факультету працювали над інтер'єрами

Палацу «Металіст». Цей Палац належить виробничому об'єднанню заводу імені В.Малишева. Об'єкт є пам'яткою архітектури. Ця обставина вимагала від проєктантів дуже уважного підходу до об'єкту проєктування.

Відвідувачів Палацу культури у вестибюлі першого поверху зустрічає декоративне панно в техніці маркетрі (інкрустація на деревині), в якому відображається історія заводу, а також його сьогодення.

Студент-дипломник О.Бабенко на базі Решетилівської килимової фабрики виконав три гобелени для приміщення буфету Палацу культури «Металіст». Розмір кожного з них 3,20 x 1,80 м. Гобелени виконані з використанням традицій українського народного мистецтва.

Академія підтримує тісні творчі зв'язки із студентською лікарнею. Інтер'єри поліклінічного відділення та стаціонару оформлені за участю студентів академії та за їх ескізами(Фото 3). Більша частина робіт виконана в період дипломного проєктування.

Фото 3. Декоративне панно в вестибюлі студентської лікарні

В реабілітаційно-оздоровчому комплексі «Здоров'я» студентської лікарні за ескізами студентів 5-го курсу виконано декоративне панно в техніці розпису по керамічній плитці. Роботи, які до цього часу знаходяться на різних поверхах

лікарні, виконані в самих різних техніках та матеріалах: фаянс, шамот, декоративний розпис, гобелени, композиції із замші, мереживоплетіння (Фото 4, 5, 6). Всі вони зроблені групами студентів різних курсів та в різні роки. Вони грамотно вписані в архітектурний простір лікарні та позитивно емоційно сприймаються [3, с. 116-121].

Фото 4, 5, 6. Декоративні панно на поверхах студентської лікарні

Розширюються також зв'язки з іншими містами України. Так студенти 3-го курсу працювали над проектами цехів суднобудівного заводу в м. Керч.

Для заводу театрального обладнання в місті Умань також розроблялись

дипломні проекти.

З великою зацікавленістю студенти відносяться до проектних робіт, які замовник видає, як конкурсні. Це дуже стимулює творчу активність студентів. Так в свій час проводився творчий конкурс на розробку інтер'єрів дегустаційного залу «Нектар», який планувалося розмістити в підвальних приміщеннях по вул. Сумській. Серед представлених проектів Управління головного архітектора відібрало кращий проект, але втілювати його на об'єкті не прийшлося, бо з серйозних технічних причин розміщувати дегустаційну залу в цій будівлі не було дозволено.

Ми з великою зацікавленістю приймаємо в академії представників різних організацій та включаємо в тематику курсового та дипломного проектування ці завдання.

Тільки в цьому році студенти разом із викладачами виконали розпис в інтер'єрах Тютюнової фабрики «Філіп Морис» в м. Харкові. Студенти прийняли участь у розробці пам'ятного знаку учасниками АТО для Краснокутського району та одержали рекомендацію до втілення об'єкта в натурі.

Однією з останніх робіт було виконання проектних пропозицій вирішення території меморіального музею у селищі Жорнище Вінницької області, присвяченого скульптору, керамісту О.Ганжа.

Така направленість навчального процесу, коли студенти працюють над реальними курсовими та дипломними проектами і ще в період навчання можуть приймати участь у втіленні проектів на реальних об'єктах, проводилась в інституті ще в двадцяті роки. Саме така система не тільки стимулює творчу активність студентів, але й дає змогу студентам на останніх курсах знаходити собі місце майбутньої роботи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Даниленко В. Дизайн України в світовому контексті художньо-проектної культури: монографія. – Х.: ХДАДМ, Колорит, 2005. — 244 с. : іл.

2. Даниленко В. 75 років вищої художньої школи Харкова / упорядники: В. Даниленко, Л. Бикова. – Харків: ХДАДМ, 1996. – 146 с.

3. Бондаренко В., Ікол І. Творче використання традицій етнодизайну в архітектурному середовищі (на прикладі Харківської державної академії дизайну і мистецтв) // Етнодизайн в контексті українського національного відродження та європейської інтеграції. Кн. 3: зб. наук. праць. – Полтава: ПНПУ імені В.Г.Короленка, 2019. – 478 с. – с. 116-121.

УДК 616-021-06.-07-092-632.6

**ЕТІОПАТОГЕНЕТИЧНІ ФАКТОРИ РИЗИКУ
РОЗВИТКУ ПСИХІЧНИХ РОЗЛАДІВ
У ЧОЛОВІКІВ КЛІМАКТЕРИЧНОГО ВІКУ**

Карвацька Наталія Семенівна

к.мед.н., доцент

доцент кафедри нервових хвороб, психіатрії та медичної психології

Вищий державний навчальний заклад України

«Буковинський державний медичний університет»

м. Чернівці, Україна

Кауней Тетяна Георгіївна

лікар-інтерн зі спеціальності «Психіатрія»

Чернівецька обласна психіатрична лікарня

Анотація: Визначаються етіопатогенетичні фактори, що сприяють розвитку тривожних і депресивних розладів у чоловіків у клімактеричному періоді.

Ключеві слова: етіопатогенетичні фактори розвитку, тривожні та депресивні розлади, гормональні зміни, клімактеричний період, профілактика.

Прогресивне “постаріння” населення країни та значне зростання кількості психічно хворих людей у передстаречому (45–65 років) віці обумовлює актуальність вивчення проблеми психічних розладів в клімактеричному періоді [3, с. 125]. У людей в цьому періоді погіршуються процеси пристосування психіки до нових вимог і обставин, знижується пам’ять і увага, змінюються емоційні прояви. Хворі стають дуже чутливими до впливу психогенів, як гострих так і протрагованих, що призводить до появи різноманітних психічних розладів, в тому числі і депресивних [5, с. 60].

Етіопатогенетичними факторами розвитку психічних порушень у чоловіків у клімактеричному періоді виступають психотравми, стреси, соціальні фактори (сімейний стан, матеріальна забезпеченість, взаємовідносини з дітьми, дружиною, друзями), самоповага, життєва задоволеність, якість сексуальних відносин, психічні розлади в анамнезі тощо. Слід зазначити, що соціальні фактори можуть або сприяти адаптації чоловіка в перехідний життєвий період, або ускладнювати її. Деякі дослідники відзначали, що відсутність сексуальної активності або зниження інтересу до сексуальних відносин можуть сприяти погіршенню психопатологічної симптоматики [3, с. 87].

Для інволюційного періоду властиве поступове зниження статевої активності та зменшення інтересу до сексуальної сфери, що зв'язують із зниженням кількості чоловічих статевих гормонів.

Серед причин, що призводять до розвитку психічних розладів, слід зазначити в першу чергу психогенні фактори, ендокринні і дієнцефальні порушення. Вивчаючи ендокринний статус хворих, можна виділити порушення в сечовидільній системі (часто аденома простати). У цих хворих на функціонування нейроендокринної системи значною мірою впливає емоційний стрес, особливо хронічні психотравми. Постійним і основним фактором формування клініки інволюційної депресії є клімакс, який у 41,6% чоловіків протікає важко [2]. Соматогенні фактори хоча і приймають участь в патогенезі інволюційної депресії, проте при цьому не є провідними.

Між тим, психотравмуючу роль можуть зіграти фактори, що не є посправжньому травмуючими. В більшості випадків мова йде про такі ситуації, які несуть тільки в зародку можливість нещастя, часто зустрічаються в щоденному житті і, зазвичай, переживаються без будь-яких клінічних наслідків. Такі ситуації називають умовно патогенними. В людей в періоді зворотного розвитку відбувається і психологічна зміна. Для багатьох з них є характерним усвідомлення наростаючої своєї неповноцінності, як фізичної так і розумової. В зв'язку з цим з'являється страх перед майбутнім, що може перерости в тривогу

і маячіння. Немалу роль в формуванні депресій і хворобливих депресивних ідей іпохондричного змісту відіграє зосередження на своїх соматичних відчуттях і захворюваннях. Тому проблема дослідження клінічного патоморфозу афективних розладів в інволюційному періоді є актуальною.

У клімактеричному періоді деякі психотравми або втрачають, або, навпаки, набувають окремої значущості. Наприклад, така психотравмівна ситуація як розлучення може інтерпретуватися чоловіком як повний крах з елементами знецінення себе, який доводить старіння та самотність [13; 15].

Емоційні розлади в чоловіків у клімактеричному періоді зазвичай проявляються з іншими порушеннями психічної діяльності, наприклад з когнітивними, які включають у себе зниження пам'яті та розумової працездатності, продуктивності, знижену здатність до планування діяльності, а також зменшення швидкості переключення між робочими та побутовими задачами. Необхідно пам'ятати, що розлади пам'яті в клімактеричному періоді можуть бути пов'язані з розладами уваги на емоційному підґрунті.

Усі психічні розлади в цьому віковому періоді можна розділити на пограничні (невротичні) та виражені психотичні (психози).

Психічні розлади пограничного типу переважно проявляються пригніченням, підвищеною тривожністю, перебільшеною увагою до свого здоров'я, фіксацією на неприємних відчуттях, тобто групою симптомів, які, зазвичай, відносять до неврозоподібних. Нерідко зустрічаються характерологічні зміни: звуження кола інтересів, подразливість й афективна нестійкість. Наведені вище розлади часто поєднуються з серцево-судинними та іншими соматичними захворюваннями.

З боку емоційної сфери відзначаються насамперед дратівливість, емоційна нестійкість, лабільність афекту, тривожність, неспокій, постійне відчуття внутрішнього напруження. Досить часто чоловіки відзначають підвищену вразливість, образливість, агресивність. Коливання афекту можуть бути досить полярними за короткий проміжок часу: до дисфоричного фону настрою і навіть агресивних дій до оточуючих. Оскільки емоційна сфера

людини несе в собі функцію первинного суб'єктивного відгуку на процеси, що відбуваються в оточуючому середовищі, то при емоційних порушеннях так чи інакше змінюється і поведінка.

Психотичні розлади можуть проявлятися неправильною оцінкою та сприйняттям навколишнього світу, значним порушенням критики, виразними інтелектуально-мнестичними розладами. Із психозів передстаречого віку виокремлюють інволюційну меланхолію або депресію, інволюційний параноїд і пресенільну деменцію [1, с. 15].

Для пресенільних психозів характерним є їх початок із психогенно-істеричної симптоматики, в умовах психотравмуючої ситуації, після скоєння правопорушення, в період слідства. Через це не одразу виявляється істинне походження захворювання і виникають труднощі в його нозологічній оцінці. Перебіг і закінчення пресенільних психозів у літературі висвітлені недостатньо та з певними протиріччями. Більшість авторів вказують на тривалість і в'ялість їх перебігу, поступову втрату афективної насиченості психопатологічної симптоматики, довгу відсутність розпаду основних психічних рис особи. Певну складність становить і те, що ці хворобливі стани доводиться відмежовувати від шизофренії та маніакально-депресивного психозу в пізньому віці, оскільки захворювання набувають інволюційного забарвлення, однак особливості психопатологічної структури і динаміки захворювання дозволяють правильно визначити їх нозологічну приналежність [2, с. 165].

Найпоширенішою формою психічних розладів є інволюційна меланхолія. Вона проявляється емоційними порушеннями у вигляді тривожно-ажитованої депресії, нерідко з іпохондричними переживаннями. Хворі висловлюють різні тривожні побоювання, невизначені страхи, думки про нещастя, що очікують їх сім'ю. Ці висловлювання набувають одноманітного характеру. Доповненням до афективних порушень у хворих також спостерігаються ідеї гріховності і переслідування, які набувають іноді складного фантастичного характеру, з думками про загибель близьких і навіть про загальнолюдську катастрофу. Всі

ці психопатологічні прояви можуть розвинутися на фоні рухової загальмованості чи моторного збудження [4, с. 80].

Другою за частотою формою пресенільних психозів є пресенільний параноїд, що проявляється як пресенільне маячення заподіяної шкоди, пресенільна параноя чи парафренія. Типовим для цих хворобливих станів є наявність виразних маячних ідей і галюцинацій, знову ж таки на тлі тривожно-тосчного настрою. Маячення стійкі, мають інтерпретативний характер, для них є типовою конкретність і тривіальність змісту. Найбільш характерними є маячні ідеї навмисно завданої шкоди, переслідування та ревнощів. Галюцинації найчастіше бувають слуховими і тактильними. Хворобливі прояви переважно пов'язані з певною ситуацією, включають у себе патологічну переробку ситуації, реальних подій. Хворі скаржаться, що їх переслідують на роботі, у власній квартирі, ті чи інші особи хочуть “зжити їх зі світу”, заволодіти їхнім житлом, майном, а також “чують”, як перемовляються переслідувачі, відчують на собі дію гіпнозу, променів, отрут тощо. Маячні ідеї теж пов'язані з певними особами й обставинами. Хворий чи хвора ревнують свою жінку чи чоловіка до сусідів, знайомих або близьких родичів. Для підтвердження своїх маячних висловлювань вони використовують окремі незначні факти. Емоційні порушення у хворих характеризуються монотонністю афекту.

При інволюційній істерії на перше місце виступають афективна нестійкість, лабільність, запальність, бурхливі емоційні реакції з незначних приводів. Хворі часто відчувають спазми в горлі при хвилюванні, скаржаться на неприємні відчуття в тілі. Нерідко у них спостерігаються парези кінцівок і функціональні припадки [4, с. 79].

Пресенільні деменції також відносять до групи передстаречих психозів. Вони носять назви від прізвищ вчених котрі їх описали, – хвороби Альцгеймера та Піка. Спільним для них є малопомітний початок, прогресивність, незворотність розладів, прогресуюче слабоумство, що поєднується з локальними вогнищевими розладами [4, с. 81].

При хворобі Альцгеймера прогресуюче слабоумство поєднується з наростаючими розладами пам'яті за типом прогресуючої амнезії. З розвитком рано виявляються і підсилюються такі симптоми, як афатичні розлади (амнестична та сенсорна афазія, логоклонії та насильницька мова), порушення письма, читання, апраксія та агнозія; іноді спостерігаються епілептиформні випадки.

Хвороба Піка нерідко починається псевдопаралітичним синдромом (при переважному ураженні лобних ділянок головного мозку) або змінами особистості, що проявляються байдужістю, розгальмовуванням емоцій, потягів, переважно підвищеним настроєм, психічною та моторною спонтанністю. У хворих різко знижується критика при відносно довготривалій збереженості формальних знань, навичок і пам'яті. В клініці захворювання також спостерігаються своєрідна мовна стереотипія, ехолалія, на окремих етапах з'являються практичні порушення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Плотников С.М., Лазебник А.И., Ковалёв Ю.В. Дифференциальная диагностика инволюционных психозов и других психических заболеваний с поздневозрастной манифестацией: Методические рекомендации МЗ РСФСР. — Ижевск, 1991. — 24 с.
2. Винник М. И. К вопросу о нозологической самостоятельности инволюционных психозов // Архив психиатрии. — 1998. — № 1. — С. 164–167.
3. Голдберг Д., Хаксли П. Распространённые психические расстройства: Биосоциальная модель. — Киев: Сфера, 1999. — 256 с.
4. Тювина Н. А., Балабанова В. В., Балан В. Е. Профилактика и лечение психических расстройств климактерического периода // Журн. невропат. и психиатрии им. С. С. Корсакова. — 1991. — Вып. 9. — С. 79–82.
5. Кочарян Г. С. Синдром тревожного ожидания неудачи у мужчин и эндокринные механизмы сексуальных дисфункций // Тер. архив. — 1000. — No 10. — С. 37–61.

**ПРОБЛЕМНО-ТЕМАТИЧНИЙ СПЕКТР
ПРОЗИ, ПУБЛІЦИСТИКИ ТА МЕМУАРІВ ІВАНА НИЗОВОГО**

Манько Альона Миколаївна

аспірант

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

м. Старобільськ, Україна

Анотація: У статті здійснено спробу часткового аналізу проблемно-тематичного комплексу прозового спадку українського письменника двох епох І. Низового. Виділений проблемно-тематичний контент містить численні ілюстрації з різних мемуарних та публіцистичних творів письменника-шістдесятника.

Ключові слова: тематика, проблематика, художня проза, мемуари, публіцистика.

Основні тематичні обрії та проблематика художньої прози, мемуарної та публіцистичної творчості українського письменника І. Низового, як і поетична спадщина митця, відбиває не лише авторське світобачення, а й ілюструє основні віхи життя творця та ключові етапи української історії. Серед них можна виділити такі:

Трагічна доля родини та роду.

Немилостивий монстр тоталітаризму безжально відшматував людські душі від роду Великородів-Низових, довівши його до майже цілковитої руйнації:

«...Неподалік від Сум, догнивають у землі кісточки її чоловіка Гната і п'ятьох малолітніх синочків... Вони померли у тридцять третьому, від голоду, хоч комуністи й не визнають цього. Там же, на Сумщині, й загублені могили мого дядька Івана, останнього бабусиною сина-кавалериста, та моєї мами

Насті, єдиної дочки бабусиної... Їх забрала війна, як і мого батька-комуніста Данила. За переказами, моє рідне село Марківка, разом із численними колись хуторами, втратило в голодоморах і війнах вісімдесят відсотків населення. Моє коріння геть вирвано з рідної прадідівської землі!» («Українська трагедія») [5, с. 119–120];

«Ще будучи романтичним юнаком, я планував усю свою близьку рідню перепоховати на марківському цвинтарі, за вітряком, у спільній, можливо, могилі. Для цього треба було привезти жменю землі з великої звивини Дону (там умовно загинув чи пропав безвісти мій батько-комуніст Низовий Данило Трохимович), прах матері Насті Гнатівни Великород (Низової) із поруйнованої Комуни й бабусі Уляни (Улити) Олексіївни Великород-Пигуль з цвинтаря в селі Штормовому, що на Луганщині. Та ще по жменьці землі з-під Штенівки (там умовно поліг мій дядько Іван Великород у сорок третьому році), та ще шість пригорщай землі з колишньої марківської садиби моїх розкуркулених і замордованих великим голодомором тридцятих діда Гната і його п'ятьох малолітніх синочків – моїх дядьків. <...> Ото така доля мого великого роду! Ото такий трагічний фінал мого «великого запорозького козацтва низового». («Сльоза сльозу не здоганя») [6, с. 315].

Ця тема/проблема складає проблемно-тематичний комплекс з низкою наступних.

Тоталітарний режим Радянського Союзу.

Союзна епоха неодноразово стає об'єктом гострої критики з боку письменника. Переживши кілька її режимів (про гітлерівський автор пам'ятає здебільшого з розповідей бабусі, бо сам був ще маленькою дитиною), митець приділяє особливу увагу в своїй творчості саме «сталінському „прижиму”» («Знов поїзд відійшов» [4, с. 82]), за часів якого рід Великородів-Низових зазнає численних людських втрат та решту лихолить:

«„Спасибі великому Сталіну за наше щасливе дитинство!» – такий лозунг висів, здається, повсюди: на фасадах школи й клубу, сільради й пошти, лікарні й молочарні. На першотравневі та жовтневі демонстрації нас зганяли

силоміць, і я, босий, у блаженській куфайчині, з порожнім шлунком і величезною любов'ю до батька-Сталіна ходив з Комуни до Марківки разом з усім обдертим, але «щасливим» народом. Смерть Сталіна приголомшила. Він же – бог, а боги не помирають. Тоді я ще не усвідомлював, що дні всесоюзного трауру по вождю „всіх часів і народів” були першим у моєму житті (і, може, найбільшим) святом» («Знов поїзд відійшов») [4, с. 75].

Тоталітаризм – це період не лише трагедії окремих родів – це національна катастрофа, у чому доказово письменник намагається переконати читачів. Саме тому з прозових та поетичних рядків митця часто виринають спогади про масштабні жахливі реалії тогочасся:

«До Сибіру й на Північ поповзли ешелони й обози розкуркулених, русло Біломорсько-Балтійського каналу й котловани Магнітки вимоцувалися людськими тілами, колимське золото відмивалося кров'ю і потом, у степах України, Кубані, Поволжя, Казахстану ворушилися скотомогильники (і людиномогильники теж!), а весь радянський народ «від молдованина до фіна» «торжествував» і аж захлинався сталінською «радістю»...

«Ми наш, ми новий...» Що – на кістках? А чому б і ні – стоїть же на селянських та козацьких кістках колишня Петрова столиця! Тільки час від часу треба зміцнювати фундамент новими кістками та цементувати його новою гарячою кров'ю – кров'ю кронштадських «заколотників», «убивць» Кірова, захисників блокованого Ленінграда. <...>

...А там уже недалеко й до скотолудиномогильників...

Один такий скотолудиномогильник виявлено в нашому тихо-благополучному Ворошиловграді-Луганську, у районі Сучої балки. Я там був і бачив: людські й скотинячі останки впереміш. Що це, яким словом це можна назвати? Фашизм? Сталінізм? І те, й друге підходить. А точніше, мабуть, можна виразити словом «котлованізм» – від платонівського «Котлована». («Накипіло на душі. Про «однодумців», «інакомислячих» і ще багато про що») [1, с. 11, 13];

«– Мертві хапають живих, – каже тихо віруючий п'яничка без власного імені. Це він натякає червоним бабусям, що вони прирікають своїх онуків і правнуків на новітні колгоспи, казарми й бараки Гулагу. Але його ніхто не розуміє: верзе щось, п'яний і недорікуватий» («Велика» політика на дворовім «п'ятачку»»)) [4, с. 18].

Сирітство.

Ще від початку життя малий Іван перебував у тенетах горя та скрути. Будучи дитиною безвісти зниклого на війні комуніста та загиблої на глинищі під час колгоспних робіт доньки розкуркуленого трудівника, володаря «сорока десятин землі, пари коней та дві пари волів», І. Низовий у півторарічному віці лишився круглою сиротою. Виховувався разом із сестричкою Людою бабусею Уляною – берегинею роду, фізично знищеного радянською машиною. І. Низовий повною мірою зазнав чи не всіх людських кривд: життя в холодному, мокрому льосі, тривалий голод, дитяча потреба в батьках, ранній відхід від школи до «життєвих університетів»:

«Сирітство – це, мушу сказати, найбільша і найтяжча мука!» («Сльоза сльозу не здоганя»)) [6, с. 287];

«А сам я заздрив комусь? Чесно зізнаюся: заздрив! Особливо в дитинстві. Своім ровесникам, бо в них були батьки, а в мене – не було. Бо в них були путні штанці й сорочечки, а в мене – не було, доношував чужі, латані-перелатані. Від цього в мене розвивався комплекс неповноцінності... Та все це відпало й забулося пізніше, коли я почав заробляти, коли відслужив армійську службу й почав уперто доучувати недоучене в шкільні роки. Я сам себе ліпив, обтесував, шліфував. Сам обслуговував себе: прав, штопав, варив, лікував, удосконалював, обирав собі професії та дівчат... Сам себе і судив, і корив, і захищав...» («Та нехай собі заздять»)) [4, с. 49].

Голодомор.

І. Низовий зазнав впливу двох голодоморів: 1932–1933 рр., який прирік на смерть його дідуся (і родинні статки разом з ним) та рідних дядьків, та 1946–

1947 рр., від якого фізично постраждав і сам письменник, і решта його вцілілої родини:

«Їли ми все, що повзало й літало, що пробивалося з пораненої землі до сонця. Труїлися, хворіли, помирали та знову воскресали. Нам треба було вирости, щоб замінити в радянсько-колгоспному рабстві батьків і дідів. Ми зобов'язані були вирости й чогось навчитися, аби продовжити свій рід-нарід і колись, уже в зрілому віці, відверто плюнути в червоні пики наших гнобителів!» («Сльоза сльозу не здоганя») [6, с. 290];

«...Це голод, голод і голод. Це безкінечні радналоги, фінінспектори, об'їждчики. Це – босота і голота, а значить, і постійні хвороби: кір, короста, жовтуха, скарлатина, понос, віспа... Це, зрештою, кругле сирітство. Відсутність (наприкінці сорокових – початку п'ятдесятих) усього найнеобхіднішого: хліба, жирів, гасу, сірників, голок, ниток, солі... Їли макуху, мелясу (патоку), печені цукрові буряки (якщо вдавалося вкрасти їх на колгоспному полі). Ласощами були навіть картопляні обрізки пополам із дертю – свинячий корм, що його бабуся потайки приносила зі свинарника. Зрідка – перегін, сироватка, сколотини... Це – замість справжнього молока. А з приходом весни – вітаміни: кропива, щавель, яглиця, «курятина» (трава-бур'ян, із якої варили юшку), лобода, грицики, калачики, рогіз, цвіт акації, молоде листячко липи, серцевина буряка, зелені яблука-кислички, лісова суниця, ліщинові горішки, горох, вика, еспарцет, конюшина...» («Знов поїзд відійшов») [4, с. 82];

«...Харчувався травою і листям, деревною корою і половою, хом'ячками та їжачками. Не раз отруювався, та – вижив. Усім смертям на зло. Аби сьогодні свідчити: голодомор в Україні був! Штучний, спланований у сталінській Москві.<...> Так великий Сталін мстився «хахлам» за їхню непокірність, за «куркульський сепаратизм». За нашу, ще давньоруську, «тризубість» і за вже сьогоднішню «помаранчевість». За те, що ми й досі всі як один не переписалися на Калашиникових, Стрельникових, Старунових, а якщо й переписалися (або нас переписали без нашого відома та добровільної згоди),

то не стали «перевертнями» і «яничарами», зберігши під «радянською» одежею свою козацько-куркульську сутність, свою святу українську душу («Українська трагедія») [5, с. 121–122].

Суверенність та соборність / руйнація України.

Упродовж усього життя І. Низовий був палким та непохитним патріотом своєї Батьківщини, доводячи свій патріотизм не лише творчою, а й громадською діяльністю. Протягом більш ніж чотирьох десятиліть він виборював українську правду на теренах проросійськи налаштованого Луганська:

«Руйнуємо Україну – аж гай шумить! <...> Триває послідовна, добре спланована й кимось щедро проплачена руйнація Української держави» («Позаростали стежки-доріжки») [4, с. 34, 35];

«Бо Україна у нас одна, і ми не дамо її розривати на «регіони» і «пісуари». І ніколи не станемо під «знамйона» нібито наших, але насправді чужих нам різних-усіляких маргіналів-москволюбів!» (««Посполите рушення» несамовитих «патріотів»») [5, с. 19];

«Бо ще не кінець. Ще є надії. На здоровий глузд. На патріотично настановлений розум. «Ще не вмерла Україна...»» («Великий час покути») [5, с. 82];

«А Україна – твоя, мій дорогий читачу, моя, наша – вистояла, зберегла свою жовтогарячість і блакитнебість, приголубила вірних і, як завжди, у всі часи, по-материнськи пожаліла невірних, заблуканих, розгублених...» («Провалена роль») [4, с. 38].

Державотворення в роки незалежності України.

Досмертно люблячи свою країну, письменник завжди був непохитний у своїх переконаннях стосовно держави (державної влади, політики держслужбовців). Тому у своїх творах він майже завжди розмежовує два концепти «Україна-Батьківщина» та «Україна-держава», надаючи їм позитивної та негативної конотації відповідно:

«Чесно кажучи, сучасні політики в Україні вже всім добряче набридли: кидають пустопорожні слова на вітер, а зі щедрих обіцянок анічогісінько не проростає, хіба що самісінький бур'ян, тож люди не просто перестали вірити лицемірним «державотворцям», але й почали їх відверто зневажати або й ненавидіти» («Час великої публіцистики») [5, с. 24];

«А за що ж нам неслава, а точніше, ганьба – жити в державі злодіїв, невігласів і яничарів?! Чи довго це триватиме? <...> Хіба ж про таку Україну я мріяв, хіба такої старості хотів для себе?! Така Україна мені не потрібна, і такій Україні я не потрібен – такий. Я ж не люблю цю новопосталу державу, не шаную її гетьманів та отаманів, зневажаю наших доморощених панів і підпанків!» («Вилюднюється світ») [3, с. 16];

«„Велика політика” будить у мені величезну, непереборну огиду» (««Велика» політика на дворовім «п'ятачку»)» [4, с. 19].

Українсько-російські відносини.

Проблема українсько-російських взаємин була особливо болісною для митця. Письменник завжди виступав апологетом української незалежності (державної, територіальної, культурної). У своїх творах та громадському житті І. Низовий справедливо виступає проти російської шовіністичної політики, «московитів-москалів» [1, с. 16], які гучногосоло заявляють про свої права на володіння українськими землями, вливають у вуха пересічних українців та росіян інформаційний бруд, фізично й морально кривдять українське населення, зрощують на нашій території армію прибічників – хохлів-яничарів:

«Як довго триває ця війна, – іноді думаю я. – Їздимо одне до одного з візитами ввічливості, а самі ховаємо ножоки за пазухою та мріємо відшматувати частину сусідської території – по Дніпро, по Збруч, по Сян, по Одру. А мені особисто не треба ні Поволжя, ні Уралу, ні тим паче Магадану, хоча там повно-повнісінько наших українських кісток – від козаків-першопрохідців до їхніх прапрапраправнуків-шістдесятників. («Винятковість») [2, с. 246];

*«Північний сусіда любить нас покірними й догідливими, «цінує» нашу гостинність і щедрість, на правах «старшого брата», зверхньо повчає нас, вайлуватих, і поблажливо прощає нам наше «малоросійство» і свої малі та великі борги. Він – «старший», а значить мудріший, достойніший і заслуженіший. Він – досконаліший і «правильніший» за нас, малих і недорозвинених. Одна лиш біда споконвічно-невиправна: у брата-сусіди з пам'яттю негарздиться, геть забуває все та ще й перекручує по-своєму, налаштовує струни на свій лад» («Про славу і неславу свою і несвою»)
[4, с. 26];*

*«Москва лужковсько-жириновська вельми гостинна й затишна для всіх «вигнанців із раю», для різномастих покидьків, злодюжок і перекинчиків. Скільки їх туди притекло з України – сам Господь-Бог не знає. І «цар» Путін навряд чи рахував своїх нових підданців-заср... вибачте, засланиців» (««Реквієм» по втікачах»)
[4, с. 39].*

Звиродніння української нації під гнітом рабської психології, «синдрому» хохляцтва та яничарства.

Українців без національної самосвідомості І. Низовий часто іменує етнофолізмом «хохли». Митець виділяє таких людей поза межі українського етносу. Хохли – це «етномаргінальна субкультура» (визначення Я. Балановського), якій властиві такі риси, як раболіпство та холуйство перед усім російським – державою, мовою, культурою; характерний для російської ментальності неприкритий шовінізм, часткова чи загальна нетерпимість до всього українського, цинізм, грубість.

*«Мені, українцю, нічого не жаль, крім самого себе: сивого, зболеного, усіма забутого на своїй землі. Та ще жаль тих співгромадян-співвітчизників, які не вміють думати, не хочуть нічого знати, уперто рачкують назад, боячись завтрашнього дня. Жаль, бо вони забули, чиїх батьків вони діти, бо втратили рідну мову і як слід не навчилися чужої. Що ж, вони не перші такі – ніякі. Дай Бог, щоб останніми вже були!» («Хто тут перший?!»)
[4, с. 20];*

«Кращі з кращих» втекли з України, менші за них, але теж «кращі», поховалися по шпаринах, а гірші з найгірших (і це без лапок), zostавшись на «родіне», оголосили себе найбільшими патріотами «регіональної» держави, знову стали «слугами» народу. Їх «список-реєстр» значно переважає список воістину славних синів і доньок України! Сотні й сотні імен, від «а» до «я». Чого варті кушнарьови й кисельови, пискуни й тихонови, клюєви та богатирьови, ківалови й германи, азарови та...

Як довго ще гадатиме Україна, чого вони варті, оці «патріоти» й «подвижники прогресу»?!» («Реквієм» по втікачах) [4, с. 40–41].

Мова і мовна ситуація в Україні.

Проблема української мови – одна з ключових не лише в ліриці поета. Вона є однією з центральних тем, порушених і в прозі письменника. Постійні утиски з приводу використання рідної мови як на державному, так і на локальному рівнях, колоритно відображені автором упродовж усього творчого шляху. Процес русифікації на радянському та пострадянському просторі України автор переживає особливо болісно, тому виступає палким поборником української мови не лише у своїй літературній творчості, а й у громадській діяльності, за що свого часу нерідко розплачувався:

«Схаменіться, воздики Донбасу, Криму та Харкова! Заговоріть із високих трибун насправді не чужою для вас державною мовою України. Цим ви одразу і назавжди виправдаєте себе перед усім багатомовним і різноголосим світом. Навіщо вам залізні нотки, чавунні матюки і брутальні гасла? Вони не притаманні доброму народові нашому. Адже українською мовою можна лише вітати гостей, любити рідних, близьких і далеких, співати пісень, по-доброму жартувати. Українська мова, на відміну від мови північного сусіда, не терпить хамства, мату, а тим паче ненависті» («Іронічний роздум з присмаком печалі») [4, с. 11].

Отже, у творах художньої прози та в мемуарно-публіцистичних пошуках І. Низовий піднімає ряд важливих тем та проблем, і проблем, які здебільшого є актуальними й сьогодні. Цей тематично-проблемний спектр яскраво виражений

і в ліриці митця. Він розкриває перед читачами не лише картину життя самого письменника, а й допомагає простежити важливі етапи розвитку в історії нашої держави. У наступних дослідженнях сплановано продовжити розгляд проблематики та тематики прозово-публіцистичної та мемуарної спадщини митця.

Список літератури

1. Низовий І. Д. Загублене відлуння: публіцистика, критика і бібліографія. Луганськ, 2004. 144 с.
2. Низовий І. Д. Лелечі клементи в тумані: поезії, проза, переклади. Луганськ: ТОВ «Віртуальна реальність», 2010. 264 с.
3. Низовий І. Д. Опісля присмерку: нотатки знічев'я. Луганськ: Глобус, 2003. 60 с.
4. Низовий І. Д. Там, де я ніколи не плакав. Луганськ: Глобус, 2006. 99 с.
5. Низовий І. Д. Там, де я сміюсь крізь сльози. Луганськ: Глобус, 2006. 156 с.
6. Низовий І. Д. Цим дорожу: вибрані вірші та поеми. Луганськ: СПД: Резніков В. С., 2011. 352 с.